

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİZİLERİNİN BALKANLAR'DAKİ ETKİLERİ

(Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek Örneklemleri)

Kültürlerarası İletişim Bağlamında; Türk Dizilerinin Fahri Elçiler Olmaları
Söyleminden Hareketle, Türk ve Balkan Toplumlarının, Kültürel ve Tarihi
Benzerliklerini Okumak

DOKTORA TEZİ

SİBEL AKOVA

101153116

Danışman Öğretim Üyesi:

Prof. Dr.Gül BATUŞ

İstanbul, Haziran 2014

T.C.
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİZİLERİNİN BALKANLAR'DAKİ ETKİLERİ

(Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek Örneklemleri)

Kültürlerarası İletişim Bağlamında; Türk Dizilerinin Fahri Elçiler Olmaları
Söyleminden Hareketle, Türk ve Balkan Toplumlarının, Kültürel ve Tarihi
Benzerliklerini Okumak

DOKTORA TEZİ

SİBEL AKOVA

101153116

Danışman Öğretim Üyesi:

Prof. Dr.Gül BATUŞ

İstanbul, Haziran 2014

TEZ ONAY SAYFASI

TARİH: ../../.....

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

..... ait

.....

.....

adlı çalışma, jürimiz tarafından

Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Üye.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı (Danışman)

Üye.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Üye.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

Üye.....

Akademik Ünvanı, Adı Soyadı

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğum ‘‘Türk Dizilerinin Balkanlar'daki Etkileri (Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek Örneklemleri)’’ isimli Doktora tezimi, proje aşamasından, sonuçlanmasına değin ilgili süreçte; etik, ahlak, bilimsel norm ve akademik kurallara uygun bir şekilde hazırladığımı içtenlikle, tezimde yararlandığım tüm kaynakları bilimsel ahlak ve akademik düzen çerçevesine riayet ederek elde ettiğimi, dolaylı veya doğrudan olarak elde ettiğim tüm bilgi, belge, bulgu ve verileri bibliyografya kısmında tanımladığımı, onurum ile doğrularım.

___/___/___

Sibel AKOVA

ÖNSÖZ

Türkiye’de; gün geçtikçe; özellikle yerli diziler olmak üzere; dizi yapımlarının ve beraberinde izlenim oranlarında büyük artışların gözlenmesi, kamuoyunda dizilerin etkileri konusunda çeşitli tartışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Dizilerin konuları, oyuncularını, müzikleri, replikleri, mekanları, akseuarları, dizi oyuncularının kostümleri, görsel zenginlik ve şölenleri milyonlarca insanın televizyonlarının başında, uzun sayılabilecek süreler geçirmelerine neden olmaktadır. Bu gerçeklik, pek çok kesimi olduğu gibi akademisyenleri, araştırmacıları ve bilim insanlarını derin ve çeşitli araştırmalar yapmaya teşvik etmiş, akademik çalışmalar adına merak uyandıran, tartışmalar yaratan bir husus haline gelmiştir. Televizyon dizilerinin yüksek oranlarda izlenme rakamları elde etmeleri, beğeni düzeylerini gözle görülür biçimde arttırmaları, televizyon kurum ve kuruluşlarının, aynı zamanda da dizi yapımcılarının ve çalışanlarının, büyük kazançlar elde etmelerini sağlamaktadır. Sektör haline gelen, televizyon kanalları adına önemli gelir kaynakları olan dizilerin ve dizi piyasasının ekonomik boyutu kadar izlerkitlenin etkilenme süreci de araştırmacılar için ilgi çekici bir husus haline gelmiştir.

Günümüzün en önemli ve en etkin kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonun, ses ve görüntü zenginliğini uhdesinde barındırması sebebiyle, diğer mevcut kitle iletişim araçlarına nazaran sunmak istediği mesajları, hedeflediği kitleye ulaştırmada daha başarılı olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple, televizyon dizileri izlerkitlesi olan bireyleri, pek çok açıdan etkisi altına almakta, insanların yaşam tarzlarını, beklentilerini, beğenilerini, tercihlerini ve düşünce

gelişimlerini etkilemekte, şekillendirmekte ve görece olarak geliştirmekte ve değiştirmektedir. *Türk Dizilerinin Balkanlar'daki Etkileri* isimli çalışma ile medya, televizyon ve kültür arasındaki ilişkiyi, kültürlerarası iletişim savı ile irdeleyerek, televizyon dizilerinin, dizi karakterlerinin, müziklerinin ve dizilerde yer alan Türkiye ve Türkler'e ait im ve imgelerin, farklı etnik kökenlere ve farklı dini inanışlara haiz, Balkan toplumlarına mensup izleyicilerin günlük yaşam pratiklerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır.

Balkan coğrafyası, Türkler'in Avrupa'ya açılan stratejik değeri en yüksek kapısı ve Türkiye'yi Avrupa'ya bağlayan en önemli köprüsüdür. Balkanlar, tarihin hemen her devrinde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti için birçok açıdan büyük önem arz eden, akraba, dost, tanış, komşu ve kardeş bir coğrafyadır. Bu sebeple, Balkanlar'da oluşan her bir gelişme, Türkiye'yi yakından ilgilendirmekte ve derinden etkilemektedir. Stratejik geçiş yolları üzerinde bulunan Balkan toprakları, yüzölçümü olarak oldukça küçük bir coğrafyadır. Küçük sayılabilecek bir yüzölçümüne sahip bir coğrafya olmasına karşın Balkanlar, tarihsel süreci içerisinde, pek çok medeniyetin doğumuna, yıkımına, pek çok çatışmalara, istikrarsızlıklara, rekabetlere, çıkar çatışmalarına, uzlaşmazlıklara, iskan politikalarına, savaşlara, iç ve dış göçlere tanıklık etmiştir.

19. yüzyılda bağımsızlıklarını kazanmaya başlayan Balkan milletleri, devletleşme süreçlerinde birbirlerine karşı yayılmacı, uzlaşmadan uzak ve istikrarsız, çekişmeci ve rakip yaklaşımlar sergilemişler, birbirlerini eritme (birbirlerine karşı fikir, kültür ve dinlerini empoze etme) çabası içerisinde olmuşlardır. Bu sebeple

Balkanlar, tarihsel süreç içerisinde, dünya üzerinde yönetilmesi en güç bölgelerden biri olmuştur. Özellikle; Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) dağılması ile birlikte günümüzde, Balkanlar'da İslamiyet, Hristiyanlık, Musevilik inançlarına sahip, on farklı konuşma dili ve on ayrı siyasi birime mensup, yetmişbeş milyondan fazla insan yaşamaktadır.

Balkanlar ile kastedilen, günümüzdeki siyasi yapısı itibarıyla, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Hırvatistan, Slovenya, Arnavutluk, Makedonya, Kosova, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Trakya'yı içine alan bölgedir. Günümüzde; Slovenya hariç, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) dağılması ile ortaya çıkan devletler ve Arnavutluk coğrafyasını da içerisine alan yapı, literatürde Batı Balkanlar şeklinde tariflenmektedir. Çalışma, ulusçuluk ve etniklik kavramlarının, dünya üzerinde en yoğun yaşandığı, ayrıcalıklı bir coğrafya olan Batı Balkan ülkeleri arasında yer alan Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek örneklemleri ile yürütülmüştür.

Doktora öğrenimim süresince, ilgisini, yardımlarını ve içtenliğini ömrümün sonuna değin unutamayacağım, fikirlerinden, insani vasıflarından, akli ve kalbi melekelerinden feyz aldığım, kıymetli hocam, Prof. Dr. Gül Batuş'a, önce insana, öğrencilerine verdiği kıymetten ötürü, sonrasında akademik anlamda tüm çalışmalarında beni içtenlik ve büyük bir samimiyet ile yüreklendirdiği için tüm kalbimle teşekkür etmek ve minnetimi bildirmek isterim.

Doktora tezimi hazırlama sürecim boyunca fikir ve yardımlarını esirgemeyen, kendisinden ilham ve güç aldığım, akademik başarılarını hayranlık ile izlediğim, ışığı ile yolumuzu aydınlatan, kıymetli Hocam Prof. Dr. Nilüfer Timisi'ye nezaketi, desteği ve anlayışı için tüm kalbim ile teşekkür etmek isterim. Eleştiri ve katkıları ile çalışmama değer katan kıymetli Hocam Doç. Dr. Nazan Haydari Pakkan'a teşekkür ederim. Değerli görüşleri, önerileri ve katkıları adına, kıymetli Hocam Doç. Dr. Gülin Terek Ünal'a teşekkür etmek isterim. Akademik çalışmaların ne denli emek yoğun ve kıymetli olduğunu idrak etmemizi sağlayan, Doktora öğrenimimin zorlu süreçlerinde, ilgi ve desteklerini her zaman hissettiren, öğrencilerini dinleyen, anlayan ve öğrencilerine değer veren, bilgi deryalarından daima etkilendiğim, kendilerinden feyz aldığım Kıymetli Hocalarım Prof. Dr. Şahin Karasar ve Prof. Dr. Peyami Çelikcan'a minnet ve şükranlarımı sunmak isterim.

Doktora öğrenimim süresince, beni yüreklendiren, güç veren Kıymetli Hocam Prof. Dr. Erhan Eroğlu'ya teşekkür ederim. Düşünceleri, öğretileri ve yarattığı farkındalık ile daima en güzeli, en iyiyi sorgulatan, yaşamıma farklı bakış açıları kazandıran Kıymetli Hocam Prof. Dr. Betül Çotuksöken'e teşekkür ederim. Işığı ile yolumu aydınlatan, dürüstlüğü, içtenliği ve hakkaniyeti ile hayranlık uyandıran Kıymetli Hocam Prof. Dr. Mustafa Türkeş'e teşekkür ederim. İçten ve samimi kişiliği, etik duruşu ve sürekli daha iyiyi arama, en doğruya yönlendirme ve yüreklendirme kabiliyetine hayranlık duyduğum, Kıymetli Hocam Prof. Dr. Selahattin Yıldız'a akademik çalışmalarına desteklerinden ötürü yürekten teşekkür ederim. Ayrıca; en karanlık anın, şafak sökmeden önceki an olduğunu anımsatan,

destekleri, dostluğu ve güveni için de kıymetli Hocam Yrd. Doç. Dr. Abidin Temizer'e teşekkür etmek isterim.

Her birey, yaşam süreci içerisinde, dönüm noktası olarak tarifleyebileceği elzem anları yaşar. Bir kitabı okuyarak, bir filmi izleyerek veya bir coğrafik bölgeyi tanıyarak, örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu çeşitli imge ve durumlar hasebi ile yaşamların değişebileceği inancını taşıyan bir birey olarak, yaşamımı değiştiren, güzelleştiren, olmazı oldurabilmek için çalışan, en karanlık anlarda, güzel aklı ve kalbi ile şafak olup yolumu ve yaşamımı aydınlatan, varlığı büyük kuvvet ve sevinç olan, akademik çalışmalarım ve kariyer yaşamım boyunca yardım, ilgi ve katkılarını esirgemeyen, bilgi ve deneyimleri ile beni her zaman destekleyen İzocam Ticaret ve Sanayi A.Ş. Teknik Pazarlama Müdürü Dr. Kemal Gani Bayraktar'a, minnetimi bildirir ve teşekkür ederim. Ayrıca; yıllardır görev yaptığım kurumum, İzocam Ticaret ve Sanayi A.Ş yöneticilerine ve kıymetli çalışma arkadaşlarıma da akademik yaşamıma gösterdikleri saygı ve ilgi ile verdikleri destek, güç ve kıymet adına teşekkür etmek isterim.

Fikri hür, vicdanı hür, Atatürk'ün ilke ve devrimlerini düstur edinmiş bir birey olarak yetişmemi sağlayan, bir insanın sahip olabileceği en güzel akla ve kalbe sahip olmuş, canım babam Salih Akova'ya tüm kalbimle teşekkür ederim. Sonsuz desteği ve sevgisi ile yaşamımın her alanında ve her kararında beni destekleyen, her zaman yanımda olan canım annem Emine Akova'ya ve yaşamımın her anında yanımda hissettiğim başta canım ablalarım Şakire Akova Zahiroğlu ve Sevim Akova Hoşver olmak üzere, kıymetli ailemin tüm üyelerine can-ı gönülden teşekkür ederim.

Yaşamımın çocukluk sürecinden başlayarak, iyi ve kötü her gününde, daima yanımda olan, kardeş olmak için aynı anne babaya sahip olmak gerekmediğini yaşamlarımızda birlikte öğrendiğimiz, güven ve yaşama sevinci duygularının lezzetini tatmamı sağlayan, Canım Kardeşim Funda Şeneroğlu'ya, Canım Kardeşim Gül İper'e, Canım Kardeşim Elif Çokkardeş'e ve Canım Kardeşim Gözdehan Çaycı'ya teşekkür etmek isterim.

Ayrıca; *Türk Dizilerinin Balkanlar'daki Etkileri* konulu tez çalışmamı hazırlama süreci içerisinde, yardım ve destekleri ile katkı sağlayan, Kıymetli Hocalarım; Prof. Dr. Serbo Rastoder'e (Karadağ), Prof. Dr. Dalibor Jovanovski'ye (Makedonya), Prof. Dr. Ahmet Kasumović'e (Bosna Hersek), Prof. Dr. Snežana Besermeni'ye (Sırbistan), Doç. Dr. Midhat Spahic'e (Bosna Hersek), Doç. Dr. Adnan Jahić'e (Bosna Hersek), Prof. Dr. Ivan Balta'ya (Hırvatistan), Prof. Dr. Bego Omerčević'e (Bosna Hersek), Prof. Dr. Sadik Idrizi'ye (Kosova), Doç. Dr. Edin Radusic'e (Bosna Hersek), Doç. Dr. Marija Kocić'e (Sırbistan), Prof. Dr. Ema Miljkovic'e (Sırbistan), Prof. Dr. Srećko Jelinić'e (Hırvatistan), Prof. Dr. Dimitrije Popadić'e (Sırbistan), Doç. Dr. Senaid Hadžić'e (Bosna Hersek), Doç. Dr. Dimitar Atanassov'a (Bulgaristan) ve Doç. Dr. Igor Despot'a (Hırvatistan) tüm kalbimle teşekkür ederim.

Sibel Akova

İstanbul, 2014

ÖZET

Tez çalışmasının temel amacı, Türkiye’de mevcut iletişim çalışmaları arasında eksikliği hissedilen, kültürlerarası iletişim inceleme ve çalışmalarına katkı sağlamak, ülkemizde sınırlı kaynaklara sahip olan kültürlerarası iletişim konusunda literatüre katkıda bulunmaktır. Kültür, çokkültürlülük ve etniklik kavramları arasındaki ilişkinin, kültürlerarası iletişim kavramı çerçevesinde incelenmesi, çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır. Kültür, çokkültürlülük ve etniklik kavramlarının, anlamlarının derin ve kapsamlarının detaylı olduğu açıktır. İlgili kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek, hedeflenen araştırmanın sınırlarını belirlemek ve kapsamının çerçevesini çizilebilmek adına, makul ölçütlerin belirlenmesi, çalışmanın temel sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

Çalışmada, kültür ve kültüre dair öğeler açıklandıktan sonra farklı kültürlerin, farklı koşullarda ortak yaşam birliktelikleri sağladıkları Balkan toplumlarının, medya vasıtası ile Türkler’e ve Türkiye’ye karşı değişen bakış açıları kültürlerarası iletişim bağlamında belirlenmeye çalışılmıştır. Özgül ve etik kriterlerin ön planda tutulduğu çalışmada, disiplinlerarası ve niteliksel çalışma olan alımlama analizi vasıtası ile kültürlerarası iletişimin ne şekilde tariflendiği ve algılandığı, uygulama örnekleri ile irdelenmiştir. Alan araştırması aracılığı ile ulaşılan sonuçlardan hareket ile kültürlerarası iletişim araştırmalarında sorgulanması gereken temel sorular tespit edilerek, tezin temel sorunları olan ‘‘Türk Dizileri’nin Balkan Toplumları Üzerindeki Etkileri’’ ve algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Türk dizilerinin Balkan ülkeleri

arasında inşa edici harç görevini yerine getirerek, Türk ve Balkan kültürleri arasında, kültür elçiliği görevini üstlenerek, mevcut olan kültürlerarası iletişimi sağlamlaştırdığını ve yeniden anlamlandırıldığını ifade etmek mümkündür.

Çalışmada aynı zamanda, Türk Dizilerinin Balkanlar'da yaşayan halkların algıları üzerinde ne şekilde ve hangi yönde değişimler sağladığı araştırılmıştır. Balkan coğrafyasında ortak yaşam kültürüne haiz farklı etnik kökenlere mensup birey ve toplumlar arasında oluşan, Türk dizilerine olan ilginin günlük yaşam pratiklerindeki izdüşümleri sorgulanmıştır. Çalışma, kültürel çalışmalar alanında mevcut olan alımlama araştırmaları vasıtası ile oluşturulmuştur.

Günümüzde küreselleşme süreci içerisinde meydana gelen kültürel değişimler, küresel ve yerel dinamikler bazında siyasal, sosyal, ekonomik, toplumsal ve akademik alanlarda çeşitli incelemelere konu olmaktadır. Özellikle, son dönemlerde, kültür olgusunun, sosyal bilimler alanına mensup farklı disiplinlerin ilgi odağı haline geldiğini tespit etmek mümkündür. Bu bağlamda, tezin sorunsalı da kültür, kimlik ve etnik kavramlarının birbirinden bağımsız düşünülemez nitelikte girift bir yapıya sahip olduklarıdır. Bu bağlamda, ilgili kavramların aralarındaki ilişki, kültürlerarası iletişim kuram ve savları ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Gerçekten de, kültür, kimlik ve etnik kavramlarının çalışma alanları çeşitli olmak ile birlikte, kapsamaları da oldukça derin ve geniştir. Ancak; araştırmamızın çalışma alanının sınırlarını makul bir çerçeve içerisine alabilmek ve çalışmanın

sınırlarını belirlemek adına, ilgili kavramlar ve aralarındaki ilişki, kültürlerarası iletişim bağlamında incelenecektir. Zira; sınırların tespiti çalışmanın başarısı ve özgünlüğü adına büyük önem arz eden bir husustur. Bu sebeple, kültürlerarası iletişimin, çalışmamız adına, kendilerini farklı kültürel gruplar ve etnisiteler olarak tarifleyen toplumlar arasındaki, anlam ihtiva eden paylaşım ve paydaların birbirleri ile olan etkileşimleri ve birlikte yaşamlarına dair ilişkilendirdikleri örnek ve bağlamların, anlam aktarımlarının tespitinde ışık tutan ve yol gösteren bir sav olacağını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Kültürlerarası iletişimden bahsedebilmek için, ortak / benzer bir kültüre ve kültürel geçmişe sahip olmak gereklidir. Benzer kültür, dil, simge ve birlikte yaşam tatbikine haiz Balkan topraklarında, yüzyıllardır ortak geçmişi ve yaşamı paylaşmış olan farklı etnik kökenlere mensup Sırp, Hırvat ve Boşnak, Makedon, Rumen, Arnavut, Yunan toplumları kültürlerarası iletişimin en önemli örneğini ve çalışma alanını temsil eder iken aynı zamanda da dünya üzerinde varolan en bariz etnik laboratuvarı da temsil etmektedir.

Zira Balkanlar, aynı simgenin pek çok anlam ihtiva ettiği, aynı anlamın pek çok simge ile ifade edildiği nadide bir coğrafyadır. Kültürün yüzyıllar süresince biriktirdiği simge dağarcığı, birlikte yaşam düsturunda oluşmuş, aynı ancak –görece- farklı kültürlerin ve kimliklerin, etnik ve kültür ilişkisinin, nasıl anlamlandırıldığını, ne şekilde oluştuğunu ve yorumlandığını, hangi noktalarda farklılaştığını, nasıl paylaşıldığını ve özdeşleşildiğini kültürlerarası iletişim çalışmaları ile ifade etmek mümkün olacaktır. Ülkemizde olduğu gibi Balkanlar’da da kültürel kimlikler ve

kültürlerarası iletişim konularında yeterli literatürün mevcut olmadığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Balkan, Kültürlerarası İletişim, Türk dizileri, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ.

ABSTRACT

The main aim of the thesis study was to contribute to the examination of intercultural communication, an area that is severely lacking in the current communication studies performed in Turkey and to contribute to the development of intercultural communication literature, which is also very limited. The examination of the relationship between culture, multiculturalism and ethnicity in the context of intercultural communication is the main theme of the study. The concepts of culture, multiculturalism and ethnicity are both boundless in terms of content and detailed in scope. The main limitations of the study were the examination of the related concepts and the interrelations, placing boundaries on the research planned and identifying a framework limiting the scope of the study.

After explaining the concept and elements of culture, we attempted to identify the different forms of cohabitation and different approaches to cohabitation in the Balkans and the perception of Turkey and Turkish people in these communities in terms of intercultural communication. The study was carried out according to specific and ethical criteria, with an interdisciplinary approach based on reception analysis, based on the descriptions and practical examples of perceptions of intercultural communication. Based on the results of the field survey and identifying the basic research problems that need to be addressed in intercultural communication studies, we have tried to examine the effects of Turkish soap operas on Balkan communities and related perceptions. The Turkish soap operas act as a constructive

agent of cohesion in Balkan countries, strengthening existing ties, redefining meaning and making positive contributions to perceptions, while the study aimed to question the reflections of Turkish soap operas on the daily lives of individuals and communities with different ethnic backgrounds, coexisting with the consciousness of cohabitation in the Balkans. The study is based on existing reception studies in the area of intercultural communication.

The cultural changes occurring in the globalising world of today are being examined in terms of the global and local dynamics in political, social and academic fields. Especially in recent times, we can say that the phenomenon of culture has become the centre of attention for a number of disciplines of the social sciences. In this context, the research problem of this thesis is based on the assumption that the concepts of culture, identity and ethnicity cannot be thought of independently. In this context, the relationships between these concepts are explained using the theories and hypotheses of intercultural communication.

In reality, the fields examining culture, identity and ethnicity are as varied as they are different and wide in scope. However, in order to limit the area of study within a reasonable framework, the related concepts and their relationships will be examined in the context of intercultural communication. Moreover, the identification of boundaries is an important issue for the success of the study. For this reason, the hypotheses of intercultural communication will be a guiding light for our study to understand the shared elements, common ground and conveyed meanings between

groups and ethnicities that define themselves as separate entities and the examples and contexts of their cohabitation.

In order to talk about intercultural communication, having a joint or similar culture and cultural background is a must. The Balkan region, with its experience of the cohabitation of similar cultures, languages and symbols, has been home for centuries for the Serbian, Croatian and Bosnian peoples, with their centuries of common history and life, constituting the most significant example and are of study for intercultural communication and the region is also the most well-known ethnic laboratory in the world.

Indeed, the Balkan Peninsula is a rare example of a region in which one symbol can indicate a number of meanings and the same meaning can be conveyed with a number of symbols. The wealth of symbols accumulated over the centuries by the culture has been created in the conjuncture of joint existence can be understood through intercultural communication studies concerning the similar but -relatively-different cultures and identities, relationships between ethnicity and culture, the structures of meaning, the formulation and perception of these meanings, the differences and how these symbols are shared and internalised. As with the case in Turkey, the literature regarding cultural identities and intercultural communication in the Balkans is very limited.

Key Words: Balkan, intercultural communication, Turkish soap operas, Bosnian Herzegovinian , Serbian, Montenegro.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	i
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	xiii
İÇİNDEKİLER.....	xvi
TABLolar LİSTESİ.....	xix
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

BATI BALKAN TARİHİ VE VE TOPLUMSAL BAĞLAM

1.1. Balkan Savaşları'ndan Günümüze, Türkiye ve Batı Balkanlar İlişkileri.....	7
1.2. Balkanlar'da Çokkültürlülük ve Kültürlerarası İletişim.....	22
1.3. Etnik ve Etnisite Laboratuvarı; Balkanlar.....	29
1.4. Balkanlar'da Küreselleşmenin Etkileri.....	35
1.5. Küreselleşme, Küreyerellik ve Balkanlar'daki Etkileri.....	43

II. BÖLÜM

KÜLTÜR VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KURAM VE YAKLAŞIMLARI

2.1. Kültür ve Kültürleşme Olgularının Kavramsal Çerçevesi.....	48
2.2. Kültürlerarası İletişim ve Medya Bağlamında Dizilerin Analizi.....	57
2.3. Küreselleşme ve Medya Tartışmaları.....	75
2.4. Televizyonun Kültürel Dönüşüme Etkileri.....	85
2.5. Televizyon Dizileri ve Günümüzdeki İzdüşümleri.....	92

III.BÖLÜM

TÜRK DİZİLERİNİN BATI BALKANLAR'DAKİ ETKİLERİ - ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

3.1. Yöntem.....	101
3.1.1. Alımlama Çalışmaları.....	105
3.1.2. Görüşme.....	107
3.1.3. Görüşülen Kişilerin Seçimi.....	110
3.2. Amaç.....	113
3.3. Önem.....	115
3.4. Sınırlılıklar.....	116
3.5. Varsayımlar (Sayılıtlar).....	117

3.6. Araştırma Soruları.....	120
3.7. Araştırma Evreni ve Örneklem.....	123
3.8. Araştırmanın Bulguları.....	127
3.9. Verilerin Analizi.....	143
SONUÇ.....	174
KAYNAKLAR.....	186
EKLER.....	197

TABLolar LİSTESİ

Tablo.1. Karadağ Fokus (Odak) Görüşmeleri Katılımcı Bilgileri

Tablo.2. Karadağ Fokus (Odak) Görüşmeleri Katılımcı Bilgileri

Tablo.3. Karadağ Fokus (Odak) Görüşmeleri Katılımcı Bilgileri

GİRİŞ

Küreselleşmenin etkisi ile sürekli gelişen ve değişen dünyamızda, kitle iletişim araçları, televizyon başta olmak üzere; özellikle çocukları, gençleri, temelde hemen her yaş popülasyonunu, doğrudan veya dolaylı, azalan ya da artan oranlarda, miktarları değişse de mutlak surette etkilemektedir. Bu etki, daha geniş bir anlatım ile toplumlar ve kültürler üzerinde belirgin bir şekilde hissedilmektedir. İlgili etkilerin, geçmişte olduğu gibi gelecek yıllarda da akademik çevreler tarafından araştırma konusu olma adına bir iştah, kamuoyu tarafından tartışma konusu olma bağlamında da argüman olmaya devam edeceğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Medyanın, spesifik olarak da televizyonun, çocukların gelişimine zarar verdiği, genç nüfusu kötü zevk ve alışkanlıklara yönlendirdiği, toplumların genelinde kültürel yozlaşmalara neden olduğu gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok eleştiri ve olumsuzlama düşünceleri yıllardır hemen her alan ve platformda gündeme gelmekte, ilgili etki medya ve etki araştırmalarına konu olmaktadır. Ancak; bilinmesi, gözden ırak edilmemesi gerekli önemli bir husus mevcuttur.

Medyayı, bireyden, var olduğu toplumdan, kültürden ayırıştırmak olası değildir. Zira; medya ne toplumu yöneten salt bir güçtür ne de toplumdan ayrı bir kuvvet olarak düşünülebilir. Nitekim, medya var olduğu kendi toplumsal öğelerinden ve kültürel yapısından beslenerek, elde ettiği donanımını yine sosyal gerçekliğine yani toplumlara aktarmaktadır. Bahsi geçen aktarımları takip etmenin en iyi yöntemi, medyanın üretmiş olduğu yazılı basın haberlerinden, radyo programlarına, sinema

yapıtlarından televizyon haber ve dizilerine kadar tüm argümanlarını irdelemektir. Lakin medya, birey ve toplumlara yansıttığı mesajlar ile kültürel değişim ve dönüşümleri de mümkün kılmaktadır.

Kitle kültürü, küreselleşmenin de katkısı ile diğer tüm yerel kültürlerin üzerinde bir güce erişmektedir. Bu bağlamda, ileti alışverişlerinin eş zamanlı olarak iki yönlü birbirlerini hem medyanın kültürü hem de kültürün medyayı etkilediğini, değiştirdiğini, yönlendirdiğini ve dönüştürdüğünü, aralarında girift bir ilişkinin var olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Dahi, mevcut karşılıklı etkileşimden bahseder iken, medyanın bireyi, toplumu ve kültürü yönlendirmesi hususunda, salt bir açıdan etkide bulunduğunu düşünmemek gereklidir. Zira; birey gündelik yaşamı içerisinde elde ettiği yaşam pratiklerini sadece medyadan veya sadece kültürden kaynak olarak edinmez.

Dini inançlar, fizyolojik özellikler, cinsiyet, gelir düzeyi, sosyal çevre, aile kurumu, gelenek ve görenekler, alışkanlıklar, eğitim seviyesi, beklentiler, toplumsal tutumlar gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok öge bireyin düşünüşüne, yaşam döngüsüne ve karakterine yön vermektedir. Sözün özü; medya bireyleri etkilemede, içerisinde bulunduğumuz siyasal, ekonomik, toplumsal ve tarihsel süreç içerisinde, etki kuvveti yüksek oranlı olsa da tüm gücü elinde bulundurmamaktadır. Bu sebeple, çalışmada elde edilen sonuçlar bazında, gündelik yaşam pratiklerinde, bireylerin salt olarak medyadan etkilenmediklerini ve sadece medya ile çevrili olmadıklarını ifade etmek mümkündür. Zira; birey ve toplum, her

ne kadar medya ile yoğun iletişim ve etkileşim içerisinde olsa da medyanın dışında da çeşitli olgu, olay, sav, tutum ve bulgu gibi etkenler ile de birarada yaşamaktadır.

Küreselleşmenin kültürel görüntülerinin yansımaları, medya aracılığı ile ivme kazanır. Kitle iletişim araçları vasıtası ile uzak mesafeler yakınlaşır iken, kültürel etkileşimlerin de yolu açılmış olur. Küreselleşme, pek çok alanda olduğu gibi kültürün yayılmasına yani kültürel küreselleşmeye de öncülük eden baş aktördür. Küreselleşme, teknolojik gelişmelerin en üst düzeyde kullanımını sağlar iken iletişim ağlarının etkin kullanımı ile bilgi aktarımının ivmesini arttırarak, kültürel küreselleşmenin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Küreselleşme kavramı, temel anlamda, iletişim teknolojilerinde süregelen hızlı ve etkin gelişmelere bağlı olarak, ulusal sınırların anlamını yitirmesi, dünyanın evrensel nitelikte değerlendirilmesi ve gittikçe küçülmesi gibi liberal bazlı söylemler ile açıklama bulsa da küreselleşmenin medya üzerindeki gölgesi, medya ürünlerinin uluslararası pazarlarda yer bulması düşüncesi ile üretimidir.

Küreselleşme, küresel kültürün yerel kültürlere nüfuz etmesi, yeni sentezlerin oluşması, melez oluşumlar, küresel homojenleşme, kültürlerarası ve heterojen bir süreç gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok tartışma argümanı yaratmak ile birlikte, kabul edilmesi gereken en önemli nokta, küreselleşmenin hemen her olguyu değişime ve dönüşüme uğrattığı gerçeğidir. Kitle iletişim araçları, kültürel küreselleşmenin en bariz uygulama metodlarından biridir. Kitle iletişim araçlarının en güçlü argümanı olan televizyon, toplumlara sunduğu program ve içerikleri ile kültürel küreselleşmeyi gerçekleştirmektedir. Medya içeriklerinden biri

olan televizyon dizileri, dünyanın bir ülkesinden, en uzak noktada olan bir toplumu etkileme gücüne haizdir.

Türk dizileri, Balkanlar'da, her yaştan, her meslek grubundan, hemen her farklı eğitim ve gelir seviyelerine mensup, pek çok popülasyonel farklılık ihtiva eden birey ve gruplar tarafından izlenmektedir. Bu diziler, Balkanlar'da eş zamanlı olarak gösterimde olan, Balkan kökenli olarak tarifleyebileceğimiz, yapımcıları tarafından kurgulanan yerli diziler (*Domaće Serije*) de dahil olmak üzere, Brezilya (*Brazilske Serije*) dizileri, Bulgar (*Bugarske Serije*) dizileri, Yunan (*Grčke Serije*) dizileri, Hint (*Indijske Serije*) dizileri, İspanyol ve Latin (*Španske i Latino Serije*) dizileri, Kore (*Korejske Serije*) dizileri, Rus (*Ruske Serije*) dizileri arasından gösterildiği tüm dönemler itibariyle genel bir seyirci grubu tarafından, en yüksek oranda beğeniye sağlamış ve en yüksek düzeyde ilgiyi yakalamış ve en güçlü merakı uyandırmıştır.

Türkiye'de, 1952 yılında kapalı devre yayımla başlayan televizyon yayıncılığı, 1968 yılında Türk Televizyon Kurumu (TRT)'nin deneme yayınlarının akabinde, 1974 yılı sonrasında teknik, içerik, kurgu, yapım gibi pek çok alanda büyük aşamalar kaydetmiştir. 1990-1995 yılları arasında ise; 1960-1975 döneminde üretilen Yeşilcam filmleri ile pek çok yabancı dizi ve filmler yayınlanmaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan günümüze Türk dizileri, büyük oranlarda beğeni kazanmış, izlenme rekorları kırılmıştır. Türk dizilerinin başarısı, Türkiye sınırlarını da aşarak, Türk

seyircisinden sonra, günümüze değin ‘‘54 ülkeye, 72 dizi’’¹ (<http://www.ratingkurdu.com/54-ulkede-72-dizimiz-yayinlaniyor-iste-o-diziler-ve-hasilatlari/> Erişim Tarihi: 01.04.2014). ile yayılmıştır. 1990’lı yılların filmlerini model olarak alan, izleyici ölçümleri desteği ile içerikleri belirlenmiş, soyut ancak gerçekmiş gibi gösterilen Türk dizileri, günümüzde izleyicilerini memnun edecek, gündemi oluşturabilecek ölçütlere ve etkiye sahip, güçlü bir Pazar haline gelmiştir. 1960 ve 1970’li yıllarda sinema içeriklerinin örneğinde olduğu gibi, seyircilerin beğenileri üzerine kurgulanan ve yüksek reyting alan diziler için de izlenirliklerini devam ettirebilmek ve reklam gelirleri elde edebilmek büyük önem teşkil etmektedir.

Kar amacını ön planda tutmak sureti ile dizi sayıları ve izleyici talebi matematiği düşüncesinden hareket ile yerli dizi yapımları, yapımcılar ve özellikle özel kanal sahip ve yöneticileri tarafından desteklenmiştir. Bahse konu olan bu durum, ticari anlayış, endüstrileşme, dizi enflasyonu ve seyirci istekli üretim gibi

¹ Türk dizilerinin ‘‘gösterimde olduğu ülkeler Afganistan, Almanya, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, **Bosna Hersek**, Brunei Sultanlığı, Bulgaristan, Cezayir, Çek Cumhuriyeti, Çin, Endonezya, Estonya, Fas, Gürcistan, Hırvatistan, Irak, İran, İsveç, İsviçre, Japonya, **Karadağ**, Katar, Kazakistan, Güney Kore, Kosova, Kuveyt, Letonya, Libya, Litvanya, Lübnan, Macaristan, Makedonya, Malezya, Mısır, Özbekistan, Pakistan, Romanya, Rusya, **Sırbistan**, Slovakya, Slovenya, Suriye, Tayland, Tayvan, Tunus, Ukrayna, Umman, Ürdün, Vietnam, Yemen, Yunanistan olarak sıralanıyor. İhraç edilen Türk dizileri ise şunlar: *Adını Feriha Koydum, Annem, Arka Sokaklar, Asi, Aşk-ı Memnu, Azad, Benden Baba Olmaz, Berivan, Bir Bulut Olsam, Bütün Çocuklarım, Candan Öte, Çemberimde Gül Oya, Düğün Şarkıcısı, Elveda Derken, Fatmagül’ün Suçu Ne, Fırtına, Gece Gündüz, Genco, Geniş Zamanlar, Gümüş, Hanımın Çiftliği, Haziran Gecesi, İhlamlar Altında, İki Aile, Kampusistan, Kavak Yelleri, Kaybolan Yıllar, Keşanlı Ali Destanı, Kınalı Kar, Kod Adı, Kurtlar Vadisi, Kuzey Güney, Küçük Kadınlar, Küçük Sırlar, Menekşe ile Halil, Muhteşem Yüzyıl, Öyle Bir Geçer Zaman Ki, Sağır Oda, Sonbahar, Türkan, Unutabilsem, Vazgeç Gönlüm, Yaprak Dökümü, Yılan Hikayesi, Yol Arkadaşım, Zoraki Koca.*’ (<http://www.ratingkurdu.com/54-ulkede-72-dizimiz-yayinlaniyor-iste-o-diziler-ve-hasilatlari/>Erişim Tarihi: 01.04.2014).

konuların gündeme gelmesine neden olmuştur. Reyting ölçümleri, ticari kaygılar, dizi dışı baskı etkileri gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok unsurun varlığı, dizi yapımcıları ve senaristlerin ticari kaygılar gütmelerine neden olmuştur. Seyirci merkezli üretim kıstas alınarak hazırlanan yapımlar, sinema filmlerinde olduğu gibi zengin ve fakir ilişkisi, aşk, entrika, aldatma, çeşitli imkansızlıklar, cesaret, dürüstlük, kahramanlık, doğruluk, komşuluk, yardımlaşma ve vefa gibi temalar ile bezenmiştir. Ancak; farklı ülkelerden, farklı kültürlerden kaçınılmaz yansımalar, Türk dizilerini de etkilemiş senaryolar, tek gecelik ilişkiler, cinsellik, kariyer hırsı, çıkar çatışmaları, uzayıp giden aile / aşiret kırgınlıkları / kavgaları gibi temelde, Türk izleyicisinin televizyonlarda izlemeye alışkın olmadığı, Türk toplumunun sosyo-kültürel yapısından farklı, toplumsal yapısı ile özdeşleştiremediği olgular ile örülmeye başlanmıştır. Bahsi geçen örgülerin, aslında yeni kültür incelemeleri için ciddi ve çeşitli argümanlara haiz, birer laboratuvar niteliği taşıdığı açıktır.

Mevcut durum, kültür ve medya arasındaki mihengi etkiler iken, tartışmaların boyutlarını da farklı yönlerle çekerek, şiddetlenmelerine sebebiyet vermiştir. Samimiyet, yabancılaşma, etik, seyirci beğenisi, kültürel yapı, izleyicinin dizi karakterleri ile özdeşleşmesi, geleneksel kadın ve erkek tipleri, kullanılan mekanlar, nitelik ile nicelik arasındaki denge, karmaşık ruh hali ve temsil ilişkisi gibi kavramlar olumsuz veya yeni, rahat, özgür, modern, çağdaş, post ön ekli yaşama adaptasyonun bir basamağı olarak değerlendirilmiştir. İlgili durum, yerel, geleneksel yapı, ulusal ve bölgesel kavram ve öğelerinin yeniden sorgulanmasına sebebiyet vermiştir.

I. BÖLÜM

BATI BALKAN TARİHİ VE VE TOPLUMSAL BAĞLAM

“İşte, siz muhterem Balkan milletleri mümessilleri; mazinin karışık his ve hesaplarının üstüne çıkararak derin kardeşlik esasları kuracak ve geniş birlik ufukları açacaksınız; ihmal olunmuş ve unutulmuş büyük hakikatleri ortaya koyacaksınız. Balkan milletleri içtimai ve siyasi ne çehre arz ederlerse etsinler, onların Orta Asya'dan gelmiş aynı kandan, yakın soylardan müşterek cedleri olduğunu unutmamak lazımdır. Görüyorsunuz ki, Balkan milletleri yakın maziden ziyade uzak ve derin mazinin kırılmaz çelik halkalarıyla birbirine pekala bağlanabilir...”

M. Kemal ATATÜRK...

1.1. Balkan Savaşları'ndan Günümüze, Türkiye ve Batı Balkanlar İlişkileri

Balkan sözcüğü, üzeri sık ormanlar ile kaplı dağ / sıradağ anlamını taşıyan, Türkçe kökenli bir kelime olup, 19. yüzyılın başından, günümüze değin kullanılmıştır. Balkan coğrafyası, hükümlüğü altında kaldığı hemen her imparatorluk veya devlet tarafından, zamanın şartlarına ve fetheden gücün yapısına ve kültürüne göre farklı şekillerde isimlendirilmiştir. Balkanlar, günümüze değin pek çok sözcük ile isimlendirilmiş olsa da hiçbir sözcük, Türk kökenli Balkan sözcüğü

kadar kalıcı olamamış ve literatürde yaygın kullanım şansını elde edememiştir. “Tarihsel süreç içerisinde, uzlaşmazlıklar, anlaşmazlıklar, çelişkiler ve çıkarların bölünmüşlüğü ile simgeleşen Balkanlar, 20. yüzyılın başlarında siyasi terminolojiye, bu anlamları içeren *Balkanlaşma* tabirinin girmesine neden olmuştur” (Canbolat, 2003: 57). Balkan coğrafyası tarihsel süreci içerisinde pek çok isimle anılmıştır. Balkanlar, seyyahların, gezginlerin, araştırmacıların, akademisyenlerin ve daha birçok kesimin farklı ifadeleri ile isimlendirilmiştir. Orta Avrupa, Bizans Avrupa’sı, Doğu Avrupa gibi coğrafi tanımlamalar yapan kesimler olduğu gibi, *Rumeli*, *Rumeli-i Şahane* ve *Avrupa-i Osmani* isimleri ile birlikte tarihin belirli dönemlerinde *kavşak*, *köprü*, *barut fıçısı* veya *halk salatası*, *çıkarların bölünmüşlüğü*, *etnik mozaik*, *etnik laboratuvar* gibi sosyolojik ve politik tariflemelere haiz isimler ile de olumsuz çağrışımlar ihtiva eden isimler ile anılmıştır.

Bozidar Jezernik’in ifadesine göre; “19. yüzyılın başlarına kadar Balkan Yarımadası’nın bir ismi yoktu. 1808 yılında, Alman Coğrafyacı August Zeune, bölgeye Haemus Yarımadası adını verdi. İngilizce’de Haemus’un yerine “Büyük Balkan” ismi ilk olarak, Frederick Calvert tarafından 1767 yılında kullanılmıştı” (Jezernik, 2006: 1). Yakın tarihimizde ise Balkan coğrafyası, Balkanistik ve Balkanizasyon terimleri ile tariflenmektedir. Avrupa kıtasının en büyük yarımadası olan Balkanlar, bir yarımada olmasına rağmen, uhdesinde dağlık bir yapıyı barındırması hasebi ile bir dağ/dağ sırası (üzeri sık ormanlar ile kağılı dağ) olarak anılmaktadır. “Avrupa uygarlığının beşiği sayılan Balkanlar’ın tarihi çağlara adım atışı, Akdeniz bölgesi kadar eskidir. İlk defa Balkanlar’ın bir birlik, bir siyasi ve

kültürel yapı halinde ortaya çıkması Roma devrine rastlamaktadır. Latin dilinde bölgeye Hacmus denmekteydi’’ (Şenyavuz, 1999:1).

Balkan yarımadasının bilinen en eski sakinleri İlirler, Keltler ve Traklar’dır. Bölgeye zamanla, Makedonlar, Grekler, Romalılar, Romenler, Slavlar yerleşmişlerdir. Bunun dışında IV. yüzyılda Atilla Hunları, VI. yüzyılda Avarlar, VII. yüzyılda Oğurlar, IX. yüzyılda Macarlar, IX-XI. yüzyılda Peçenekler, Kıpçaklar (Kumanlar) ve Uzlar, XV. yüzyılda Osmanlılar gibi Türk boyları da yarımadaya kimi zaman kısmen, kimi zaman da tamamen sahip olmuşlardır (Karpat, 1999: 32).

Osmanlı İmparatorluğu’na değin, pek çok kavim Balkan topraklarına kısa süreler ile yerleşmiş, zamanla asimile olmuş, tarihsel süreç içerisinde, hiçbir kavim, imparatorluk veya devlet, Balkan coğrafyası üzerinde, Osmanlı İmparatorluğu kadar kalıcı olamamıştır. ‘‘Türk kavimleri, Balkanlar’da pek çok kültür unsuru bırakarak, eriyip gitmişlerdir. Balkanlar’daki sayısız ailenin Türk asıllı olduğu, soyadlarından bugün de anlaşılır’’ (Öztuna, 2013; 15). Tarihsel süreç içerisinde küçük akıncı grupları ile bölgeye giden Türkler zamanla Balkan topraklarına kendi kültürlerini de taşımışlardır. Ancak; hiçbir Türk kavimi Osmanlı İmparatorluğu kadar Balkanlar’ın kültürüne ve tarihine etki edememiştir. Zira, küçük akıncı birlikleri şeklinde Balkanlar üzerine akın eden küçük Türk birlikleri, zaman içerisinde hakim kültür ile kültürleşme sürecine girerek, asimile olmuşlardır. Ancak, Balkanlar’ın tarihini de kültürünü de Türk tarihi ve kültüründen ayrı düşünmek mümkün değildir.

Balkan Yarımadası güneyde Akdeniz, batıda Adriyatik Denizi, doğuda Karadeniz ve Ege Denizi (Adalar Denizi) ile çevrilidir. Bahsi geçen sınırlar konusunda genel bir uzlaşma olmasına rağmen, Balkan Yarımadası’nın kuzey sınırı ya da hangi ülkelerin Balkan ülkesi

olduğu noktasında farklı görüşler bulunmaktadır. Genel olarak Tuna, Sava ve Kupa Nehirleri'nin oluşturduğu sistem, yarımada'nın kuzey sınırı olarak kabul edilmektedir (Jelavich, 2006; 1).

“Sava Irmağı, Sirmia ve Macaristan'ı Balkanlar'dan ayırarak, yarımada'nın batı sınırını oluşturmaktadır” (İnalçık, 1993; 29). Balkan topraklarının bir bütün olarak sınırlarının belirlenmesi güç bir durumdur. Bu güçlüğün yanı sıra, Balkanlar'ı tekil olarak tahayyül ederek, kendi içindeki bölgelerin ve ulusların sınırlarını çizmek de ayrıca zorlu bir durumdur. İnciciyan ve Andreasyan, “Balkanlar'ın kuzey sınırından bahsederken Romanya'yı da dahil etmişlerdir” (İnciciyan ve Andreasyan, 1974; 7).

Balkan topraklarını, temelde, belirsizlikler coğrafyası olarak tariflemek mümkündür. Balkanlar'ın tarihi seyri irdelendiğinde, coğrafyanın belirsizliği gözler önüne serilmekte, daha net bir bakış açısı yakalanabilmektedir. “Balkanlar'ın hangi toprakları kapsadığı konusunda evrensel boyutta paylaşılabilecek net bir tanım mevcut olmamak ile birlikte” (Palairat; 2000; 1). en yaygın ifadesi, Balkanlar ya da Balkan Yarımadası, Güney Avrupa'daki üç büyük yarımada'dan en doğuda olanıdır şeklindedir. Coğrafi konumu sebebiyle de Balkanlar'ı, Güney Avrupa olarak isimlendiren araştırmacılar ve seyyahlar mevcuttur. “Balkan toprakları sınırlarımız dışında ve farklı coğrafyada olsa da, Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak, Türk izlerini ve ruhunu en derin ve belirgin şekli ile yaşayan bölgelerden birisidir” (Eker, 2000; 4). Akdeniz'de stratejik bir güce ve kıymete sahip Güneydoğu Avrupa olarak isimlendirilen, “Avrupa'nın arka bahçesi” (Mestrovic, 1999; 29). Balkan

topraklarında Türkler, geçmişten günümüze değin, önemli roller üstlenmişlerdir. Balkan tarihini bir anlamda, Türkler ve Türk tarihi ile özdeşleştirmek mümkündür.

“Balkanlar’ın sahip olduğu dağ ve ova coğrafyası, burada yaşayanların parçalanmışlığının en sade halini ifade etmektedir” (Castellan, 1995; 16). Balkanlar, Osmanlı Devleti’nin yerleşmesine değin, oldukça parçalanmış ve dağınık bir görünümde iken, Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkan topraklarına yerleşmesi ile birlikte, sistemli ve planlı şekilde iskan ve nüfus politikalarına tabi olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu öncesinde, Balkan topraklarına ulaşan toplulukların ve kültürlerin bazı değerlerini Slav kavimleri yok etmişlerdir. Türk kavimlerinin büyük bir çoğunluğu Hristiyanlığı kabul ederek Slavlaşmışlardır. Sayıları yediyi bulan bu Türk boyları kimi tarihçiler tarafından Asimile Kavimler veya Kayıp Türk Kavimleri olarak tariflenmektedirler. Osmanlı Döneminde ise; Bizans ve Slav da dahil bütün Balkan kültürleri Türk-İslam kültürüne yenik düştüler. Bu dönemde Balkanlar’da bir Türk-İslam kültür hakimiyeti kuruldu (Hamzaoğulları, 2004; 407).

Balkanlar günümüzde; tüm dünya milletleri ve halkları tarafından karışıklıkları ve çatışmaları ile anılan, kimi zaman *barut fıçısı* veya *kaynayan kazan*, kimi zaman da bir *karışım potası*, *medeniyetler müzesi*, *etnik laboratuvar* ve *milletler mozaïği* olarak olumsuz anlamları çağrıştıran ifadeler ile tariflenerek, dikkatleri üzerine çekmeyi başarabilmiş bir coğrafyadır. Tarihin seyrinde, Balkanlar kimi zaman bir ebru harmonisinde yer alırken kimi zaman mozaik yapısına dönüşmekte kimi zaman da en çetin çatışmaların yaşandığı bölgelerden biri olmaktadır. Farklılıkları bir yandan zenginlikler yaratırken öte yandan Balkanlar, bölünmüşlükleri ve farklılıkları ile dünya literatüründe Balkanizasyon tabirinin

ispatı, büyük ve güçlü devletler ile birliklerin siyasi ve gizli planlarının tatbik edildiği bir uygulama sahasına, bir anlamda laboratuvara dönüşmüştür.

“Türkler’in gelişi, Tuna güneyindeki Balkanlar’ın kültürel yapısını ve kimlik özelliklerini belirleyen başlıca olaylardan biri oldu” (Bahadır, 2002; 225). Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'a gelişi ile birlikte üçyüz yıla yayılan, kısmi ancak etkin bir Slav Müslümanlaşması süreci başlamıştır. Slav Müslümanlaşması süreci, literatürde Türkleşme tabiri ile tariflenmiştir. Bu durum pek çok yabancı literatürde *Turkify* ifadesi ile yerini almıştır.

Balkan topraklarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü yitirmesi ve kilisenin de siyasal etkinliğini kaybetmesi ile birlikte ümmet anlayışı yerini ulus anlayışına bırakacak, ulus devleti kavramı ile tanışılacak, bu durum da çok uluslu imparatorlukların sonunu getirecektir. Osmanlı Devleti'nin, kendinden öncekilere nispetle, Balkanlar'da kurduğu –görece- iyi düzen XVI. ve XVII. asırlar boyunca devam eden XVII. asrın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nin mağlubiyeti ile netice vermeye başlayan harpler sebebi ile bozulmaya başladı (Börekçi, 2001; 18).

Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısında mevcut olan ümmet ve istimalet (Osmanlı İmparatorluğu'nun hükümrânlığı altında yaşayan tebaasına, Müslim veya Gayrimüslim olmalarını ayırd etmeden koruması ve hukuki eşitlik tanınmasıdır.) anlayışları uzun süre Balkan topraklarında, dostça, kardeşçe ve barış içerisinde yaşanmasını sağlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü yitirmesi ile ön plana çıkan ulus anlayışı, milliyetçilik ve ulusçuluk akımları Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarındaki hükümrânlığının sonlanmasındaki en önemli etkenlerden biridir. “Osmanlı'nın Balkanlar'dan çıkartılmasıyla birlikte Balkan ülkeleri arasında

gerilim tırmanmaya başlayacak” (Hall, 2003; 144). bu durum, gelecekte yaşanacak olan etnik çatışmaların temelini oluşturacaktır.

“Etnik çatışma olarak isimlendirilen çatışmalara yönelik yapılan çalışmalarda, çeşitli etnik grupların birbirlerine inandırıcı bir güven sunamadıkları ve iletişimde sorun olan ortamlarda çatışmaların körüklendiğini saptamak” mümkündür (Rothchild ve Lake, 1996; 46). Zira; uzlaşma bazında, bilgi alışverişinin yansız şekilde sürdürülememesi çıkar çatışmalarının körüklenmesine neden olmaktadır. Etnik çatışmalar, tarihsel süreç içerisinde, Balkan halkları arasında asimilasyona, fikir farklılıklarına ve akımlarına, çözülme süreçlerine, büyük ülke ideallerine, ayrıştırıcı unsurlara ve çıkar çatışmalarına, Balkan topraklarında da savaşlara, göçlere ve huzursuzluklara neden olacaktır.

“Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyıla değin Ortaçağ unsurlarını taşıyan Ulus üstü (daha doğrusu Ulus olmayan) bir imparatorluktu, bu imparatorlukta bürokrasi, bütün nüfusu birbirine bağlayan (ancak birleştirmeyen) tek ortak kurumdu” (Todorova, 2010; 328). Ulusçuluk ideolojisi ve milliyetçi akımlar Balkan topraklarına, Osmanlı İmparatorluğu’nun güçlü yapıda olması sebebi ile geç tarihlerde ulaşabilmiştir. İmparatorlukların gerilemesi, yıkılışı, etnik kökenlerin keskin çizgiler ile ayrımı ve beraberinde çok etnili devletlerin veya etnisitelerin varlığı, etnik çatışmalar, ulusallaşma süreci, Cumhuriyetler’in Federasyonlar şeklinde yapılanmaları, ortaya çıkan ulusal sorunlar, özyönetim, çoğulcu sosyalizm ve yeni sınıf bilinçlerinin oluşması gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok temelde siyasi, politik ve sosyal hatta sosyolojik yapıda sorunun yaşanması Balkan

coğrafyasının kaderini oluşturmuştur. Balkanlar, dünya üzerinde var olan sosyolojik ve ideolojik sınıflandırmaların en keskin, en net ve en bariz örneğidir. Bu sebeple Balkanlar, tarihin her döneminde farklılıklara şahit olmuş, akademisyenlerin, seyyahların ve araştırmacıların da pek çok konuda uygulama ve gözlem yapabileceği bir saha haline gelmiştir.

Balkan Yarımadası'nda Güney Slavları, Türkler, Balkan Yahudileri, Arnavutlar, Balkan Çingeneleri, Bulgarlar, Ulahlar diğer adlandırıldıkları şekli ile Rumenler ve Yunanlar olmak üzere pek çok farklı etnik kökene mensup gruplar yaşamaktadır. Boşnaklar, Sırlar, Hırvatlar, Makedonlar, Slovenler, Karadağlılar'ın oluşturduğu Güney Slav halkları arasında dil birliği ve aynı zamanda da aralarında siyasal birlik ve bağlılık mevcuttu. Ancak; Güney Slav etnisitelerine mensup halkların dini inanışları birbirlerinden farklıdır. Karadağ ve Sırp etnik kökenine mensup olan halklar Rum Ortodoks kilisesine, Sloven ve Hırvat etnik kökeninde olan halklar ise Katolik kilisesine bağlı olarak inanç farklılıkları göstermektedirler. Balkanlar'da yüzyıllardır aynı coğrafyayı paylaşan ve ortak yaşam kurgularında birleşmeye çalışan, farklı etnisitelere mensup toplumlar, pek çok yönde benzerlikler gösterebilir de, aralarında dinsel birliğin olmaması sebebiyle, tarihin belirli dönemlerinde çıkar çatışmaları, huzursuzluklar ve din temelli savaflara değin ulaşan kargaşalar ve savaflar yaşamışlardır.

Gerçekten de Balkan coğrafyası, zaman zaman mozaik, belirli dönemlerde ebru motiflerini andıran, çizgilerin ve sınırların ortadan kalktığı gelenekleri, görenekleri ve kültürel öğeleri ile uyumlu bir harmoni oluştursalar dahi zaman zaman

ise inanç temelli farklılıklar sebebiyle de keskin çizgiler ile birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Ancak; yüzyıllardır süregelen tüm gelişmelere rağmen, Balkan coğrafyasının, geçmişten günümüze değin etnoloji müzesi görünümü değişmemiştir. Aralarındaki dinsel ve siyasal çekişmelere karşın, Balkan halkları bir kültür alışverişi içinde yoğrulmuşlardır. Balkan coğrafyasında, Bizans kiliselerininin, Yunan tapınaklarınınin ve Müslüman camilerininin iç içe yaşadığını görmek mümkündür. Balkanlar'da mevcut olan teolojik yapı, kültürlerin şekillenmesinde etkin rol oynamıştır. Ayrıca; Balkanlar, kültür ile Kültürlerarası İletişim kuram ve yaklaşımlarının, dünya üzerindeki en belirgin ve etkin örneğini temsil etmektedir. Bu sebeple, Balkanlar, kültürlerarası iletişim savının metodolojik uygulamalarına elverişli bir bölgedir.

Balkan Savaşları, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecini hızlandıran en önemli etkenlerden biridir. Zira Balkan Savaşları aynı zamanda, ulus, ulusçuluk ve milliyetçilik kavramlarının uygulamaya geçirildiği, ümmet anlayışının silinmeye çalışıldığı, tarihin tanıklık ettiği en önemli dönemlerden biridir. Balkan Savaşları sonrasında, Osmanlı İmparatorluğu, uğradığı büyük yenilgi üzerine, Avrupa'da beşyüz yıl boyunca sahip olduğu en verimli, en önemli, en geniş topraklarını aynı zamanda da günümüzde dahi Evlad-ı Fatihan olarak anılan halkını (tebaasını), diğer bir ifade ile ümmetini kaybetmiştir. Balkan Savaşları ile Cihan İmparatorluğu olarak tarihsel teatral yapıda yerini alan Osmanlı İmparatorluğu'nun bir yandan askeri onuru ve gücü zedelenir iken öte yandan da siyasi itibarı ve kudreti de sekteye uğramıştır. Balkan Savaşları tarihin sayfalarında Balkan Hacaleti (utancı) olarak yerini almıştır. Balkan Savaşları ile Osmanlı İmparatorluğu'na Güneydoğu Avrupa

haritasında küçük bir pay düşmüş, Makedonya, Batı Trakya ve Ege Adaları Osmanlı İmparatorluğu'nun elinden çıkmış, böylelikle 550 yıl süren, Osmanlı İmparatorluğu'nun, Balkan coğrafyasındaki hükümlanlığı ve Rumeli milletleri üzerinde süregelen hakimiyeti sona ermiştir.

1912-1913 yıllarında yaşanan Balkan Savaşları'nın da güçlü etkileri ile dünya tarihinin şekillenmesinde büyük rolü olan Birinci Dünya Savaşı, bölgenin siyasal haritasını önemi azımsanamayacak ölçüde değiştirmiştir. ‘‘İki savaş arasında Balkan devletleri, ulusal entegrasyonu sağlamadaki güçlülere ek olarak, ekonomik sorunlarla da karşılaştılar’’ (Wachtel, 2009; 116). Balkan Savaşları, Osmanlı İmparatorluğu açısından, pek çok anlamlar ihtiva etmesine karşın, özellikle iki farklı yönde önem arz eden anlamlar içermektedir. Bu düşünceден hareket ile söz konusu savaşlar bir yandan Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasına ilişkin emareler taşıırken, diğer yandan dünya devletlerinde mevcut olan, Türk Milliyetçiliği'nin doğmasına da neden olmuştur.

I. ve II. Dünya Savaşları'nın fitilini ateşleyen, ilk kıvılcımların çıktığı Balkan Coğrafyası'nda, mevcut ulus devletlerin çok az, hatta sayılı hususlarda anlaşabildikleri tarihsel süreç içerisinde mevcut tatbiklerden ötürü, bilinen bir gerçektir. Ancak; üzerinde anlaşmakta zorlanmadıkları ve daima mutabakata en hızlı ve en kolay biçimde vardıkları husus ise Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa topraklarından uzaklaştırma ve çıkarma arzusu idi. Bu arzu o denli kuvvetli bir güdü idi ki 500 sene boyunca huzur içerisinde, birlikte yaşayan farklı dinlere mensup, farklı dilleri konuşan ve farklı etnik kökenlere mensup Balkan halklarını tek bir

düşüncede ve ülküde birleştirerek, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı birlikte hareket etmelerini sağlamıştır. Tarih boyunca, Osmanlı İmparatorluğu tebaasını, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı harekete geçmekten alıkoyan faktörlerden olan ganimetin paylaşımına dair anlaşmazlık ve Osmanlı Ordusu'nun gücüne karşı duyulan korku, Osmanlı İmparatorluğu'nun gücünü yitirmeye başlaması ile de ortadan kalkmıştı. Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflama emareleri göstermesi, Rusya, Bulgaristan ve Avusturya - Macaristan gibi çeşitli ülkelerin kışkırtmaları, işbirlikleri ve yardımları ile Balkan topraklarında yüzyıllardır birlikte yaşayan dost ve kardeş milletler, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı biraraya gelerek, ayaklanmışlar ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarındaki hükümlerinin sonlanmasında büyük roller üstlenmişlerdir. Birlik ve planlarında da büyük başarılar elde etmişlerdir.

Balkan topraklarında, Osmanlı İmparatorluğu'nu devre dışı bırakmak adına küçük gruplar halindeki Balkan halkları, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı birleşme ve ittifak hazırlıklarını planlı bir şekilde organize ederek, sürdürdüler. Bu oyun ve hesaplar sürer iken, Osmanlı-İtalyan Savaşı, İmparatorluğu'n varolan askeri ve siyasal gücünü daha da zayıflatmış ve böylece Balkan Devletleri'nin harekete geçmelerine olanak sağlayarak, planların uygulanmaya geçilmesine zemin hazırlamışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde diğer dini inançlara sahip topluluklar merkezi iktidara karşı bağımsızlık mücadelesi verirken, Boşnak Müslümanlar kaderlerini Osmanlı İmparatorluğu'yla birleştirmişlerdir (Babuna, 2000; 15).

Böylece Balkan Devletleri, 1912 Sonbaharında, "aralarındaki yoğun rekabetlere rağmen, kompleks bir ittifak ağı ve karmaşık çeşitli antlaşmalar ile Sofya merkezli olarak Türkiye'ye karşı bir araya geldiler. Bu durumu savaş kararı izledi. Bu karar, Avrupa Türkiye'sinde ve Avrupa'da krizlerin arttığı bir dönem boyunca

alınmıştı’’ (Hayta, 2008; 3). Bu durum Osmanlı İmparatorluğu’nun Rumel-i Şahanesi’ni yitirmesi ve fiziken Balkan topraklarından çekilmesi ile sonlansa dahi beşyüz yıl boyunca Balkanlar’da işlediği kültürel mirasın silinmesine yetmemiştir. Zira; Balkan topraklarında yaşayan milletlerde, Balkan ülkelerinde yer alan pek çok bölgede Osmanlı İmparatorluğu’nun izlerini görmek ve ruhunu hissetmek, günümüzde de mümkündür. Balkanlar, Osmanlı İmparatorluğu dışında, kısa süreli sayılabilecek dönemler ile her zaman farklı devletlerin ve imparatorlukların hükümlerine altında kalmıştır. Ancak; Balkanlar’a hükmetmiş hiçbir İmparatorluk’un veya devletin izleri, Osmanlı İmparatorluğu’nun izleri kadar derin ve kalıcı olamamıştır. Balkan toprakları, tarihin her döneminde, dahi günümüzde çekici bir hedef olarak görülmektedir.

Aslında Balkan Savaşları’nın akibetini Osmanlı İmparatorluğu’nun siyasi, sosyal, dönemin sosyolojik ve iktisadi yapısı gözler önüne sermektedir. Zira; Osmanlı İmparatorluğu’nun gücünü yitirmeye başlaması, sahibi olduğu tüm birimlerde olduğu gibi ordunun gücünde de hissedilmekte idi. Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarihinde Balkan Savaşları’nın ayrı bir anlam ve önemi vardır. Birinci Dünya Savaşı 1914-1918 yılları arası, dünyayı kasıp kavuran ve Osmanlı İmparatorluğu’nun zayıfladığını dünya milletlerine ispat çabası taşıyan bir savaştır. Osmanlı İmparatorluğu adına Balkan Savaşları, onun başlangıcı niteliğindedir. Bir yüzyılı sonlandıran, en uzun Cihan Harbi, diğer adı ile Birinci Dünya Savaşı, gerçek manada Türkler’in varolma savaşı, tarih sahnesinden silinmeme çabasıdır. ‘‘Diğer savaştan ülkeler, beklentilerinden uzun süren Cihan Harbi’ni dört yılda sona erdirmiş ve Versailles, Trianon, Saint-Germain ve Neuilly ile barışa ulaşmışlardır. Türkiye,

Cihan Harbi'ne bir anlamda Balkan Harbi ile başlamış ve Milli Mücadele ile sona erdirmiştir'' (Hall, 2003; 7). Hiçbir fikir, görüş, çıkar, daha derin manada savaş, dünya milletlerini Osmanlı İmparatorluğu'na karşı bu denli şevkle ve iştahla bir araya getirmemiştir.

''Balkanlar'ın iki ucundaki iki önemli ülke, dünyaya bağımsız yaşamının mümkün olduğunu gösterdiler. Bağımsız yaşamak için Kurtuluş Savaşları verdiler ve savaşlardan sonra kendi topraklarına has devrimler gerçekleştirdiler. Mustafa Kemal ATATÜRK'ün Altı Oku ile Türkiye Cumhuriyeti ve Mareşal Tito'nun özyönetimiyle Yugoslavya...'' (Alili, 2010; 99). Tarihleri, kültürleri, toplumsal özellikleri birbirleri ile özdeşleşen, dost ve kardeş Türk ve Balkan milletleri yüzyıllar boyunca, pek çok ülkenin ve ideolojinin gündeminde ve planlarında yer almıştır. Yugoslavya sanal bir rüyanın, büyük ideallerin gerçekleşmesinin en başarılı ve güçlü örneklerinden biridir. Zira; II. Dünya Savaşı ve beraberinde oluşan ağır ve çetin şartlar altında, millet veya ulus bilincinin oluşabilmesi adına gerekli ve yeterli olabilecek maddi ve manevi şartların yoksunluğuna rağmen, Yugoslavya Devleti'nin kurulabilmesi büyük bir başarı olarak yorumlanmaktadır.

''Balkanlar için geçtiğimiz yüzyıl, ulusal bağımsızlık, ulus devletlerin kuruluşu, hem kapitalist, hem de sosyalist sistemler yoluyla modernleşmenin sağlanması ve bölgenin, Avrupa'nın medeni, kültürel, ekonomik ve siyasi çevresiyle bütünleşmesi yüzyılı olmuştur (Svob ve Dokic, 2001; 198). Milliyetçi ve ulusçu akımlar ile farklılaşan Balkan milletlerini, tekrar aynı ülkü, hedef ve amaç etrafında toparlayabilmek gerçekten güç bir meseledir. Jozeph Bronz Tito bu sanal gerçekliğin

hayata geçmesinde en önemli rolü üstlenmiş ve Yugoslavya'nın kurulması aşamasında özveri ile çalışmış, meşakkat ile büyük başarıların elde edilmesini sağlamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu, Balkan topraklarındaki varlığını kaybetmiş olsa da Türkler ve Türkiye, Balkan toprakları ile olan kültürel, akrabalık, duygusal ve tarihi bağlarını, tarihin hiçbir döneminde kopartmamışlardır. "Türkiye'nin Balkanlar'daki etkisi çok karmaşıktır" (Taşkiran, 2010; 9). Türkiye, Yugoslavya Federasyonu'nun dağılma sürecinde dahi desteğine ve olumlu ilişkilerine ara vermemiş, yardımlarını kesintisiz olarak sürdürmüştür. Jozeph Bronz Tito'nun ölümü itibariyle iktidara gelen Slobodan Milošević dönemin şartlarının da elverişli olmasından ötürü milliyetçi söylemlerin tekrar ortaya çıkmasını sağlamış hatta desteklemiştir. 1989 yılında Kosova'da Slobodan Milošević'in başlattığı milliyetçi söyleminin ve desteklediği Milliyetçi akımın sonucunda, büyük Sırbistan ideali tekrar gündeme gelmiş, Sırbistan'ın Bosna-Hersek'e saldırısı gerçekleşmiştir. Zira; dış ülkelerin de desteklediği, sonlanmayan sadece Jozeph Bronz Tito döneminde rafa kaldırılan *Büyük Sırbistan* idealleri, Slobodan Milošević hükümetinin temel amaçlarından birini teşkil etmekte ve Balkan milletlerinin keskin uçurumlara sürüklenmesine sebebiyet vermiştir.

İçinden çıkılması güç, bu çetin süreçte dahi Türkiye bir yandan Bosna-Hersek'e yardım ederken, bir yandan da Sırbistan ile sürelegelen iyi ilişkilerinin bozulmamasına gayret göstermiştir. Günümüz haritasından silinmiş olsa dahi Osmanlı İmparatorluğu döneminde var olan, Evlad-ı Fatihan'ın yaşadığı Sancak

Bölgesi (Sandzak), Sırbistan sınırları içerisinde kalmaktadır. Türkiye'nin Sırbistan ile ilişkilerinin bozulması, Sancak Türkleri'nin ve Müslüman Boşnaklar'ın güç durumda kalmalarına neden olacağından, Türkiye ilgili süreçte bölgeye güçlü destekler aktararak ve akıllı bir dış siyaset izleyerek, Sırbistan ile temaslarını sürdürmüştür. Yugoslavya Bunalımının, başından itibaren Yugoslavya Federasyonu'nun bütünlüğünün koruması fikrini savunmuş olan Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında Balkanlar'da kendisine dost ve müttefik olan ve aynı zamanda da desteğini arayan iki yeni ülkenin doğuşunu izlemek ile yetinmiştir.

Türkiye, Balkan Devletleri'nin –kimi çevreler tarafından yapılan söylemlerine göre- *Büyük Ağabey*'i rolünü üstlenmiştir. Ayrıca; Balkanlar, jeostratejik konumu itibarıyla de önemli bir coğrafik alanda yer alıyor olmasından ötürü de Türkiye'nin sınır güvenliği adına ve dahi Avrupa ülkelerinin bütünlüğü ve güvenliği adına da büyük önem taşımaktadır. Zira; Balkan coğrafyası ile yakınlık, batıda Avrupa ülkeleri ve doğuda da Rusya ile yakınlığı aynı zamanda da güvenli sınırları temsil etmektedir. Balkan ülkelerinin, enerji, ulaşım, telekomünikasyon, teknoloji ve diğer pek çok altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi konularında yardım ve desteğe gereksinimleri vardır. Zira; Balkanlar, mensubu oldukları Avrupa kıtasının en yoksul bölgesidir.

Bölgesel ve uluslararası yaklaşımların benimsenmesinin desteklenmesi, yatırım, sanayi ve ticaret ortaklıklarının ve işbirliklerinin artırılması, Balkan ülkelerinin günümüzde yaşadıkları sıkıntılı ortamın iyileştirilmesi, ekonomik ve ticari yatırım ortamlarının gelişmesi adına, ilaç mahiyeti taşıyan, bir fırsat olacaktır.

Ayrıca; Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan Savaşları ile başlayan çekilme sürecinde, Türkiye'ye yerleşen ve yerleştirilen Müslüman Boşnak toplumu adına da Balkanlar'ın istikrarlı yapısı büyük önem arz etmektedir. Zira; yaşanan göçler kitlesel göç niteliğinde olmayıp, ailelerin parçalanması, bir kısmının Türkiye topraklarına ulaşamaması şeklinde trajediler ve onulmaz yaralar ile doludur. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşamlarını idame ettiren, dost, tanış ve akrabalarını Balkan topraklarında bırakmak durumunda kalan Müslüman Boşnaklar için de Balkan ülkelerindeki bağımız ve ilişkilerimiz büyük önem taşımaktadır.

1.2. Balkanlar'da Çokkültürlülük ve Kültürlerarası İletişim

Kültür; durağan olmayan, farklı faktör ve kriterlere bağlı olarak değişebilen, aktif ve etkileşim içinde olan, farklı coğrafi yapılara göre değişkenlik göstermek ile birlikte, değişkenlikler ve farklılıklar arasında ortak değer ve paydaların buluşma noktasıdır. Kültür, toplulukların yaşam biçimlerine göre kendini şekillendiren, ancak; empoze edilemeyen yapıya sahip bir süreçtir. Kültürün temel işlevleri; bireyin toplum ile bağını kurmaya destek olması, toplumsal değerleri bütünleştirilmesi, toplumun değerler sistemini yansıtması, insanların doğayla uyumunu sağlamasıdır.

Kültürün aktif yapısı, küreselleşme savının da etkisi ile birlikte, günümüzde, bireylerin yaşamlarının her alanına nüfuz etmiştir. Kültür kavramı, geçmişten günümüze değin güncelliğini korumakta, hemen her toplumu ve gelişimini artarak sürdürmektedir. Kültür, evrenin ve insanın var oluşundan günümüze değin varlığını ve değişimini sürdürebilen bir yapıya sahiptir. Kültür kavramı, sadece bireysel bazda

değerlendirebilecek kadar sığ bir kavram değildir, kültür kavramının ifadesini bulduğu boyutların çeşitliliği pek çok doktrinin temelini ifade etmek ile birlikte, birçok disiplinin de çalışma alanını oluşturmaktadır.

Kültür kavramı, antropolojiden sosyolojiye, psikolojiden iletişim bilimlerine değin pek çok farklı disiplinin inceleme konusu olmuş, farklı tanımlamalar yolu ile ifade edilmeye ve anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Farklı boyutları ile kavramsal çerçevesi çizilmeye çalışılan kültür kavramının temelinde ortak değerler savı, daimi suretle başat unsur oluşturmuştur. Kültür, yapısında benzerlikleri barındırdığı kadar, aslında pek çok farklılıkları da uhdesinde barındırmaktadır. Toplumlara oluşturan bireyler tarafından paylaşılan, nesilden nesile aktarılan çeşitli tutum ve davranışlar bütünü olarak tanımlayabileceğimiz kültürü; bireylerin bilgi birikimleri, öğrendikleri sanat, estetik ve moda gibi tecrübeleri, inançları, yasaları, ahlaki kuralları, gelenek, görenek ve töreleri ile değerlerini içeren karmaşık unsurlar bütünü olarak tariflememiz yanlış olmayacaktır. Kültürü oluşturan kalıplar veya standartlar zaman içerisinde, teknolojik gelişmeler, küreselleşme, iletişim alanında yaşanan yenilikler ve türevleri gibi pek çok kültürel değişimleri hızlandırabilecek boyutta önemli etmenlerin parametresine göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Kültürün özellikleri, bireylerin ve toplumların davranışları ve tutumları üzerinde etkide bulunarak kendini göstermektedir. Çokkültürlülük, bir toplum içerisinde yer alan, kültürel manada belirgin farklılıklar arz eden, bir yandan kültürel çeşitliliğe öte yandan da farklı kültürlerin, mensubu oldukları etno-kimliklerini saklamadan biraradalığına ve birlikte yaşam kültürlerine işaret eden, farklı sosyolojik

olguları uhdesinde barındıran, sosyolojik ve antropolojik temelli bir kavramdır. Çokkültürlülük, temelinde, çoketnikliliği ve etnik kimliklerin ifade özgürlüğünü destekleyen, herkes için sivil, sosyal ve politik haklar ile hak ve fırsat eşitlikleri görüşlerinin ifade edildiği bir yapı olmasına karşın, kimi kesimlerce olması gereken, kimi kesimlerce pragmatik ve ideolojik engeller sebebiyle demokratik bir gerçeklikten çok bir temenni olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Zira; ideolojik bağlamda Çokkültürlü yapılar, liberal anlayış ve demokrasilerden beslenen Ulus-Devlet fikri ile çelişmek ile birlikte, devletleri milliyetsizleştirme olgusuna sürükleyebilmektedir. Pragmatik düşünüş ile Çokkültürlü demokrasi yapıları, toplumsal parçalanmaların, özerklik isteklerinin, bir anlamda kabileci ve cemaatçi yapıları destekleyen özel hak taleplerinin artışı empoze edebilecek bir doktrin olmaları yönünün yanı sıra, kültürlerin etnik gruplara ait birer meta olarak algılanması gibi birçok düşünüşten hareketle eleştirilere açık bir kavramdır. Pek çok demokrasi anlayışında, Çokkültürlülük devlet kanalı ile yürütülen ve yönlendirilen, hatta kontrolü sağlanan bir savdır.

Dilimize çokkültürcülük olarak çevrilen ‘‘Multiculturalism’’ özde, dünyayı, çıkarları doğrultusunda yeniden yapılandırarak, kendileri için açık bir pazara dönüştürmeyi hedefleyen Batılı çokuluslu küresel sermayenin geliştirdiği, ulus devletleri, etniklik temelinde bölmeye yönelik, sistemli bir akımdır. Çokkültürcülüğün hareket noktası, çokkültürlülüğü bölünmesi hedeflenen ülkeye bir zenginlik olarak empoze ederek benimsetmek, çokkültürcülüğün, resmi bir devlet politikası haline dönüştürülmesini sağlamak, bu şekilde, etnik gruplar tahrik edilerek, bu ülkenin ulusal direncini zayıflatmak, ülkenin bölünmesine içte zemin hazırlamaktır (Önder, 2010; 55).

Çokkültürlülük, her bireyin kendi kültürel mirasına sahip olma ve kültürel mirasını koruma hakkıdır. “Çokkültürlü toplum, içerisinde çok farklı kültür ve kökenlere sahip birden fazla toplumun beraberce bir arada yaşadığı bir toplumdur” (Canatan, 1990; 94). Çokkültürlü toplumların varlıkları, bir kültürün kendini, diğerinden üstün görmemesi, farklı olanı ötekileştirmemesi, birlikte yaşam döngüsü, güçlü birliktelik ile ortak aidiyet duyguları ve her bireyin, kendi kültürel mirasına sahip olma hakkı olduğu düşüncesine saygı ile mümkün olabilmektedir. Çokkültürlü bakış açısında, baskın bir politik öğretinin ya da belirli bir ideolojinin etkin ve ideal olmadığını, salt bir unsurun gerçekliği temsil kabiliyetine haiz olmadığı gözlemlenmektedir.

Çokkültürlülük savı, kamusal alanın mevcut temsilinde, farklı kültürlerin adil ve eşit bir biçimde temsil ve teşvik edilmesi ilkesini düstür edinmekle birlikte toplumların ekonomik, siyasal ve kültürel ilişkilerinin boyutlarını ortaya koymak ve irdelenmek adına kullanılan bir terimdir. Çokkültürlülük, pek çok görüşe göre, farklı olan ancak birlikte yaşama kurgusundan kaynaklanan, birbirleri ile kesişen noktaların arasında kalan bir bilmecedir. Balkan coğrafyası, dünya üzerinde çokkültürlü yapılarına en güzel örneklerden biridir. “Balkanlar’da hem yan yana bir yaşantı sürülmüş hem de zulüm yaşanmıştır” (Benbassa ve Rodrigue, 2003; 397). Balkanlar’da pek çok farklı etnik kökene mensup millet, yüzyılları kapsayan bir süreç içerisinde birlikte ve ortak yaşam kültürüne uygun yaşamışlardır.

Farklı yapı, kültür, alt kültür gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu arka plan ve yapılara sahip bireylerin, iletişim ve birbirleri ile etkileşimlerini odak

noktası olarak değerlendiren ve başat unsur şeklinde betimleyen ‘‘disiplinler ve kıtalar arasındaki sınırlara aldırılmadan giderek çok büyük bir araştırma bulutu durumuna gelecek olan’’ (Maigret, 2004; 187). kültürlerarası iletişim olgusu, kültür ve iletişim kavramları temelinde tanımlanmaktadır. ‘‘Kültür ve iletişim birbirlerini etkilerler. Kültür bir elek rolünü üstlenir ve başkalarını dinlemede ve iletişim kurmada bizim için neyin önemli, neyin önemsiz olduğuna karar veren, kültürel altyapımızdır’’ (Gudykunst, 2003; 289). Bu iki odak kavram, kültürlerarası iletişim kuram ve olgusunun bütüncül bir düşünüş ve algı ile kavranabilmesi için özünde mevcut olan iletişim ve kültür terimlerinin tariflenmesi ile mümkün olabilmektedir.

‘‘Kültürlerarası iletişim ifadesi, ilk kez Edward T. Hall’un *Silent Language* (1954) kitabında kullanılmıştır’’ (Hall, 1954; 9). Küresel, yerel, toplumsal gibi pekçok faktör, kültür kavramının oluşumunda, değişiminde, gelişiminde etkin rol oynamaktadır. Kültürün tanımı, herkes tarafından pek çok şekilde ve farklılıklar ile yapılmakta olup, tek bir tanım üzerinde uzlaşılması mümkün görünmemektedir. ‘‘Toplumsal ilişkiler matriksi içinde yer alan kültürün tanımlanmasındaki güçlüklerden biri, aynı anda birden çok şeyi (olgu, yapı, durum vs.) belirleme gayretinden doğmaktadır. Kültür; genel anlamda özgül bir grubun yaşam tarzını oluşturan değerler, adetler, inançlar ve pratikler bileşimi olarak özetlenebilir’’ (Eagleton, 2005; 46).

Kültür, ‘‘toplumları birbirinden farklılaştıran, ait olduğu toplumun özelliklerini taşıyan ve kimliğini yansıtan değerler bütünüdür. Kültür, insanların temelde kalıcı ama aynı zamanda rutin iletişim ve sosyal etkileşim içinde

değişebilirlik özelliğine sahip etkinliklerini, dünya görüşlerini ifade eder’’ (Lull, 2001; 95). Kültür, bütününde öğrenilmiş ve bireyin sosyal bir varlık olmasından hareketle, sosyal olarak aktarılmış davranış veya davranışlar bütünüdür.

‘‘Kültür ve iletişim terimlerinden oluşan ve bu kavramlarla doğrudan doğruya ilişkili olan ‘‘kültürlerarası iletişim’’ farklı kültürlere mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları, yabancıların algılanması ve kültürel farklılıkların gözetilmesi gibi konuları inceleyen disiplinlerarası bir bilim dalıdır.’’ (Kartari, 2006; 25). Kültürün içinde yer alan ileti alışverişi olan iletişim süreci, kültürün bütününe ait, tamamlayıcı bir parçadır. Lustig ve Koester’ye göre, ‘‘kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerden gelen insanların, paylaştıkları anlamların yarattığı sembolik bir süreçtir’’ (Lusting, Koester, 1999; 52)

Kültürlerarası iletişim, belirli bir kültüre mensup birey veya grupların, kültürlerine ait özgül bir mesaj ya da simgenin, farklı bir kültürün üyesince alınması, algılanması ve işlenmesi durumunda gerçekleşebilmektedir. Kültürlerarası iletişim kavramı kapsamında, temelde iki veya daha fazla kültürün varlığının söz konusu olması gereklidir. Ayrıca; kültürlerarası iletişimin gerçekleşebilmesi için iki veya daha fazla kültürün mensuplarının biraraya gelerek iletişim sürecine girmeleri gerekmektedir. ‘‘Kültürlerarası iletişim, farklı sosyal grup ve toplulukların üyeleri arasında gerçekleşen iletişim olması itibarıyla, gruplararası iletişimin bir türü olarak değerlendirilmektedir. ‘‘Göstergeler, semboller ve kodlar, kültürün içinde konumlanan kişilerarası iletişimin taşıyıcı ya da yapısal bloklarıdır. Kültürler, toplumları belirler ve ayırır. Toplumun kültürünün, belli başlı elemanları o toplumun

tarihi, dilleri, gelenekleri, sanatları, iklimi, coğrafyası, toplumsal, siyasi ve ekonomik normları, dinleri ve değerleridir” (Mora, 2011; 51).

“Kültürlerarası İletişimin diğer iletişim süreçlerinden tek farkı, birbirlerinden farklı kültürler arasında gerçekleşiyor olmasıdır. Bunun sonucunda, kültürlerarası iletişim, farklı kültürlerden insanların ortak değerler ürettiği sembolik bir süreçtir, tanımı oluşmaktadır” (Soydaş, 2010; 12) “Toplumsal norm ve gelenekler, anlaşmalar, kişilerarası mesafe, arkadaşlıklar, ilişkiler, zaman, sınıf ve kast sistemi, giyim-kuşam, din, cinsiyet, iş etiği, pratiklik, verimlilik, maddecilik, bireysellik, rekabet, değişim, hakimiyet, resmiyet ve eşitlik gibi kültürlerarası iletişimi etkileyen pek çok kültürel farklılık bulunmaktadır” (Spinks ve Wells, 1997; 287). Bir toplum veya grupta kabul gören gelenek veya görenekler, bir başka toplumda kabul görmeyebilir.

Bir kültürde mevcut, gündemde ve kullanımda olan bir giyim tarzı, farklı bir kültürde hoş karşılanmayabilir. Kültürlerarası iletişimin kurulamaması veya kültürel yapının doğru algılanmaması sonucunda ise kaygı, belirsizlik, yanlış anlaşılmalara ve kültür şoku gibi olumsuz sonuçlar meydana gelmesi muhtemeldir. Balkanlar’da kültürlerarası iletişim savı derin kökleri ile farklı Balkan milletlerini sarmalamıştır.

1.3. Etnik ve Etnisite Laboratuvarı; Balkanlar

Etnisite ve etniklik kavramlarını tanımlamak ve açıklık getirmek, sosyal bilimlerde mevcut diğer pek çok kavramda olduğu gibi çok çeşitli güçlükler yaratmaktadır. Etnik ve etniklik, farklı ölçüt ve parametreye bağlı olarak tanımlanabilen, farklı çevrelerce birçok anlamda kullanılabilen, esnek bir kavramdır. Temelde, benimsenen dil, din, mensubu oldukları köken, köken ile bağlantılı olarak aidiyet hissine sahip oldukları kültür itibarıyla de diğer gruplardan ayrılan ve farklı oldukları algısı yaratan/yaratılan grupları etnik olarak tanımlanmaktadır. Grekçe *ethnos* kelimesinin Latince'de kullanım alanı bulması, beraberinde İngilizce ve Fransızca'ya geçmesi, akabinde yaygın söylemler ile gündem oluşturması itibarıyla de, kullanım alanı genişlemiş ve literatüre yerleşmiş, günümüze değin kullanılagelmiş bir kavramdır.

Etnik bağlar, Fransız Devriminden sonra yerini rızaya ve gönüllülük esasına dayalı demokratik bir anlayış ve topluluklara bırakmıştır. Ancak günümüzde küreselleşmenin ve yaygınlaşan iletişim teknolojilerinin etkisi ile toplumlararası ilişkilerin boyut ve nitelik değiştirmesi etnik, etniklik ve etnisite kavramlarının tekrar popülerlik kazanmalarına zemin hazırlamıştır. Smith, İngilizce'de etnik grup ve toplulukları tam olarak ifade edebilecek ve kavramın niteliğinin ve tüm anlamlarının ifadesi yeteneğine haiz bir terimin bulunmadığını savunmaktadır. Özellikle, son elli yılda etnik çalışmaların ve çatışmaların sayılarının gün geçtikçe artmasında, küreselleşmenin, siyasi, sosyal, ekonomik ve toplumsal dönüşümlerin etkilerini gözlemlemek mümkündür. Etniklik ve etnisite ile ilgili pek çok çalışma ve kuramsal

yaklaşım ortaya konmuştur. Etnisite konusundaki temel kuram, teori ve yaklaşımları, asimilasyonist yaklaşım, primordializm, durumsalcılık, transaksiyonalizm ve inşacılık olarak gruplandırmak mümkündür.

Etniklik, biyolojik bir sav olmaktan öte; ‘‘kültürel değerlere göre bütünden veya hakim gruptan birçok alanda yaşam tarzı farklılığını ifade eder. Etniklik, ırki değil; kültürelidir. Etniklik kültürel olduğuna göre; kültürün bütün unsurlarını kapsar. Dine, dile, örf ve adetlere, sanata kısaca kültürün unsurlarından sadece birine göre etniklik belirlenemez’’ (Erkal, 2005; 134). Etniklik, kimlik kavramı ile güçlü bağlantıları olan bir kavramdır. ‘‘Tarih, zaman, toplum, çevre, gelenek, kurallar ve paylaşılan mekanlar kimlik aynasının gelişmiş parçalarıdır. Kimliği belirleyen önemli unsurlar arasında etnik, dinsel farklılıklar, ekonomik-sınıfsal ayrımlar, aile geleneği, dil, cinsiyet gibi faktörleri gösterebiliriz’’ (Takış, 2003; 7).

Etnik kimliğin eldesinde kültürel özgüllük ve saflığın derecesinin ne ölçüde ve yapıda olduğu hususu ise kavramın nesnellik boyutunda tartışmalar yaratır iken, biz bilincinin üretimi ile ortak kavrayış ve algılarının niteliği ise görecelilik ve subjektiflik etkenleri boyutunda değerlendirilmekte ve düşünülmektedir. ‘‘Etniklik, genel anlamda bir insan grubunun; dil, soy, din, kültür ve yaşama biçimindeki farklılıklardan oluşan kolektif kimliğidir. Kolektif kimlik, aslında bir durumu değil bir süreci yansıtır ve bir grubun diğer gruplarla olan ilişkisine bağlı olarak da zaman içinde değişir’’ (Buran, Çak, 2012; 26). Kültürel birliktelik çerçevesinde biraraya gelen bireylerin oluşturduğu etnik topluluklar, bir yapının içerisinde bir arada olmak hissiyatının dışında, -ayrıca grubun dışında- yer alan toplumsal yapıda, olay ve

olgulara karşı birbirlerinden destek alınabileceği savı ile bireylerin bir arada yaşama becerilerini farklı koşul ve şartlarda sağlayarak, dayanak oluştururlar.

Etniklik, nesilden nesile aktarılan kendi köken kültürlerine has ve diğer gruplardan farklı kültürel geleneksel öğeleri paylaşan bireylerin, korumaya dair motivasyonlarının güçlü olduğu sosyal ve mesleki statü gibi önemli mahiyette statü özelliği de taşımaktadır. Yüzeysel olarak bakıldığında, etnisite düşüncesi öncelikle ve sıklıkla, geçmişten gelen kana başvurur. Biyolojik soyu ön plana çıkarır ve ardından günümüz kimliklerinin bu soyu izlediğini iddia eder (Baumann, 1999; 27).

Biyolojik kökenlerin belirli bir noktaya değin önemi olmak ile birlikte, köken ve ırktan ayrı olarak ortak algı, gelenek, ortak tarih, örf ve adetler ile paylaşılan kültürel öğelerin varlığı, etnik ve etnisite düşüncesinin temel dayanak noktalarını oluşturmaktadır. ‘‘Günlük dilde kelime olarak etnisite hala azınlık durumlarını ve etnik ilişkileri çağrıştırır, fakat sosyal antropolojide, kendilerini gözönünde bulunduran gruplar arasındaki ilişkilerin biçimine gönderme yapar ve mevcut kültürel ayrımın diğerleri tarafından gözönünde bulundurmasını içerir’’ (Aslan, 2004; 7).

Etnisitenin çeşitlilik gösterdiği üç önemli karşılaştırma ölçütü alan, ölçek ve resmiliğidir. ‘‘Etnik kimliklerin alanı en yerelden küresele kadar değişebilir, ölçek makro-sosyalden mikro-sosyal yaşamın bireylerarası münasebetlerine kadar farklılık gösterebilir ve etnisite, düzenli ancak gayri resmi bir uygulama meselesi olabileceği gibi, yasal ve anayasal ilkelerle resmîyet de kazanabilir’’ (Fenton, 2001; 17). Etnisite; kimlik, etnik, etnik bağlılık, etnik sınırlar, kültür, dayanışma, etnik çatışma

ve asimilasyon süreçleri gibi farklı anlam ve içerikleri kapsayan, geniş bir kavram olarak kullanılmakla birlikte, önceden var olan kültürel ve toplumsal bağları ve aidiyeti, kültürel bağlılığı ve niteliksel öğeleri tarihin sistematiği içerisinde geçmişten gelen öğeleri, geleceğe adapte eden ve korunması gerekli bir yapıdır.

Aynı etnik gruba dahil bazı topluluklar, kendi kültürel bütünlüklerini korumak ve kültürlerinin sürdürülebilirliğini sağlamak adına kendi grupları dışarısında kalan grup ve bireylere sosyal dışlanma durumunu yaşatarak, grup dışında bırakma hareketine meyil gösterebilmektedirler. Dışta bırakma ve sosyal dışlanma durumunun en bariz örneği, eski Yugoslavya toprakları yani Batı Balkanlar'da mevcut farklı etnik kökenler arasında yaşanmıştır. Yugoslavya tatbikinde olduğu gibi etnik hareketler, kimlik yönelimli ve planlı davranışlar olmaları ile diğer olay ve olgulardan ayrılırlar.

Günümüzde etnik çeşitlilik, sınırların ortadan kalkması olarak tariflenebilecek küreselleşme sürecinde karmaşık toplumsal yapıları uhdesinde barındırmasından dolayı, tüm dünya ülkelerini ilgilendiren bir husustur. ‘‘Etnik çeşitlilik, temel olarak, ülkede yaşayan birçok topluluğun farklı dilsel ve inançsal özellikler göstermesinden kaynaklanmaktadır’’ (Keser, 2008; 11). Bazı etnik gruplar, çeşitli platformlarda etnik kimliklerini siyasallaştırma eğilimi göstermekte ve kimliklerini canlandırma eylemlerine girişmektedirler. Siyasal eğilimlerin, siyasal iktidar sahipleri tarafından da desteklenmesi milliyetçi söylemlerin gündeme gelmesine sebebiyet vermektedir.

Etnik milliyetçilik, milli unsurları ortak kan bağı, ortak dil ve ortak ülke olan milliyetçilik tipidir. ‘‘Bu tür milliyetçiliğe en iyi örnek Almanya milliyetçiliğidir. Hırvat, Sırp ve Arnavut milliyetçiliği de bu tür milliyetçiliktir. Günümüzde hala milliyetçilikten kaynaklanan çatışmalar meydana gelmekte ve bu çatışmalar bir arada yaşamı engellemektedir. Buna en güzel örnek dağılan eski Yugoslavya olmuştur’’ (Oran, 1997; 19). Eski Yugoslavya toprakları dahil olmak üzere, temelde Balkanlar, yapısında barındırdığı etnik çeşitlilik yapılarından oluşan etnik mozaik sebebiyle istikrarsızlığa açık bir bölge olarak, tarihin pek çok döneminde istilalara uğramış, harita değişimleri yaşamış, yeni devletlerin kurulmalarına, bazılarının tarih sahnelerinden silinmelerine hatta yeniden kuruluşlarına tanıklık etmiş, özel bir coğrafyadır. Bu özelliği ile Balkanlar, büyük güçlerin, birliklerin ve devletlerin, yap-boz tahtası olarak da anılmaktadır.

Balkan topraklarında yaşamlarını sürdüren toplulukların büyük bir çoğunluğu, birbirleri ile rekabet içerisinde olan etnik topluluklar, kurulan yeni devletlerin içerisinde azınlık konumunda yaşamak durumunda kalmışlardır. Bir ulus devlet içerisinde pek çok etnik grup yaşamakta ve etnik kültürler ve inanışlar açısından da homojen yapıda çok az sayıda ulus devlet bulunmaktadır. Din ve inanışların etnik topluluklar üzerindeki etkileri çok güçlüdür. Balkanlar’daki milli oluşumların yapısında din faktörünün önemi büyüktür. Örneğin, Slavlar milli kimliklerini ortaya koyma çabaları içerisinde din faktöründen faydalanmışlar, kilise örgütlenmelerini de kullanarak, dini ve etnik kimliklerini meşrulaştırma çabalarına girmişlerdir.

Girişimlerinin sonuç vermesi ile birlikte Güney Slav ırkına mensup Sırp ve Hırvatlar kendi içlerinde bölünmüşlerdir. Böylece; Sırp Ortodoks Kilisesi ve Hırvat Katolik Kilisesi'nin kılavuzluğunda milli kimlik arayışlarına ve yapılanmalarına girmişlerdir. Balkan coğrafyasında kültürel çeşitlilik ve zenginlik olarak atfedilen, işbirlikleri ile gelişimlerin yaşanmasında katkılar sağlanacağı düşünülen etnik gruplar arasında, Soğuk Savaş yıllarının sona ermesi ile birlikte özellikle siyasi, dinsel, dilsel, ırksal, iktisadi ve kültürel istikrarsızlıklar baş göstermiştir.

Balkanlar'da milli kimlik arayışları veya ulusçuluk hareketlerini 1789 Fransız İhtilali ile özdeşleştiren görüşlerin yanı sıra, Balkan topraklarındaki var olan etnik olgunun 16. yüzyıl döneminden başlayarak Osmanlı İmparatorluğu idaresi altında kaldıkları süreç içerisinde ölçüsü değişmek ile birlikte stereotiplerin varlığını inkar etmek mümkün değildir. Avrupa'da yayılan ulusçuluk akımları da Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihini ve halkların geleceğini değiştirmede etken olmak ile birlikte ulus bilincinin yayılması ve milliyetçi düşüncelerin gündeme gelmesine neden olmuştur.

Ulus devlet ve milliyetçilik anlayış ve akımları birbirleri ile özdeşleşen, içiçe geçen ve birbirlerini besleyen kavramlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarındaki hakimiyetinin zayıflaması ve etkinliğinin azalması, aynı dönemlerde büyük güçlerin ve devletlerin Balkan uluslarına aşıladıkları fikir akımlarının etkisi, milliyetçilik olgusunun yükselişine, parçalanma sürecine ve yeni devletler ile modern ulusların oluşumlarına yönelik eğilimlere de bir hareket kazandırmıştır. Özellikle, 1990'lı yıllarda yaşanan milliyetçi akımların, din temelli düşünce ve inançların

Sovyetler Birliği'nin ve beraberinde Yugoslavya'nın dağılmasındaki etkisini göz ardı etmek mümkün değildir. Zira; tarihsel süreç içerisinde dünya haritası ve siyasi oluşumların bilmecesinde etnik topluluk ve azınlıkların rolleri büyük olmak ile birlikte, devletler arası ilişkilerde de başat unsurlardan birini oluşturmaktadırlar.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarının getirmiş olduğu büyük yıkımlar, savaşa karşı bir cephenin oluşmasına neden olmuş, böylesine büyük savaşlarla bir daha karşılaşılması için büyük devletlerin öncülüğünde girişimlere başlanılmıştır. 19.yüzyılın ortalarından itibaren küreselleşme olgusunun giderek etkili hale gelmesi, uluslararası kuruluşların sayısının artması ve etki alanının genişlemesi gibi etmenler, ulus-devletleri giderek sınırlandırmaya başlamış hatta 20. yüzyılın ilk çeyreğini yaşadığımız bu günlerde tartışılır hale getirmiştir. Balkanlar'ın istikrarlı bir bölge olması için, azınlıkların ötekileştirilmemesi gerekmektedir. Azınlıkların ayrıştırıcı unsur olarak değil, aksine kültürel çeşitliliğe katkı sağlayan yapılar olarak görülmesi ve kabul edilmesi, büyük önem arz etmektedir.

1.4. Balkanlar'da Küreselleşmenin Etkileri

Küreselleşme olgusu, 21. yüzyılda üretimi, bireylerin yaşam biçimlerini, tüketim kalıplarını, uluslar arası ilişkileri, siyaseti kısacası tüm yaşam alanlarını kapsayan ve biçimlendiren önemli olguların başında gelmektedir. 1980'li yıllarda sosyal bilimler literatüründe yer edinmeye başlamış olan Küreselleşme kavramı, üzerinde birçok tartışmalar olan, olumlayanları olduğu kadar reddedenlerinin veya eleştirenlerinin de olduğu, ortak bir görüşte birleşme sağlanamamış, kabul görmüş

tanımının da yapılamadığı ve devam etmekte olan bir süreç olarak görülmektedir. Küreselleşme kavramının kullanımı kısa sürede hızlı bir artış göstererek, dünyanın farklı bölge ve kıtalarındaki pek çok yaşam alanına girmiştir.

Küreselleşme kavramının sınırları, içeriği, kavramsal çerçevesi, etkileri, kazanımları ve kaybettirdikleri gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok olguya literatürde rastlamak mümkündür. ‘‘Küreselleşme fikrinin taşıdığı en derin anlam, dünya meselelerinin belirsiz, ele avuca sığmaz ve kendi başına buyruk doğasıdır; bir merkezin, bir kontrol masasının, bir yönetim kurulunun, bir idari büronun yokluğudur. Küreselleşme, Jowitt’in yeni dünya düzensizliğinin başka bir adıdır’’ (Bauman, 2010; 69).

‘‘Küreselleşmeyi; bütün yerkürenin ve onu çevreleyen uzayın aynı ölçülerle değerlendirilen tek bir birim haline gelmesidir’’ (Bülbül, 2000, 17). şeklinde genel anlamda tanımlamamız mümkündür. Küreselleşme sarmalı yaşamımızın başat unsurlarından biri haline gelmiştir. Düşünme biçimimizden tüketim alışkanlıklarımıza, hayat dediğimiz kurguda yaşamsal faaliyetlerimizi etkisi altına alan temel dinamiklerden biri haline gelmiştir. ‘‘Bir kültür düşüncesi, anlam inşasını üstü kapalı olarak tikellik ve mekansal konumla ilişkilendirir’’ (Tomlinson, 2004; 46). Küreselleşme ile ilgili araştırma, inceleme ile çalışmaların ve tanımlama çabalarının artmasıyla birlikte kavramı açıklama biçimleri de çeşitlenmiş ve farklılaşmıştır.

Kamuoyunda ve akademik alanda belki de; en çok merak edilen ve tartışılan konulardan biri olan Küreselleşmenin tanımı konusunda tam bir konsensüs bulunmamaktadır. Bazı anlatımlarda; Refah Devletlerinin dinamiklerinde pragmatik olarak niteleyebileceğimiz değişimleri temsil etmekte iken; bazı anlatımlarda ise; küresel sermaye ve uluslararası kurumların çok büyük politik güce sahip olması ve ulusal politik otonomilerin aşındırılmasında, ulusal sosyal politikaların belirlenmesinde ve oluşturulmasında etken olan bir kavram olduğu görüşü hakimdir. Küreselleşme olgusunun literatüre girmesi ile birlikte; olumlayan görüşler ve olumsuz adledilen görüşlerin varlığı ile birlikte evrensel bir olgu olduğunu, göz ardı edilemeyecek boyutlara ulaştığı ve tek bir boyuta indirgemenin yanlış olduğunu söylememiz mümkündür.

Küreselleşmenin yeni moda bir yayılmacılık olduğunu savunanlar ile birlikte; bir imparatorluk olduğuna ilişkin savlar bağlamında; Küreselleşme üzerine üretilen birçok farklı düşünce sistemlerinin ve kişilerin yakın oldukları ideolojiler ile biçimlenmekte olduğu söylenebilir. Toplumsal ve toplumsal değişimlerin göz ardı edilemeyeceği, küresel-yerel ilişkisinin doğru kurgulanması gerektiği, kesin yargılar koymak ve keskin savlar üretmek yerine, Küreselleşme olgusunu yorumlayarak, doğru anlamak için çabalamanın daha doğru olduğunu, günümüzde ‘‘Küreselleşme olgusunun tüm kuramların da ötesine geçerek, tüm dünyayı kapsayacak bir söylem alanı olduğundan söz etmek mümkündür. Küreselleşme ekonominin de ötesindedir’’ (Fox, 2002; 35). Basitçe bir piyasa fenomeni değildir, ülkelerin politikalarında önemli rol oynar.

Dünya üzerinde yaşanan teknolojik, ekonomik ve sosyal değişimler, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin de gücünün artmasına olanak tanımıştır. Yaşanan değişimler, bölgesel olmaktan öte kitlesel boyutlara taşındığından, hedef tüketici sayılarının artmasına ve pazarların genişlemesine sebebiyet vermiştir. Siyasal konjonktürün de değişimlere ayak uydurması ile rekabetin boyutları da küresel nitelik kazanmıştır. Tüketicilerin gün geçtikçe bilinçlenmesi, tüketici beklenti ve taleplerinin çeşitlenmesi de küresel ekonomilerin gelişim hızını arttırmıştır.

Küreselleşme sürecini oluşturan ve hızlandıran etmenleri, şu başlıklar altında toplamamız mümkündür:

- İnsanoğlunun 16. yüzyıldan itibaren deniz yoluyla dünyayı dolaşmaya başlaması
- 18. yüzyılda ve onun takip eden yüzyıllarda uluslar arası yatırım ve ticaretin büyük önem kazanması.
- Siyasi, iktisadi, kültürel kolonileşmelerin başlaması.
- Sanayileşmiş ülkelerin Afrika ve Asya kıtalarının ham maddelerine ve insan gücüne olan ihtiyaç ile sömürü düzeninin kılık değiştirmesi.
- Bilim ve teknolojik alanlarda yapılan atılımlar.
- Batı Avrupa ülkelerinin birlik oluşturma politikaları.
- Komünizmin çökmesi.
- Yeni dünya ve vizyonunun oluşması (Yıldız, 2005; 132).

Küreselleşme, İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan Milliyetçilik akımlarının yaşandığı süreçte dünya coğrafyasında yer alan ulus devletlerin kuruluşlarından günümüze değin yaşadıkları en büyük değişimin ismidir. Dünya çapındaki ekonomik entegrasyonun genişlemesi ve artması ile birlikte 19. Yüzyılda ortaya çıkan gelişmelere dayanan bir olgudur. İki Almanya'nın 1989 yılında birleşmesi ve 1990'lı yıllarda Doğu Bloğunun yıkılmasıyla hemen her alanda karşımıza çıkmaya başlayan Küreselleşme kavramını salt ekonomik anlamda değerlendirmek mümkün değildir. Zira; küreselleşme ekonomik boyutun çok ötesinde, hem tarihi bir sürecin hem de uluslararası boyuta taşınan sistemin ifadesidir. Berlin Duvarının yıkılmasıyla yaygınlık kazanan *ideolojilerin sonu* söyleminin yeni yorumları üzerine de ciddi kuşkular getirilebilir; çünkü bu yorumlar, kitle kültürünün küreselleşmesi düşüncesine dayanmaktadır.

Kültürel küreselleşme, “gezegenin her yanında büyük ölçüde paylaşılan belli bir değerler ve inançlar kümesinin yükselişini” (Castells, 2009; 117). ifade eder. Francis Fukuyama 1989 yılında; bu düşünceyi “*tarihin sonu*” olarak yeniden yorumlar (Mattelart, 2005; 122). “Devletin servet yaratıcıların yolundan çekilmesi, politikalarının devletlerinin gücünü, en temel hükümet işlerinin bile yapılmasını aksatacak kadar zayıflattığını vurgulayan Fukuyama, bu politikaların tahribatının yarattığı boşluğu ulus-devletlerin, ellerindeki şiddet kullanma tekeline dayanarak yeniden doldurmaları gerektiğini savunuyor” (Yıldızoğlu, 2006; 79). Noam Chomsky'e göre; Von Humboldt, Adam Smith ve Manchester gibi liberalizmin kurucularına ilham olan düşünceler ve “Her şey çok farklı ve bu değerler çağdaş

koşullara adapte edilmek zorunda idealleri; Küreselleşmenin kayalarına çarpıp parçalanmışlardır’’ (Chomsky, 2010; 116).

Küreselleşme; pek çok sav ve olgu gibi sosyal gerçekliği içerisinde, kavramsal çerçevesinin net olarak çizilememesi sebebiyle, çelişkileri ve farklılıkları ile ön planda yer almaktadır. Birçok kesim için küreselleşme, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler adına küresel bazda fırsatlar ve olanaklar yaratmaktadır. Ülkelerin, kurumların, toplumların ve bireylerin ilgili fırsatları yakalama ve olanakları kullanma durumları, kendi tasarruflarına aittir. Bunun için de; ‘‘sermaye akışının, teknoloji kullanımının yaygınlaşması gibi, bilgi ve iletişimin artmasının getirdiği kolaylıklardan söz edilmektedir’’ (Koray, 2005; 341). Küreselleşmenin kendine özgü tanımlayıcı teknolojileri vardır: ‘‘Bilgisayarlaşma, minyatürleşme, dijitalleşme, uydu iletişimi, fiber optik teknolojisi ve internet. Bu teknolojiler de küreselleşmenin tanımlayıcı perspektifi *bölünme* idiyse, küreselleşmenin tanımlayıcı perspektifi *bütünleşme*’dir’’ (Friedman, 2003; 31). Bu perspektife yol açan başat unsur ise; teknolojik gelişmelerdir.

Birinci küreselleşme olarak ifade bulan dönemde itici güç Sanayi Devrimi, ulaşım ve haberleşme teknolojilerindeki gelişme iken, içinde bulunduğumuz süreçte yaşadığımız küreselleşmenin itici güçleri iletişim ve bilişim devrimleridir. Bu durumda; enformasyon aktarımındaki en etkili ve hızlı yolun iletişim teknolojileri olduğunu söylemek mümkündür; iletişim teknolojileri ve paralelinde kitle iletişim araçları olmadan da küreselleşme olgusundan bahsetmemiz mümkün değildir. Bu bağlamda ‘‘küreselleşme kavramı bir yandan dünya toplumlarının birbirine benzeme

buna bağlı olarak da tek bir küresel kültürün ortaya çıkma süreci, diğer yandan da toplulukların, toplumların kendi farklılıklarını tanımlama ve ifade etme süreci olarak kullanılmaktadır’’ (Sarıbay ve Keyman, 2010; 1). Küreselleşme bir taraftan daha melez bir kültürün oluşumunu tetiklerken diğer taraftan da insanların diğer insanlardan farklılıklarını ortaya koyarak kendi kimliklerini inşaa etmelerini teşvik etmektedir. Bunun toplumsal yansıması ise; 1990’lı ve 2000’li yıllarda kültürel kimliklerini koruma ve sürdürme veya kaybetme sorunu ve mücadelesinin ne çıkışı olmaktadır.

Değişen dünyada geçmişten günümüze adını zihinlerimize değişim ve dönüşüm ile kazınımış olan Balkanlar, birçok ulus ve devlete göre; coğrafyası karmaşık, doğası kararsız, etnografisi şaşırtıcı, siyaseti açıklanamayan ve tarihi anlaşılamayan bir bölge olarak algılanmaktadır. Birinci Dünya Savaşı, tarih sahnelerinde yer alan çokuluslu imparatorlukların parçalanmasına ve yeni ulus devletlerin meydana gelmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı ise, sömürge devletlerin bağımsızlaşmasına ve ulus devletlerin Avrupa sınırları dışına çıkması ile tarihin akışında farklı kavramların, edimlerin ve akımların ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.

Bahsi geçen akımlar arasından en temel ve en önemli akımlardan biri olan Milliyetçilik akımı, 1970’li yıllar sonrasında yayılmaya ve toplumlara nüfus etmeye başlamıştır. 1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılması ve 1990’lı yılların başlarında Yugoslavya ile Sovyet Birliği’nin dağılması, ulus devletlerin artmasına ve beraberinde de milliyetçiliğin gelişmesine neden olmakla birlikte, Etnik Milliyetçilik

zehrinin de gün ışığına çıkmasını sağlamıştır. Birbirlerine tepki olarak gelişen milliyetçilik savı ve yeni milletler olgusu, bireylere ‘‘Şimdi Biz Kimiz?’’ sorusunun bilinçaltındaki izdüşümlerinin yansımalarına neden olmuştur.

Balkan toprakları, milliyetçiliğin gelişmesi ve başarıya ulaşması konusunda uygun bir zemin olmak ile birlikte, gelişim ve başarısında iki ana faktörün rol oynamıştır. Birincisi, Osmanlı Devleti’nin uyguladığı geleneksel ve dinsel temelli millet sistemidir. İkinci faktör ise, Batı’lı büyük ve güçlü devletler ile gayri-Müslim azınlıklarının işbirliğine girmeleri olmuştur. Balkan tarihi kapsamında yaşanan en büyük dönüşüm sürecinde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti; yedi küçük, zayıf ancak büyük güçlerin destek verdiği şekli ile ulus devlet yapısına sahip, Kapitalizm hamuru ile yoğrulup, şekillendirilebilecek parçalara ayrıldı. Kronolojik sırası ile Slovenya (1991), Hırvatistan (1991), Makedonya (1991), Bosna-Hersek (1992), Karadağ (2006), Sırbistan (2006) ve son olarak da Kosova (2008) büyük dönüşüm sürecine adapte olarak, ulus devletler olarak tarihi sahnede yerlerini aldılar.

Teknolojinin değişimi ve dönüşümü ile beraberinde varlık gösteren çokuluslu işbirlikleri ve ekonomik gelişimlerin paralelinde çağdaş ve çok boyutlu demokrasi ve diplomasi anlayışının yaygınlaşması, bilginin sınır tanımayarak, akışının hızlanması gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok savı yaşamlarımıza adapte eden Küreselleşme olgusunun doğurduğu, gruplar arasındaki kültür ve etnik olguları başta olmak üzere diğer pek çok farklılıkların azalması, öte yandan ulusal sınırların ortadan kalkarak, kültürel benzeşme ve bütünleşmelerin yaşanacağı savına karşılık, geçmişten günümüze başta Batı Balkanlar olmak üzere, dünya üzerinde varolan pek

çok ülkenin sınırları içerisinde yaşayan etnik topluluk ve kimliklerin kültürel sınırlarının ve ayrışmaların azalmadığını, etnik kimlik ve azınlık gibi ilgili kavramların gün geçtikçe daha fazla arttığını ifade etmek mümkündür.

1.5. Küreselleşme, Küreyerellik ve Balkanlar'daki Etkileri

Küreselleşme sonrasında gündeme gelen terimlerden biri de yerelleşmedir. Yerelleşme pekçok literatüre göre küreselleşmenin karşıtı olarak tariflenmektedir. Ancak; yerellik söylemi de en az küresel kavramı kadar tanımlanmakta ve kavramsal çerçevesinin çizilmesinde zorluklar yaşanan terimlerden biridir. Bu durumun, en temel sebeplerinden birisi küresel ve yerel ilişkisine farklı disiplinlerin farklı bakış açılarından değerlendirmeleri ve her iki kavramı da farklı anlamlar ile nitelendirmeleridir. Zira; küreselliğin yerelliği yok ettiğini belirten ve savunan kesimin varlığı olduğu gibi sürecin her iki yönlü olarak işlediğine inanan ve küreselin yerellik söylemini tehdit ettiğini ifade eden kesimler de mevcuttur. Tam tersi bir düşünüş ile küreselin yereli tehdit ediyor olmasına karşın, yereli küreselin olanaklı kıldığını savunan görüşlerin varlığı da göz ardı edilemez. ‘‘Globalleşme, kültürel temelde hem bir benimsemeyi hem de reddiyeyi içerir’’ (Sarıbay, 2004; 41).

Küreselleşme olgusuna olumsuz yaklaşan, dünyayı tektipleştirmeye çalıştığını ve dahi küreselleşme sonucu ortaya çıkan durum hasebi ile yerelliğin bozulduğunu ve insanlığın kültür birikiminin günümüzün suni kültür yapısı ile yok edildiğini savunan düşünürler, kültürlerin özgün yapılarını, gelenekselliklerini, yerel öge ve dokularını küreselleşme olgusunun başlangıç noktasına dayandırılan sömürgeci

Ülkelerin müdahaleleri ile yerelliklerin, blgeselliğin ve gelenekselin zayıfladığına ve özgünlüklerini yitirdiğine inanmaktadırlar. Bu noktada; zayıflayan ve özgünlüğünü yitirme tehditi yaşayan yerellik / yerelleşme savı, küresel-yerel karşılaştırması ve atışması yaşanması durumu ile de karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, yerellik, bölgesellik ve geleneksellik anlayışlarının küreselleşme olgusunun karşısında, varlıklarını devam ettirme mücadelesi içine girme, kendi kültürlerine sarılma, kendilerini tekrar anlamlandırma, tekrar ifade ve kendi tarihlerini yeniden keşif etme gereği ve yönelişine sebebiyet vermiştir.

Yerele, blgeselliğe ve gelenekselliğe dönüş hususu, genel anlamda küreselleşme savına tepki olarak algılanmaktadır. Tepkinin en önemli gerekçesi ise küresel yani post n ekli modern sürecin özgül ve yerel kimlikleri yok ettiği düşüncesidir. Yüzyılları ihtiva eden, birbirlerinden farklı ulusal kültürlerin yaratıldığı yerkürede, ulusal farklılıkların silinmesine yol açan küreselleşme, kendi belirsizliklerine yeterli düzeyde sahip olmasının yanı sıra, aşırı genelleştirici özelliği ile ulusal ölçekteki farklılıkları örterek, yerkürenin tek tip bir alan olması yönelik bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

‘‘Küreselleşme, aslında, yeniden yerelleşme dinamikleriyle bağlantılıdır. Bu, yeni bir yerel-küresel bağlantısının, yerel uzamla küresel uzam arasında yeni ve karmaşık ilişkilerin oluşumudur. Küreselleşme, bir bulmacanın parçalarını bir araya getirmek gibidir: Yeni küresel sisteme birçok yerelliği birden yerleştirmek demektir’’ (Morley, Robins, 1997; 162). Küresel-yerel arasındaki göbek bağını tartışırken bir noktanın gözden kaçırıldığını önem ile ifade etmek gerekir. Gözden kaçan nokta ise

küresel-yerel karşıtlığı tartışılır iken, tartışmanın muhteviyatında yer alan çelişki, tartışmaları kısır bir döngüye dönüştürmekte ve sonlandırılması mümkün görünmeyen sarmalların büyümesine neden olmaktadır. Zira; küreselleşme olgusu, yerelliği tehdit etmek ile birlikte, aslında yerellik savına dikkat çekmek sureti ile yerelliğin önem kazanmasına, muhteviyatının kıymetlenmesine ve ayrı bir önem adledilmesine de sebep olmaktadır. Bu noktada; küreselleşme olgusunun, yerelliği büyüttüğünü ve yaygınlaştırdığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Küreselleşme bir anlamda evrensellik olgusunu düstür edindiğinden, yerellik söylemi adına tehdit unsurları ihtiva etmek ile birlikte, aslında, küresel pazarlar arasında güçlü iletişim ağları örerek, bir yandan küresel pazarın gelişimini sağlar iken öte yandan da yerelin ve bölgesel öge ve kültürlerin de kendilerini temsil etme, tanıtmaya imkanını da sağlamaktadır. Bu durum da küreselleşme olgusunun temelde yerellik savı ile karşıt saflarda değerlendirilmemesi gerektiğini salık veren görüşler ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme olgusunu savunan görüşlere göre, küreselleşme ile yerellik aynı paralel ve saflardadır. Zira; evrensel doktrini baz alan küreselleşme, savunucularına göre yerellik savını da olası kılarak, gelenekselliğin önem adledilmesine vesile olmakta, farklılıklara vurgu yaparak, küresel ve yerel olanı küresel zemine taşıyarak, Çokkültürlü ve birlikte yaşam olgularını da teşvik etmekte ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Bu düşünceden hareket ile küreselleşme olgusunun, aynılaştırma ve farklılaştırma süreçlerini, eşzamanlı olarak, birarada yürüttüğünü ifade etmek yanlış bir düşünüş olmayacaktır.

Tarihsel sürecini dil, din, etnik çoğulculuk gibi farklılıklar sebebiyle çatışmalar ve istikrarsızlıklar yaşamış olan Balkanlar, Soğuk Savaş yıllarının sona ermesi itibariyle, yüzyıllar boyunca nesillerden nesillere aktarılan düşmanlıklar, dinsel farklılıkların yarattığı çatışmalar, büyük ülke idealleri gibi birçok faktörün etkisinde olan Tito Yugoslavya'sı –bölge içi devletler-, küreselleşme olarak ifade edilen dünya siyasal konjonktürel yeniden yapılanmanın aurasının verdiği etki ile uluslararası ortamda dünya egemenli adına kıyasıya rekabet içerisine giren küresel güçlerin istismarına maruz kalarak kışkırtmalara, çatışmalara ve iç savaflara itilerek, ulusal kimliklerin biçimlenmesi savından hareket ile 1789 Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan Ulusçuluk akımlarının siyasal ilişkiler ve politikalar aracılığıyla beslenmesi sonucu tarihsel çekişmelerinin örneklerini yakın tarihimizde sergilemişlerdir.

Yugoslavya'da 1980'li yıllarda, sermaye, emek, hizmet ve mal piyasalarının esnekleştirilmesi, özelleştirme, kamusal harcamaların ve hizmetlerin azaltılması gibi politikaların uygulama sahası olan Neoliberal ekonomi, gündemi oluşturarak, ağırlık kazanmıştır. Neoliberal ekonomi politikalarına biçilmiş siyasal, hukuksal ve toplumsal roller, Yugoslavya sahnesinde oynanmaya başlanmıştır. Sunumları ile göz alıcı hale getirilen kapitalist sistemin heyecanı ile Yugoslavya da Sosyalizmi terk edip, Kapitalist sisteme geçen ve kapitalist dünya düzenine entegrasyon çabasında olan ülkeler arasına katıldı. Ancak; Yugoslavya'da Sosyalizmden Kapitalizme geçiş ve beraberinde gelen parçalanma süreci Çekoslovakya olgusunda kurgulandığı gibi maalesef ki barışçıl süreçler ile tamamlanamadı. İlgili geçiş sürecinde, Balkan

coğrafyasında mevcut en geniş kapsamlı ve en köklü, kilit dönüşüm ve değişim süreci yaşandı.

1980-2000’li yıllar dönemi, Balkanlar’ın Sosyalist düzenden, Kapitalist düzene geçiş yılları olarak tanımlanır. Avrupa Birliği ve ABD’den *sözde dost eli ile* gelen ekonomik yardımlar ve destek programları, Kapitalizme geçiş sürecini hızlandırdı ve katılımı daha cazip bir şekle dönüştürdü. Bilhassa, SSCB’nin parçalanma sürecine girmesi ile büyük güç kaybetmesi ve Balkanlar’da malum olan desteklerinin, yaşanan politik, toplumsal ve ekonomik güçlükler sebebiyle etkili olamaması 1990’lı yılların başlarına, paralel bir düşünüşle Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti’nin Kapitalizm ile tanışma sürecine tekabül etmektedir.

Değişim ve dönüşüm çabası, beraberinde yeniden yapılanmaları da getirecek ve yeni kapitalist gömleğe uygun biçilen ulus-devletlerin kurulması da kaçınılmaz bir gerçekliğe dönüşecekti. Balkan tarihi kapsamında yaşanan en büyük dönüşüm sürecinde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti; yedi küçük, zayıf ancak büyük güçlerin destek verdiği şekli ile ulus devlet yapısına sahip, Kapitalizm hamuru ile yoğrulup, şekillendirilebilecek parçalara ayrıldı. Bu parçalanmalar sonucunda da Balkanlar’da mevcut olan bölgesel askeri-siyasi, ekonomik ve politik tüm dengeler değişti ve yeniden şekillendi \ şekillendirildi. Bu durum, temelde Balkan Coğrafyasında büyük bir güvensizlik sorununu da beraberinde getiriyordu. Zira parçalanma yolunda olan Yugoslav Devletleri’nin; Büyük Sırbistan, Büyük Hırvatistan... gibi ‘‘Büyük Ülke İdealleri’’ söz konusu idi. Büyük ülke idealleri, Balkanlar’ın siyasi haritasının değişimde başat unsuru oluşturmuştur.

II. BÖLÜM

KÜLTÜR VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM KURAM VE YAKLAŞIMLARI

2.1. Kültür ve Kültürleşme Olgularının Kavramsal Çerçevesi

Kültür kavramı ve konusu temelde, antropoloji ana bilim dalının inceleme alanı olmak ile birlikte, sosyolojik bağlamda kültürün endüstri alanına atıfta bulunulan, özellikle; Durkheim ve Weber'in yoğun çalışmaları ile birlikte literatür içerisinde yer edinerek, 1960'lı yıllarda ortaya çıkan kültürel incelemeler araştırma akımı ile birlikte gelişen, 20. yüzyılın son yıllarında önem kazanan, günümüzde de yapılan araştırmalar ve tartışmalar ile önemi artan ve tanınan bir disiplin haline gelmiştir. Bu sebeple, herkesin tanıdığı ve bildiği kavram ve kuramlar en fazla açıklama ve tariflemeyi de beraberinde getirir.

Felsefe disiplininden, antropolojiye, tarihten iletişim bilimlerine değin pek çok disiplinde önemli adledilen, üzerinde düşünülen, tartışılan ve kuramlar oluşturulan Kültür kavramı toplumlar arasında farklılıklar göstererek, zamansal ve mekansal farklı kurgular içerisinde farklı anlamlar yüklenerek kullanılagelmiş ve toplumları oluşturan yapıda başat unsur olma özelliğini korumuştur. Zira; kişisel tecrübeler ile toplumsal bağlamın kültür ve kültür etmenlerine olan etkileri sosyal bilimlere mensup ana bilim dallarının en heyecanlı ve en tartışmalı konularından

biridir. ‘‘Bireysel ve toplumsal edinimlerin bir bileşkesi olarak kültürün gerçekte ne olduğundan, onun günümüzde nasıl anlaşılması gerektiğine kadar pek çok soru felsefede, antropolojide ve sosyolojide bir dizi kuramsal ayrışmaya yol açar’’ (Subaşı, 2004; 136). Kültür terimi Latince bir terim olan *colere* fiilinden türetilerek, literatüre kazandırılmıştır. Colere, pekçok kavramı uhdesinde barındıran, çok zengin ve kapsamlı anlamlar ihtiva eden bir kavramdır.

Colere fiili, işlemek, yetiştirmek, düzenlemek, onarmak, inşa etmek, bakım yapmak, özen göstermek, ekip biçmek, iyileştirmek, eğitmek gibi sözlük anlamlarına sahiptir. Kültür terimini insanın yetiştirilmesi, işlemesi, eğitilmesi anlamında ilk defa kullananlar da, Romalı iki filozof, Cicero ve Horatius olmuştur. Cicero’nun *cultura animi*’si, Yeniçağ felsefesinde kullanılan *geist*, *esprit* (ruh, tin) terimlerinin de öncüsüdür. Fransız düşünür, François Marie Voltaire *culture* sözcüğünü insan zekâsının oluşumu, gelişim, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanmaktadır. Sözcük buradan Almanca’ya geçip ve 1783 tarihli bir Alman Dili Sözlüğü’nde *cultur* olarak yer almaktadır (Güvenç, 2003; 96).

Kültür, temelde; bireyin ya da halkın paylaştığı bütün değerler, adetler, algılar, kaideler ve alışkanlıklardır. Samovar ve Porter (2004; 17). kültürü, ‘‘bireyin ve grubun yaşam mücadelesi sırasında, nesiller boyunca bir insan grubu tarafından elde edilmiş bilgi, deneyim, inançlar, değerler, tutumlar, anlamlar, hiyerarşiler, din, zaman mevhumları, roller, uzamsal ilişkiler, evrenle ilgili fikirler, maddi nesnelere ve varlıkların birikimi olarak tanımlamaktadırlar’’ (Samovar ve Porter, 2004; 17). Kültür bireylerin ve toplumların, üretim süreçlerinde ve etkileşimlerinde neleri doğru, neleri yanlış, neleri uygun, neleri aykırı ve özetle; neleri önemli olarak nitelediklerini betimleyen düşünceler bütünüdür.

“Kültürler soyut birimlerden oluşur: Çeşitli iletişim eylemlerinde, kuşaklara (nesillere), cinsiyetlere ve ilişkilere bağlı olarak farklı şekillerde gerçekleştirilebilir. Gerçekleşmeleri, sözlü, paradilsel, sözsüz ve ekstra sözel olabilen ve ilk etapta nasıl ve hangi araçlarla sorularını cevaplama imkanı veren davranışlarla olur” (Oksaar, 2008; 36). Kültürün birçok tanımı vardır. Bir başka deyişle, kültür kavramı, farklı disiplinler tarafından farklı ve çok çeşitli şekillerde tariflenen ve kurgulanan bir kavramdır. İçinde bulunulan zamana, coğrafyaya göre değişik anlamlar yüklenen kavram ile ilgili birçok tanım bulunmakta ve bu tanımlar değişen sosyo-ekonomik, siyasal koşullara paralel olarak değişim göstermektedir. Konu ile ilgili “Amerikalı iki antropolog, Alfred Kroeber-Clyde Kluchohn, kültüre dair 162 tanımlamada bulunmuşlardır” (Erdoğan, Alemdar, 2002; 215). Kültür kavramı, farklı disiplinler tarafından farklı ve çok çeşitli şekillerde tariflenen bir kavramdır. “Dinamizm ve yaratıcılık derecesi son derece farklı farklıdır” (Wimmer, 2009; 20).

Kültür, insanlığın ortak mirasıdır. “Kültür, içinde yaşayan bireylere ortak duygu düşünce ve davranış kodları sağlayan anlamlar sistemidir” (Bozkurt, 2012; 147). “Her millet; dil, kültür, tarih mirasıyla dünyada yerini alır. Bireylerin kökleşmesini ve toplumsallaşmasını sağlayan kültür mirasları geçmişin tanıklarındır. Bu yönü ile kültür, geçmişin tanığı olma rolünü üstlenirken, geleceğin şekillenmesinde de etkindir. Kültür, bir toplumun değişme potansiyeli taşıyan bütün hayatıdır” (Arabacı, 2009; 105). Kültür kavramını, toplumun sosyal yapısından ayrı düşünmek mümkün değildir.

Kültür ile eş zamanlı şekillenen sosyal yapı, bir ‘‘değerler ve kurumlar bütünü’nün meydana getirdiği, gelişme özelliği gösteren, kişileri ortak noktalarda birleştiren, sosyal yaşam biçimidir. Kültür; yaşanan, yaşatan ve yaşayan varlık olarak geçmişten geleceğe sürekliliktir. Her kültür olgusu kültürün bütünü gibi doğar, gelişir, kaybolur veya yeni fonksiyonlarla genişler, gençleşir’’ (Yılmaz, 1994; 2). Sosyal bir birey olay insan, yaşadığı toplumun kültüründen kendini soyutlayamaz. Bu sebeple de kültürün toplumsal bir sav olduğunu ifade etmek mümkündür. ‘‘Kültür, kamusaldır, çünkü bir anlama sahiptir’’ (Geertz, 2010; 27). Kültür aynı zamanda tarihsel bir olgudur, zira; insan ömrü ile sınırlandırılmayacak kadar uzun zaman dilimi içerisinde gelişir ve olgunlaşır.

Adorno’ya göre kültür; ‘‘doğa ve tarih arasındaki gerçeklik ve gerçekliğe hükmetme iddiasındaki düşüncemiz arasındaki boşluğu yaratmış ve geliştirmiştir’’ (Reijen, 1999; 29). Kültür bir yaşam biçimi, bir toplumsal davranıştır. Kişi, mensubu olduğu kültürel yapıdan etkilenmekte ve yaşamının döngüsünde hakim yapıya uyum sağlamak durumundadır. ‘‘Kültür, insanların temelde kalıcı ama aynı zamanda rutin iletişim ve sosyal etkileşim içinde değişebilirlik özelliğine sahip etkinliklerini, dünya görüşlerini ifade eder’’ (Lull, 2001; 95). Tarım, sanayi, üretim yöntem ve teknikleri; aile, ekonomi, yönetimin örgütlenişi; kişilik tipleri ve toplumsal sınıflar arasındaki ilişkiler; kısacası her şey kültür içinde yer alır.

İnsanoğlu yaşam pratiklerinde elde edeceği değerleri ve inançları mensubu olduğu kültürel yapıda öğrenir. Birey, edindiği davranış ve düşünüş tarzı ile sosyal ilişkileri öğrenir, toplumsal yapı içerisinde kendisine yer edinmeye çalışır. Kültür,

bize böylece ne yapıp yapmayacağımızdan, ne yiyip, ne içeceğimize, kime saygı göstereceğimize ilişkin birçok şeyi öğretir. Hatta bunlar o kadar iyi benimsenir ve içselleştirilir ki, bu davranış ve kalıpların dışında kalanlar kabul görmez. Böylece kültürün koyduğu kurallar bizim parçamız haline gelir. Kültür, toplumdan soyut olarak yaşama imkanı bulamayan bireye, toplum anlayışını öğretir, sosyalleşmenin düzeylerini pratik etmesini sağlar.

‘‘Kültür, fiziksel niteliklerden yoksun, olmakla birlikte, insanın içinde bulunduğu çevrede eylemlerinin devamlı yenilenmesi ve tekrar edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Ne bölgelere, ne de ırklara özgüdür. İnsanların hareketlerini yönlendiren bu kültürel normlar bütünü hiçbir kanun kitabında da yer almamaktadır’’ (Müller, 2001; 41). Kültür, aynı ekolojiyi paylaşan bireylerin, mensubu oldukları anlamlar sistemi içerisinde, değerlere uyumlarını sağlayan, ortak duygu ve düşünce kodları tanımlayan, davranış kalıpları tanımlı bir olgudur. İnsan, kültürünün içerisinde varolarak, kültür savının hem uygulayıcısı hem de yorumlayıcısı konumundadır. Aynı zamanda birey, kültürün hem üreticisi hem de tüketicisi olarak, kültür ve kültüre dair tatbik ettiği öğeleri benimser, deneyimlerini sosyalleştiği toplum içerisinde anlamlandırır.

Kültür kavramı, pek çok açıdan ele alınabilecek bir olgudur. Çoğu Batı dilleri ve araştırma alanlarında kültür, medeniyet, us ve aklın artırılması, yönetilmesi ve yönlendirilmesi manasında kullanılarak, sanat, edebiyat ve eğitim alanlarına gönderme yapılmaktadır. Kültür, her zaman ve her yerde olmak ile birlikte bireyin yaşamı üzerinde belirleyici bir role sahiptir. Çünkü; kültür, bireyin yaşadığı sosyal

çevrede merkezi rol üstlenmektedir. Kültür bütünleştiriciliği, birleştiriciliği ve belirleyiciliği olan bir savdır. Bu savdan hareketle; kültürün akılların buluşması, im, imge ve metaforların anlamlandırılması ve sembolik, içeriksel süreçlerin varlığı olarak tanımlamamız mümkündür.

Kültür, maddi ve mddi olmayan öğelerden oluşur. Üretim araçları gibi maddi öğeler, gelenek ve görenek gibi maddi olmayan üyeler aralarında daima etkileşim halindedirler. James Watt'ın 1874'te ürettiği buhar makinesi, kültürün maddi bir öğesi olmasına karşın; bu üretim sonucu değişen sosyolojik yapı, kültürün maddi olmayan (manevi) öğelerini etkilemiş ve değiştirmiştir. Her yeni teknolojik gelişme, onu doğru kullanma yöntemlerinin öğrenilmesi gerekliliğini doğurmuş ve beraberinde yeni kavramları da dile kazandırmıştır.

“İster maddi, ister manevi, olarak adlandırılınsın, kültürün evrensel gelişme doğrultusu ve birikimi, kendi içinde bir anlam ve amaç taşır: Kültürel birikim, insan-doğa ve insan-insan çelişkilerini çözmeye yöneliktir. Gerek maddi; gerekse manevi kültürün ortaya çıkış nedeni de budur” (Kongar, 1999; 40). Kültür, insan ve tabiat arasındaki dengeyi sağladığı, insanın birey olma yolundaki çelişkilerini çözdüğü sürece kendi gerçek anlamını ortaya çıkarır. Bu kavramlara yabancı olanlar ile onları günlük hayatlarında sıklıkla kullananlar kendi aralarında gruplar oluşturmuş ve yavaş yavaş yabancılaşma sürecine girilmiştir. Toplumsal yaşamı kolaylaştırması hedeflenen çeşitli teknolojik gelişmeler kimi zaman toplumsal ilişkileri olumsuz yönde etkilemiştir. Günümüzde, bilgisayar kullanımının bu yöndeki etkilerine rastlamaktayız.

Kültürleşme, temelde bir süreç olarak ifade alanı oluştursa da, kültür kavramını içinde barındırmasından dolayı, kültür kavram ve kuramlarından ayrı düşünülemez bir yapıya sahiptir. Kültürleşme kuram ve yaklaşımları, yaşadığımız yüzyıl içerisinde davranış bilimcilerden, antropologlara değin pek çok akademisyen ve araştırmacının ilgisini çekmekte, literatüre ait taramalar gerçekleştirildiğinde, kültürleşme konusunda yapılan çalışmaların her geçen gün çoğaldığını gözlemlenmektedir. Kültürleşme konusunda, ilk çalışmaların başlangıç tarihi 1880'li yıllar olarak baz alınsa da, 1930'lu yıllara değin ilgili kuram ve yaklaşımların varlığının hissedilmediğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Kültürleşme; kültürün veya kültürü oluşturan öğelerin, başka bir kültür ile olan ilişkisi sürecinde her iki mevcut kültürün de etkileşime uğramaları neticesinde değişime uğramaları durumudur. Kültürleşme; kültürel yayılmanın özel bir şeklidir. Kültürleşme, göç edilen ülkedeki mevcut baskın kültür içerisinde yer alan, değer, davranış, yapı, tutum gibi örneklerini çoğaltabilmemizin mümkün olduğu unsurlara adapte olunabilme olgusu iken temelde sosyalleşmenin alt kümesini oluşturmaktadır. Sosyalleşmeden kasıt ise bir toplumda doğan bireyden ziyade, bireyin toplumun kurallarını, normlarını, ananelerini, sosyal değerlerini öğrendiği ve adapte olmaya çalıştığı süreçtir.

Kültürleşme, bir kültürün başka bir kültürle temas halinde olmasından kaynaklanan, bireylerin ya da grupların aralarında kurdukları iletişim, ilişki veya alışveriş sonucu ortaya çıkan bir tür kültür değişmesi ya da farklılaşmasıdır. Bireylerin ferdi ve grup düzeyinde farklı varyasyon ve şiddette, kültürleşme

süreçlerinden geçmeleri olası bir durumdur ve yaşanan olaylar ile edinilen tecrübeler kültürleşme sürecini olumsuz yönde etkileyebileceği gibi her birey üzerinde farklı etki ve değişimler ile sonuçlanabilmektedir. Kültürleşme; kültürün öğrenilmesi, aktarılması, etkileşim halinde bulunulan farklı kültürler arasındaki aktarım süreçlerini ifade etmekte olan ve kültür kavramından türetilmiş, aynı zamanda kültür kuram ve savının başat unsurlardan olan; kültürlenme, kültürlenme ve kültürleşme süreçlerinden biridir.

Kültürel yayılma süreciyle birlikte gelen hem maddi ve hem de maddi olmayan öğelerle, başka kültüre mensup birey ve grupların belirli oran ve düzeylerde, kültürel etkileşim içinde olmasıdır. Mevcut kültürel etkileşim, her iki kültürün de karşılıklı ve bir arada değişmelerine neden olmaktadır. Kültürleşmenin meydana gelebilmesi için en az iki farklı kültürün sözkonusu olması gerekmektedir. Ancak; tam anlamı ile bir kültürleşme sürecinin sözkonusu olabilmesi için sadece iki kültürün varlığı yeterli değildir. Mevcut iki kültürün de birbirleri ile sürekli olarak etkileşim halinde olmaları gerekmektedir. Kültürleşme de mevcut ilişkinin ve etkileşimin belirli bir zamanda başladığını, etkileşimin devam ettiğini ve iki kültür arasındaki mevcut harmoniyi ifade etmektedir.

Kültürleşme, kısa sürede, ani ve hızlı gelişebilecek ve benimsebilecek bir olgu değildir. Etkileşimin sağlanabilmesi her bireye ve gruba göre farklılıklar gösterse de uzun zaman dilimlerini kapsayan bir süreçtir. Bireylerin kültürleşme süreçlerini daha net ve doğru şekilde tespit edebilmek adına; kültürleşme süreçlerine maruz kalan birey veya grupların, geldikleri toplumun yapısı, kültürü, toplumsal

değerleri, karakteristik yapıları, sosyal özellikleri ve toplumsal sistemleri gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok faktörün araştırılması ve irdelenmesi gereklidir. Birey ve toplumların karakterlerini kazandıkları yapı ile, kültürleşecekleri toplumsal yapının benzerliği, paralelliği veya aksi bir düşünüş ile toplumsal yapının farklılığı ve zıtlığı kültürleşme sürecini olumlu veya olumsuz yönde etkileyebilme gücüne sahiptir. Aynı zamanda ilgili durum, kültürleşme sürecinin hızını ve kapsamını, kültürleşme oranını belirleyebilme gücüne de haizdir. Zira toplumsal yapılar ve toplumları oluşturan bireyler, toplumların kültürel değerleri, sosyal sistemleri ve karakteristik özellikleri ile şekillenmekte ve olgunlaşmaktadırlar.

Birey ve grupların, kültürleşme sürecine girecekleri toplumla, bireyin kökeninin yeşerdiği toplum arasında kültürel değer ve sosyal özellikler gibi faktörlerin benzeşmemesi ve uyuşmaması durumunda, kültürel mesafe artmakta, kültürleşme süreci olumsuz etkilenmekte hatta kültürler arasında uzlaşmazlığa ve çelişkilere yol açabilmektedir. Bu sebeple, birey ve grupların köken kültürleri ile yerleştikleri yani kültürleşecekleri kültür yapıları arasındaki mesafenin derinliği kültürlerarası iletişim bağlamında da aşılması güç, onarılması zor durumların yaşanmasına sebebiyet verebilmektedir.

2.2. Kùltùrlerarası İletişim ve Medya Bağlamında Dizilerin Analizi

İletişim bilimleri, sosyoloji, psikoloji, antropoloji gibi pek çok ana bilim dalında yer alan kuram ve yaklaşımlar, kitle iletişim ve medyanın kültürel, ekonomik, siyasal, sosyal bağlamda ilişkilerini farklı açı ve perspektifler ile ele almışlardır. Her bir kuram ve yaklaşımın, medyayı işleyiş biçimi farklıdır. Her bir kuram ve yaklaşım, kültür ve medya ilişkisini, neyi, nasıl, ne şekilde, hangi araç ile, kim/kimlere yansıttığını ve ilgili yansımaların izdüşümlerini anlaşılır kılmaya, tariflemeye ve farkındalık yaratmayı sağlamaya çalışmaktadır.

Medya ve kitle iletişim araçlarını öven ve destekleyen kuram ve yaklaşımlar olduğu gibi, Frankfurt Okulu kuramcılarını gibi kitle iletişim araçlarını popüler kültür öğelerini yayarak, algılamaları öldüren ve dahi pasifizmi arttıran argümanlar, devletin ideolojik aygıtları, hegemonya, kültür endüstrisi gibi pek çok anahtar yakıştırmalar ile eleştiren kuram ve yaklaşımlar mevcuttur. Bu sebeple, medya, kitle iletişimi, kültür, kitle kültürü ve aralarındaki bağ dar toplumsal terimlerden veya tariflerden çok uzak olmuştur.

Zira; kitle iletişim araçlarının etkisini, ilgili mecralar aracılığı ile medya mesajlarına doğrudan ve aracısız biçimde maruz kalan, alılmayıcıların, iletilen mesajların içerikleri bağlamında ne şekilde, ne düzeyde etkilendiklerini, neye, nasıl yönlendirilecekleri ve nasıl düşünmeleri gerektiği, duygu, inanç, değer, tutum ve davranışlarına neden olan değişimler gibi konuları inceleyen pek çok araştırma modeli mevcuttur. Dahi; televizyonun yayın yaşamına başladığı dönem itibariyle,

yaygınlaştığı ve günümüz dönemlerine değin, televizyon ve kültür ilişkisi toplumların farklı koşullarına göre gelişen ve değışen yapılarda gündeme geldiğini, gelecek dönemlerde de medya ve kültür ilişkisinin gündemde işgal ettiği yerini koruyacağını ifade etmek, yanlış olmayacaktır. Günümüzde, geçmişte olduğundan çok daha fazla düzeyde, yabancı kültürler ile iletişim kurulmaktadır.

Kültür üzerine yapılan araştırmalar ve tartışmalar, gün geçtikçe artmaktadır. Değışen dünya düzeni ve koşullarında kültürün önemli bir kavram olarak yerini alması, tarihi süreç içerisinde, geçmişten günümüze değin kültür tanımlarını farklılaştırırken, çeşitliliğinin de artmasına neden olmuştur. Aydınlanmanın temeli olarak betimlenen, Rönesans döneminde, alt, üst, folk, karşıt gibi kültür tanımlamaları yapılırken, modernleşme süreci ve sürecin devamını yaşadığımız günlerde, popüler kültür, kitle kültürü, medya kültürü gibi tanımlamalar tartışılmalıdır. Tarihi ve toplumsal hareket ve olaylar, teknolojik gelişmeler, sosyo-ekonomik hareketler gibi yaşamın hemen her alanında yaşanan değışimler, bireyin yaşamı algılayış şeklini değıştirmiş ve farklılaştırmıştır.

Kültür, bireyin, manevi değerlerini, maddi tercihlerini yönlendiren ve toplumlararası ilişkileri düzenleyen ve etkileyen başat unsurlardan biridir. Bu sebeptendir ki; farklı kültürleri yakından tanımak, kültürler arasındaki uçurumları azaltarak, kültürel şokların yaşanmamasını sağlarken, insanları da birbirlerine yakınlaştırmaktadır. Bir toplumun sahip olduğu kültürü tanımak ve bilmek, özümsemiği kültürel değerler hakkında farkında ve bilgi sahibi olmak, o toplumu anlamak demektir. Bir toplumun geçirmiş olduğu değışim sürecinin farkındalığında

olan birey, bahsi geçen toplumun geçmişi ile birlikte, o toplumun kaydettiği ilerleme sürecini de gözlemek sureti ile gelecekte karşılaşılabileceği durumları da öngörebilmektedir.

Medya'nın yaygınlaşması, küreselleşen dünyamızda bireylerin yaşamlarına daha fazla nüfuz etmesi, beraberinde bireylerin algılama kalıplarını, gündelik yaşam ritimlerini, toplumsal, kültürel, siyasal, politik gibi birçok başat unsurun değişmesinde ve şekillenmesinde etkin rol oynaması, beraberinde kitle toplumu, kültür kuramı ve popüler kültür tariflerinin tartışılmasına neden olmuştur. Halk bunu istiyor bakış açısı ile savunulan ve kültürel dönüşüme ve dünya üzerinde standardizasyona kaynaklık eden, homojenleşmiş, çok küçük farklılıklar dışında birbirlerinin kopyaları durumuna gelen tüketim unsuru döngüsü içerisinde savrulan Kültür kavramının ülkemizde olduğu gibi, dünya ülkeleri arasında da değişim ve dönüşüm gösterdiğini gözlemlemekteyiz. Kitle iletişim araçlarının hayatımızın her alanına girdiği ve kitle iletişim araçlarıyla iç içe yaşamının kaçınılmaz hale geldiği günümüzde, insanlar iletilerle kuşatılmış olarak yaşamaktadır.

Kitle iletişim araçları, insan topluluklarını ortak bir dil ve ilgi alanları etrafında toplar ve insan gruplarının topluluk özelliği kazanmasını sağlar. Kitle iletişim araçlarının topluluk oluşturmadaki bu rolü, kitle iletişim araçlarındaki gelişmelerle paraleldir. Bu iletişim araçlarının coğrafi anlamda gittikçe daha ücra köşelere ulaşmasıyla kitleler genişlemiş ve iletişim araçlarının önemi artmıştır. Kitle iletişim araçlarının geniş kitlelere ulaşması, onların tanıtım ve pazarlama açısından eşsiz bir araç olmasını sağlamıştır. Adorno'ya göre; 'Kültürel ürünler,

gerçek bir gereksinmenin karşılanmasından çok, değişim için (pazarda paraya dönüşmesi için) imal edilmekteydi” (Jay, 2001; 167). Hatta reklamcılık ve iletişim sektörü, özellikle de günümüzde hala en etkin medya mecrası olarak tariflenen televizyon birbirine eklenmiş halde varlıklarını sürdürmektedirler.

Dünyadaki medya sistemleri birçok açıdan değişiklikler gösterir. Basın, radyo, televizyon ve politik sistem arasındaki ilişkiler, her ülkede politik kültürün belirlediği normlara ve politik sistemin doğasına bağlı olarak biçimlenir. Farklı toplumlardaki sosyo-politik ve ekonomik yapı, bu toplumların medya organizasyonları arasındaki ilişkileri, finans biçimlerini ve medya sistemlerini belirler (Gurevitch , 1990; 204). Son yıllarda dil, kültür ve coğrafi olarak birbirlerine bağlı çok uluslu pazarlarda televizyonun bölgeselleşmesi olgusu sıklıkla göze çarpmaktadır. Ancak nüfus, pazar ve kültürel grupların hepsi coğrafi olarak yan yana olmadığından bu bölgeleri, bölgesel pazar olarak değil, jeo-kültürel pazarlar olarak tanımlamak daha doğru olacaktır. Jeo-kültürel pazarların en belirgin özelliği aralarında dil birliğinin olmasıdır. Bununla beraber tarih, din, etnik köken ve kültür birliği bulunduğunu da ifade etmek yerinde olacaktır.

Televizyon dünyası diğer medya içeriğinden farklıdır. Bunun en önemli nedeni televizyonun merkezileşmiş kitlesel üretim yapmasıdır. Toplam nüfus için yapılan bu üretimle gelen uyumlu mesaj ve imgeler seti seçmeden izlenmektedir. “20. yüzyılın popüler kültür formu olan” (Storey, 2000; 18). Televizyon bu özelliği ile merkezileşmiş hikaye anlatıcısı konumundadır. “Televizyon, çevresine uygun bir biçimde, gazete ve radyo dönemlerinin olanaklarını fazlasıyla aşmıştır” (Crowley,

Heyer, 2011; 362). Gerbner, kültürün yetiştirilmesinde televizyonun diğer kitle iletişim araçlarından farkını ifade ederken şunları söyler: “Yetiştirmenin, ortak sembolik ritüelin uzun zaman boyunca geniş topluluklara benimsettirilmesi süreci akla getirildiğinde, diğer iletişim araçlarını kullanma ve yaşam şartları da, bu süreçle etkileşim halindedir ama bunlar bilginin yetiştirilmesi çerçevesinde televizyonun bağımsız rolünün temel kapasitesini erteleyememekte ya da engelleyememektedir” (Gerbner, 1994; 19).

Günümüzde egemen sınıfta yer alanlar, çoğunluğu egemenliklerine hizmet ettirebilmek için gerekli maddi yoksunluklarını yaratmada, mutlak olarak düşünsel kontrol araçlarını devreye sokma gereksinimi duyarlar. Baudrillard’a göre; “Televizyon kayıtsızlığı, mesafeyi, şüpheciliği ve hissizliği besliyor. Dünyayı bir imaj haline getirerek, hayal gücümüzle alay ediyor ve hayal kırıklıklarına yol açan adrenalin boşalmalarına neden oluyor” (Horrocks, 2000; 39). Düşünsel kontrol araçlarının günümüzde en önemli olanı televizyon ise, söz konusu çoğunluğun televizyondakinin zaten kendisi olduğunu sanmasını sağlayarak hizmetini sürdürür.

Televizyonun gündelik yaşamı biçimlendirme, yönlendirme ve kültürel yapıya olan etkisinin dışında, iletişim alanında yapılan çalışmalarda televizyonun bireyler tarafından nasıl kullanıldığı ve onları nasıl yönlendirdiğine ilişkin sorunlar tartışılmıştır. “Televizyon, bir zamanlar bir sosyal kontrol faktörü olarak hizmet vermekteydi. Fakat günümüzde sosyal değişim faktörü haline gelmiştir” (Taşçı, 2002; 199). Sosyal kontrol veya sosyal değişim faktörü gibi atıflar kitle iletişim araçlarından biri olan sadece televizyona özgü değildir. Kitle iletişim araçlarının

hemen her biri dönemin şartları içerisinde değerlendirildiğinde, toplumları etkileme ve yönlendirme özelliklerine haiz olmuştur. Kitle iletişim araçlarının kullanım düzeyi, günümüzde milletlerin ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin ispatı niteliğinde değerlendirilmektedir.

Haber ve bilgilendirme ile başlayan fonksiyonları zamanla çoğalan basın; toplumun vazgeçilmez unsurlarından biri olmuştur. Öyle ki basın; bilginin ve haberin fikir, kültür ve bilgi formlarında üretilmesine ve dağıtımına karışır. Kaynaktan hedef kitleye, bir izleyici kitlesinden diğerine ve toplumdaki herkese iletişim kanalları hazırlar. Yine bu araçlar, toplumun kurumlarını teşkil edenlere ve bazı insanları diğerlerine anlatmak için işlev görür. Bu kanallar sadece fiziksel kanallar değildir. Halk üzerinde büyük oranda etkili olduğu kabul edilen bu araçlar; zorlama olmadan hedef kitlenin kuruma izleyici, okuyucu veya dinleyici olarak gönüllü katılımını sağlar (Güz, 1996; 982).

Kitle iletişim aracı, bireyin yaşamına dair ihtiyacı olan, yakın ve uzak çevresinde olup biteni öğrenme, bilgi edinme, boş zamanlarını değerlendirme, eğlenme, gözlemlenme, haberdar olma gibi unsurları sunmaktadır. Birey, kitle iletişim araçları sayesinde, tüketim alışkanlıklarından düşünce yapısına değin yönlendirilmektedir. “Bireyler kitle iletişim araçlarını kullanarak bir takım gereksinimlerini karşılamakta; medyadan elde ettiği doyumlarla psikolojik olarak rahatlamakta ve gerginlikleri azaltmaktadır” (Bayram, 2008; 321). İnsanların gereksinimlerini doyuma ulaştırmaya çalışırken kullandıkları araçlardan bazıları da kitle iletişim araçlarıdır. Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı, başlangıçta farklı kitle iletişim araçlarının çekiciliğini göz önünde bulundurmaya ve kitle iletişim araçlarındaki farklılıkları açıklama ve öngörmeye yardımcı olmak üzere oluşturulmuştur; ancak; modelin başlıca katkısı izleyici, izleyici davranışı ve

izleyiciye yönelik albenileri bakımından farklı kitle iletişim araçları ve farklı kitle iletişim araçları içeriğinin, çeşit veya örneklerini daha iyi tanımlaması yönünde olmuştur.

Televizyonun gündelik yaşamı biçimlendirme, yönlendirme ve kültürel yapıya olan etkisinin dışında, iletişim alanında yapılan çalışmalarda televizyonun bireyler tarafından nasıl kullanıldığı ve onları nasıl yönlendirdiğine ilişkin sorunlar tartışılmıştır. Kaynaktan hedef kitleye, bir izleyici ‘ne yiyeceği, ne giyeceği, ne tüketeceği, ne okuyacağı, ne izleyeceği imajsal olarak belirlenen bireylerin oluşturduğu kitle’’sinden (Şaylan, 2009; 131). diğerine ve toplumdaki herkese iletişim kanalları hazırlar. Yine bu araçlar, toplumun kurumlarını teşkil edenlere ve bazı insanları diğerlerine anlatmak için işlev görür. Bu kanallar sadece fiziksel kanallar değildir. Halk üzerinde büyük oranda etkili olduğu kabul edilen bu araçlar; zorlama olmadan hedef kitlenin kuruma izleyici, okuyucu veya dinleyici olarak gönüllü katılımını sağlar (Güz, 1996; 982).

Bireylerin gerek yakın çevrelerinde gerekse dünyada olup bitenlerden haberdar olması, ürün ve hizmetlere ilişkin bilgi edinmesi, çevreyi gözlemlemesi, boş zamanlarını değerlendirmesi, eğlenmesi ve rahatlaması gibi işlevleri kitle iletişim araçları sağlamaktadır. ‘‘Bireyler kitle iletişim araçlarını kullanarak bir takım gereksinimlerini karşılamakta; medyadan elde ettiği doyumlarla psikolojik olarak rahatlamakta ve gerginlikleri azaltmaktadır’’ (Bayram, 2008; 321). İnsanların gereksinimlerini doyuma ulaştırmaya çalışırken kullandıkları araçlardan bazıları da kitle iletişim araçlarıdır. Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı, başlangıçta farklı kitle

iletişim araçlarının çekiciliğini göz önünde bulundurmaya ve kitle iletişim araçlarındaki farklılıkları açıklama ve öngörmeye yardımcı olmak üzere oluşturulmuştur; ancak; modelin başlıca katkısı izleyici, izleyici davranışı ve izleyiciye yönelik albenileri bakımından farklı kitle iletişim araçları ve farklı kitle iletişim araçları içeriğinin, çeşit veya örneklerini daha iyi tanımlaması yönünde olmuştur.

“İlk olarak 1959 yılında Elihu Katz tarafından yazılan makalede kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı açıklanmıştır. Katz, iletişim araştırmalarının hep ikna konusuyla ilgilendiğini, *medya insanlara ne yapıyor?* sorusuna yanıt aradıklarını, asıl sorulması gereken sorunun *insanlar medyaya ne yapıyor?* sorusu olduğunu ileri sürdü” (Tekinalp ve Uzun, 2004; 123). Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımının tariflenmesi ve kapsamı Katz ve arkadaşları tarafından şu Şekilde ifade edilmiştir: “Toplumsal ve psikolojik temelli ihtiyaçların meydana getirdiği beklentiler, kitle iletişim araçlarında ve başka kaynaklarda farklı medya kullanım kalıplarına veya diğer etkinliklere götürmekte, bunlar da ihtiyaçların doyumunu ve çoğu niyet edilmeyen diğer sonuçları doğurmaktadır” (Katz, Blumler, Gurevitch, 1974; 509). Kitle iletişim araçları, kullanıcılarının ve sektör haline gelen yapının, beklentileri ile doğru orantılı olarak, hızla ve sürekli değişim gösteren, dinamik yapılardır.

Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımına göre izleyiciler kendi gereksinimlerine göre iletişim araçlarını ve içeriklerini seçmekte ve kendi etkilerini kendileri aramaktadırlar. Bu da önceki araştırmalardaki Pasif İzleyici kavramı yerine Aktif İzleyici fikrini doğurmuştur. Bu yaklaşım insanları basit bir Şekilde davranan kişiler yerine, çevrelerine etki yapan aktif ajanlar olarak kabul etmektedir. Bu ajanlar etkinlikleri seçme yolları arasından amaçlarına uygun tercihler

yapma erkine sahiptirler. İletişim alanında kişi kendi enformasyonunun yaratıcısıdır”
(Erdoğan, Alemdar, 2002; 76).

Kullanımlar ve doyumlar araştırmalarının, etki araştırmalarının etkisinden ve gölgesinden sıyrılması hemen olmamış, uzun sayılabilecek bir zaman dilimini kapsamıştır. 1960 ve 1970 yılları arasında yapılan çalışmalar, kullanımlar ve doyumlar yaklaşımına dair önemli adımlardır. İlgili çalışmalar aynı zamanda, etki araştırmalarının modern döneme dair önemli yansımalarıdır. İzleyici kitle iletişim araçlarına yönelik kendi seçimleri ve tepkileriyle, kitle iletişim araçları etkisini düşünmeden anlamak isteyen ve açıklama talep eden bir kitle olarak kendi kategorisinde incelemeye başlamıştır.

Yeni bir kuram ve savın ortaya çıkmasında kilit rol üstlenen kitle iletişim araçlarının kullanımı hususunda, günümüze değin devam eden pek çok araştırmalar mevcuttur. Birey çeşitli beklentilerle kitle iletişim araçlarını farklı bakış açıları ile izleme veya başka faaliyetlerle (medyayla ilgisi olmayan) meşgul olmaya yönelir. Tüm bunların sonucu, ihtiyaç duyulan doyumların ve çoğunlukla amaçlanmayan sonuçların elde edilmesidir. Modeldeki bir diğer önerme de, kitle iletişim araçlarının, günlük yaşamdaki doyum kaynaklarından sadece biri olduğudur.

Kitle iletişiminin etkileri üzerine yapılan çözümlenmelerde Kelman, kanaat değişmesinde üç ana süreç olduğunu ileri sürmüştür. Bu süreçlerden ilki "uyuma" dır ve ödüle ulaşmak ya da cezadan kaçmak amacıyla etkinin kabul edilmesi fikrine dayanır. İkincisi "özdeşleşme", bireyin kaynağa benzeme ve böylece onu taklit etmesi ya da davranış biçimini ona uyarlamasıyla ortaya çıkar. "İçleştirme" olan üçüncüsünde ise alıcının önceden sahip olduğu

gereksinim ve değerleriyle yönlendirilen etki sözkonusudur. Yani meydana gelen kanaat veya tutum değişikliği alıcının kendi güdü, gereksinim ve isteklerine bağlanır. Bu, etkinin işlevsel açıklanışdır (Erdoğan ve Alemdar, 1983, 23).

Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı iletişim araçlarının kullanımını gereksinimlerin doyumunu ve gerilim süreci olarak ele almakta ve kitle iletişim araçları izlerkitesini de düşünen, sorgulayan, ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda seçim yapan, pek çok görüşe göre pasif olmaktan çok aktif, mantıklı ve etkiler karşısında basiretli bireyler olarak nitelendirmektedir. Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımına göre bireyin kişisel, sosyal ve dahi psikolojik ihtiyaçları mevcuttur. Bu ihtiyaçlar ancak farklı tutumlar ve yeni düşüneler ile karşılanabilmektedir.

Gereksinimleri karşılamakta kullanılan kişisel ya da çevre ile ilgili olanaklar olmadığı veya yetersiz kaldığı zaman, kişiler bu gereksinimleri işlevi olan seçeneklerle gidermeye çalışırlar. ‘‘Gereksinimlerle ilişkide olan toplumsal ve kişisel yapılar farklılaşmış, bireysel sorunlar bileşimini ortaya çıkarır. Bu farklılık da doyum aramada farklı güdüleri oluşturur. Sonuç olarak bu farklılaşmalar iletişim aracının farklı şekilde ve farklı nedenlerle kullanımıyla sonuçlanır’’ (Koçak, 2001; 44). Bu yaklaşıma göre izleyiciler, kitle iletişim araçlarının etkilerine sorgulamadan ve düşünmeden maruz kalan bireyler değillerdir. Birey, seçici davranarak, tercih ve beklentileri doğrultusunda hareket ederek, gerçeklik algısına göre kitle iletişim araçlarının kullanımını aktif olarak seçmektedir.

Ekme (Kültürlendirme) Kuramı: Kültürel Göstergeler olarak da isimlendirilen ve bilinen ekme yaklaşımı George Gerbner tarafından ‘‘1960’lı

yıllarda Philadelphia Üniversitesi'nin Annenberg İletişim Okulu'nda, bir iletişim modeli üretme yönündeki çabasının sonucunda geliştirilir'' (Fiske, 1996; 43). Gerbner, iletişim sürecini iki boyuttan ''-algılama boyutu ile aktarma ya da araçlar ve kontrol boyutu- oluşan bir süreç olarak değerlendirir. Gerbner ve arkadaşları, ana yayın kuşağı ve gündüz televizyonunun örneklerine içerik analizi uygulayarak, televizyondaki egemen imajların oluşturduğu dünyanın kültürel göstergeler değişkenlerini belirler'' (Mutlu, 1999; 96).²

George Gerbner tarafından geliştirilen kültürlenme tezi izleyicileri genel sosyo-demografik özellikleri etrafında farklı gruplara yerleştirmek yerine, ne kadar süreyle televizyon izlediklerine göre sınıflandırır. Bu araştırmalar sonucunda, örneğin ABD gibi bazı ülkelerde, dış dünya ile teması az olan ağır televizyon izleyicilerinin televizyon mesajlarından daha çok etkilendikleri ve ürkütücü, güvensiz bir dış dünya tasavvuru geliştirdikleri ortaya çıkar. ''Ekme araştırmacıları medyaya toplumsallaştırıcı bir araç olarak bakar ve televizyon izleme süreleri arttıkça, gerçekliğin televizyondaki versiyonuna inanma oranlarının artıp, artmadığını araştırır'' (Yaylagül, 2010; 73).

Televizyon dizilerinde her gün birbirinden farklı kesimlerden insan gruplarının kurmaca hayatlarına rastlanır. Ancak izleyici bunları kurmaca değil

² İlgili imajların etkisini alan araştırması (survey) aracılığıyla incelenmektedir. İzleme yoğunluğu, sosyo demografik değişkenler, azınlıklar, etnik ve siyasal gruplar dikkate alınarak imajlara verilen yanıtlar istatistiksel olarak anlamlandırılmaya çalışılır. Bu çözümleme yaklaşımının en temel iddiası Mutlu tarafından şu şekilde açıklanır: ''Televizyonun gündelik yaşamımızın özsel bir unsuru haline gelmesi sonucu, televizyondaki 'simgesel dünyanın' ya da 'televizyon dünyası'nın televizyon karşısında saatlerini, günlerini geçiren izleyicilerin dünyayı anlamlandırmaları üzerinde uzun dönemli etkilerinin bulunması beklenebilir'' (Mutlu, 1999; 96).

gerçek olarak algılama eğiliminde olduğundan, dizilerde gördüklerini konu edilen sınıfların, meslek gruplarının gerçek hayatlarına dair bir tür bilgi olarak kabul etmeye başlayabilmektedir. ‘‘Televizyon, ruh coğrafyasının önemli bir biçimlendiricisidir. O daha çok umutları fiziğe dönüştürerek, inşa etmekte, insanlara, nasıl düşünüleceğini öğretmektedir’’ (Cereci, 1997; 82).

Balkan ülkelerinde gösterimde olan Türk dizilerinden, *Kurtlar Vadisi* dizisinin etkileri ve izlenme oranları yüksektir. Dizide geçen olayların ve kurguların kendi ülkelerinde de geçtiğini düşünen pek çok izleyici, ülkelerinin ve dünyanın yaşamak için çok güvensiz bir alan olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir.

Temsil Kuramı: Televizyon, bir temsil aracı ya da bir başka deyişle bir temsil sistemidir. Temsil kavramı burada Hall’un kullandığı biçimiyle ‘anlamı inşa eden’ ve ileten bir sürece, yani anlamlandırma sürecine işaret edecek biçimde kullanılmaktadır. İnşacı temsil yaklaşımı olarak da adlandırılan temsil kuramı, yazılı, sözlü ve çeşitli göstereler kullanılarak yapılandırılır. Temsil kuramı, gerçek yaşamda var olan objeleri kodlayarak, çeşitli im ve imgeler ile yansıtmaktan ziyade, objelere yüklenen anlamların sorgulanmasını sağlamaktadır. Temsil kuramı ile anlamlandırma sürecine derinlik katılarak, yeni ve farklı anlamların üretilmesine olanak tanınmasını sağlanmaktadır.

‘‘Hall, dil, kültür ve temsil süreçleri arasındaki ilişkiyi açıklarken temsilin ortak bir tanımının, ‘‘dil dünya hakkında anlamlı bir şey söylemek ya da sunmak amacıyla kullanılması’’ olduğunu belirterek, temsilin dil ve anlamı kültüre bağladığını ifade eder. Ona göre dil, bu anlamda bir anlamlandırma pratiğidir ve genel anlamda her temsil sisteminin dil

aracılığıyla temsilin ilkelerine göre çalıştığı düşünülebilir: Futbol bile bir ulusal kültüre aidiyet fikri ya da birinin kendini yerel cemaatiyle özdeşleşmesine anlam veren bir sembolik pratik olması nedeniyle ‘bir dil gibi’ değerlendirilebilir; çünkü o ulusal kimliğin, ulusal aidiyet söyleminin dilinin bir parçasıdır’’ (Hall, 1997; 14).

Hall’un geniş biçimde özetlenen bu görüşleri ışığında televizyonu ele aldığımız zaman; onun da kültürle etkileşim için tıpkı dil gibi çalışan bir araç olarak işlev gördüğünü ya da Hall’un sözleriyle elektronik kodlama ve iletişim aracılığıyla temsil eden dilin araçlarından biri olduğunu ifade etmek mümkündür.

Televizyon dizilerinde, her yayın kanalında, günün her saatinde birçok farklı konu ve yapıda dizilere rastlamak mümkündür. Televizyon dizilerinde, dizi yapımcıları tarafından kurgulanmış pek çok farklı yaşama rastlamak mümkündür. ‘‘Televizyon gündelik hayatımızın öylesine ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir ki, kendimize en yakın bildiğimiz arkadaşlarımız, dostlarımız, hatta aile bireyleri için kullandığımız deyimlerle ‘içimizden biri’, ‘bizden biri’dir; ailemizin bir üyesidir’’ (Mutlu, 1991; 16). İzleyici kitlesi belirli bir zaman sonrasında dizi oyuncularını ve karakterlerini içselleştirebilmektedirler. Kurmacanın gerçek olduğu algısı, izleyicilerde dizi karakterlerini rol model olarak alma, içselleştirme gibi konuları gündeme getirebilmektedir.

Türk dizileri gösterildikleri Balkan ülkelerinde, özellikle çocuk ve genç nüfusu etkisi altına almıştır. Dizi karakterlerine benzer şekilde giyinen, davranan ve hareket eden bireylerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Aynı şekilde; dizi karakterlerinin saç kesiminden, sofraya düzenlerine değin geniş ölçüde bir benzerlik

görölmeye başlanmıştır. Kültürel dönüşümün bu denli hızlı yaşandığı Balkan ölkelerinden Bosna Hersek’de ‘‘Binbir Gece’’ isimli Türk dizisi karakterlerinden Onur ve Şehrezat’a en çok benzeyen kişileri tespit etmeye yönelik yarışmalar düzenlenmiş, birinci olan bay ve bayan adaylara da bir haftalık İstanbul tatil gezisi hediye edilmiş, aynı zamanda da dizi oyuncularını ile tanışma fırsatını da sunulmuştur.

‘‘Narsisos Narkozu’’: McLuhan, insanın kendi kendini uyuşturması, bir anlamda hipnotize etmesi olarak tanımladığı durumu ‘‘Narsisos Narkozu’’ olarak adlandırır. Bu durum insanın içinde yüzdüğü suyun bir balığı gibi olması, yani kendisinin uzantısı olan yeni teknolojinin ruhsal ve toplumsal etkilerinin ayırımında olamaması sendromudur. ‘‘The Gadget Love’’ adlı denemesinde McLuhan, bu durumu niçin ‘‘Narsisos Sendromu’’ olarak nitelediğini, mitolojideki Narsisos öyküsüyle bağlantılandırarak ayrıntılı biçimde açıklar.

Narsisos söylencesine göre, genç Narsisos suda gördüğü kendi yansıyan görüntüsünün bir başkasına ait olduğunu zanneder. Kendisinin ayna sayesinde gerçekleşen uzantısı, kendisinin bir parçası haline gelene kadar algıları etkiler. Kendi uzantısına uyarlanmış ve kapalı bir sistem haline gelir. Bu söylencenin ana fikri, insanların kendilerinin başka bir maddedeki uzantıları karşısında derhal büyülenmeleridir. McLuhan’a göre medyanın Narsisos etkisi nedeniyle pekçok insan medyanın kendisine ne yaptığını farkında değildir. Medyanın insan üzerindeki yaygın etkileri nedeniyle, insanlar içeriğın değil bizzat aracın mesaj olduğunun ayırımına varmazlar. McLuhan, Gutenberg Galaksisi adlı eserinde ‘‘teknolojik ortamlar sırf edilgin kalıplar değildirler, insanları ve diğer teknolojileri de yeniden biçimlendiren etkin süreçlerdir.’’ der, çünkü her bir teknoloji yeni bir insani ortam yaratma eğilimindedir. Televizyon gün geçtikçe insanın kendine ait olan zamanına el koymakta, bu anlamda insanın

yaşamının bir bölümünü fiilen denetim altına almakta, hatta sömürgeleştirmektedir’’ (Mutlu; 1991; 58).

Türk dizilerinden ‘*Aşk-ı Memnu*’ dizisi, gösterimde olduğu Balkan ülkelerinde büyük beğeni kazanmış ve geniş izleyici kitlelerine ulaşmıştır. *Aşk-ı Memnu* dizisindeki yaşam tarzı insanları özendirmiştir. Ancak; dizide geçen aşk ve aldatma teması, dizi izleyicilerini de etkileyerek, aile yaşamlarına değin sirayet etmiştir. Balkan ülkelerindeki pek çok televizyon haber kanalında, artık çiftlerin birbirlerine daha şüphe ile yaklaştıkları, aile içi geçimsizliklerin arttığını, aldatma vakalarına daha sık rastlandığı açıklanmıştır. Kapalı bir aile yapısına sahip Balkan ülkelerinde, olumsuz etki sağlayan bir dizi olarak algılanmaktadır. Ancak; yine de *Aşk-ı Memnu* dizisinin, izlenme oranları düşmemiş, pek çok kişi tarafından yüksek beğeni düzeylerindedir.

Modernleşme Kuramı: Modernleşme kuramında, endüstri toplumlarının sanayileşmeden kaynaklanan özgürlüğü sağlanmış gelişmiş toplumlar ile ekonomik az gelişmişliğin ideolojik stratejilere dayalı olarak irdelenmesi gerekliliği savunulmaktadır. Modernleşme kuramını, endüstri toplumundan bağımsız düşünmek hatalı olacaktır. Endüstrileşmenin özgürlüğün elde edilmesi hususunda başat unsur olduğunu, gelişmelere ve yeniliklere ancak sanayileşme ile erişilebileceğini ifade eden modernleşme kuramı, az gelişmiş toplumların sanayileşme evresini tamamlamış toplumları takip etmesi ve örnek alması gerekliliği ifade edilmektedir. Giddens’a göre; ‘‘üçüncü dünya ülkeleri endüstri dönüşümünün sarsıcı etkilerini beklemektedirler ve sadece az gelişmiş değil, gelişmemiş toplumlardır. Bu toplumlar,

endüstri toplumunun geçtiği yollardan ilerleyerek onların başarılarını kazanmak zorundadırlar” (Giddens, 1993:137).

Sömürge döneminde ekonomik sömürü olgusu ve bunun küresel kapitalizmin piyasa yapısı içinde devamı, harici belirleyiciler olur. Bu durumda bir ‘modernleşme’ söylemi üreterek bu zorlu gerçekleri göz ardı etmek mümkün olur.

Modernleşme kuramı, kitle iletişim araçlarının etkileri, içerikleri ve gelişme ile ilişkileri üzerine kurulmuş öneriler ve düşüncelere dayanır. Bu paradigma epistemolojik ve felsefi olarak John Locke, Thomas Hobbes, Thomas Jefferson ve Jean-Jacques Rousseau’ya; klasik ekonomistlerden Adam Smith, David Ricardo ve John Maynard Keynes’in düşüncelerine dayanır. İletişim kuramları alanında ise Chicago Okulu’nun ampirik yöneliminden, Harold Laswell’in kitle iletişiminin ikna etmede etkisi üzerine yaptığı araştırmalardan etkilenir. Modernleşme paradigmasının eleştirmenleri Marksist bir perspektife dayanarak Batı’nın iletişim alanındaki egemenliğini bu egemenliğin değişen boyutlarını dikkate alarak eleştirir. Aslında bu düşünürlerin uluslararası iletişim çözümlerini Batı merkeziliğin iletişim alanındaki eleştirisi olarak da okumak mümkündür. Modernlik, kendisini gelenekle, yani tüm öbür eski ya da geleneksel kültürlerle karşılaştırılan meziyet tarzının karakteristiğidir (Best ve Kellner, 2011; 141).

Modern dünyanın eleştirilmesine karşı çıkan görüşler de mevcuttur. ‘Modern toplumun eğitilimlerini eleştirmeye kalkan kişi, daha cümlesini bitirmeden, bu işler hep böyledir veya devran değişmez türünden otomatik bir itirazla karşılaşır’ (Adorno, 2009; 244).

Balkan ülkelerinde gösterimde olan ‘*Asmalı Konak*’ (Kuca Vinovi Loze) dizisi, Türkiye’de olduğu gibi büyük bir izlenme oranını elde etmiştir. Evde, işyerlerinde, sokakta, sosyaal ortamlarda dizinin konuları konuşulmakta ve dizi karakterleri hakkında yorumlar yapılmaktadır. Geleneksel ve kültürel değerlerine bağlı olan bir ailenin oğlu ile evlenen İstanbul’da yaşayan, Avrupa ülkelerinde eğitim almış, modern kızın evliliğini, temelde aşk hikayelerini konu alan dizi, kültürel öğeleri uhdesinde barındırmasından dolayı geleneksel ve modern anlayışının değerlendirilmesi ve karşılaştırılması adına uygun bir örneği teşkil etmektedir. Ayrıca; Balkan ülkelerindeki izleyicilerin, Türkiye’de mevcut olan farklı kültürleri tanınması adına da başarılı bir kurgu olduğunu ifade etmek mümkündür.

Yetiştirme Kuramı: Yetiştirme kavramı, televizyonun izleyicilerinin sosyal gerçekliklerine yani psikolojik, siyasal ve kültürel yapılarına olan katkılarını irdelemek için kullanılır. Metaforlar bütünü olan televizyon, endüstrileşmiş düzenin kültürel işlevidir. Televizyon aracılığı ile yayılan mesaj ve ideolojiler, kültürel üretimin temsili niteliğindedir. Medya, öyküleme yöntemi ile bireyleri ve toplumları etkileyerek, güç elde etmeye çalışır. Kelime anlamı uzağı görmek olan televizyon, olabilecek en geniş izleyici kitlesini, en az maliyet ile takip etme gücünü elinde tutar. Birey, televizyonun simgesel çerçevesi ile dünya görüşünü şekillendirir.

Yetiştirme kuramına göre, televizyon başında fazla zaman geçirenler, televizyonun en ortak yinelenen mesaj ve derslerinden yansıyan bir dünya görüşüne sahip olurlar. Kuram, televizyonun düşsel dünyasına bağlı kalmanın uzun dönemli toplam rolünü sorgular. Gerbner’in yetiştirme ile ilgili geliştirdiği ‘Bulanıklaştırma (Bluring), Harmanlama (Blending) ve Bükme (Bending)’ kavramları, televizyonun sosyal gerçekliğinin

kavramlaştırılmasındaki yetiştirme rolüyle ilgili açıklayıcı niteliktedir. Bulanıklaştırmaya göre yetiştirme, geleneksel farklılıkları bulanıklaştırmayı içerir. Yetiştirme aynı zamanda televizyonun kültürel anaakımı içerisinde kavramları harmanlamaktadır. Ayrıca, anaakımı, aracın (medium) ve sponsorların kurumsal çıkarlarına doğru bükmetedir (Gerbner, 1990; 261).

Televizyonun özellikle uzun süreli kültürel etkileri çözümlemesi olan yetiştirme kuramına göre televizyon bireylerin yaşamlarında belirgin bir rol oynamaktadır. Televizyon izleme alışkanlığı edinmiş, izlemese dahi kapatma düğmesine dokunulur ise yaşamsal bağlarının kopacağına inanan pek çok birey saatlerini ve dahi günlerini televizyon ekranları karşısında geçirmektedir. İzleyiciler, harcadıkları bu uzun süreler ile yaşama bağlandıklarını düşünürler.

Türk dizilerinden ‘‘*Muhteşem Yüzyıl*’’ yayınladığı Balkan ülkelerinde en çok izlenen dizi olarak gündemdeki yerini korumaktadır. Ortak bir geçmişe ve kültüre sahip olduğumuz Balkan ülkeleri izleyicileri, *Muhteşem Yüzyıl* dizisi sonrasında, Türk ve Balkan kültürünü merak ederek araştırmaya başlamış, ortak kültürler öğelerin tespit edilmesi yönünde çalışmalar yapılmıştır. Balkanlar’da sadece Müslüman ve Boşnak kesimler tarafından değil, farklı etnik kökenlere mensup, Sırp ve Hırvat izleyicilerinde de tarihten gelen önyargı ve olumsuz söylemler silinmeye hatta olumlu yöne doğru değişmeye başlamıştır.

Türk dizileri de tıpkı Türkiye’de olduğu gibi gösterimde bulunduğu Balkan ülkelerinde uzun süreli etkilere yol açacağı öngörülmektedir. Dizilerin, izleyicilerini birçok açıdan yakalayarak, düşüncelerini şekillendirebilme kabiliyeti olmasından

dolayı, Türk dizileri de Balkan ülkelerindeki izleyicileri, dizi konuları, dizi oyuncularını gibi öğeler ile yakalamış ve bireyleri ekran başına çekmiştir.

2.3. Küreselleşme ve Medya Tartışmaları

Medyanın, kültürel, toplumsal, siyasal, bilgilendirme ve eğlendirme gibi temel işlevlerinin varlığı, toplumsal gerçekliği kurgulama ve sunma savı, kültürel sürekliliği sağlayabilme ve kültürel değişimlere yön verme özellikleriyle, bireylerin gündelik yaşamlarının ayrılmaz parçası olma gerçeğini doğurmuştur. Medya, küreselleşmeden aldığı güçle, kitle iletişim argümanlarıyla doğrudan veya dolaylı olarak, kültür programları temelinde, kültürel şekillenmeyi modeller ve kurgular vasıtasıyla yönlendirme kudretini haizdir. Günümüzün de en etkin kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonun, görüntü ve sesin birleşimi sayesinde, kültür ve kültür öğelerini en etkin şekilde yansıttığını ifade etmek mümkündür.

Kitle iletişim araçlarının toplumları etkilediği yadsınamaz bir gerçektir. Ancak; kültürün oluşumunda ve toplumların yönlendirilmesinde tek etkenin medya olduğunu ifade etmek, doğru olmayacaktır. Medya, izleyici kitlelerine iletilen mesajlar kanalıyla kültürel değişimlerin başlamasında ve yönlendirilmesinde inkar edilemez nitelikte roller üstlenir. Bu savdan hareketle, küreselleşme olgusuyla birlikte, günümüzde medya kültürü olarak adlandırılan kitle iletişim araçlarının, kitleleri yöneten ve yönlendiren güç unsuru olduğunu ifade etmek mümkündür. ‘‘Medya, endüstriyel toplumlarda kültürel alana egemen olduğundan eleştirel analizin başlıca alanı haline gelmiştir’’ (Tekinalp, Uzun, 2009; 143).

Medya gündelik yaşam pratiklerimizi en çok etkileyen ve yönlendiren en önemli enformasyon unsurudur. Birey artık günümüzde, kitle iletişim araçları sayesinde habedar olarak, eğlenerek, boş zamanını değerlendirerek, kişisel ilişkilerine yön vermektedir. Yaşamını medyanın yönlendirmesi ile yeniden anlamlandıran birey, duygusal, davranışsal, düşünsel ve ve sosyal mekanizmalarını kurgular.

Medya bireylerin sadece kişisel ihtiyaçlarını yönlendirmekle kalmamakta, siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimleri üzerinde de etkiler sağlamaktadır. Medya, hakim ideolojilerin benimsetilmesi hususunda, bireyler üzerinde en başarılı etkiyi yaratan araçtır. ‘‘İnsanlar dünyayı medya kanalıyla öğrenmekte ve tanımaktadır. İnsanlar, tüm dünyadaki haber ve gelişmeleri medya aracılığıyla almakta ona göre ekonomik portfolyne yn vermekte hatta siyasal tercihlerinde bile medyadan etkilenmektedir. Enformasyon görevleri dışında medya bireylerin eğlence ihtiyacını karşılayan önemli bir unsur haline gelmiştir’’ (Toruk, 2013; 4). Medya bir yandan ekonomik çıkarları gözetir iken öte yandan da ideolojik çıkarları da gözetmeyi ihmal etmemektedir. Bu sebeple medya pek çok argümanı kullanarak, çekim merkezi haline gelme düsturu ile hareket ederek, çeşitli karlar elde ederek, varlığını sürdürmeye çalışır. Diziler de mevcut ideolojinin işlevselleşmesinde büyük görevler üstlenmişlerdir.

Televizyonun küresel anlamda, günlük yaşam pratiklerinin belirlenmesinde etkili olan bir araç olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Gündelik yaşamın

anlamlandırılmasında, evrensel bilgiye ulaşımda, değişik kültürlerden ve olaylardan haberdar olmada ve yaşam tarzlarının biçimlendirilmesinde araç olarak karşımıza çıkan televizyon, yatak odalarımıza kadar girerek, sunduğu tüm renkleri ile bizleri tutsak etmeyi başarmıştır. ‘‘İçerik malzemesini gerçek dünyadan alan televizyon, bu malzemeyle kendine özgü bir dünya çizmektedir. Nitekim ekranlarda gerçek dünya değil, gerçek dünyadan unsurlarla ve bu unsurların temsilleriyle kurulan bir dünya sunulmaktadır’’ (Erdoğan ve Alemdar, 2005; 168). ‘‘Ses ve görüntüyü uzak mesafelere ulaştıran televizyon, günümüzde toplumları etkileyen en büyük kitle iletişim aracı haline dönüşmüştür. Televizyon, sadece bir teknoloji değil aynı zamanda toplumsal, kültürel ve endüstriyel bir araçtır’’ (Mutlu, 1991; 15).

Bireyin boş zamanlarını etkinlikler ile bezeyerek, herhangi bir çaba gerektirmeksizin, herhangi bir maliyete gerek kalmaksızın sosyalleşme sürecine azımsanamaz katkılar sağlamaktadır. Adorno’ya göre; ‘‘Boş zaman, işten kaçıştır ve aynı zamanda bu boş zaman, bireylerin kendi sıradan dünyalarının, onların özel olarak alıştırdığı psikolojik eğilimlerle biçimlenir’’ (Slater, 1998; 235). Televizyonun yaşamın içerisinde zaten var olan olayları yeniden kurgulayarak elde ettiği ürününü, ‘‘hiçbir sosyal grup, sınıf, din vb. ayırmadan tüm insanlığa sunabilmesi nedeniyle bir kitle iletişim aracı olarak işlevleri çok daha önem kazanmaktadır. Ancak ülkeden ülkeye toplumsal gerçekliklerle bağlantılı olarak bazı işlevlere verilen önemin değiştiği görülmektedir’’ (Uslu, 2000, 21). Günümüz koşullarında, televizyonun eğlenme, haberdar etme, boş zamanın değerlendirilmesi ve tüketimi teşvik etme gibi temel işlevlerini başarılı ile yerine getirdiğini ifade etmek mümkündür.

Televizyon gerçekten de bireyleri ve toplumları, nerede ise hemen her temayı eğlence unsurları ile bezeyerek sunmaktadır. Diğer bir deyişle ‘‘eğlence, televizyondaki her türlü içerik ve söylemin üst ideolojisidir. Yani neyin gösterildiğinin ya da hangi bakış açısının yansıtıldığının hiçbir önemi yoktur; her şeyin üstünde tutulan varsayım, hepsinin bizim eğlenmemiz ve haz almamız gözetilerek sunulduğudur’’ (Postman, 2004; 100).

Televizyon, en etkili kitle iletişim aracı olarak 1950’li yıllardan günümüze değin, az gelişmiş, gelişmekte olan ve endüstrileşmiş tüm toplumlar bazında, birincil medya aracı konumuna yükselmiştir. Televizyon artık, bireyler için günlük yaşamın vazgeçilmez bir aracıdır. ‘‘Bütün bu yönleriyle televizyonun çok iyi analiz edilmesi, medyatik özellikleri ve sosyokültürel değerler arasındaki etkileşim biçimleri ve sonuçlarının çok boyutlu olarak değerlendirilmesi gerekmektedir’’ (Şentürk, 2009, 17). Üstelik, televizyon aygıtını kullanabilmek adına herhangi bir bilgi birikimine de ihtiyaç yoktur.

Medya ve kültür arasında, medyanın kültürü, kültürün de medyayı etkileyebilme gücü, aralarındaki grift ilişkilerin varlığını ortaya koymaktadır. Yaşanan etkileşim sürecini en bariz şekli ile örnekleyen kitle iletişim aracı televizyondur. Televizyon programlarının ve dizilerinin konularının, toplumdan soyutlanabileceği veya toplumsal gerçeklerden ayrı düşünülmesi mümkün değildir. Televizyon dizileri, toplumsal öğelerden ve kültürel yapılardan kurgulandığı gibi, aynı zamanda, senaristler gibi kurgu görevi üstlenen bireylerce toplumlara farklı bakış açıları sunmak adına da şekillendirilmektedir. Bu vesileyle medya, bir yandan

toplumları homojenleştirme görevini icra ederken, öte yandan kitleleri birbirlerine yakınlaştırmak suretiyle ortak yaşam alanlarını ve ortak yaşama kültürünü betimlemektedir. Türkiye’de özel televizyon kanallarının varlığı ve etkinliğiyle 1995 yılı itibariyle, yerli dizi sayılarının yapımında artışlar yaşanmıştır. Günümüzde Türk televizyonları adına kurgulanan dizilerin içeriklerinin, seyircilerin de beğenileri ön planda tutularak, yerli temalardan oluştuğunu ifade etmek mümkündür.

Kitle iletişim araçlarının günümüzde, bireylerin yaşamlarının her alanına nüfuz ettiği bilinmektedir. “Kitle iletişim araçları, kişisel hayatımız, siyasal, ekonomik, estetik, psikolojik, ahlaki ve etik hayat alanlarımızı öylesine yaygın biçimde etkilemektedir ki ilişmedikleri, dokunmadıkları, değiştirmedikleri hiçbir yanımız kalmadı” (Mc Luhan, 2005; 26). Kitle iletişim araçlarının yokluğuyla yaşamın güç hale geldiği günümüzde, bireyler bir yandan iletişim metaforlarına bağımlı hale gelirken, öte yandan iletilerle kuşatılmış olarak yaşamaktadırlar. Kitle iletişim araçları hususunda, farklı araştırmacı ve akademisyenler tarafından, farklı sınıflamalar yapılmış, kavramsal çerçevesi tariflenmeye çalışılmıştır.

Medya argümanlarına sayısız biçimde maruz kalan bireyler, günlük yaşamın rutin kurgusundan uzaklaşabilmek adına, yaşamlarında ritüel haline kitle iletişim vasıtalarıyla sunulan pekçok argümanları tüketmektedirler. Bireyler tüketimin hazzını yaşarken, tüketim argümanların öğütlediği yaşam biçimlerini, deneyimlerini kendi yaşamlarıyla özdeşleştirerek, programlarda sunulan mesaj, içerik ve duyguları içselleştirmektedirler. İletişim araştırmalarının 1940 yılına değin olan döneminde, kitle iletişim araçlarının insanları yönlendirme gücü olduğuna dair kuvvetli bir inanış

sözkonusudur. Bu inancın ekseninde, kitle iletişim araçlarının, insanların inanç, düşünce, algılama kalıpları, beğeni ve tercihleriyle yaşam biçimlerini değiştirebilme kudretini haiz olduklarını ifade etmek mümkündür. Gün geçtikçe yenilenen, gelişen ve güçlenen medya araçlarının örnekleri her geçen gün hedef kitlenin, yaşamlarını, düşüncülerini ve bilinçaltını giderek daha fazla etkilemekte, aynı zamanda dünya üzerinde, eş zamanlılığı meydana getirmektedir.

Televizyon programlarının ulaşabileceği, ulusal ve günümüz teknolojik imkanları itibariyle uluslararası kitlenin yoğunluğu, kitle iletişim araçlarının, toplulukları, ortak bir dil ve ilgi alanları etrafında toplamak hususunda ne denli başarılı olduğunu gözler önüne sermektedir. Ayrıca, medya ve kültür kavramlarının grift ilişkiler bağlamında ne denli güçlü ağlarıyla örüntülendiğini gözlemlemek mümkündür. Kitle iletişim araçlarının, kendilerine sadık ve bağımlı topluluklar oluşturmadaki rolü, kitle iletişim araçlarının gelişim seyirleriyle paraleldir. İletişim araçlarının kıtaları aşarak, coğrafi bağlamda gün geçtikçe dünya üzerinde mevcut olan her noktaya ulaşabilmeleri, daha geniş kitlelere hitap edebilmeleri söz konusudur. Bu durum, bireylerin yaşamlarına egemen olma bazında eşsiz nitelikte aynı zamanda da önemli kurguları beraberinde getirmektedir.

Günümüzün konjonktürel yapısında, gelişmiş iletişim ağları vasıtası ile ortak enformasyon üretmek oldukça hızlı ve kolaydır. Kitle iletişim araçları, radyo, televizyon ve gazeteler gibi kitle iletişim argümanları, her geçen gün hızla yayılırken, iletişim süreci de hızlanmıştır. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla dünya üzerinde meydana gelen olaylardan çok kısa sürede haberdar olma imkânı sağlanmıştır.

Telekomünikasyon ve internet teknolojisinin gelişerek yaygınlaşması, iletişim sürecini oldukça kolaylaştırırken, dünyamızı da küçültmekte ve sınırları ortadan kaldırmaktadır. Kitle iletişim araçları tarafından çok yönlü ve çok araçlı enformasyon bombardımanına tutulan bireyin yaşamı pasifize edilerek, sorgulama kabiliyetinin indirgenmesi meselesini gündeme getirmektedir.

Kültürel sembollerin yayılması anlamında en önemli görevi üstlenen kitle iletişim aracı televizyondur. Zira; televizyon, diğer medya araçları içerisinde hem söylemekte hem de göstermekte olduğundan, en etkin olanıdır, her türlü söylemi kapsamı nedeniyle diğer kitle iletişim araçlarından farklıdır. ‘‘Televizyon bireylerin içinde yaşadıkları kültüre ait bilgi edinmelerinin esas aracıdır. Bu yüzden televizyonun dünyayı nasıl sunduğu, dünyanın doğru biçimde nasıl sunulacağına da modelini oluşturur’’ (Postman, 1994; 96). Televizyon aynı zamanda merkezileşmiş, kitlesel üretimi gerçekleştirerek, düşünsel kontrol aracı olma işlevini üstlenmiş olmaktadır.

Televizyonu kitle toplumuna hitap eden, merkezileşmiş hikaye anlatıcısı olarak tariflemek mümkündür. Geçmiş yüzyıllarda, bir kültüre veya farklı kültürlere ait hikayeler, masallar, efsaneler gibi ritüeller, ebeveynler, öğretmenler, toplumun liderleri veya kanaat önderleri ya da din adamları gibi kişiler tarafından, yüzyüze anlatılmaktaydı. Günümüzde bu bireylerin görevlerini televizyon üstlenerek, değerlerin öğrenmesi ve yaygınlaşması adına, en çok kişiye, en çok zamanda ve en çok hikayeyi anlatarak hizmet sunmaktadır.

Televizyonun bir diğerk önemli özelliği de, bir sosyalleşme aracı olmasıdır. Tarihsel süreci içerisinde televizyon, kendine özgü bir nitelikle okuma yazmanın yaygınlığını aşarak, toplumların enformasyon kaynağı olarak, ortak sembolik çevrelerin yaratılması görevini üstlenmiştir. Mutlu; televizyonun işlevlerini, ‘‘Düşünümsellik’’ savından hareketle açıklamaktadır. Mutlu’ya göre Düşünümsellik; ‘‘toplum ve kültür ilişkisini televizyon metinleri düzeyinde yeniden düşünmek için oldukça uygun bir kavramdır. Ayrıca; Düşünümsellik ya da öz-düşünümselliği; bir sistemin kendine gönderme yapabilme yeteneği olarak tanımlamaktadır’’ (Mutlu, 1994; 176). Bu sebeple, televizyonun kendine özgü hikaye ve anlatı yöntemleri olan bir anlam kurgusu olduğunu ifade etmek mümkündür. Televizyon programları anlatı dizinleri dahilinde, kültürel, siyasi ve coğrafi temsillerin özgün karakterlerini kullanarak, karakteristik yapıların görünür kılınmasını sağlayarak, temsil edilen yaşam tarzlarını refere etmektedir.

Kitle iletişim araçları, kültür ve kültür öğelerini de endüstrinin bir sektörü olma durumuna getirmiştir. Kültürle kitle kültürü kavramları birbirini ikame eden duruma dönüşmüştür. Aynı zamanda; kitle kültürü kavramı, kitle toplumu kavramıyla özdeş bir kavramdır. 19. yüzyılın sonları itibariyle, Batı’lı devletlerin ve Kapitalist toplumların, ‘‘atomlaşmış bireylerden oluşan türdeş bir toplum haline geldiğini varsayan kavram, toplumsal grup ve sınıfların varlığını yok sayan bir kurama yaslanmaktadır. Böylelikle kitle kültürü kavramını kullananlar, çoğunlukla, yalnızca sanatı dışarıda bırakarak, modern toplumlarda tek kültür olduğunu varsaymaktadırlar’’ (Özbek, 2008, 89). İçinde bulunduğumuz dönemde artan seçeneklerle karşı karşıya gelen insanoğlu için artık, mevcut tüketimini arttırmaktan

başka çare kalmamıştır. Tüketim toplumunda hayatta kalmak için; bu toplumun gerektirdiği düzeyde tüketim yapmak zorunluluk haline gelmiştir.

“Kitle kültürü evresini liberalizmin geç evresinden ayıran yenilik, yeninin dışlanmasıdır. Tüketimi belirlediği gibi, henüz denenmemiş olan her şeyi riskli bularak eler” (Adorno, 2009, 65). Kitle toplumunda, kitle iletişim araçlarının etkisiyle günümüzün en çok tartışılan konularından biri olan kültürün metalaşması, sürekli tüketme eğilimi ve yabancılaşma gibi birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Kitle kültürü, kitleleri uyuşturarak boş zamanlarını işgal etmekte, onları toplumsal ve siyasal yaşamdan uzaklaştırmaktadır. Adorno’ya göre, kitle kültürü “ciddi kültürün vicdan rahatsızlığıdır” (Behrens, 2011; 122). Gerçekten de kitle kültürü olgusunda, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda bireylerin boş zamanları, kitle iletişim araçlarından en etkin olanı yani Televizyon kullanılarak, kitlenin en çok talep ettiği ürünler –televizyon dizileri- seçilerek toplumların şekillenmesi sağlanmaktadır.

Diziler mevcut düzenin devamında ve hedeflenen mesajların, hedef kitleye ulaştırılmasında önemli roller üstlenmektedirler. Tüketim kültürünü ve toplumunu Postmodern sürecin parçası olarak tanımlayan Bauman için; “Atalarımızın toplumu, kuruluş aşamasındaki modern toplum, endüstriyel çağ nasıl bir üreticiler toplumu ise aynı derin ve temel anlamda bizim toplumumuz da bir tüketiciler toplumdur” (Baumann, 1999; 92). Kültür ve tüketim içiçedir. Kültürün materyalist yanı, maddi kısmı tüketim kültüründe kendini göstermektedir.

Frankfurt Okulu “kültür endüstrisi” veya “kitle kültürü” diye adlandırmış oldukları kavramla, bireyleri denetim altına alan kapitalist teknik öğelerden bahsetmektedirler. Horkheimer ve Adorno kavrama ilk kez Aydınlanmanın Diyalektiği adlı eserlerinde yer vermişlerdir. Adorno, kavramın kullanılış sürecini şöyle izah etmektedir:

Kültür endüstrisi terimini yanılmıyorsam ilk defa 1947’de, Amsterdam’da Horkheimer’la birlikte yayımladığımız Aydınlanmanın Diyalektiği’nde kullandık. Müsveddelerde “kitle kültürü” terimini kullanmıştık. Fakat sonra, yandaşlarının işine gelecek şekilde yorumları dışarıda bırakmak amacıyla kültür yerine “kültür endüstrisi” terimini kullanmayı uygun bulduk. Onu, popüler sanatın çağdaş formu sayabilirlerdi ki, ikincisinin kültür endüstrisinden kesin olarak ayırtedilmesi gerekir. Kitlelerin tüketimine göre düzenlenen, büyük ölçüde tüketimin yapısını belirleyen ürünler, tüm sektörlerde az çok bir plana göre üretilir. Kültür endüstrisi kasıtlı olarak tüketicileri kendisine uydurur (Adorno, 2003; 76).

Kültür endüstrisinin öğeleri insanların bilinçlerine tüketim kavramını aşlamaktadır. “Kitle kültürü, gerçekliğe yakın olma iddiasını, onu çarpıtmak için sürdürür” (Adorno, Horkheimer, 2010; 352). Yaşamının her evresinde kültür endüstrisinin kısılcasına yakalanan birey, bir bütünün içerisinde yer alma telaşı hissiyatıyla hareket etmek durumunda bırakılmıştır. “Tüketim alışkanlığını ve edimini ayakta tutabilmek için piyasa ve sektör, sürekli olarak yeni mal ve seçenek üretmek zorundadır. Bu durum, üretilmiş malın ve kazanılmış alışkanlığın hızla değiştirilmesi anlamına gelmektedir. Sistemin ayakta kalabilmesi bir anlamda sistemin kendisini sürekli yenilemesine bağlıdır” (Kahraman, 2005; 185). Sistemin sürekli olarak beslenmesi gerekliliği, ayakta kalmasının başat unsurlarındandır.

2.4. Televizyonun Kültürel Dönüşüme Etkileri

İletişimde bulunmak, ister doğadaki diğer canlılar, isterse de insan söz konusu iken vazgeçilemez bir öneme sahiptir. Niyetlerimizi, düşüncelerimizi, isteklerimizi başka insanlara doğrudan bildirmenin bir yolu yoktur. Bu aktarım dolaylı olmak zorundadır. Bu dolaylama da ancak dille sağlanır. Yazılı ve sözel kültür, teknolojinin ve temel argümanlarının da desteği ile yerini görsel kültüre bırakmıştır.

Yaşayan, birey ve toplumların yaşam pratiklerinde önemli bir süreç olan kültür, ‘‘yalnızca kendi içinden gelişip boy atabilir, dışarıdan ya da yukarıdan dayatılma ile var olamaz. Kitle kültürü kuramcılarının korkuları pratikten doğmamıştır, çünkü kitle kültürü var olamayacak denli çelişkilidir. Tektip, dışardan ithal edilme bir kültür kitlelere hazır giysi gibi satılamaz’’ (Fiske, 1991; 35). Kitle kültürü ileteceği içeriği izleyici için önceden-hazmeder ve izleyiciyi içeriği anlayıp hazmetmek için çaba harcamaktan kurtarır, gerçek kültürde ve sanatta zorunlu olarak gidilmesi gereken bu yoldan kurtarıp sanatın sağlayacağı hazları sağlar.

Kitle kültürü izleyiciyi ciddi sanattan uzaklaştırmakla kalmaz, onu gerçek olan şeyi tanımaktan aciz duruma getirir. Bu sadece estetik alanla kısıtlı değildir; tüm kitle iletişim araçları sonunda insanları kişisel yaşantıdan yabancılaştırır; birbirinden (gerçeklikten ve kendilerinden) ahlaki yalıtılmışlıklarını yeğînleştirir. Kitle sanatı bir kez alışkanlık haline geldiğinde anlamlı yaşantı sürdürme yetisini zedeler. ‘‘Kitle kültürü; iş bölümü altında, band üretim sistemi içerisinde, endüstriyel olarak üretilen ürünler için kullanılmaktadır’’ (Türkoğlu, 2003; 102). Kitle kültürü, uluslararası pazarın ihtiyaçlarına göre değişen ve kurgulanan bir kültürün yeşermesidir.

Kapitalizmin kendi için üretirken ve yaratılan zenginliği kendi için ayırırken, kitleleri ücretli köle kullanarak kitleler için yaptığı üretim ve bu üretimle gelen kimlik, duyma, hissetme, yaratma, şimdisine, geçmişine ve geleceğine bakma biçimi, kısacası yaşama yoludur. Bu bağlam içinde popüler kültür, pazar tarafından pazarda tüketim için sipariş edilen, ısmarlama kitle kültürünün en çok kullanılan ürünlerini, bu ürünlerin tüketilmesini ve bu ürünleri teşvik eden düşünceleri ve duyarlılıkları anlatır (Erdoğan ve Alemdar, 2005; 34).

‘‘Hakiki kültür ve sanat gerçekliğin karmaşıklığını anlamamızı derinleştirirken, kitle kültürü gerçekliğin örtüsünü açar ve onu yerinden eder.’’ (Mutlu, 1994, 132). Kültür ve sanat derinliği olan, bireyleri düşünmeye sevk eden, kalıcı hazlar bırakır. Kitle kültürü ise derinlikten uzak, daha hızlı tüketilme ve daha hızlı doyuma ulaşılma özelliklerine sahiptir. Kitle kültürü tarihine yönelik araştırmaları üç açıdan değerlendirmemiz mümkündür. Öncelikle, eğer yüksek kültür burjuva kültürü olarak tanımlanırsa, kitle kültürünün de işçi sınıfı kültürü olarak değerlendirilmesi gerekir. Oysa kitle kültürü her zaman için, ortalama beğeniye sahip orta sınıf kültürüdür.

Kitle kültürünün bu yüzyılın başındaki yükselişi yüksek kültür ve düşük kültür, sanat ve ticaret, kutsal ve avam arasındaki ayrımı bulanıklaştırmıştır. İkinci olarak, kitle kültürün doğuşu eğer on dokuzuncu yüzyılın saygıdan yoksun kültürünü disipline etmek ise, bu aynı zamanda on dokuzuncu yüzyılın saygın kültürünün de yitirildiği anlamına gelir. Üçüncü olarak, ‘‘kitle kültürü orta sınıf kültürüne, sanata karşı olarak görülmemekle birlikte, bunları işleme biçimi olarak görülürse, yüksek/düşük çatışması toplumsal sınıflar arasında değil de, tecimsel süreç aracılığıyla üretilmektedir’’ (Türkoğlu, 2003; 106). Kitle ile kastedilen, sayısı net olarak belirlenmemiş, insan çokluğudur. Kitle kültürü kavramı ile, sayısı belirli

olmayan, izlerkitle, dinleyici kitlesi, okur kitlesi, kullanıcı kitlesi ve tüketici kitlesi gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu insan çokluğu kastedilmektedir. Kitle kültürü, diğer anlamı ile çoğunluk kültürü, beraberinde kültür endüstrisini gündeme taşımaktadır.

Aydınlanmanın Diyalektiği yapıtında Adorno, Kültür Endüstrisi kavramını, bir kültür kuramından ziyade, endüstri kuramı olarak betimlemiştir. ‘‘Geç kapitalizm döneminde kültürün Őeyleřmesi ve paranın klasik tanımıyla bir kültür haline gelmesinden yola çıkılarak bu yeni kavramla bir günlük yaşam kuramı oluşturmaya çalışılmıştır’’ (Dellaloğlu, 2003; 23). Kültür endüstrisine göre birey, artık sahtedir, görünendir, yanılısamadır. Kitle kültüründe bireyin sosyal boyutta bir ehemmiyeti yoktur. Bireyler yerine kitle kültürü kültür endüstrisinin merceği altındadır.

Horkheimer ve Adorno, bireyleri ve toplumları her alanda ve platformda çevreleyen kültür endüstrisi savında, kültürel ürünlerin pek çok farklı araç ile ‘‘insanlara sunulduğunu herkesin parasına göre birer istatistik verisine dönüştüğünü anlatırlar. Eğlence endüstrisinin, insanın isteklerini karşıladığı ya da talebin, arzı belirlediği savına karşı çıkarlar, ama artık bu ayrımı göremeyeceğimiz bir noktaya kadar ikisinin bir sistem içinde i ie geçtiğini söylerler’’ (Kejanlıoğlu, 2005; 186). Kültür endüstrisinin, kültür emperyalizmine neden olduğunu ifade eden görüşlerin varlığı, kültür endüstrisi ve kültür emperyalizmi kavramlarının nedensellik bağlamında, birbirlerinden ayırt edilmesinin mümkün olmayacığını göstermektedir.

‘‘Küreselleşmenin gizlediği’’ (Savran, 2008; 16). kültür emperyalizmi ile belirtilmek istenen kavram, emperyalist bir ülkenin, kendi kültürünü, sömürdüğü ülkeye aşılamak istemesidir. Kültürel Emperyalizm, ‘‘Gelişmiş ülkelerin

mülkiyetindeki, teknolojinin tüm nimetlerinden yararlanan çokuluslu medya organizasyonlarının, aynı teknolojiye sahip olmayan az gelişmiş ülke toplumları üzerinde yarattıkları kültürel etkilerdir” (Odyakmaz ve Acar, 2008; 76). Sosyal Antropoloji açısından, Kültürlenme denilen bu kavram, kültürün her alanı için geçerlidir. Sömüren ülke, sömürdüğü ülkeye hem kendi değerlerini, inançlarını, kurallarını; hem kendi sanat, edebiyat ve düşün yapıtlarını; hem de kendi maddi kültürünü, yani teknolojisini ihraç eder.

“Kültür Emperyalizm’inin ekonomik ve siyasi olmak üzere, iki temel amacı vardır. Kültür ürünleri piyasalarını ele geçirmek ve kültürel bilinci şekillendirmek yoluyla hâkimiyet sağlamak. Eğlence ürünleri ve bunların icraatı sermaye birikiminin ve küresel karların önemli kaynaklarından biridir. Siyasal boyutta kültür emperyalizmi, her bir tanıtım kampanyası ile değişen ve medya tarafından yaratılan ihtiyaçların toplumun kendi kültürel kökleri ve geleneklerinden uzaklaşmasında önemli rol oynamıştır. Siyasal etki, insanların otomize olması, geleneksel sınıf ve toplum sınırlamalarına yabancılaşması şeklindedir” (Ayhan, Demirer, Hozatlı, Orhangazi ve Özbudun, 1999; 16).

Kültür Emperyalizmi kavramının taşıdığı anlam, manevi değil, tam tersine maddidir. Zira; artı ürünün ya da artı değerın aktarılması, yani sömürünün gerçekleşmesi, ancak teknolojik mekanizmalarla oluşur. Günümüzde, sayısız televizyon ve radyo kanalı ile programları, sayısız sinema filmleri yine sayısız müzik formları ve gazete ile dergilerin ürettikleri ürünler ile kuşatılmış olan birey, internet ağlarının da destekleri ile arz edilen sayısız meta arasında seçim yapma şansına ve lüksüne sahiptir. “Bu dağınmık medya ekonomisinde tüketicinin taleplerini karşılayabilmek için yapımcılar daha iyi içeriklerle diğer yapımcıları alt etmeli ve tüketiciyi her iki tarafında kazanacağı bir noktaya taşımaları gerekmektedir” (Dan,

2010; 56). Televizyon, aynı anda pekçok işlevi biraraya getirirken, en önemli iki hedefe hizmet eder. Bir yandan bireylerin, uyku ve çalışma zamanları dışında kalan, kendilerine ait olan süreleri doldurmaya en yatkın araç olarak hizmet etmektedir. Öte yandan, aynı anda tüm insanlara belirli bir kültür taşıyarak, kültür taşımacılığı görevini üstlenerek, onların yozlaşmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda televizyon programları, diğer kültür ürünleri ve kitle iletişim araçlarına kıyasla, daha geniş halk kitleleri tarafından tüketilmektedir.

İletişim endüstrisinin, bireylerin yaşamlarına hakim olmaya başlaması, yönlendirme unsuru şekline dönüşmesiyle birlikte, kurgulanan simülark ve simülize edilmiş yaşam alanları, bireyi ait olduğu yaşamından uzaklaştırarak, gerçekler üzerinde düşünmekten alıkoymaktadır. Bireyin karakteri, yaşamı, ilişkileri, sosyal çevresi, iletişim süreci içerisinde yer aldığı tüm unsurlardan etkilenmektedir. Bu durum bireyin, içsel kaygılarından uzaklaşma davranışlarıyla, gündelik yaşam ritimleriyle algılama kalıplarını farklılaştırmasıyla sonuçlanmaktadır. Aynı zamanda bireyin sorgulama dürtüsünden başlayarak, istenmeyen davranış kalıplarıyla tutumlarını, tercih edilmeyen düşünüş biçimlerini törpülemesini sağlamıştır.

Bireysel düzeyde yaşanan değişim-dönüşüm, zamanla kültürel, siyasal, politik, toplumsal, sosyal gibi pekçok başat alanda değişimlere, yeniden istenilen, yönlendirilen şekil ve modellere dönüşümü kolaylaştırmaktadır. Dönüşümlere dair gösterilen uyum, beraberinde kitle toplumu, kültürel değişimler, popüler kültür savlarının tartışılmasına neden olmaktadır. Günümüzde her toplum, kültürel değişim sürecini yaşamak durumunda kalmıştır. Her toplum, gerek küreselleşme gerekse de diğer kültürlerle ve öğelerine maruz kalmaktadır.

Dünya üzerinde, homojenleşmiş, standardizasyonu salık veren, kültürel dönüşüme kaynaklık eden, küçük detaylar dışında, birbirlerinin kopyaları şekline dönüşen, zamanla halk bunu istiyor bakış açısıyla sunulan kurguların, tüketim unsuru döngüsüne dönüştüğü açıktır. Kültür ile kültürlerarası iletişim savlarına kaynaklık eden kurguların, ülkemizde olduğu gibi dünya devletleri arasında da tartışmaların başat unsurunu oluşturduğunu ifade etmek mümkündür. Tartışmaların sürmesine rağmen, değişim ve dönüşümlere karşı durabilecek mukavemetin oluşturulmadığı gözlemlenmektedir. Küreselleşmenin gücüyle kurgulanan medya örgütlenmelerinin yaşamlarımızda egemenlik sağladığı gerçeğini inkar etmek mümkün değildir.

Geleneksel yapı olarak tariflenen toplumlarda toplumsallaşmanın en önemli faktörü aile olarak kabul edilmektedir. Kitle toplumunda ise ailenin rolünü, kültürü üreten, yayan, geniş kitlelere ulaşmasını sağlayan, kültürün meta haline gelerek, sanayi ürünü imleri ile bezendirilerek, kitlelere iletişim araçları vasıtası ile enformasyon geçişini, bir anlamda da sosyalleşmeyi mümkün kılar. Kitle toplumlarına mensup bireyler, kitle kültürünün bir parçası olarak popüler olarak nitelenen kültürün argümanları ile yaşamaktadır. Kitle kültürünün yaratıcıları ve üreticileri, kendi bilinç alanlarında biriktirdikleri fikirleri, hedef kültürlerin doğasına göre yoğurmakta, biçimlendirmekte ve günlük hayata aktarmaktadırlar.

Günlük yaşama aktarılan ürünler ise radyo, televizyon, sinema, basın, internet gibi kitle iletişim araçları vasıtaları ile sınırlı ortamlara sunulan kültürel ürünler olmaktan çıkarak, sosyal kitleye yani topluma aktarılarak, daha geniş kapsamlı kitlelere ulaşma şansını elde ederek, daha geniş kitlelerin bilinç alanlarında yer alırlar. ‘Televizyon ileşiminin mesajı olan programlar, gerek konuları, gerek konular

işlenirken kullanılan gereçler ve yapım unsurlarının kullanım biçimindeki ortak özelliklere göre sınıflandırılırlar” (Kars, 2003; 26). Günümüzün en etkili kitle iletişim aracı televizyon, kültür ve gündelik yaşam pratikleri ile iç içedir. Televizyon, kültürel yapıyı dönüştürmeye, birey ve toplumların alışkanlıklarına sirayet etmeye haizdir.

Kitle iletişim araçları arasında şüphesiz ki en önemli konuma sahip olan televizyon, toplumsal, siyasal, bilgilendirme, eğlendirme ve kültürel işlevlerini icra ederek, kültürel değişimlere yön verebilme yetisi ile mikro ölçüde bireylerin, makro ölçüde de toplumların gündelik yaşamlarının ayrılmaz bir parçası haline gelerek, yaşam pratiklerinden sarsılmaz bir konuma haizdir. “Televizyon, günümüzde asal hikaye anlatıcı kurumu konumuna gelmiştir” (Mutlu, 1991; 25). Televizyon programları arasında da televizyon dizilerinin günlük yaşama yön verme kudretine haiz en önemli kurgu ve argüman olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Zira; televizyon dizilerinin senaryoları oluşturulurken, hitap edeceği toplumun sosyo kültürel yapısından beslenerek, izleyen her bir bireyin kendi yaşamından ve duygu dünyasından bir kesit, bir his bulabileceği hikayelerin kurguları hedef alınmaktadır. Elbette ki televizyon dizilerini izleyen bireyler de ince ağlar ile örülü kurgulardan etkilenerek, sevdikleri karakterlerin jest, mimik, giyim, yürüyüş ve konuşma gibi davranış kalıplarından rol model edinerek, yaşam tarzlarında dizi hikayelerine önem atfetmektedirler. Özellikle çocuk ve genç nüfusun televizyon dizileri kurgularında yer alan olay, kişi ve durumları taklit ederek, yaşam tarzlarını biçimlendirdiklerini ifade etmek mümkündür. Zira; televizyon hemen her

işitsel, görsel ve dramatik kökenli savlari kendi bünyesinde harmanlayarak, dönüşüme uğratmak sureti ile kullanma yetisine haiz bir argümandır.

2.5. Televizyon Dizileri ve Günümüzdeki İzdüşümleri

Televizyon aracılığı ile izlenen dizilerin izlerkitleleri olan toplumlar üzerindeki etkileri hakkında pek çok farklı görüş mevcuttur. Zira; televizyonun kendine özgü literatürü ve ticari doğası mevcuttur. Bu sebeple, televizyonun diğer kitle iletişim araçları arasında farklı bir geleneği ve işleyişi sözkonusudur. Evlerimize değin giren televizyon, diğer iletişim argümanlarına nazaran, teknolojinin de ilerlemesi ile birlikte, sadece enformasyon sağlama misyonunu edinmemiş, eğlence ögesi ile de görsel kültürün başat unsuru haline bürünerek, izlerkitesine mensup bireyleri birer özne tariflemesinden ayırd ederek, medya ve kitle iletişim araçlarının hizmetine sunulan nesnelere tasnifinde hapsedmiştir.

“Bir televizyon yayını çok az değişime imkan vermektedir. Program ya yayındadır ya da değildir. Kullanıcının gücü ekranı açıp kapatmakla ve kanal değiştirmekle sınırlıdır. Yani kullanıcının etkileşimi oldukça azdır” (Timisi, 2003, 126). Bireye sunulan yeni kültür ve post ön ekli yaşam biçimi birden bire oluşan bir kurgu değildir. Kavramsal dizgelerin tasnifi, sözlü ve yazılı kültür unsurlarından, bilinçlere hitap eden kodların kurgulanarak, mesaj yağmurları etkisi ile görsel kültüre geçişi kapsayan bir süreç ile mümkün hale gelmiştir. “Her filmin başından nasıl biteceği, kimin ödüllendirilip kimin cezalandırılacağı ya da unutulacağı anlaşılır; bundan başka, hafif müzikte, kulağı alıştırmış dinleyici, şarkının daha ilk ölçülerini

duyar duymaz devamını kolayca kestirir, tahmini doğru çıktığında sevinir'' (Adorno, 2007; 54).

Ülkemizde; gün geçtikçe; özellikle yerli diziler olmak üzere; dizi yapımlarının oranında büyük artışlar gözlenmesi, kamuoyunda dizilerin etkileri konusunda çeşitli tartışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Dizilerin konuları, oyuncular, müzikleri, mekanları, görsel zenginlik ve şölenleri ile milyonlarca insanın televizyonlarının başında, saatlerce vakit harcamaları pekçok kesimi olduğu gibi akademi ve bilim insanlarını araştırmalar yapmaya teşvik etmiş, akademik çalışmalar adına merak uyandıran bir husus haline gelmiştir. ''Diziler de tıpkı diğer televizyon programları gibi onaylarını ve devam ettirilip ettirilmeyecekleri sonucunu izleyiciden alırlar'' (Geçer, 2013; 99). Televizyon dizilerinin, yüksek izlenme oranları akabinde televizyon kurum ve kuruluşlarına, dizi yapımcılarına ve çalışanlarına yüksek oranlarda getiriler sağlaması bir yana dizilerin izlerkitesinin üzerindeki etkileri gerçekten de pekçok açıdan irdelenmeye değer bir husustur.

Günümüzün en önemli kitle iletişim araçlarından biri olan televizyonun, ses ve görüntü zenginliği sebebiyle, diğer mevcut kitle iletişim araçlarına göre sunmak istediği mesajları hedeflediği kitleye ulaştırmada daha başarılı olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu sebeple, televizyon dizileri izlerkitesi olan bireyleri pekçok açıdan etkisi altına almakta, insanların yaşam tarzlarını ve düşünce gelişimlerini etkilemekte, şekillendirmekte ve görece olarak değiştirmekte ve geliştirmektedir. Televizyon dizileri, günümüzde finansal ve kültürel değerlerini başarılı bir şekilde kullanmaktadırlar. Televizyonun bireyler üzerindeki etkisinin ölçülmesi adına;

Amerikan yapımı olan Dallas dizisinin kültüre, kültürleşme sürecine dair değişen etkilerini tespit edebilmek adına çalışma yapanlar tam olarak bir görüş birliğine varamamışlardır.

Araştırma yapanların bir bölümü, düzayak bir yaklaşımla, Amerikan dizilerinden izleyicilere hangi kültürel değerler şırınga edilirse bu kültürel değerlerin aynen benimseneceği ileri sürmektedirler. Bu görüş, Dallas'ın izlenme aşamasında (reception) farklı seyirci/izleyici kitlelerinin iletinin açılanmasındaki kendi (etnik / ulusal / kişisel) deneyim birikimlerini (kendi tarihlerini) hiç hesaba katmamaktadır. İkinci bir yaklaşımı benimseyen iletişimciler ya da kültür sosyologları ise, Dallas'ı Amerika dışı ülkelerde izleyenlerin bu diziyi "eğlenmek için" izlediklerini; bu nedenle de, bu ülkelerdeki insanların ulusal kimlikleri üzerinde bir değişikliğe yol açmayacağını ileri sürmektedir (Oskay, 1999; 113).

Gerçekten de 1980'li yılların en gözde dizi filmlerinden biri olan Dallas, Türkiye'de yayınladığı süre içerisinde kitleleri ekran başına çekmeyi başarmıştır. Dizi karakterlerinin yaşamları, giyim tarzları, yaşadıkları mekanlar, ilişkileri, tutum ve davranışları gibi pek çok öge kitleler tarafından beğeni ile takip edilmiş, aynı zamanda da taklit edilmeye çalışılmıştır. Dizi yapımcıları, izleyicilerin zihinlerindeki kültürel repertuarları ve semoblik kaynakları tespit ederek, izleyicileri farklı şekillerde yakalamaya çalışmaktadırlar. "Adorno'ya göre, özellikle Amerikan televizyon dizilerinde belli karakter klişeleri (stereotipleri) bulunmaktadır ve bu klişeler, izleyicinin kitle kültürü içinde konuyu rasyonelleştirmesinde tehlikeli sorunlara yol açmaktadır.

Günümüzde de bu tür sorunların devam ettiği görülmektedir. Dizilerde ve filmlerde, özellikle ırklar ve toplumsal konular ile ilgili klişeler, gerçeklik algısını

önemli ölçüde bozmaktadır. Örneğin, Amerikan televizyon dizileri ve filmlerinde, Türk, İtalyan, Fransız, Rus, Arap, Meksikalı gibi klişeleri sürekli olarak aynı yerleşik davranış kalıplarıyla ortaya çıkmaktadır” (Adorno, 1957; 478).

“Bolton’a göre, Amerikan TV dizilerinde kullanılan (temelinde Kaliforniya ağzı bulunan) Amerikan İngilizcesi, İngilizce konuşulan ülkelerdeki dil yapısını etkilemektedir. Bu dizilerdeki bir diğer sorun ise, özellikle Amerikan toplumunun bazı kesimlerinden gelen “Bizi böyle göstermeyin!” söylemidir” (Bolton, 2010; 139).

Gündelik hayatın rutin işleyişi içinde yorulan, sıkılan isanların ciddi haberlerden çok, eğlendirici haber ya da programlarda vakit geçirmeyi yeğlemelerine realiteden kaçış eğilimi diyoruz. Realiteden kaçış, aynı anda iki olguyu yansıtır: uzaklaşma, içinden çıkma, kaçma isteği uyandıracak kadar sıkıcı ya da üzücü bir realite ile karşı karşıya olduğumuzu fark ettiğimizi ve bizi bu sıkıcı, üzen toplumsal realiteyi değiştirme karşısında kendimizi fazla şanslı bulmadığımız, öte yandan içinde yaşadığımız toplumsal ortamın yarattığı sorunları çözüme kavuşturamayan insan, televizyon dizisinde, kendi sorunlarının benzeri olan sorunları yaşayan başka insanların da olduğunu gördüğünde rahatlamaktadır. Rahatlama arayışı, bizim yaşadığımız sorunları yaşar görünen karakterlerin başından geçen olayları anlatan dizileri, programları bizim için ilgi çekici kılmaktadır. İlgi çekicilikleri yaşadığımız hayatla etkileşimimize uygun oluşlarındandır (Oskay, 1997; 83).

Televizyon anlatıları yani televizyon dizileri günümüzde, anlam ve içerik kaygısından ziyade ticari beklenti ve kaygılar neticesinde şekillenmektedir. İlgili düşünüşten hareketle izleyicilerin de kitle kültürü ve kitle emperyalizmi söylemlerine bağlı olarak, meta olarak görülmesi ifade etmek mümkündür. Sosyal bir varlık olan

birey, kişiliğine ve içinde bulunduğu kültürel yapıya uygun olan dizileri izleyerek, verilmek istenen mesajları alımlayarak, kendi değerlerinin terazisinde tartarak bir kanaate varır.

Türk milletinin kültürünün aynadaki izdüşümü niteliğinde olan Türk dizileri, Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisinde, yakaladıkları başarıyı ve yüksek izlenme oranlarını, Türkiye dışında gösterimde oldukları ülkelerde de yakalamayı başarmışlardır. Türk dizileri günümüzde, Ortadoğu'dan Kuzey Afrika'ya, Güney Kafkasya'dan Balkanlar'a değin pek çok ülkede sevilerek, beğenilerek takip edilmektedir. "2008'den itibaren Türk medyasının izlenirliğinin yükselişiyle paralel bir şekilde Arap ve Ortadoğulu turistlerin sayısı da artmaya başladı. Türk dizilerinin Ortadoğulu turistlerin hayalinde canlandığı etkileyici imaj sayesinde Türkiye'ye turistik geziler çekicilik kazandı" (Salah El Din, 2012; 148). Yurtdışında başarıları gün geçtikçe artan Türk dizilerinin, Ortadoğu, Balkanlar ve Kuzey Afrika ülkelerinden sonra Uzak Doğu ülkelerinden de taleplerin gelmesi ile birlikte, izlendikleri coğrafyanın alanı gün geçtikçe büyümektedir. Gerçekten de Türk dizilerinin başarısı pek çok ülke sınırını aşarak, yediden yetmiş büyük bir hayran kitlesine ulaşarak, hemen her kesim izleyici ile buluşmaktadır.

Türk dizileri sayesinde artık, Türk kültürü pek çok millet ve ülke vatandaşı tarafından daha doğru ve net algılanmaktadır. Özellikle Türk dizilerinden sonra, Türk kültürüne, Türkiye'ye ve Türkler'e olan algıda olumlu değişimlerin yaşandığını gözlemlemek mümkündür. Artık Balkanlar'da Türkiye patentli ürünler daha fazla tercih edilmekte ve tüketilmekte, sosyal alanın hemen her mecrasında Türk dizileri,

oyuncuları, senaryoları ve dizi mekanları konuşulmakta, dizilerin yayınlanacağı saatlerde başka planlar yapılmamaktadır.

Türk dizileri ile, ortak kültürel yapının, ortak geçmişin ve ortak yapısal bağların varlığının derinliği hatırlanmıştır. Balkanlar'da daha önce yayınlanan, yerli, Brezilya, Bulgar, Yunan, Hint, İspanyol, Latin, Kore ve Rus dizilerinin Türk dizileri kadar etkiler yaratmadığını ifade etmek mümkündür. Türk dizilerinin başarısının altında yatan nedenlerden birinin iki kültür arasında derin kültürel bağların varlığı olduğunu ifade etmek mümkündür. Balkan milletleri Türk dizileri ile kendilerinin dahi unuttukları değerleri hatırlamışlardır. Özellikle Müslüman kesimde, Türkler'e ve Türkiye'ye karşı daha duygusal ve melankolik bir bakış hakim iken, kimi Sırp ve Hırvat kesimler tarafından Türk dizileri, 1980'li yıllarda yayınlanan Amerikan dizileri ve akabinde yayılan Kültür Emperyalizmini ve kültürün pazarlanması yaşam tarzlarının empoze edilmesi çabası terimlerini çağrıştırmaktadır. 1980'li yıllarda, özellikle Amerika yapımı Dallas dizisinin dünyanın pek çok ülkesinde yayınlanmasının ardından, hızlı tüketim (fast food) temelli kültürün yaygınlaştığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Türk dizilerinin Balkan ülkelerinde yayınlanmaya başlanmasından önce varlığı dahi unutulmuş Osmanlı Mutfağı, Osmanlı takıları *Muhteşem Yüzyıl* dizisi ile Balkan ülkelerinde canlanmış. Osmanlı Mutfağı'nın aslında Balkan Mutfağı'ndan hiç de farklı olmadığı gözlemlenmiştir. Hatta, günümüz Balkan ve Türk yemek çeşitlerinin, damak zevklerinin ne denli benzer olduğu fark edilmiştir. Türk dizileri ile Balkan ülkelerinde Türkiye'de tüketilen gıda ürünleri merak edilmeye başlanmış

ve temin edilmeye çalışılmıştır. Yüzyıllardır kahve içme geleneği ile tanınan Balkan topraklarında, günümüzde ince belli bardağı, çay kaşığı, bardak altlıkları ve çaydanlıkları / semaverleri ile birlikte, Türk çayı seti moda olmuş, on yıl öncesine değin varlığından dahi haberdar olunmayan Türk çayı Balkan ülkeleri halkının popüler içeceği haline gelmiştir.

Dizi sektörü olarak anılan endüstrileşmiş yapılarda yer alan ürünler zamanla yaşam tarzları haline dönüşebilmektedir. Fast Food (Hızlı Tüketim) sektörünün Amerikan kültürünü yansıtan Hollywood yapımı diziler ve filmler aracılığı ile yaşamlarımızın bir parçası haline dönüşmesi gibi Balkan topraklarında Türk yemekleri merak edilmekte, evlerde tarifler ile hazırlanmaya çalışılmakta, gündelik yaşamda Türk yemekleri restoranları açılmaktadır. Türk kebabı, Balkan coğrafyasının simgesi haline gelmiş Balkan usulü kebab (Cevapi) yemeğine rakip olmaya hazırlanmaktadır. Türk lahmacunları yeni bir tad olarak Balkan toplumları tarafından Türk dizileri aracılığı ile tanınmıştır.

Dizilerin ve filmlerin zamanla bir sektör haline dönüştüğü, medya tarafından da desteklenerek, izleyicilerin yaşamlarına sektörün diğer alanları ile beslenerek yansıtıldığını ifade etmek mümkündür. Ninja Kaplumbağaları (Ninja Turtles), Örümcek Adam (Spider Man), Süperman, Pembe Panter (Pink Panther), Sünger Bob (Sponge Bob) gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu çizgi filmleri izleyen çocuklara yönelik üretilen, gelişim, yapı ve spor oyuncakları, kostümler, kırtasiye ürünleri, model araçlar, yapbozlar (puzzle'lar) ilgili çizgi film kahramanlarının görselleri basılarak, satılmaktadır.

Pazarlama biliminin diğ er argümanları ile desteklenen dizi ve film sektörü, tıpkı çizgi filmlerin / dizilerin çizgi karakterlerini (kahramanlarını) izlemekle yetinmeyen, Örümcek Adam baskılı kalem kutuları, çantalar, mantaralar, kumbaralar gibi ürünler kullanan çocuk izleyicileri etkilemesi gibi genç ve ileri yaş popülasyonuna mensup kadın ve erkek izleyicileri de etkilemektedir. *Muhteşem Yüzyıl* dizisini izleyen Balkan kadınları Hürrem yüzükleri, Hürrem kolyeleri gibi Osmanlı takılarına ilgi duymaktadırlar. Aynı şekilde; *Aşk-ı Memnu* dizisi karakteri Bihter'in giydiği çizmeler ve kullandığı takılar, Behlül karakterinin giyim tarzı, saç kesim stili Balkan ülkelerinde moda olmaktadır. *Yabancı Damat* dizisinde sürekli olarak gözler önünde olan Antep Baklavaları, Balkan ülkelerinde Türk dizilerini izleyen hemen her yaş popülasyonunun dikkatini çekmektedir. Uydu yayını öncesinde, hatta Eski Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti döneminde, kısıtlı da olsa Türk sinemasından, Türk filmlerinden ve Türk müziklerinden haberdar olan Balkan ülkeleri halkları, teknolojik gelişmelerin artması ve internet ağının gelişimi ile birlikte, günümüzde, Türkiye ile kültürel, tarihi, sosyolojik ve coğrafi yakınlığı daha net algılayabilmektedirler.

Günümüzde, Balkan ülkelerinde Türk yemeklerinin yenilmeye başlanması, Türkçe müziklerinin dinlenmesi, Türkiye patentli ürünlerin kullanımının ağırlık kazanması, Türkçe dil kurslarının ve okullarının açılması, Türkiye'ye iş ve gezi seyahatlerinin artması kimi kesimler tarafından kültürel emperyalizmi tezi çerçevesinde değerlendirilse de dizilerin etkileri derinlemesine incelendiğinde, durumun aslında kültürlerarası iletişim tezine daha uygun düştüğünü ifade etmek

mümkündür. İlgili ifadenin, izleyicilerin dizileri okuma şekillerinden edinilmiş olduğu önemli bir gerçektir. İzleyicilerin, Türk dizilerinden, egemen, müzakereci ya da muhalif okuma şekillerinden biri ile okumuş olsalar dahi değişik oranlarda, müspet veya menfi düzeylerde etkilendiklerini belirtmek mümkündür.

Televizyonun işlevlerinden biri olan gündelik hayatın rutininden kaçış durumu, Balkan ülkelerinde Türk dizileri aracılığı ile gerçekleşmiş olmaktadır. Zira; neoliberal ekonominin yaşandığı, işsizlik oranlarının yüksek olduğu, çoğu ailenin yurtdışında –diasporada- yaşayan hanehalkının yardımları ile yaşamlarını idame ettiği, yüzyılın en büyük savaşının yaşandığı, tarımın, endüstrinin ve pek çok sanayi kolunun sekteye uğradığı, zor yaşam koşullarına sahip Balkan milletleri, Türk dizilerinin de doğru bir zaman diliminde yayınlanması sebebiyle, tahminlerin üzerinde izlenme oranlarına erişmişlerdir. Ücret ve emek dengesizliğinin ağır bir şekilde yaşandığı Balkan ülkelerinde yaşam mücadelesi veren farklı etnik kökenlere haiz milletler, sosyalleşme olanaklarının da kısıtlı olması sebebiyle, Türk dizilerini aynı zamanda da terapi aracı olarak algılamışlardır.

III. BÖLÜM

TÜRK DİZİLERİNİN BATI BALKANLAR'DAKİ ETKİLERİ - ALAN ARAŞTIRMASI BULGULARI

3.1. Yöntem

Günümüzde, hemen her alanda, etkileme gücü yüksek olan görsel medyanın, sözlü ve görsel kültürü harmanlamak sureti ile uhdesinde barındırdığı kavram ve içerikler vasıtası ile yeni ve farklı yaşam tarzları ve dahi çeşitlilikleri ile bireylerin yaşamlarında, oranı hiç de azımsanamayacak miktarda yer ihtiva ettiğini ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda, görsel medya argümanlarından televizyonun, belirleyici olma özelliğini ifade etmek faydalı bir düşünüş olacaktır. Zira; televizyon film ve dizilerinin, görsel medya ve kültür inceleme ve araştırma çalışmaları adına, kapsamlı ve verimli bir laboratuvar olduğunu belirtmek gereklidir.

Çalışmanın konusu; *“Türk Dizilerinin Batı Balkanlar'daki Etkileri”*dir. Çalışmada; dizi diplomasisi ve turizmi kavramları irdelenerek, Kültürlerarası İletişim bağlamında Türk Dizilerinin fahri elçiler olmaları söyleminden hareketle, Türk ve Balkan Halkları arasındaki, kültürel, sosyolojik ve tarihi benzerlikleri de dikkate alarak, okumak ile birlikte, günümüzde Batı Balkanlar'daki etnik yapılar arasında mevcut Türk ve Türkiye algısının değişimini incelemek, çalışmanın ana eksenini oluşturmaktadır. Gündelik yaşam rutinleri ve sosyal yaşam pratikleri, bireylerin

televizyon izleme alışkanlıklarının farklılık göstermesine neden olmaktadır. Televizyon dizileri, farklı temsilleri içerirken, her metin, farklı bireysel okumalar ile alımlanmaktadır.

Araştırmada hedeflenen ilişki araştırmasıdır. Yani konuya ilişkin değişkenler ortaya konularak, aralarında nasıl bir ilişkinin olduğu belirlenmeye çalışılacaktır. İlişki araştırması, araştırmacılar ve uygulamacılar tarafından, bireyin kültür ve kültürel kimliği arasında bir bağ olduğu savına dayandırılmıştır. Öte yandan kitle iletişiminin kültürleşme üzerindeki etkileri ise pek çok çalışmaya konu olmuştur.

Çalışmada; Küreselleşme ile birlikte, kültürlerin ne derece etkilendiği sorunsalının Balkan ve Türk kültürleri kurgusu üzerine odaklanılmıştır. Kültürel özdeşim ile aidiyet duygusunun ne derece hissedilebildiği, kültürel birlik ve beraberlik duygusunun artırılması ve Türk-Balkan halklarının kardeşliği savları ile kültürlerin geleceği arasındaki ilişkiye değinilmiş ve bu bağlamda bir çalışma oluşturulmaya çalışılmıştır.

Konu ile ilgili literatür taraması yapılmış, Balkan toplumlarına haiz kültürler ile Türk kültürü incelenmiştir. İlgili kültürler arasındaki benzerlikler saptanarak, aralarındaki özdeşleşmeyi güçlendiren unsurlar tespit edilmiştir. Çalışma ile kültürel özdeşleşmeyi tamamlayan unsurlardan birinin Türk dizileri olduğu çalışmanın savlarından biridir.

Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan ayıran, toplumun kimliğini oluşturan önemli değerleri içermektedir. Gelenek-görenekler, dil, yaşam şekli, giyim tarzı kültüre göre şekillenmekte, kültürlerarasında farklılaşmaktadır. Teknolojik ilerlemeler sayesinde, başka toplumlar ile bilgi akışı hızlı olmaktadır. Her ne kadar toplumlar arasında kültür farklılıkları görülse de teknolojik gelişmelerin getirdiği dizi film gibi ürünler, kültür taşımacılığı (Fahri elçilik) görevini üstlenmişlerdir. “Bu ürünler içindeki yabancı kültürel değerler, gösterildikleri ülkenin kültürüne farklı gelse de devamlı yayınlanması nedeniyle farklılıklar yadırganmamaya başlamakta ve kabul edilebilmektedir” (Uğur, Şimşek, 2010, 199). Balkan toplumları ile mevcut ortak tarihi ve kültürel bağlarımız düşünüldüğünde, kültürel bağların dizi filmler aracılığı ile pekiştirildiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Araştırma, Batı Balkan ülkelerinden, Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek ülkelerinde yaşayan Türk dizilerinin izleyicileri ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek ülkelerinde, Osmanlı Dönemi’nden günümüze; Osmanlı Sancağı (Sandzak) olarak kabul edilen Novi-Pazar (Yenipazar), Bijelo Polje (Akova), Sarajevo (Saraybosna) şehirlerinde yürütülecektir.

Bu çalışmada, Batı Balkanlar’daki Türk dizileri izleyicilerinin, Türk toplumuna karşı mevcut olan yargı ve önyargıları ile kültürler arasındaki paralellik ve farklılıkları ile davranış değişikliklerini ortaya koymaya yönelik alımlama yöntemi kullanılacaktır. Çalışma teorik ve uygulama olmak üzere iki aşamadan oluşacaktır. Araştırma kalitatif teknikler uygulanarak hazırlanmış, kantitatif ölçütler gibi sayısal verilerden ziyade görüşmeler neticesinde saptanan alımlamalar

anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmada öncelikle; Batı Balkan ülkeleri televizyonlarında gösterilen ve araştırma sürecinde gösterimde olan dizileri izlemeye yönlendiren faktörleri belirlemeye yönelik yapılan, sınırlı sayıdaki, benzer çalışmaları tespit etmek amacıyla yerli ve yabancı literatür taraması yapılmıştır. Elde edilen bilgiler ışığında incelenecek değişkenler açısından tezin konusuyla ilgili kuramsal bir çerçeve hazırlanmıştır. İkinci aşamada, niteliksel verilerin oluşturulması adına, görüşme, gözlem ve okumadan oluşan üç teknik kullanılarak, alan araştırılması yapılarak ve alımlama tekniği ile iletişim etnoğrafisi, kültürel anlamların görünürlük kazandığı nesnelerin, simgeler ve söylemler üzerinden dolaşıma girdiği alanları ve durumları betimlemek ve analiz etmek sureti ile çalışma yürütülmüştür.

Çalışmada; Batı Balkan ülkelerinden, Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek ülkelerinde yaşayan ve Türk dizilerinin izleyicilerinin, sosyo-kültürel etkileşim düzeyleri ve Türk ve Balkan kültürleri arasındaki bağları ve farklılıkları belirlemeye yönelik bir araştırma modeli kurgulanmıştır. Bu doğrultuda, söz konusu izleyicilerin, kültürel iletişimi algılayış biçimleri ve kültürel bağlılık ilişkisi düzenlenen görüşme formları ile belirlenmeye çalışılmıştır. Bir durum çalışması olarak kurgulanan araştırmanın amacı farklı değerlere sahip izleyicilerin, aynı dizi metnini nasıl okuduklarının tanımlanmasından oluşmakta ve izleyici – içerik ilişkisi çözümlemesinden oluşmaktadır.

3.1.1. Alımlama Çalışmaları

İletişim alanında yapılan çalışmalar arasında, alımlama çalışmaları izleyici odaklı araştırmalar olması hasebiyle büyük önem arz etmektedir. İzleyici odaklı araştırmalar arasında *alımlama* çalışmaları anlamında izleyici – içerik ilişki çözümlemesini barındırmasından dolayı önemli bir yer teşkil etmektedir. Alımlama çalışmaları, izleyici içerik ilişkisini hem nitel hem de ampirik nitelikte incelemektedir. Metin çözümlemeleri ile izleyici okumalarının birlikte gerçekleştirilmesi sebebiyle alımlama çalışmalarının, diğer kitle iletişim araştırmaları yöntemlerine nazaran daha etkin olduğunu ifade etmek mümkündür.

“Klasik yöntem bilimdeki ölçme, değerlendirme teknikleri, geçerlilik ve güvenilirlik ölçümleri büyük ölçüde bir yana atılmıştır. Burada, izleyiciler ile görüşmelerde alınan her veriye önem verilir, her veri değerlendirme kapsamına alınır. İzleyici görüşmelerinden çıkan veriler, metinlerdeki ileti çözümlemeleriyle birlikte ele alınabilir” (Güngör, 2011; 111). İzleyicilerin televizyon içeriklerine dair ilişkileri elde edilen veriler neticesinde karşılaştırılırken, bireysel görüşme, gözlem ve fokus (odak) grup yöntemleri ile de ampirik veriler elde edilir.

Gerçekten de kitle iletişim alımlamalarının karmaşıklığını çözebilmek adına ilgili yöntemleri kullanmak dahi pek çok araştırma adına yetersiz kalabilmektedir. Bu bağlamda, medya içeriğinin izleyiciler tarafından kullanımı ve izleyicilerin medya içeriklerini ne şekilde alımladıklarının yorumu pek çok bakış açısına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Her bir araştırmacı, alımlama çalışmasını farklı şekillerde yorumlayabilmektedir.

İzleyicinin pasif olmaktan ziyade, aktif olduğunu öngören araştırmacılar, izleyicilerin seçici davrandıklarını vurgulayarak, televizyonu kendi beklentilerine, gündelik yaşam rutinlerine, ihtiyaçlarına ve isteklerine göre kullandıklarını savunmaktadırlar. Kültürel çalışmalar geleneği etrafında birleşen araştırmacılar ise, izleyicilerin televizyonun kod ve açılımlar ile sunduğu mesajları farklı şekillerde algılayarak, yorumlayabileceklerini belirtmişlerdir. Araştırmalarını da bu düşünce doğrultusunda kurgulamışlardır. Zira; her bir izleyici, bireysel, toplumsal, sosyo-ekonomik, siyasi ve kültürel faktörlere dayalı olarak, televizyon mesajlarını, kod ve açılımlarını farklı şekillerde okuyabilmektedirler. İzleyiciler, sahip oldukları sosyal kimlikler sebebiyle de metinleri kendi bakış açıları ile okuyarak, kimi zaman ilgili metin ile uyumlu kimi zaman da etkisiz (nötr) ve metin ile çelişen bakış açıları sunabilmektedirler.

Alımlama çalışmaları ile bilinmeyen ve pasif olarak nitelenen izleyicinin, aktif izleyicilere dönüşmesi ve kitle iletişim araçları tarafından aktarılan anlamların, izleyicilerin metin içerisinde yer alan kodlar ile kurduğu ilişkinin tespiti hedeflenmektedir. Alımlama çalışmaları, İletişim Bilimleri disiplini adına kuşkusuz yeni açılımlar sağlamıştır.

İzleyici üzerine yapılan araştırmalar tarihsel açıdan incelendiğinde, egemen ve eleştirel olmak üzere iki temel değerler dizisinden söz edilebilir. İzleyicinin etkin olduğu görüşünden hareket eden pozitivist karakterli ‘‘Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı’’, izleyicileri salt sunulan iletileri alan bireyler olarak görmez. Yaklaşım, medya içeriklerinin niçin kullanıldığı sorusuna yanıt arar. İzleyicilerin medyayı kullanım amaçlarının yanında medya içeriklerinden elde ettiği doyum yani beklentilerin karşılanması da yaklaşımın temel sorunsalıdır. Eleştirel yaklaşım içerisinde doğan ‘‘Alımlama Analizi’’ çalışmaları da izleyicilerin medya içerikleri karşısında aktif bir konumda bulunduğunu savunmuştur. Stuart Hall tarafından geliştirilen Kodlama ve Kodaçıklama Modeli’nden doğan

alımlama yöntemine göre, izleyiciler medya içeriklerine ilişkin farklı okumalar gerçekleştirir (Şeker, Çavuş, 2011; 86).

Gerçekten de sunulan içeriklerin, mesajlarda yer alan kod ve içeriklerin tek bir biçimde alımlanması mümkün değildir. Zira, bireysel okumalar, bireylerin tecrübe, tercih, zevk, beklenti ve kültürel yapı gibi pek çok etken ile çerçevelenmiştir. ‘‘Niteliksel bir araştırma yöntemi olan alımlama analizi, eleştirel iletişim çalışmaları içerisinde şekillenmekte, mesajın izler-kitle ile buluşma anı, süreci ve ortamını ön plana çıkarmaktadır. Eleştirel çalışmalar, mesajın alıcılarının edilgen değil, etken olduğunu ve her alıcının mesajı kod-açımına uğrattırken bir yeniden-üretim gerçekleştirdiğini belirtmektedir’’ (Hall, 1999; 52). Niteliksel araştırmalarda, örneklemin nicelik bazında çokluğundan ziyade, araştırılan konunun özgünlüğü ve spresifik özelliği büyük önem taşımaktadır.

3.1.2. Görüşme

Çalışmada; alımlama tekniğinden yararlanılır iken, öte yandan da yüz yüze görüşme ve derinlemesine analiz tekniklerinden de faydalanılmıştır. Alımlama çalışmasında Türk dizilerinin birebir izleyicileri ile yapılan görüşmeler sonucunda veriler elde edilmeye çalışılmıştır. İzleyiciler ile doğrudan bağlantı kurmanın zorlaştığı noktalarda, izleyiciler ile yakın ilişki içerisinde olabilen diğer izleyiciler ile bağlantıya geçilmiştir. Bu noktada kişisel ilişkiler ve bağlantılar ile fokus (odak) gruplar oluşturulmuştur. Fokus (odak) yönteminin, grup görüşmelerini ihtiva ediyor olmasından ötürü grupta yer alan bireylere, açık uçlu sorular yöneltilmek sureti ile katılımcıların yanıtlarının, detaylı ve kapsamlı mahiyette olması amaçlanmıştır.

Yanıtların eldesi sırasında, araştırmacı, katılımcıları araştırmanın gidişatı adına gerekli yanıtları almak üzere yönlendirmiş, ancak; bireylerin görüşlerini bildirmeleri aşamasında müdehalede bulunmamış ve tarafsız olma etiğini düstur edinmiştir.

Ayrıca; fokus (odak) grup içerisinde yer alan katılımcılarının da birbirleri ile görüşmeleri sağlanarak, yeni fikir ve görüşlerin doğumuna ve birbirlerinden etkilenen fikirlerin beslenmesine de imkan sağlanmıştır, fikir teattisi yakalanarak, beyin fırtınası olanağı da oluşturulmuştur. Ve dahi, görüşme esnasında görüşlerin tikanma noktasına gelindiğinde, katılımcıların yaratmış olduğu fikir çeşitliliği ve sinerji ile görüşmelerin ivmesi artan yönde olmuştur. Bu sebeple, renkli, farklı ve çeşitli tespitlerin sağlanması olasılığı da yakalanmıştır.

Literatürde, fokus (odak) grup sayısı adına belirlenen mutad bir rakam veya görüş mevcut değildir. Çalışma kapsamında, oluşturulan fokus (odak) grup altı kişi ile sınırlandırılmıştır. Doğrudan izleyicilere ulaşılma noktasında sıkıntıya düşüldüğu durumlarda, internet kanalı ile sosyal medya aracılığı ile de görüşülebileceği planlanmıştır. Ancak; araştırma örnekleme uygun niteliğe sahip bireylere ulaşmakta herhangi bir güçlük ile karşılaşılmadığından, internet aracılığı ile görüşmeler yapılmasına gerek kalmamıştır. Böylece, bir taraftan doğru ve güvenilir bilgiler elde edilmesi sağlanırken; diğer taraftan da geri dönüşlerin gecikmesi gibi bir sorunun da yaşanmayacağı gözlemlenmiştir.

Görüşme öncesinde, fokus (odak) grup katılımcılarına, görüşmenin sebebi ve konusu hakkında yüzeysel bir bilgi verilmiş, konu başlıkları ve yöneltilecek sorular

gibi detaylar hususunda ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Ayrıca; Türk dizilerinin izlenip izlenmediği sorusu yöneltilmiştir. En az üç Türk dizisini takip etmeyen ve günde en az üç saat süresince televizyon izlemeyen bireyler, çalışma kapsamına dahil edilmemiştir. Görüşme başlangıcında da; Türk dizilerinin Balkanlar'daki etkilerinin araştırıldığı ve görüşme süresince konunun Kültürlerarası İletişim bağlamında tartışılacağı şeklinde kısa bir bilgilendirme yapılarak, görüşmenin çerçevesi çizilmiş ve görüşme pusulası katılımcıların bilgilerine sunulmuştur.

Görüşme öncesinde hazırlanan yönergede mevcut olan; Türk dizilerinin Balkan toplumları üzerinde yarattığı algı veya mevcut algıda meydana gelen değişim, algıların günlük yaşam pratiklerine yansıma şekilleri, Türk dizilerinde yer alan karakterlerin (dizi oyuncularının), dizi temalarının, mekanların ve kullanılan kod ve açılımlar ile pek çok simge ve objelerin Balkan toplumları tarafından özdeşleşme durumları, kültürel ve kültürlerarası iletişim konularında kurdukları veya kuramadıkları bağlar gibi katılımcıları görüşmeye adapte etme amaçlı sorular yönlendirilmiştir.

Fokus (odak) grubu oluşturan araştırmacı, görüşme sorularını, katılımcıları yanıt vermeye teşvik edecek ve araştırmanın bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarabilecek nitelikte oluşturmuştur. Örneğin, kapalı uçlu sorulardan mümkün mertebe kaçınılmıştır. Zira; gereğinden fazla adette kapalı uçlu soru (evet-hayır yanıtı), görüşmenin bir noktada kitlenmesine yol açabilmekte ve görüşmenin verimini etkilemektedir. Açık uçlu sorular, fokus (odak) grubu çalışmaları adına daha uygun düşmek ile beraber, açık uçlu sorular aracılığı ile konu hakkında daha derin

bilgiler elde etmek mümkündür. Ancak; yöneltilecek açık uçlu soruların da adedini uygun şekilde belirlemek gereklidir. Olması gerektiği adetten fazla olan açık uçlu sorular, görüşmenin sınırlandırılması adına çeşitli zorluklar yaratabilmekte, konunun dağılmasına sebebiyet verebilmektedir. Daha detaylı ve daha derin bilgiler, analizin verimliliği adına daha uygundur.

3.1.3. Görüşülen Kişilerin Seçimi

Fokus (odak) grup görüşmelerinde, gruplara katılacak kişilerin sayısı hakkında tam olarak bir netlik sağlanmamıştır. Kişi sayılarında bir netliğin olmaması birçok tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Katılımcı sayılarının azlığı veya tersi düşünüş ile çokluğunun olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Katılımcı sayısının azlığı görüşme esnasında konunun belirli bir noktada tıkanmasına neden olabilmektedir. Ayrıca; kişi sayısı az olan fokus (odak) gruplarda her soruya aynı kişi veya kişilerin yanıt veriyor olması da araştırmanın niteliğini –görece- etkileyebilmektedir. Öte yandan, görüşülen kişilere daha fazla zaman ayrılarak, daha derinlemesine görüşme ve analiz yapma imkanı sağlamak da mümkün olmaktadır.

Farklı bir düşünüşle, kişi sayısının fazla olduğu fokus (odak) grup görüşmelerinde de aynı kişi veya kişilerin söz alıyor olmaları, diğer katılımcıların sessiz kalması durumunun oluşması mümkündür. Ancak; görüşmenin tıkanması veya sessizliğin hakim olması durumunda pek çok farklı görüşün ortaya atılarak, katılımcıların daha aktif olmaları sağlanabilmektedir. Fokus (odak) grubu gerçekleştiren araştırmacının, görüşme esnasında konuşmacıları teşvik ederek,

konunun bütünlüğü dışında kalacak tartışmalara engel olması ve zaman kaybının yaşanmaması önemli bir husustur. Zira; araştırmacının grup içerisindeki etkisi, katılımcıların dikkatlerinin ve konuların dağılmaması adına da kuşkusuz büyük önem taşımaktadır.

Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek ülkelerinde gerçekleştirilen her bir fokus (odak) grup çalışmasına, altı kişi katılmıştır. Sırbistan'da altışar kişiden oluşan, üç adet fokus (odak) grup çalışması yapılmıştır. Karadağ'da da yine Sırbistan fokus (odak) grup çalışmasına benzer bir durum yaşanmış ve üç adet fokus (odak) grup çalışması gerçekleştirilmiştir. Yine her bir grupta, altışar kişi katılım sağlamıştır. Bosna Hersek'te ise de üç adet fokus (odak) grup çalışması gerçekleştirilmiştir. İlgili fokus (odak) grup çalışmalarında da her bir gruba altışar kişi iştirak etmiştir.

Her bir ülkede gerçekleştirilen fokus (odak) grup çalışmalarında kişi sayısının fazla veya az olması sebebiyle muhtemel gözükken hiçbir sıkıntı yaşanmamıştır. Her bir grup içerisinde ideal sayılabilecek ölçüde kişi sayısının dahil edilmesi, araştırmanın bulgularının elde edilmesi esnasında daha net tespitlerin sağlanmasına olanak vermiştir. Fokus (odak) grup çalışmalarında, genel itibariyle, katılımcıların farklı etnik kökenlere, farklı inançlara, farklı meslek gruplarına mensup olmaları, farklı eğitim alt yapısına sahip olmaları, farklı yaş grupları da dahil olmak üzere birbirlerinden farklı demografik özelliklere haiz olmaları, araştırmanın niteliğinin zenginleşmesini sağlar iken öte yandan da farklı fikirlerin ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Ayrıca; '*Türk Dizilerinin Balkanlar'daki Etkileri*'nin pek çok açıdan da değerlendirilmesine imkan sağlamıştır.

Fokus (odak) grup katılımcıları, her üç ülkede de, özellikle dizilere ilgileri yoğun olan, en az lisans düzeyinde eğitime sahip, ev hanımları ile gerçekleştirilmiştir. Diğer üç fokus (odak) grup çalışmalarını, Bosna Hersek'te Saraybosna Üniversitesi, Karadağ'da Karadağ Üniversitesi ve Sırbistan'da da Belgrad Üniversitesi öğretim üyelerinin de içerisinde olduğu bir grup oluşturmuştur. Diğer üç fokus (odak) grubu da; yine Bosna Hersek'te Saraybosna Üniversitesi, Karadağ'da Karadağ Üniversitesi ve Sırbistan'da da Belgrad Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrenciler oluşturmuştur. Ayrıca; genel itibariyle Sosyal Bilimler alanında öğrenim görmüş ve halihazırda da öğrenim görmeye devam eden bireylerin varlığı zengin meslek gruplarına haiz fokus (odak) grupların oluşmasına katkı sağlamıştır. İlgili durum, her bir bireyin metin okuma durumunun farklılığının da gözler önüne serilmesine neden olarak, araştırmanın zenginleşmesine olanak tanımıştır. Fokus (odak) grup çalışmaları, üç ülkede, dokuz ayrı grup ve ellidört kişinin katılım sağlaması ile tamamlanmıştır.

Fokus (odak) grup çalışmasında, ortalama 90-120 dakika olarak önerilen görüşmelere riayet edilmiştir. Oluşturulan fokus (odak) gruplar ile 100 dakikayı geçmeyen görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Fokus (odak) görüşmelerde ses kaydı veya video alınması salık verilir. Ancak; pek çok kişide video ve ses kayıtlarına dair oluşan bir hassasiyet mevcuttur. Oluşturulan toplam 9 (dokuz) fokus (odak) grubun katılımcıları çok gerekli ve elzem bir durum değil ise video çekimine pek de sıcak bakmadıklarını iletmişlerdir. Katılımcılar; ses kayıt cihazı ile video çekimine nazaran daha uygun bulduklarını ifade ettiklerinden, araştırmanın etik kurallara uygun şekilde

gerçekleşmesi adına, araştırma süresince görüşmelerin sadece ses kayıtları alınmıştır. Kişisel hak ve özgürlüklere saygının korunması adına da araştırmaya katılan katılımcıların isimleri kişisel mahremiyet çerçevesinde gizli tutulmuştur.

Görüşmecilerden sağlanan görüşlerden yapılan alıntılar tariflenirken, G1, G2, G3.... G53, G54 şeklinde kodlanarak ifade edilmiştir. İlgili kodların yanına, görüşmecilerin daha net betimlenmesi adına parantez içerisinde cinsiyeti, yaşı ve mesleği (E, 33, Öğrenci) belirtilmiştir. Her bir görüşme A, B, C, D, E, F, G, H, I şeklinde (A=1. Fokus (odak) tariflemektedir.) kodlanmıştır.

3.2. Amaç

Her toplum kendine has bir kültüre sahiptir ve bu kültür yapısıyla kendini diğer toplumlardan farklı kılar. Bir toplumun kültürel yapısı ve değerleri, o toplumun günlük yaşamını şekillendiren bir olgudur. Bu araştırma ile Türk ve Balkan kültürleri incelenerek, aralarındaki kültürlerarası benzerlikler ve farklılıklar saptanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın temel iddiası; dizi izleyicileri ile kültür kavrayışları arasında bir ilişki olabileceğidir. Yüzyıllardır süregelen, tarihi, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel etkileşim halindeki kültürlerin, tarihin farklılaşan siyasi, sosyal, teknolojik, ekonomik ve toplumsal değişimlerine rağmen, kültürlerin farklı etnik tabiata sahip olmalarına rağmen, kültürel izlerin günümüze değin devam ediyor olması savıdır.

Osmanlı'nın Balkanlar'ı fethinden sonra bölgede Türk kültürünün de etkin hale gelmesi ve Türkçe'nin halk diline yerleşmesi, bu bölgede yaşayan toplumların ortak ve melez bir kültüre sahip olmalarını sağlamıştır. Zaman içerisinde İslamiyet'in de yaygınlaşmasıyla Müslüman ve Türk kavramları ortak bir durumu ifade eder hale gelmiştir. Yani "Müslümanlar" ile kastedilen "Türkler" veya "Türkler" ile kastedilen "Müslümanlar" olmuştur.

Çalışmanın amacı; televizyon dizileri ile izleyicilerin kültürel etkileşimlerini ve kültürel farklılıklarının farkındalığı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Aynı zamanda, Türk dizilerinin, Batı Balkanlar'da yaşayan toplumlarca ne şekilde algılandıklarını belirlemeye çalışmak ve kültürel farklılık ile benzeşim etkenlerinin Türk ve Balkan toplumları üzerindeki etkisinin ne surette tezahür ettiğini saptamaya çalışmaktır.

Bu çalışma ile; televizyon dizileri ve kültürler arasındaki ilişkinin belirlenmesi, elde edilen sonuçlar doğrultusunda kültürler arasındaki etkileşim konusunda yapılabilecek çalışmaların vurgulanması beklenmektedir. Osmanlı İmparatorluğu Hükümranlığı sürecinde peyder pey yapılan göçler ile yaşanan kültürleşme sürecinde, Türk kültürü ile girilen etkileşimin günümüzdeki uzantılarının Türk dizileri ile özelleşmesinden yola çıkılarak Balkan toplumu üzerine saptamalar yapılması amaçlanmaktadır.

3.3. Önem

Türkiye ve dünya ülkeleri literatüründe; Türk dizilerinin Balkan ülkeleri üzerindeki etkileri ve kültürel özdeşleşme konu incelemelerine rastlanmamıştır. İlgili konu üzerine benzer bir araştırma olmamasından kaynaklanan özelliği sebebiyle; bu çalışmanın literatüre sağlayacağı katkı açısından, önem arz etmektedir. Ayrıca, çalışmanın gelecek çalışmalara da ışık tutacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, daha özel anlamda hedeflenen Batı Balkanlar'da yaşayan Türk ve Boşnaklar'ın, Türk kültürü ile nasıl bir kültürleşme süreci yaşadıklarını irdelemek bağlamında, araştırma önem arz etmektedir. Batı Balkan ülkeleri ile Türkiye arasındaki ilişkilere, tarihsel süreci itibariyle, Osmanlı İmparatorluğu'ndan günümüz Küreselleşmenin hakim olduğu sürece değin, pek çok bakış açısı ile kültürleşme olgusuna farklı boyutları ile ele alan çalışmalara ihtiyaç söz konusudur.

Öte yandan; Bosna-Hersek, Sırbistan ve Karadağ ülkelerinde yaşayan Türk dizilerinin izlerkitleyi, özelinde kültürleşme sürecinde, Türk tüketim kültürü ile olan etkileşimini ortaya koyması açısından elde edilecek bulgu ve verilerin, hedef kitle olarak Batı Balkan ülkelerini Pazar olarak gören marka ve şirketler için de bilgi kaynağı olacağını düşünmek mümkündür. Çalışmamız ile ileride yapılacak, iletişim, kültürlerarası iletişim, kültürleşme ve tüketim kültürü çalışmalarına yol gösterici bir kaynak teşkil edeceği umut edilmektedir.

3.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıklarını şu şekilde ifade etmek mümkündür;

- Çalışma; Batı Balkan ülkelerinden, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ülkeleri ile sınırlandırılmıştır.
- Çalışma; Batı Balkan ülkelerinden, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ülkelerinde; 2010-2014 yılları arasında gösterimde olan Türk dizileri ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma, üç farklı Balkan ülkesinde gerçekleştirildiğinden (Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ) coğrafi sınırlılıklar ve ulaşım güçlüklerinin yaşanma olasılığı öngörülmektedir.
- Araştırma, üç farklı Balkan ülkesinde gerçekleşeceğinden (Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ) zaman sorunu yaşanma olasılığı öngörülmektedir.
- Araştırmada; çalışma sadece Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ülkeleri bazında yapıldığından, araştırma sonuçlarının Batı Balkanlar'da mevcut diğer ülkelerdeki izlerkitlenin genellenmesi olası ve etik çerçeveye uygun değildir.
- Araştırma, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ülkelerinde sadece Türk dizilerini sürekli olarak takip eden izleyiciler ile sınırlandırılmıştır.

- Araştırma, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ülkelerinde en az üç adet Türk dizisini sürekli olarak takip eden izleyiciler ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ ülkelerinde yaşayan, her gün ve günde en az üç saatini televizyon izleyerek sürdüren izleyiciler ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma, konu ile ilgili ulaşılabilen kaynakların sağladığı veriler ile sınırlıdır ve aynı zamanda da sınırlı örneklem grupları adına anlam ifade etmektedir.
- Çalışma; Batı Balkan ülkelerinden, Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek’de gösterimde olan ve araştırmamız süresince gösterimde olacak olan diziler ile sınırlandırılmıştır.

3.5. Varsayımlar (Sayıtlar)

Yapılan araştırmanın varsayımlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Balkan Kültürü ve Türk dizileri kanalı ile iletişim ilişkisine ilişkin alımlama çalışmasında yer alacak olan önermeler, Balkan kültürü ve Türk dizileri kanalı ile iletişim ilişkisini ortaya koymak için yeterlidir.

- Türk Dizileri, Batı Balkan ülkelerinde, gösterimde buldukları sürelerde büyük bir izlenme oranına sahiptir.
- Televizyon dizileri, Batı Balkanlar'da etnik, dinsel, dilsel, siyasi gibi kriterler gözetilmeksizin, hiçbir ayırım söz konusu olmadan, tüm Balkan seyircisine hitap etmektedir.
- Seçilen araştırma yöntemi, araştırmanın amacına, konusuna, soruların çözümüne ve araştırmanın sürecine uygundur.
- Seçilen örneklem, araştırma evrenini temsil etme bakımından yeterlidir.
- Alımlama çalışması çerçevesinde yapılacak olan görüşmelerde, verilecek yanıtların, görüşmeyi gerçekleştiren bireylerin gerçek görüşlerini yansıttığı varsayılmaktadır.
- Toplanan verilerin, araştırmaya katılan bireyler ve diğer bilgi kaynakları tarafından doğru şekilde verilmiş bilgilerden elde edildiği kabul edilmiştir.
- Televizyon dizi ve dramlarına ait veri ve dökümanların eksiksiz olduğu varsayılmıştır.
- Araştırma konusu ile ilgili ulaşılabilen kaynaklardan edinilen bilgilerin objektifliği yansıttığı,

- Araştırma konusu ile ilgili ulaşılabilen kaynaklardan edinilen bilgilerin etik kurallara uygun şekilde kullanıldığı,
- Bu araştırmaya, tüm deneklerin gönüllü olarak katıldıkları,
- Araştırmada elde edilen verilerin evrene tamamen genellenebilir şekilde olduğu varsayılmıştır.
- Araştırmada kullanılan ve elde edilen verilerin, sadece akademik amaçlar için kullanılacağı ve bu verilerin hiçbir kişi veya kurum ile paylaşılmayacağı kabul edilmiştir.
- Araştırmaya katılan bireylerin kişisel bilgileri, kişisel hak ve özgürlüklere saygı gösterilerek, gizlilik çerçevesinde muhafaza edileceği kabul edilmiştir.
- Araştırmanın ölçeği, değişkenleri belirlemek için gerekli yapıya sahiptir.
- Dil, bir kültür aktarıcısı olmasının yanı sıra, bir iletişim aracı ve kültürün önemli bir ögesidir.
- Kültürlerarası etkileşim ve sosyo-kültürel değişimler dil ile birlikte, pek çok kültürel faktöre de yansır.

- Türkiye, Balkan ülkeleri ile sanat, bilim, akademik, siyasi, ekonomi, kültür, ticaret, teknoloji, enerji...v.b. pek çok alanda yoğun ilişkisi olan bir ülkedir.
- Kitle iletişimi, kültürlerarası etkileşime bağlı olarak, toplumlarda meydana gelen sosyo-kültürel değişimleri yansıtarak, değişimlere ivme kazandırır.
- Televizyon, kültürlerarası etkileşim ve değişimlere katkı sağlayan önemli bir kitle iletişim aracıdır.

3.6. Araştırma Soruları

Araştırma kapsamında, ‘*Türk Dizilerinin Balkanlar’daki Etkileri*’ni ortaya koymaya yönelik olarak, Türk dizilerinin yayınlandığı Batı Balkan ülkelerinden Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek’te yaşayan Sırp, Hırvat ve Boşnak etnik kökenlerine mensup izleyicilerin, Türk dizileri arasından, hangi içerikleri, ne şekilde okudukları, alımladıkları ve tartıştıkları ile ilgili içeriklerin, izlerkitlenin günlük yaşam pratiklerine ne şekilde ve ne derecede kaynaklık ettiğini okumaya yönelik sorular hazırlanmıştır.

Araştırma soruları aşağıda belirtilen amaçlar doğrultusunda hazırlanmıştır;

- İzleyicilerin, yerel televizyonları izleme motivasyonlarını belirlemek,

- Katılımcıların yerel televizyon kanallarında hangi tür programları daha çok izlediklerini ölçümlemek,
- İzleyicilerin, günlük olayları öğrenmek ve gündemi takip edebilmek adına, hangi iletişim kanalını \ kanallarını tercih ettiklerini saptayabilmek,
- İzleyicilerin hangi sıklıkta televizyon izlediklerini belirlemek, (saat bazında ve günlük olarak televizyon izleme oranlarını saptayabilmek)
- İzleyicilerin, televizyon izleme motivasyonları arttıkça, diğer medya araçlarının kullanımında ne tür değişiklik yaşandığını ölçümlemek. (Televizyonun izlenim oranlarının artması veya azalması, diğer medya araçlarını ne şekilde etkilemektedir? Veya karşı bir düşünüş ile internet aracılığı ile sosyal medya araçlarının kullanımının artması ile televizyon izlenim oranlarının ne şekilde değişkenlik göstereceğinin tespiti.)
- İzleyicilerin, ana dillerine, ait oldukları kültürel yapıya, etnik kökenlerine ve mensubu oldukları dinlere göre televizyon izleme motivasyonlarının farklılaşıp, farklılaşmadığını saptayabilmek,
- Türk dizilerinin Batı Balkan ülkelerindeki izlerkitlenin algılarına olan etkilerini (müspet-menfi) belirlemek,

- Türk dizilerinin Batı Balkan ülkelerinde, kültürlerarası iletişimi sağlama düzeylerini saptayabilmek,
- Türk dizilerinin, Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek'teki izlerkitlenin yaşamlarında oluşturduğu değişiklikleri ölçümlemektir.

Odak (fokus) grup görüşmelerinde kullanılan sorular şekilde belirlenmiştir;

- Kitle iletişim araçları arasında, en yoğun olarak kullandığınız araç / araçlar hangileridir?
- Günde ortalama televizyon izleyerek geçirdiğiniz süre ne kadardır? (Televizyon izlemeyi tercih ettiğiniz veya izleme fırsatı bulduğunuz saatler hangileridir?)
- En çok hangi tür televizyon programlarını izlemeyi tercih edersiniz?
- Televizyon ve televizyon dizilerini izleme nedenleriniz nelerdir?
- Televizyon dizilerini internet gibi farklı mecralardan takip edebiliyor musunuz?
- İzlediğiniz televizyon dizilerinde rol alan oyuncuların karakter özelliklerinize ve yaşam tarzınıza yakın hissediyor musunuz?
- Türk dizilerinin Batı Balkan ülkelerinde izlenme nedenleri nelerdir?

- Türk dizilerinin Batı Balkan ülkelerine etkileri nelerdir?
- Türk dizileri, Batı Balkan milletleri ile Türk halkı arasında kültürlerarası iletişimin gerçekleşmesine katkı sağlamış mıdır?
- Türk dizilerini izlediğinizde dinlediğiniz müzik, dizilerin çekildiği mekanlar, birey-sanat ilişkisi ve dizi oyuncularının gündelik yaşam pratiklerine dair gözlemlerinizi nelerdir?

3.7. Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırmamız kapsamında, sosyal gerçeklik ile ilişkisi pek çok tartışmalara konu olan dizilerin, kültür ve medya arasındaki etkileşimi perspektifi ile izleyicilerin gündelik yaşam pratiklerinde mevcut imgelemlerinde meydana getirdikleri değişimlerin tespiti, izlerkitlenin algılarındaki etkileri belirlemek hedeflenmiştir. Türk dizilerinin, tema ve görselliğinin, gerçek yaşam ile ilişkisinin boyutları, Balkan toplumları ve kültürlerinin, Türk kültürü ile benzerliklerinin veya paralelliklerinin tespiti, algılarda oluşan değişimler, kültür elçileri kabul edilen dizi kurguları vasıtası ile kültürlerarası iletişim bağlamında kurulan özdeşimin ve farkındalığın yapısı, araştırmamızın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

Araştırmamız, olası zaman ve maliyet kayıpları oluşturabileceği öngörülen zorlukları en aza indirgeyebilmek adına, araştırmaya dahil olabilecek coğrafik alanlar, lokasyon bazında -görece- uzaklıkta olan bireylerle sınırlandırılmıştır.

Araştırma evrenini, Osmanlı İmparatorluğu'nun yaklaşık beşyüz yıl süresince hükümlanlık sürdüğü, günümüzde de Türk izlerinin ve ruhunun, en belirgin şekilde hissedildiği Balkanlar oluşturmaktadır.

Ancak; günümüz yapısı itibariyle, Balkan toprakları geniş bir coğrafi bölgeye haiz olduğundan, çalışmamızın kapsamını sınırlandırmak adına, diğer Balkan uluslarına nazaran kültürlerarası iletişimin en bariz örneklerinin tespit edilebileceği öngörülen Batı Balkan ülkelerinde Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek ile çalışmamızı sınırlandırmak, çalışmanın kalitesi ve özgünlüğü adına daha faydalı bir yaklaşım olacaktır. Zira; Balkan topraklarından kast edilen; günümüzdeki sınırları itibariyle, Sırbistan, Karadağ, Bosna Hersek, Hırvatistan, Slovenya, Arnavutluk, Makedonya, Kosova, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Trakya'yı içine alan bölgedir.

Balkan topraklarında, Osmanlı İmparatorluğu'nun çekilmesi sürecinden sonra, Balkan tarihi kapsamında yaşanan en büyük dönüşüm Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin; yedi küçük ve zayıf, ancak büyük güçlerin destek verdiği ve planlandığı şekli ile ulus devlet yapısına sahip, Kapitalizmin argümanları ile bezenmiş, istenildiği biçimde şekillendirilebilmeleri imkanına haiz, parçalara ayrıldı. Kronolojik sırası ile Slovenya (1991), Hırvatistan (1991), Makedonya (1991), Bosna-Hersek (1992), Karadağ (2006), Sırbistan (2006) ve son olarak da Kosova (2008) büyük dönüşüm sürecine adapte olarak, ulus devletler olarak tarihi sahnede yerlerini aldılar. ‘‘Eski Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti (Yugoslavya ülkeleri Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya ve Yugoslavya Federal Cumhuriyeti

(Sırbistan-Karadağ) ile Arnavutluk'tan oluşan bölge), Avrupa Birliği tarafından "Batı Balkanlar" olarak adlandırılmaktadır" (Kavalalı, 2005; 37). Çalışmamız kapsamında; Batı Balkanlar tabiri kullanılmaktadır.

Eski Yugoslavya Federal Sosyalist Cumhuriyeti ülkeleri olan Bosna-Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ülkeleri olan Sırbistan-Karadağ ile Arnavutluk'tan oluşan Batı Balkanlar bölgesi ile yapılacak çalışmanın, yeterince sınırlandırılmayacağı ve çalışmanın evreninin kontrol edilmesi güç ve dağınık lokasyonlardan oluşacağı aşikardır. Bu sebeple, çalışmanın evreni, Bosna Hersek, Sırbistan ve Karadağ ülkeleri olarak seçilmiştir. Batı Balkanlar olarak tariflenen diğer ülkeler arasından, Bosna Hersek, Sırbistan ve Karadağ ülkelerinin seçilmesinin de ayrıca bir sebebi vardır. İlgili bölge; Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarındaki hükümranlığın günümüze değin Sancak (Sandzak) olarak anılmaktadır.

Araştırmada, diğer pek çok çalışmada olduğu gibi, araştırma evreninin genellenebilirlik sorunu yaşanmıştır. Zira; Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek ülkelerinde yaşayan bireyler ile oluşturulan bir çalışmanın, tüm Balkan ülkelerini ve farklı etnik kökenlere mensup, tüm Balkan milletlerini kapsayamayacağı açıktır. Ancak; araştırma, benzer nitelikte yapılabilecek çalışmalara örnek teşkil edebilecek yapıdadır.

Çalışmanın üst evreni olan Balkan ülkeleri arasından, Bosna Hersek, Sırbistan ve Karadağ ülkeleri çalışmanın evrenini temsil eder iken, araştırmanın

sınırlandırılması ve evrenin temsilinin sağlanması adına; alt evren olarak; Osmanlı Dönemi'nden günümüze; Osmanlı Sancağı (Sandzak) olarak kabul edilen Sırbistan (Srbija) / Novi-Pazar (Yeni Pazar), Karadağ (Crna Gora) / Bijelo Polje (Akova), Bosna Hersek (Bosna i Hercegovina) / Sarajevo (Saraybosna) illeri seçilmiştir.

Araştırmada, örneklem olarak; Olasılıklı Örneklem (Tasadüfi) Yöntemleri'nden, '*Katmanlı Rastgele Örneklem*' yönetimi uygulanmıştır. Katmanlı Rastgele Örneklem yöntemi, nitel araştırmalar adına daha uygun ve objektif sonuçların eldesini sağladığından, araştırmanın daha keşfedici ve detaylı olması adına seçilmiştir. Katmanlı Rastgele Örneklem yöntemi, diğer rastgele yöntemlere göre seçenklendirilerek, çalışma evreninin daha etkin irdelenmesini ve daha etkin temsilini aynı zamanda da detaylandırılmasını da sağlamaktadır. Katmanlı Rastgele Örneklem yönteminde, çalışma evreni cinsiyet, yaş, öğrenim durumu, gelir düzeyi, medeni durum, meslek bilgisi gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olabileceği pek çok filtreleme uygulanabilmektedir.

Çalıştırmanın örneklemini, Katmanlı Rastgele Örneklem yönteminde filtreleme uygulayarak, şu şekilde daha net tariflememiz uygun olacaktır.

Araştırma örneklemini, Sırbistan (Srbija) / Novi Pazar (Yeni Pazar) şehrinde yaşayan, en az lisans düzeyi ve üstü mezunu, günde ortalama 3 saat televizyon izleme alışkanlığına haiz, en az üç ve üzeri Türk dizisini sürekli olarak takip eden, 20-70 yaş arası erkek ve kadınlar,

Karadağ (Crna Gora) / Bijelo Polje (Akova) şehrinde yaşayan, en az lisans düzeyi ve üstü mezunu, günde ortalama 3 saat televizyon izleme alışkanlığına haiz, en az üç ve üzeri Türk dizisini sürekli olarak takip eden, 20-70 yaş arası erkek ve kadınlar,

Bosna Hersek (Bosna i Hercegovina) / Sarajevo (Saraybosna) şehrinde yaşayan, en az lisans düzeyi ve üstü mezunu, günde ortalama 3 saat televizyon izleme alışkanlığına haiz, en az üç ve üzeri Türk dizisini sürekli olarak takip eden, 20-70 yaş arası erkek ve kadınlardır.

Bu düşünceden hareketle çalışmanın örneklemini, dizilerden en çok etkilendikleri düşünülen, ev hanımları ve gençler (öğrenciler) ile birlikte, akademisyenler (öğretim üyeleri) oluşturmaktadır.

3.8. Araştırmanın Bulguları

Çalışmada yer verilen, Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımının temeli niteliğindeki gereksinimler, tercihler, beğeniler ve ihtiyaçlar Türk dizilerinin Balkan ülkeleri toplumları tarafından izlenmesinde etkin faktörleri oluşturmaktadır. İlgili faktörleri yaşam koşulları, post ön ekli dönemin şartları, dizi izleme ortamları gibi pek çok duruma bağlı olarak değerlendirmek gereklidir. Balkan ülkeleri toplumları tarafından hangi Türk dizilerinin izlendiği sorusuna nicel bir araştırma yöntemi cevap olabilir iken, Türk dizilerinin Balkan ülkeleri toplumlarında niçin / neden / ne

şekilde izlendiği, etkileri, izleyicilerin dizileri okuma biçimleri nitel araştırma yöntemlerinin cevaplayabileceği sorulardandır.

Nitel araştırma yöntemlerinden alımlama çalışması ile hangi dizilerin izlendiği sorusunun yanıtını da vermek güç değildir. Bu sebeple, çalışmanın derin şekilde araştırılmasının sağlanması alımlama çalışması ile mümkün olmaktadır. Elbette ki ilgili çalışma bir genellemeye sebebiyet vermemelidir. Zira; her birey farklı kod ve açılımlar ile kurgulanmış temsilleri, farklı şekillerde okuyarak, farklı şekillerde yorumlayabilmekte ve alımlayarak, anlamlandırabilmektedir. Bireylerin mensubu oldukları sosyal çevre, ekonomik düzeyleri, aile ortamları, kişilikleri, yaşam koşulları, eğitim koşulları, mensubu oldukları etnik kökenleri, kültürel yapıları, benimsedikleri roller, temsillerin farklı şekillerde alımlanmasına neden olabilmektedirler.

Morley'in de alımlama çalışmalarında dikkat çektiği en önemli husus, bireylerin kod ve açılımları okuma süreçleri içerisinde, kültürel değerler ve yakınlık noktaları başat unsuru oluşturmaktadır. Bu bağlamda, tarihsel ve kültürel bağlar incelendiğinde, Osmanlı İmparatorluğu ve Türk izlerinin daha fazla hakim olduğu Bosna Hersek ülkesine mensup izleyiciler, Türk dizilerini kültürel bağlar ve sosyal değerler anlamında daha yakın bulduklarını ifade etmektedirler. Bosna Hersek'te gerçekleştirilen fokus (odak) grubu görüşmelerinde, hakim kanaat, Türk dizilerinin aslında kendi toplumlarını yansıttığını, bir anlamda da hayalini kurdukları ancak henüz erişemedikleri yaşamları izleme fırsatı sunduklarıdır.

Bosna Hersek izleyicileri gelecek hayalleri ve geçmiş dönemlerin nostaljik hislerini Türk dizileri ile aynı anda yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sebeple, Türk dizileri Balkan ülkeleri arasında Bosna Hersek'te en fazla etkili olmuştur. Benzer bir yaklaşım ile Türk dizileri, Müslüman Boşnak toplumu üzerinde, Sırp ve Hırvat etnik kökenlerine mensup Katolik ve Ortodoks inanışlara sahip bireylere nazaran daha olumlu yaklaşımlar ile okunmuşlar, kültürlerarası iletişimin düzeyi daha etkin nitelikte gerçekleşmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu kaynaklı tarihsel bağları en az Bosna Hersek kadar kuvvetli olsa da, kültürel yapı ve sosyal değerler anlamında farklılıklar gösteren ve Türk izlerinin yüzyıl kadar önce silinmeye başladığı Sırbistan ve Karadağ ülkeleri izleyicileri Türk dizilerinin ayna olma işlevini dile getirmemektedirler. Bu nedenle; Sırbistan ve Karadağ ülkelerinde gerçekleştirilen fokus (odak) grubu görüşmelerinde, hakim kanaat, aşına oldukları kültürel yapıyı, Türk dizileri ile daha iyi tanıma fırsatı bulduklarını ifade etmektedirler. Sırbistan ve Karadağ izleyicilerinin, geçmiş dönemin nostaljik anılarından ziyade, modernizmin sundukları öğeleri daha iyi okudukları gözlemlenmektedir.

Her üç ülkedeki etki oranlarındaki farklılıkların en önemli sebepleri, bireylerin aile yapıları, aile bireyleri ile ilişkileri, sosyo-ekonomik düzeyleri, gündelik yaşam pratikleri, etnik kökenleri, gündelik yaşamda medya ile mevcut ilişkileri, kişilerin sahip oldukları deneyim, duygu ve inançları, iç dünyaları, bakış açıları, yaşam koşulları, kitle iletişim araçlarını kullanma düzeyleri, zaman kısıtıdır.

Bireylerin dizileri izleme ihtiyacının kaynağı da ayrıca farklı alımlamaların ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Sırbistan'da altışar kişiden oluşan üç adet, Karadağ'da altışar kişiden oluşan üç adet, Bosna Hersek'te yine altışar kişiden oluşan üç adet fokus (odak) grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Alımlama çalışması, üç Balkan ülkesinde dokuz fokus (odak) grup görüşmesi ve 26 erkek ve 28 kadın olmak üzere, ellidört kişi ile gerçekleştirilmiştir. İlgili görüşmeler, bireylerin evleri ve okulları gibi mekanlarda gerçekleştirilmiştir. Fokus (odak) grup görüşmelerinde yaş ve cinsiyet faktörlerinin önemi ortaya çıkmıştır.

Sırbistan Fokus (Odak) Görüşmeleri Katılımcı Bilgileri									
Sıra No	Adı – Soyadı	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Uzmanlık \ Mezun Olunan Bölüm	Meslek	Çalışma Durumu	Medeni Durum	Etnik Kökeni
1	G1	K	47	Lisans	İşletme	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
2	G2	K	41	Lisans	Tarih	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Boşanmış.	Sırp
3	G3	K	37	Yüksek Lisans	Sosyoloji	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
4	G4	K	54	Lisans	Öğretmen	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
5	G5	K	26	Lisans	Ekonomi	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Boşanmış.	Hırvat
6	G6	K	29	Lisans	Edebiyat	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Sırp
7	G7	K	25	Yüksek Lisans	Uluslararası İlişkiler	Öğrenci	Yarı Zamanlı	Evli	Sırp
8	G8	E	31	Doktora	Tarih	Öğrenci	Yarı Zamanlı	Bekar	Sırp
9	G9	E	33	Doktora	Sosyoloji	Öğrenci	Çalışmıyor.	Bekar	Hırvat
10	G10	E	20	Lisans	Mütercim - Tercümanlık	Öğrenci	Çalışmıyor.	Bekar	Sırp
11	G11	E	21	Lisans	Hukuk	Öğrenci	Çalışmıyor.	Bekar	Boşnak
12	G12	K	21	Lisans	Muhasebe - Dış Ticaret	Öğrenci	Çalışmıyor.	Bekar	Boşnak
13	G13	K	47	Doktora	Tarih	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Sırp
14	G14	E	47	Doktora	Tarih	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Bekar	Sırp
15	G15	E	54	Doktora	Coğrafya	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Boşnak
16	G16	K	34	Doktora	Felsefe	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Bekar	Sırp
17	G17	E	33	Doktora	Sosyoloji	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Bekar	Sırp
18	G18	E	58	Doktora	Tarih	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Hırvat

Tablo.1. Sırbistan Fokus (Odak) Görüşmeleri Katılımcı Bilgileri

Dokuz fokus (odak) grup görüşmesinde de kadınların erkeklere oranla daha fazla televizyon ve beraberinde dizi izledikleri ifade edilmiştir.

“En büyük zevkim, sabah çocukları okula, eşimi işine yolcu ettikten sonra, televizyonda, önceki gece yayınlanan, ancak benim odaklanıp rahatça izleyemediğim dizinin tekrarını gönlümce izlemek.”

(G6, K, 29, Ev Hanımı, A).

35 yaşın altında olan bireylerin fokus (odak) görüşme süreçleri içerisinde, sorulara yanıt vermekte daha meyilli, paylaşımına daha açık ve görüşlerini daha uzun tuttıkları, yanıtları çeşitli örnekler ile besledikleri, 35 yaş üstünde olan bireylerin soruları daha kısa ve net şekilde yanıtladıkları, paylaşımına daha kapalı oldukları gözlemlenmiştir.

“Ben Türkiye’yi de Türkler’i de, Türk dizilerini de çok seviyorum, her dizi hakkında en azından konu bazında fikrim var, bana ne isterseniz sorabilirsiniz, her dizi için verilecek cevabım var.”

(G7, K, 25, Öğrenci, B).

Bosna Hersek Fokus (Odak) Görüşmeleri Katılımcı Bilgileri									
Sıra No	Adı - Soyadı	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Uzmanlık \ Mezun Olunan Bölüm	Meslek	Çalışma Durumu	Medeni Durum	Etnik Kökeni
D	G19	K	52	Lisans	Pazarlama	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
D	G20	K	61	Lisans	Öğretmen	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
D	G21	K	57	Lisans	Tiyatro	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
D	G22	K	41	Lisans	Edebiyat	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
D	G23	K	39	Yüksek Lisans	Hukuk	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Boşanmış	Sırp
D	G24	K	29	Lisans	Psikoloji	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Hırvat
E	G25	E	31	Doktora	Müzik	Öğrenci	Yarı Zamanlı	Bekar	Boşnak
E	G26	K	30	Yüksek Lisans	Müzik	Öğrenci	Yarı Zamanlı	Bekar	Boşnak
E	G27	K	21	Lisans	Uluslararası İlişkiler	Öğrenci	Çalışmıyor.	Bekar	Sırp
E	G28	E	21	Lisans	Uluslararası İlişkiler	Öğrenci	Çalışmıyor.	Bekar	Sırp
E	G29	K	32	Yüksek Lisans	Ekonomi	Öğrenci	Çalışmıyor.	Evli	Hırvat
E	G30	E	21	Lisans	Sosyoloji	Öğrenci	Çalışmıyor.	Bekar	Hırvat
F	G31	E	53	Doktora	Tarih	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Boşnak
F	G32	E	45	Doktora	Felsefe	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Boşnak
F	G33	K	42	Doktora	Antropoloji	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Boşanmış	Hırvat
F	G34	E	44	Doktora	Tarih	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Boşnak
F	G35	E	62	Doktora	Sosyoloji	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Boşnak
F	G36	E	59	Doktora	Hukuk	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Hırvat

Tablo.2. Bosna Hersek Fokus (Odak) Görüşmeleri Katılımcı Bilgileri

Görüşülen bireylerin yirmidokuzu herhangi bir işte çalışmamakta, yedi kişi yarı zamanlı (part-time) olarak çalışmakta ve onsekiz kişi ise çeşitli ağırlıklı olarak Üniversiteler olmak üzere, farklı meslek gruplarına mensup, farklı alanlarda çalışan, lisans düzeyi ve üzeri eğitim seviyesine haiz, ortalama olarak aynı gelir düzeylerine sahip bireylerdir. Görüşülen kişilerin genel olarak aile yapıları geniş aile olmak ile birlikte, onbir bireyin çekirdek aile yapısına mensup olduğu görülmüştür. Dokuz kişi yalnız yaşıyor olmak ile birlikte, kırkbeş beş kişi aileleri ile birlikte yaşamaktadırlar.

35 yaş altı bireylerin büyük çoğunluğu doğdukları ve ailelerinin de yaşadıkları şehirde lisans eğitimi aldıklarını ve yine aynı şehirde çalıştıklarını ifade etmişlerdir. 35 yaş üstü popülasyonuna haiz bireylerden özellikle kadınlar, evlilik sebebi ile doğdukları ve ailelerinin yaşadıkları şehirlerden farklı şehirlerde yaşamak durumunda kaldıklarını iletmişlerdir. 35 yaş üstü popülasyonuna haiz erkekler ise şehir değişikliklerini iş bulma sebebine bağlamaktadırlar. Otuz iki kişi Balkan ülkeleri dışında farklı ülkeleri ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Ondokuz kişi daha önce Türkiye'yi turistik ve akraba ziyaretleri amaçları ile gezdiklerini belirtmişlerdir. Türkiye'yi ziyaret etmemiş otuzdört kişi ise ilk fırsatta Türkiye'yi gezmek ve Türk insanını tanımak amacıyla olduklarını ifade etmişlerdir.

Karadağ Fokus (Odak) Görüşmeleri Katılımcı Bilgileri									
Sıra No	Adı - Soyadı	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Uzmanlık \ Mezun Olunan Bölüm	Meslek	Çalışma Durumu	Medeni Durum	Etnik Kökeni
G	G37	K	36	Lisans	Hukuk	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
G	G38	K	44	Lisans	Psikoloji	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Sırp
G	G39	K	28	Lisans	Hukuk	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
G	G40	K	27	Lisans	Uluslararası İlişkiler	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Boşanmış	Boşnak
G	G41	K	38	Yüksek Lisans	Öğretmen	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
G	G42	K	51	Lisans	Ekonomi	Ev Hanımı	Çalışmıyor.	Boşanmış	Sırp
H	G43	E	21	Lisans	İlahiyat	Öğrenci	Çalışmıyor.	Evli	Boşnak
H	G44	K	24	Yüksek Lisans	İşletme	Öğrenci	Yarı Zamanlı	Bekar	Hırvat
H	G45	K	20	Lisans	Güzel Sanatlar	Öğrenci	Çalışmıyor.	Bekar	Sırp
H	G46	E	33	Doktora	Tarih	Öğrenci	Yarı Zamanlı	Evli	Boşnak
H	G47	E	20	Lisans	Coğrafya	Öğrenci	Çalışmıyor.	Bekar	Boşnak
H	G48	E	36	Doktora	Uluslararası İlişkiler	Öğrenci	Yarı Zamanlı	Bekar	Hırvat
I	G49	E	33	Doktora	Felsefe	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Bekar	Boşnak
I	G50	E	67	Doktora	Tarih	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Boşnak
I	G51	E	40	Doktora	Antropoloji	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Hırvat
I	G52	E	44	Doktora	Sanat Tarihi	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Hırvat
I	G53	E	47	Doktora	Tarih	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Evli	Sırp
I	G54	E	53	Doktora	Halkla İlişkiler	Öğretim Üyesi	Tam Zamanlı	Boşanmış	Sırp

Tablo.3. Karadağ Fokus (Odak) Görüşmeleri Katılımcı Bilgileri

Fokus (odak) grup görüşmelerinde, görüşülen kişilerden kırkyedi kişi için televizyonun ve hatta internetin gündelik yaşam pratikleri arasında önemli yer ihtiva ettiği gözlemlenmiştir. Ellidört kişinin tamamı günde en az ortalama iş ve okul dönüşlerinde olmak üzere üçer saat televizyon izlediklerini ifade etmişlerdir. Televizyon izleme sürelerinin, iş ve okul saatlerinin azalması ve artmasına bağlı olarak değiştiği ifade edilmektedir. Herhangi bir işte çalışmayan yirmidokuz kişi en çok televizyon izleme alışkanlığına sahip bireylerdir. Her birey en az üç Türk dizisini sürekli olarak takip etmek ile birlikte en fazla dokuz Türk dizisini sürekli olarak takip eden kişiler de mevcuttur. 35 yaş altı bireylerin daha çok *Suskunlar*, *Ezel*, *Sıla*, *Aşk-ı Memnu* gibi konu zenginliğinin ve dizi mekanlarının renkli olduğu Türk dizilerini seyrettikleri gözlemlenmiştir. Yirmibeş Boşnak, oniki Hırvat ve ondokuz Sırp etnik kökenlerine mensup bireylerin tümü tarafından, Türk dizilerinin her bir bölümü büyük bir ilgi ile izlenmektedir. Ellidört kişinin tümü (dokuz adet fokus (odak) görüşmeleri katılımcılarının tümü) *Muhteşem Yüzyıl*, *Yaprak Dökümü*, *Gümüş*, *Ezel* ve *Binbir Gece* dizilerini izlemişlerdir.

“Türk dizileri Sırbistan televizyon kanallarında ilk yayınlandığı günlerde, tarih alanında doktora yapmış ve ömrünü adamış biri olarak gerçekten rahatsızlık duyardım. Ancak; belirli bir süre sonra artık ben de Türk dizilerinin müptelası oldum. Tabi ki durumdan çok da memnun değilim, sadece sanıyorum duruma alıştım, kendime de engel olamıyorum. Ben hem eleştiren hem de izlemeden duramayan kesimin temsilcisiyim. *Muhteşem Yüzyıl*, *Yaprak Dökümü*, *Gümüş*, *Ezel* ve *Binbir Gece* dizilerini izledim. Hatta gelecek sezonda hangi dizilerin yayına gireceğini de merak içerisinde takip etmekteyim. Yalnız olmadığımı bilmek içime rahatlatıyor. Benim gibi Türk dizilerinin müptelası olmuş pek çok arkadaşım, akrabam ve dostum var. Hatta öğrencilerim arasındaki en sıcak gündem Türk dizilerinin konuları, oyuncularının kostümleri –giysileri- dizilerde izlediğimiz Türkiye’nin güzel şehirleri ve mekanları. Türk mutfağının leziz yemeklerini de unutmamak gerekiyor tabi.”

(G13, K, 47, Öğretim Üyesi, C).

İzleyicilerin, Türk dizilerini merak ile takip etme ve sürekli olarak izleme istekleri, televizyon izleme motivasyonlarını arttırmıştır. Türk dizilerinin daha geniş seyirci kitlesine ulaşması ile birlikte, Balkan toplumlarının diğer kitle iletişim araçlarının kullanımı da değişikliklere uğramıştır. Televizyon dizilerinin kişisel ihtiyaç bazından sosyalleşme amacına yönelik araç olarak kullanımı diğer kitle iletişim araçlarının da daha yüksek oranlarda kullanımını doğurmuştur. Türk dizileri televizyonun yanı sıra internet ortamında izlenmeye başlanmış, sosyal medya aracılığı ile de takip edilme alışkanlığı kazanılmıştır.

“Televizyon izleme alışkanlığım günde bir ila iki saat arasında idi, televizyon ile pek de ilgilenmezdim. Türk dizilerini izleyen arkadaşlarım vardı. Bu dizilerde ne bulduklarını anlayamazdım, zamanla Bihter, Behlül, Şehrazat, Polat isimlerini duydukça ne olduğunu merak etmeye başladım. Arkadaşlarım arasındaki muhabbete katılım sağlayamamaya başladığımı görünce ben de Türk dizilerini izlemeye başladım. Zamanla ben de müptelası oldum diyebilirim. Takip ettiğim dizilerin bölümlerini kaçırdıkça internetten izlemeye başladım. Hatta diziyi izlerken uyuyakalmış isem de ilk fırsatta internetten kaldığım yerden izlemeye devam ediyorum. Dizi yorumlarını, gelecek bölümlerde neler olduğunu merak edip, internetten araştırıyorum. Türkiye’de diziler daha önce yayınlandığından Türkiye’de yaşayan akrabalarımın gelecek bölümlerde neler olacağını soruyorum, öğreniyorum. Balkan ülkelerinde birçok dizilere yönelik bilgiler ve bölümleri içeren internet siteleri (www.potabanu.com) var, onlardan da yeni yayına girecek dizileri öğreniyorum, konuları hoşuma giden dizileri not edip, yayına başlayacağı tarihi merakla bekliyorum. Ayrıca; dizi temaları, oyuncularını, kostümleri ve mekanları hakkında bilgi alabileceğimiz ve tartışabileceğimiz yine internet üzerinde dizi forumları var, onlara da üye olup, dizileri hatta kamera arkası görüntüleri ve bilgileri de takip edebiliyorum. İzleyici yorumlarını okuyorum, ben de pek çok forumda sıkı dizi yorumcuları arasındayım. Tamam itiraf ediyorum ben tam bir dizikoliğim.”

(G12, K, 39, Öğrenci, B).

Zira; Türk dizilerinden önce sadece haberler, belgesel programları gibi birkaç program ile sınırlı olarak izlenen televizyon, Balkan toplumlarının televizyon izleme alışkanlıklarını da değiştirmiştir. Türk dizilerinin öncesinde birkaç televizyon programı ile sınırlı kalan izleme süreleri Türk dizileri ile artmıştır. Yerel ve Balkan

toplumları ile kültürlerine yabancı sayılan farklı kültürlere ait televizyon dizileri, Balkan televizyon tarihinde Türk dizilerinin yarattığı etkiyi yaratamamış, yüksek izlenme oranlarını yakalayamamışlardır. Türk dizileri farklı etnik kökenlere mensup, farklı dini inanışlara haiz pek çok Balkan toplumunu, izlenmeye değer bir unsur ile yakalamayı başarmıştır. Dizi konusu, mekanı, oyuncusu örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok faktör Türk ve Balkan kültürlerine mensup bireyleri bir araya getirmiş ve kültürlerarası iletişimin artmasına katkı sağlamıştır.

“Televizyonu sınırlı olarak izleyen ve saatlerce televizyon başından kalkmayanları sürekli eleştiren biriydim. Türk dizilerini izlemeye başlayınca günde bir saati geçmeyen televizyon ile ilişkim tüm akşamlarımı televizyon kutusuna adamak suretiyle değişti. Artık dizi seyretmediğim zamanlarda da eve gelir gelmez televizyonu açıyorum, evde bir ses olsun istiyorum.”

(G37, K, 36, Ev Hanımı, G).

“Okuldan sonra eve geldiğimde mutlaka radyo veya CD çalarımın müzik dinlemeyi severdim. Şimdi ise sizinle görüşürken artık ne kadar az müzik dinlediğimi fark ettim. Ya da arkadaşlarım ile ne kadar az buluşup, görüştüğümü anladım. Demek ki eskiden arkadaşlarımla randevulaşıyordum, şimdi ise Türk dizileri ile randevum var. Akşam saatlerim dizileri izlemek ile geçiyor. Ancak; ilginçtir izlerken çok mutlu oluyorum, dizimi kaçırdığım zaman mutsuz oluyorum, eksiklik hissediyorum. İnternetim ise eksikliğimin tamamlanmasına büyük katkı sağlıyor. Kaçırdığım dizilerin bölümlerini internette takip ediyorum. Hatta aramızda kalsın, Kıvanç Tatlıtuğ’un oynadığı dizinin beğendiğim kısmını internette izlerken dondurup, Kıvanç’a doya doya bakabiliyorum.”

(G44, K, 24, Öğrenci, H).

Türk dizileri ile Balkan toplumlarının ait oldukları kültürel yapıya benzer yapıdaki programları farklı gördükleri programlara oranla daha çok izlediklerini ve benimsediklerini ifade etmek mümkündür. Sırbistan’da Sırpça, Bosna Hersek’de Boşnakça ve Karadağ’da Sırpça yayınlanan televizyon programları, yine gösterimde

oldukları ülkelerin dillerinde yayınlanmaktadır. Türk dizileri Balkan ülkelerinde dublaj yapılmadan yayınlanmaktadır. Türk dizilerini Türkçe dinleyerek, kendi dillerinde alt yazı ile okuyarak izleyen Balkan ülkeleri seyircileri zamanla kendi dillerinde mevcut olan Türkçe kelimelerin oranının ne denli fazla olduğunu fark etmişlerdir.

“Televizyonda kanalları değiştirirken ilk olarak aşına olan kelimeleri duydum. Durdum. Dinledim. Bizim dilimiz değil. Ancak; bizim günlük olarak kullandığımız kelimeler kullanılıyor. Kapija (kapı), çesma (çeşme), pendzer (pencere), hanuma (hanım), cuprija (köprü) gibi pek çok kelimeler kulağıma çalındı. Ana dilimde olan günlük olarak kullandığım pek çok kelimenin aslında Türkçe kökenli olduğunu, Osmanlı İmparatorluğu döneminden günümüze değin ulaştığını öğrendim. Balkan milletlerini saran milliyetçilik yangınının aslında anlamsız olduğunu anladım. Bizler aynı kültürün zamanla başkalaşmış, yani aynı gövdeden yetişmiş, başka taraflara yönelmiş / yönlendirilmiş ağacın dalları olduğumuzu anladım.”

(G25, E, 31, Öğrenci, E).

Kimliklerini din ile tanımlayan Balkan toplumları, değişen dünya konjonktörüne adapte olma adına büyük çaba harcamışlardır. Zira, Balkanlar’daki mevcut geleneksel ve ağır basan etnik yapı ile milliyetçilik akımları, dünya üzerinde hızlı şekilde gelişme gösteren değişimlere aynı hızda uyum sağlama durumunu sekteye uğratmaktadır. Ancak; Balkan ülkeleri, küreselleşmenin gücü ve etkileri karşısında daha fazla direnç gösteremeyip, zaman içerisinde kültürel yapılarından, etnik kökenlerinden, dini inanışlarından farklı şekilde inançlara mensup, farklı dilleri konuşan toplumları ve kültürleri, bireysel bazda oranları farklılıklar göstermek sureti ile -göreceli olarak- tahammül göstermeyi öğrenmişlerdir. Küreselleşme hemen her alanda etkisini gösterirken, değişimin sağlanmasını kitle iletişim araçları vasıtası ile gerçekleştirmiştir. Yerel müzikleri dinledikleri yerel radyolardan, dünya müziklerini dinleme, mahalli, bölgesel ve ulusal düzeyde okudukları gazete ve dergilerden dünya

basınıni okuma şansını elde eden Balkan milletleri, gündem oluşturma gücü en yüksek olan televizyon aracılığı ile kendi kültürleri, kendi dilleri, kendi gelenekleri, alışkanlıkları ve yaşam tarzları dışında mevcut dünya milletlerini, farklı kültürleri tanıma ve öğrenme deneyimini yaşamışlardır.

Küreselleşmenin hızına paralel olarak, Balkan milletleri arasında da değişimler başlamış, kendilerinden farklı olana karşı, uyum ile tahammül durumları şekillenmiş, farklılıklar ve farkındalıklar artmıştır. Bu durum, kültürlerarası iletişimin düzeyini arttırmıştır. Elbette ki, yakın görülen ve hissedilen kültürlere karşı özdeşleşmenin düzeyi daha yüksek uyumu beraberinde getirmiştir. Kitle iletişim araçlarının en az maliyetli ve en yaygın olanı televizyon, kendi gerçeğini kurgulayarak, kitleleri egemen kültürün lehine kodlama eğilimi gösterse de izleyiciyi bir yığın şeklinde değerlendiren ve bireylerin kitle iletişim araçlarının sunduğu veriler ile dünya görüşünü şekillendirdiklerini ve düşüncelerini geliştirdiklerini savunan görüşün Balkan milletleri arasında işlerlik kazanmadığını ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Zira; Balkan coğrafyasında yerli diziler (Domaće Serije) de dahil olmak üzere, Brezilya (Brazilske Serije) dizileri, Bulgar (Bugarske Serije) dizileri, Yunan (Grčke Serije) dizileri, Hint (Indijske Serije) dizileri, İspanyol ve Latin (Španske – Latino Serije) dizileri, Kore (Korejske Serije) dizileri, Rus (Ruske Serije) dizileri izlenmiş, ancak; sözkonusu dizilerin hiçbiri Türk dizilerinin etkilerini sağlayamamıştır.

“İyi bir televizyon izleyicisiyim, iyi bir sosyal medya takipçisiyim. Belgesel programlarından, dizilere değin pek çok programı yakından takip ederim. Bireyleri, toplulukları gözlemlemeyi ve farklı kültürleri incelemeyi, araştırmayı severim. Mesleğim gereği, istem dışı da olsa kişileri ve toplumları tanıma güdüsü ile yaklaşırım. Geçmiş yıllarda, Sırbistan televizyon kanallarında gösterimde olan, Brezilya, Hint, Latin ve Kore menşei pek çok dizinin izlendiğini gözlemlemekte idik. Hint halkının kıyafetleri biz Balkan toplumlarına ilginç gelmek ile birlikte, hiçbir sosyal ortamda Hint kıyafeti ile gezen bir bireye rastlamadım. Brezilya müziklerinin tınısı kulağımıza hoş gelse de herhangi bir Balkan ses sanatçısının Brezilya müziklerini uyarlayarak şarkılar icra ettiğine rastlamadım. Latin dansları hareketliliği ve kıvrak figürleri ile büyük beğeni toplasa da Balkan ülkelerinde latin rüzgarının etkisinin uzun sürdüğünü veya kalıcı eğilim gösterdiğini tespit edemedim. Aynı mantık ile düşünür isek, Balkan ülkelerinin hiçbirinde Kore yemekleri restoranlarının olduğunu düşünmüyorum. Bahsi geçen dizilerinin etkileri sınırlı ve kısa süreli olmak ile birlikte, tüm halklarının aynı paydada buluşmasını sağlayabilecek bir etki yaratamamışlardır. Dört yılı aşmış bir süredir, Türk dizilerinin yayımlandığı hemen her ülkede, oranı değişmek ile birlikte, Türk dizi oyuncularının kıyafetlerine benzer şekilde giymiş, takılarını edinmiş bireylerin varlığına sokakta, okulda, işyerlerinde rastlamak olası ve doğaldır. Aynı zamanda, Türk müziklerini kamuya açık pek çok alanda duymak şaşırtıcı değildir. Nerede ise pek çok kafede, restorantta Balkan müzikleri kadar Türk müziklerini duymaktayız. İngilizce, Fransızca, Almanca ve diğer pek çok dilde mevcut olan eserlerin duyulduğu ortamlara rastlamak güçleşmiştir. Balkan coğrafyası folklorik oyunları ile meşhur topraklardır. Balkan ülkelerinde halay şeklinde oynanan oyunların, Türk folklorü ile ne derece benzeştiği Türk dizilerine değin –birkaç araştırmacı dışında- dikkatleri çekmemiştir. Kıvrak latin danslarını öğrenme hevesi bir yıl sürmemiş iken, günümüzde Türk halk oyunlarının öğrenilmesi çabası adına, Üniversiteler, Belediyeler, Dernekler ve çeşitli kamu kurumları tarafından, pek çok etkinlik, festival ve dostluk davetleri düzenlenmektedir. Beni de en çok sevindiren gelişme olarak tanımlayabileceğim, Türk mutfağının Balkan ülkerinin hemen her bireyi tarafından, bilinmesi ve tanınmasıdır. Pek çok Balkan ülkesinde ve şehrinde, Türk mutfağını temsil eden restoranlara, kafelere ve lokantalara rastlamak mümkündür. Türk döneri (Turski Doner), lahmacun, içli köfte gibi pek çok leziz tada artık bizler de doyabiliyoruz. Türk kahvesi (Turska kahva) Balkanlar’ın yüzyıllardır sarsılmaz ve ikame edilemez bir geleneği iken, Balkan milletleri artık Türk kahvesini çay ile ikame etmektedir. Türk dizilerinden önce çay, ki kastettiğim bitki çayları, bizim için hastalık durumlarında iyileşmek ümidi ile içilen bir içecekten ibarettir. Artık bizler de evlerimize gittiğimizde çay demleme alışkanlığı edindik, kebabın üzerine çay içmek alışkanlığımızı benimsedik, bizler de çaydanlık edinmek adına çaba sarf ettik. Hatta ince belli bardaklarda içilen çayın daha keyifli olduğunu fark ettik. İlk zamanlarda, Türkiye’de dostları, akrabaları ve tanışları olanlardan bizlere çay, çaydanlık ve ince belli bardaklar göndermelerini rica ettik. Daha sonra, Kapitalizmin etkisi ile de ilgili ürünlerin pazarlanması sağlandı. Bosna Hersek’de, Saraybosna (Sarajevo) şehrinde mevcut olan ünlü Başçarşı’da (Bascarsija) en gözde noktasında Türk ürünlerini satan “Bakkal” isimli bir mağaza açılmıştır. Ünlü tarihi Sebil’in (Sebilj) diğer tarafında da Türk lokantası mevcuttur. Yunan dizisi izleyerek, Yunan içkisini merak eden birinin varolduğunu düşünmüyorum. Ancak; Türk dizisi ile bugüne kadar pek çok kesimin bilmediği Türk rakısının tadını merak eden kişi

sayısının çok olduğunu tahmin edebiliyorum. Daha çok kırmızı et ile beslenen Balkan toplumları balık kültürünü Türk dizilerindeki oyuncuların yemek sofralarından öğrenmiştir. Rakı ile balık uyumunu ben de inanın çok merak ediyorum. Türkiye’yi de çok merak ediyorum, en çok da İstanbul’u görmek istiyorum. Türkiye’de düzenlenecek kongreleri takip ediyor, işbirliği projeleri üretmeye çalışıyorum. Yazacağım ilk projenin konusu da şimdiden hazır. Türk dizilerinin etkileri düşüncesinden yola çıkarak, ‘‘Osmanlı İmparatorluğu’nun torunları Türkler’in Balkanlar’ı Yeniden Fethi’’dir. Türkiye ile ticaret yapmak adına firma arayışında olan şirketler gibiyim, ben de akademik çalışmalar yapabileceğimiz Türk akademisyen arkadaşların arayışı içerisindeyim.’’

(G17, E, 33, Öğretim Üyesi, C).

‘‘Biz Balkan toplumlarında geleneksel olarak Cevapi (Kepap) yenir, Slivovica (Erik rakısı) içilir, Türk dizilerinden sonra iş toplantıları ve eğlence mekanlarında Türk kebabı ve Türk rakısına rağbet arttı. İlk defa Türk dizileri ile yeni lezzetler tanıyan Balkan halkının yeniliklere ve farklılıklara bu kadar açık olduğuna tanık oluyorum. Türk çayını da unutmamak gerekli tabii. Biz Balkan milletleri pek az noktada hem fikir oluruz, pek az noktada anlaşırız, ancak; hangi etnik kökene mensup olur isek olalım, Türk dizileri sayesinde Türk kültürünü tanıma isteğinde hemfikiriz, Türkiye’ye ve Türkler’e olan algımız olumlu yönde değişti, sempatismiz arttı, merakımız oluştu. Türk dizilerini izleyerek, sadece bugünü değil, geçmişini yani Türk tarihini de merak eder ve araştırır olduk. Bizim okullarımızda okutulan tarih bilgisini sorgular olduk, yanlış gördüğümüz noktalar tespit ettik. Bence bu durum bizim için devrim niteliğinde bir gelişmedir. ’’

(G50, E, 67, Öğretim Üyesi, D).

35 yaş altı bireyler, Türk dizilerini ağırlıklı olarak internet aracılığı ile 35 yaş üstü bireyler ise daha çok televizyon kanalı ile izlediklerini ifade etmişlerdir. Balkan topraklarının üç ayrı ülkesinde yaşayan ellidört kişinin tümü Türk dizilerinden oranları farklı olmak ile birlikte etkilendiklerini ve algılarının olumlu yönünde değiştiğini ifade etmektedirler. Görüşmelerin hakim kanaati; Osmanlı ruhunun, Türk kültürünün Türk dizileri ile Balkan topraklarına geri döndüğüdür.

3.9. Verilerin Analizi

Çalışmada, veriler analiz edilirken, söylem kaynakları iyi okunarak, doğru anlam yapılarına ulaşmak temel amaç olmuştur. Görüşmelerde ilk olarak, ‘‘Türk Dizilerinin Balkanlar’daki Etkileri’’ni doğru okuyabilmek adına, bireylerden Türk dizileri hakkındaki görüşleri ve etkilenme düzeyleri saptanmaya çalışılmıştır. Araştırma soruları kısmında belirttiğimiz çerçevede oluşturulan sorulardan elde edilen yanıtlar neticesinde tespit edilen Türk dizilerinin Balkanlar’da yarattığı dönüşümler çalışma adına büyük önem arz etmektedir.

Türk dizilerinin Balkan ülkeleri üzerindeki etkilerini pek çok farklı açıdan değerlendirmek mümkündür. İlgili etkileri doğru ve tarafsız okuyabilmek adına, bir nebze de olsa geçmişe dönüp, bakmamız ve tarihi doğru okumamız gerekmektedir. Zira; temelde aradığımız yanıtlar, tarihin gizli sayfalarında yazmaktadır. Doğru okumak ve iyi tahlil ederek, değerlendirmek gereklidir.

1878 yılında imzalanan Berlin Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkan topraklarından, mevcut sınırlarından çekilmesi kararı onanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nun ardından, Balkan topraklarına yerleşmek için uzun yıllardır fırsat kollayan Avusturya Macaristan İmparatorluğu, bu bölgedeki hedefine erişmiştir. Günümüzde Bosna Hersek tarihi belgelerinde, büyük resimde tüm Balkan topraklarında ilgili olay, gerçek anlamı ile Avusturya Macaristan İmparatorluğu’nun Bosna ve Balkan topraklarını işgali olarak anılmaktadır. Tarihi farklı yorumlamak isteyen birtakım zümreler tarafından olay, farklı şekilde değerlendirilmek ve

kurgulanmak istense de durumun sorgulanması ve doğru değerlendirilmesi önemli bir husustur. Ancak; ilgili sorgu beraberinde daha büyük soru işaretlerini ve içinden çıkılması daha güç ve yanıtlanması daha zor birtakım karmaşık düşüncelere sürüklenmemize mahal verecektir. Türk dizileri Berlin Kongresi ve I. Dünya Savaşı itibariyle kurgulanan, algı ve düşünceleri değiştirmiştir.

“Bize Türkler’i yanlış tanıtmışlar, Türkiye’yi yanlış hayal etmişiz, Türkiye hakkında fazla bir fikrim yoktu, detaylı olarak da açıkçası araştırma gereği duymamıştım. Türkler’in çok kaba olduğu çocukluğumuzdan beri konuşulmaktaydı. Türk gibi sigara içme, Türk gibi bağırma, Türk gibi kötü söz söyleme gibi pek çok özdeyişimiz var. Benim fikrim ilk defa ‘*Bir İstanbul Masalı*’ dizisi ile değişmeye başladı. Güzel oyuncular televizyonun albenisidir, ancak diziyi seyretmeye devam ettikçe, genel itibariyle yakışıklı Türk erkeklerini, güzel Türk kızlarını gördüm. İstanbul’un güzelliğini gördüm. Hasta adam, Boğaz’ın hastalıklı milleti denilen Türkler aslında bizlere Balkan halklarına çok benziyormuş. İstanbul için neden bu kadar sevilmiş, şimdi daha iyi anlıyorum.”

(G23, K, 39, Ev Hanımı, D).

Artık, Türk insanının yaşamayı bilen, kültüre ve insanına saygılı, değerlerine sahip çıkan, Türkiye’nin de güçlü ekonomisi ile yükselen ve doğru siyasete önem veren gelişmiş bir ülke olduğu düşünülmektedir.

“Açıkçası birkaç yıl öncesine değin, Türkiye benim hayalimde Arabistan gibi bir yerdi. Önce birkaç yakınımın Türkiye seyahatini dinlemiş ve şaşırmıştım. Pek de inandırıcı gelmemişti açıkçası. Ancak; Türk dizilerini izlemeye başlayınca, gerçekten ikna oldum.”

(G48, E, 36, Öğrenci, H).

Balkan milletleri, Türkiye’nin geçmişte düşündükleri gibi ‘*Boğaz’ın Hastalıklı Milleti*’, ‘*Hasta Adamı*’, *kirli, geri kalmış ve cahil bir topluma sahip, alacakaranlık ülkesi* olmadığını bilmektedirler. Balkan milletlerine göre, Batı ülkelerinin dahi Türkiye’den öğrenebilecekleri çok fazla değer mevcuttur.

“Gezmeyi, yeni yerler keşfetmeyi çok severim. Türkiye’yi merak edeceğim, aklımın ucundan geçmezdi. Bu kadar modern olduklarına inanamıyorum.”

(G36, E, 59, Öğretim Üyesi, F).

Osmanlı İmparatorluğu’nun tarih yazma kudreti ile Bosna ve büyük resimde Balkan topraklarının kaderini değiştiren en önemli olaylardan biri I. ve II. Balkan Savaşları diğeri de 1914-1918 yıllarında yaşanan I. Dünya Savaşı’dır. Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğu’nun, Balkan topraklarında yaşanan en büyük mezalim olan ve akabinde Balkan coğrafyasında mevcut olan hükümlerinin silinmesine sebebiyet veren ve günümüzde Evlad-ı Fatihan olarak anılan, kendi halkını, kaybettiği topraklarda bırakmak durumunda kalması ile sonuçlanmıştır.

“Balkan Savaşları ile başlayan Osmanlı İmparatorluğu’nun Balkan topraklarından çekilmesi sebebiyle üç büyük göç dalgası halinde, bir yurt edinmek adına göç eden ataların torunu olduğum için, Türkiye’yi her zaman özlem ve hasret ile anarız. Türk dizileri özlemimizi bir nebze de olsa giderdi.”

(G1, K, 47, Ev Hanımı, A).

“Tüm çocukluğum, babamın Türkiye’yi anlatması ve Türkiye’ye göç etmiş kardeşlerine ağlamasını dinleyerek geçti, şimdi sebebini daha iyi anlıyorum.”

(G11, E, 21, Öğrenci, B).

Aynı zamanda büyük topluluklar halinde Müslüman halkın, ata toprağına (günümüz Türkiye’sine) kitlesel şekilde göç etmelerine neden olan dünya tarihinin en büyük savaşlarıdır. Göç edemeyip de çeşitli sebepler ile Balkan topraklarında yaşamını sürdürmek durumunda kalan topluluklar ise Balkan toprakları sınırlarında

da olsa göç hareketine senkronize olarak katılmışlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Sancak bölgesinden Bosna Hersek'e yapılan göçler, en dikkat çeken göç hareketlerinden biridir.

Tarihsel bağlamda kısa bir açıklama yaptıktan sonra Türk dizilerinin Batı Balkan ülkelerindeki izdüşümlerini daha objektif bir bakış açısı ile irdeleyebiliriz. Balkan topraklarında, özelinde Bosna Hersek'te yaşayan halklar ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti sınırları içerisinde yaşayan toplumlar arasındaki bağ tarihin hiçbir periyodunda sonlanmamıştır.

“Türkiye ile Balkan toprakları bir bütündür, bizler öyle değerlendiriyoruz. Beşyüzyıl birlikte yaşandı, savaşlar oldu, aramıza sınırlar kondu, nifak ekilmeye çalışıldı, gönül bağımlı söküp alamadılar. Hem artık dünya küreselleşti, sınırlar da ortadan kalktı. Türk dizileri ile Türkiye'yi epey tanıma fırsatım oldu. İlk fırsatta Türkiye'yi görmek istiyorum. Hatta Muhteşem Yüzyıl'ın çekildiği Topkapı Sarayı'nı gezmek rüyam.”

(G12, K, 21, Öğrenci, B).

Ancak; dönem dönem çeşitli sebeplerin vesilesi ile ilişkilerin ve samimiyetin düzeyi farklılıklara uğramak durumunda kalmıştır.

Ellidört kişi ve dokuz fokus (odak) grup görüşmelerinden elde edilen verileri şu başlıklar altında irdelememiz mümkündür.

1. Türk Dizilerinin, Balkan Ülkelerinde Yarattığı Olumlu Değişimler:

Türk dizileri inanılmaz derecede, kısa sürede ve net bir şekilde sadece doğruların görülmesine olanak tanımamış, aynı zamanda Türkiye ve Türkler

hakkındaki gerçeklerin bilinmesine, bugüne değin oluşturulan yanlış imajın düzeltilmesine olanak sağlayarak, tarihten gelen Türkler'e karşı olan olumsuz algının silinmesine ve Türkiye'nin de Türkler'in de sevilmesine, beğenilmesine ve saygı duyulmasına neden olmuştur.

“Ben hümanist görüşlü biriyim, insanı insan olduğu için severim. Türkler'i de her insan gibi severdim. Türk dizilerini izlemeye başladıktan sonra sanırım, bir parça daha çok seviyorum. O kadar da olsun değil mi? Atalarımız beşyüz yıl birlikte yaşamışlar.”

(G5, K, 29, Ev Hanımı, A).

Tüm Balkan ülkelerinin televizyonlarında gösterimde olan Türk dizileri başladığında, izlenen tüm kanallar ve programlar değiştirilmekte, Türk dizilerinin gösterildiği kanallara çevrilmekte, ertesi gün, gün boyunca da işyerlerinde, evlerde, sokaklarda ve hemen her yerde, Türk dizilerinden, dizi konularından, dizi oyuncularından, dizinin geçtiği şehirlerden, yenilen yemeklerden, giyilen kıyafetlerden, göze çarpan objelerden söz edilmektedir.

“Artık tek eğlencemiz Türk dizileri oldu. Yıllarca Bosna Savaşı'nı yaşadık, kıtlık gördük, açlık yaşadık, büyük eziyetler ve korkular yaşadık. Türk dizileri ile hem eğleniyorum, hem kafam dağılıyor hem de yeni birçok yer görüyorum. En çok Behlül'ü seviyorum. Kıvanç Tatlıtuğ'un Boşnak olması ayrıca sevgimi arttırdı.”

(G20, K, 61, Ev Hanımı, D).

“Aşk-ı Memnu dizisinde Bihter'i çok beğenirim, en az benim kadar güzel. Çok güzel giyiniyor, özeniyorum. Onun kadar kaliteli giyinmem ama en azından artık kendime karşı daha özenliyim. Hatta arkadaşımın saçlarımızı Beren Saat modeli kestirdik. Yüzüklerine ve çizmelerine de bayılıyorum.”

(G3, K, 37, Ev Hanımı, A).

Türk mutfağı Balkan ülkelerinde en çok konuşulan ve takip edilen mutfaklardan biri haline gelmiştir.

“Dizide gördüğüm bir yemeği ertesi gün hemen kocama yaptım.”

(G2, K, 41, Ev Hanımı, A).

Balkan ülkelerinde, Türk dizilerinden önce; Yerli Diziler (*Domaće Serije*) de dahil olmak üzere, Brezilya (*Brazilske Serije*) dizileri, Bulgar (*Bugarske Serije*) dizileri, Yunan (*Grčke Serije*) dizileri, Hint (*Indijske Serije*) dizileri, İspanyol ve Latin (*Španske – Latino Serije*) dizileri, Kore (*Korejske Serije*) dizileri, Rus (*Ruske Serije*) dizileri izlenmiştir. Ancak; Türk dizilerinin etkileri, bahsi geçen hiçbir dizide görülmemiştir.

“Televizyonu çok severim, hemen her programı izlerim, çocuklarım da büyüdü, eşimle birlikte yaşıyoruz, tek eğlencem televizyon. En çok da dizi izlerim. Bir ara Brezilya ve Latin dizilerini epey izlemiştim. Ancak; Türk dizilerinin yanında hiçbirinin esamesi okunmuyor.”

(G4, K, 54, Ev Hanımı, A).

Televizyonun ilk çıktığı yıllarda, her evde bir televizyon bulmak mümkün değildi. Akrabalar, komşular, arkadaşlar televizyonun olduğu bir evde toplanıp, televizyon izleyebilmekte idiler. Günümüzde de Türk dizileri sayesinde, akrabalar, komşular ve arkadaşlar, biraraya gelmek için sözleşerek, birbirlerine saatler vererek, kimin evinde hangi dizinin seyredileceğini planlamaktadırlar.

“Kendimi gençlik yıllarımda hissettim. Eskiden mahalleli, akrabalar ve komşular ile biraraya gelir televizyon izlerdik. Tabi eskiden şimdiki gibi her evde ve hemen her odada televizyon yoktu. Biraraya gelmek güzel duyguymuş, unutmuştuk,

şimdi Türk dizilerini arkadaşlar ile birlikte izliyoruz, hoşumuza gidiyor, bize de görüşmek için vesile oluyor.”

(G50, E, 67, Öğretim Üyesi, I).

Türk dizileri Balkan milletlerini de sosyalleşme ve birlikte yaşam konularında birleştirmiş ve yakınlaştırmıştır.

“Ben bir Hırvat’ım, Sırp ve Boşnaklar ile hem fikir olduğumuz konular azdır, ben bir Sosyolog olarak, biraraya gelmemizi sağlayan Türk dizilerini çok severek izliyorum. Türkler beşyüz yıl kılıç ile ordu ile Balkan topraklarına hükmetti, şimdi de Osmanlı ruhu Türk dizileri ile Balkanlar’a geri döndü deniliyor. Evet, ciddi bir değişim yarattı, olumlu düşünceler oluşturdu, ancak zaten bu topraklarda defalarca birbirimizi öldürmeyi denedik, ne bizim taraf bitti ne ötekiler. Ne bizler kazandık ne de ötekiler. Bizi ne birleştiriyor ise Türk dizileri mi? O zaman birleşelim ve artık kardeşçe yaşayalım. Ben oluşan bu olumlu havadan dolayı memnuniyet duyuyorum.”

(G9, E, 33, Öğrenci, B).

Farklı dine mensup, farklı etnik kökenlere bölünen Balkan milletlerinin, tarihsel süreç içerisinde pek çok konuda biraraya gelmeleri zor bir husus iken, Türk dizilerini seyredilemek adına ekran başına birlikte geçmeleri, pek çok siyasi veya politik gücün başaramayacağı durumlardan biridir.

Muhteşem Yüzyıl (İlk gösterildiği bölüm iki milyon kişi tarafından izlenmiştir.) dizisinde yer alan oyuncular gibi pek çok Türk dizisi oyuncuları artık Balkan gençleri tarafından rol model olarak görülmektedir. Zira; yüzyıl süresince işlenen stereotip yıkılmıştır.

“Muhteşem Yüzyıl dizisi ile ilk defa Türkler için iyi bir söz söylendiğini duydum. Türk gibi kuvvetli. Eskiden Türk gibi sigara içiyorsun, Türk gibi konuşma gibi sözler duyardım. Dizi oyuncuları da ayrıca yetenekli ve güzeller. Hiç izlemiyorum, merak etmiyorum, örnek almıyorum diyen doğru söz söylememiş demektir.”

(G51, E, 40, Öğretim Üyesi, I).

Dizi müzikleri, Balkan ülkelerinde en çok dinlenen müzikler haline gelmiştir, cep telefonlarına moledi olarak kullanımdan, kapı zillerine değin pek çok araçta Türk dizilerinin müziklerine rastlamak mümkündür.

“Kurtlar Vadisi dizisinin müziklerini çok seviyorum, telefonumun melodisi Kurtlar Vadisi dizi müziği. Karizmatik olduğunu düşünüyorum.”

(G10, E, 20, Öğrenci, B).

“Bir İstanbul Masalı dizisinin müziği bana çok romantik geliyor. Benim telefon melodimidir. Hatta telefonum çaldığında, arkadaşlarım telefonumu hemen açmamamı sonuna kadar çalmasını beklememi isterler. Bazen telefonumu kimse aramasa da, arkadaşlarım yanımda iken müziği dinlemek için telefonumu ararlar.”

(G27, K, 21, Öğrenci, E).

Türk müziklerine olan ilgi, dizi müzikleri ile sınırlı kalmamış, zamanla Türk müziğinin pek çok alanında icra edilen besteler, güfteler ve parçalar bazında aranjmanlar yapılmış, Balkan milletlerine ilham kaynağı oluşturmuştur.

“Türk dizilerinden sonra Balkanlar’da duyduğumuz pek çok müziğin aslında Türkçe müzik olduğunu fark ettik. Kulağımızda Türk müziklerine aşınaymış, yeni fark ettik.”

(G19, K, 52, Ev Hanımı, D).

Türk dizilerinin, diğer pek çok dizide olduğu gibi konuları, tüm dünyada aynı öneme haiz birbirini seven iki gencin aşkı, zorluk ve sıkıntılar içerisinde yaşayan ailelerin durumu, bozuk hukuk düzeni, işlenen suçlar, ceza adına yaşananlar, iyilik ve doğruluk ile elde edilen kazanç ve kayıp olayları, gibi konulardan oluşsa da ele alınmış biçimleri itibarıyla içten ve samimi bulunmaktadırlar.

“Türk dizileri, güncel ve bireysel sorunlarımızı konu ediniyor. İzlerken yabancılik hissetmiyorum, bizim hayatlarımızdan kesitleri izliyoruz, kendi toplumsal sorunlarımızın dizilerde yaşandığını düşünüyoruz.”

(G37, K, 36, Ev Hanımı, G).

Alacakaranlık ve dumanlı ülke imajına sahip Türkiye'nin imajı tamamen Türk dizileri ile değişerek, zengin kültürel değerlerinin ve mirasının varlığını gözönüne sermiştir. Kurgulanabilecek hiçbir reklam kampanyası ve çalışması Türk dizilerinin etkisini yaratamaz idi.

“Türkler yapabilecekleri en iyi PR çalışmalarını Türk dizileri aracılığı ile yaptılar.”

(G52, E, 44, Öğretim Üyesi, I).

“Türkiye'nin bu denli zengin bir ülke olduğunun farkında değildim. Türk dizileri bize Türkiye'yi ve Türkler'i çok iyi tanıttı.”

(G38, K, 44, Ev Hanımı, G).

Diziler, dost, ortak kültüre sahip, kültürlü, yardımsever, cesur ve dürüst Türk insanını fotoğraflayarak, Türk ve Balkan milletlerini birbirlerine sosyal, kültürel alanlarda yakınlaştırarak, pek çok sanat dalından spora değin birlikte çalışma azmi ve şevkini uyandırmıştır. Zira; Türkiye sosyal yönü güçlü, entelektüel bakış açılarının ve gelişmiş sanat dallarının olduğu, hümanist ve toleransı yüksek bir ülke olarak algılanmaya başlanmıştır. Artık Türkiye, zihinlerdeki ötekileştirilmiş bir ülke değildir, zihinlerdeki kalıpların dışına Türk dizileri aracılığı ile çıkılarak, linguistik, zihinsel ve kültürel benzerliklerin varlığı, düşüncelerde köklü değişimlere sebep olmuştur.

2. Türk Dizileri Aracılığı İle Balkan Ülkelerinde Değişen Türkiye Algısı

Türk dizileri ile Balkanlar’da Türkiye ve Türk algısına dair olumlu anlamda bir Türk algısı oluşmuştur. Oysa ki geçmiş yıllarda Türkiye’nin Balkan ülkeleri nazarında, imajı hiç de iyi bir durumda değildi. ‘*Boğazdaki Hasta*’, ‘*Alacakaranlık Vilayeti*’, ‘*Osmanlı’nın İmitasyonları*’, ‘*Osmanlı’nın Artıkları*’, ‘*Asya’nın Barbarları*’ gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu çeşitli sıfatlar Türkler’e adfedilmiştir.

“Biz Tarih ile ilgili çalışan akademisyenler durumun bu şekilde olmadığını biliyor ve her platformda anlatıyorduk. Artık halkın kendi gözleri ile izlemesi bizim de işimizi kolaylaştırdı, yıllar sonra toplumumuz bizleri daha iyi anladı. Türk dizilerine bu anlamda teşekkür ederim.”

(G15, E, 54, Öğretim Üyesi, C).

Balkanlar’ın pek çok ülkesinde ve birçok mecra aracılığı ile Türkiye’nin geri kalmış bir ülke olduğuna dair görüşler hakimdi. İlgili görüşlerin varlığı, Balkan ülkeleri halkları arasında Türkiye ve Türkler’e dair olumsuz algıların yerleşmesine neden olmuştur.

“Türkiye’nin gelişmişliği beni gerçekten çok etkiledi. Küçük bir Amerika adeta. Daha önce fark etse idim Üniversite’yi Türkiye’de okumak için çaba gösterirdim.”

(G8, E, 31, Öğrenci, B).

Müslümanların ‘pis’ olduklarını, temizlikten ve görgü kurallarından yoksun olduklarını, yemeklerinde kaşık, çatal ve bıçak gibi eşyaları dahi kullanmadıkları

görüşü hakimdi. Türkler'in kadınlara karşı tutumları hakkında spekülâtif konuşmalar yaygınlaştırılmıştı. Kadınlara köle gibi davranıldığı inancı yaygındı.

“Biz Müslüman Boşnaklar, durumun lanse edildiği gibi olmadığını biliyorduk, diğer etnik kökenlere mensup olanlara anlatmaya çalışıyorduk, Türk dizileri görüşlerimizin ve sözlerimizin ispatı olmuştur.”

(G32, E, 45, Öğretim Üyesi, F).

“Evet, Türkiye ve Türkler zihinlerimizdeki gibi değil, doğrudur, ancak, hala kadın haklarına saygı duyulmadığını ve kadına karşı şiddetin yüksek oranlarda yaşandığını düşünüyoruz. En çok da görücü usulü evlilik bizlere ilginç geliyor. Yani birini tanımadan, sevmeden, üstelik zorla nasıl evlendirebilirsiniz? Hatta akraba evliliği konularına gerçekten aklımız ermiyor.”

(G53, E, 47, Öğretim Üyesi, I).

Türk dizileri, mevcut olumsuz algının yıkılmasında büyük katkılar sağlamıştır. Modern Türkiye'nin varlığı, Türk dizileri aracılığı ile keşfedilmiştir. Türk toplumunun yapısı, modern yaşamı ve kültürel zenginliği Türk dizileri ile tanınmaya başlamıştır.

“Türkiye yapıları, kentsel görünümü, insanların yaşam tarzları ile bizleri çok şaşırtmıştır. Zengin bir ülke. Sanki kültürel, tarihi ve sanatsal zenginliklere biraz daha sahip çıkılması gerekiyor.”

(G18, E, 58, Öğretim Üyesi, C).

Türk kadınının algılarda işlendiği şekilde olmadığı anlaşılmıştır. Ancak; bazı Türk dizilerinde yer alan kadına karşı şiddet temalarının işlenmesi ve şiddet gören kadınların varlığı sebebiyle, Balkan ülkeleri halkları tarafından, Türk kadının günümüzde dahi hak ettiği değeri görmediği düşünülmektedir. Bu düşünce, Türk

toplumunun eleştirilmesine yol açmaktadır. Özellikle, Balkan toplumlarına mensup kadınlar, modern Türkiye'yi ve Türk insanını izledikten sonra Türk kadınlarının maruz kaldıkları şiddeti algılamakta güçlük çektiklerini ifade etmektedirler.

“Bir akademisyen olarak önce insana kıymet vermek gerektiğini düşünüyorum. Pozitif ayrımcılığı savunan bir yapım vardır. Türkler'in kadınlarına biraz daha fazla değer vermeleri gerektiğini düşünüyorum. Anneler Türkler için çok önemli, ancak; eşler, sevgililer de önemlidir. Özgürlüğün Türkiye'de sınırlandırıldığını düşünüyorum. Özgürlük tabu değil. Geleneksel yapının varlığını da anlıyorum ancak yaşadığımız çağda biraz daha modern olmakta fayda vardır.”

(G33, K, 42, Öğretim Üyesi, F).

Türk dizileri geçmiş zamanlardaki seyyahların ve kaşiflerin görevlerini üstlenmişlerdir. Adeta kültür elçileri gibi bugüne değin yanlış bilinen, yanlış aksettirilen pek çok anlayışı düzeltmişlerdir. Türkler ve Türkiye üzerindeki karanlık perdeyi kaldırmışlar, Türkiye ve Türkler'in aydınlık yüzünün görülmesine vesile olmuşlardır.

Türk dizileri ile Türkiye'nin aydınlık yüzünü gören Balkan milletleri, Türkiye'yi merak ederek, ziyaret etmişlerdir. Düzenlenen kültür turları ve hatta gelişen dizi turizmi ile “geri kalmış”, “kirli” ve “kötü” propagandaları ile bilinen Türkiye'yi artık pek çok Bosna'lı ve Balkan milletleri tatil tercihleri olarak seçmektedirler.

“Türk dizilerinden sonra Türkiye'yi çok merak ettim. Ailece birkaç günlüğüne Türkiye'ye seyahat ettik. Tahminlerimin de ötesinde güzel bir ülke. Muhteşem Süleyman'ın kostümlerini biz de ailece giydik, fotoğraflar çektik, keyifli bir gezi oldu. Muhteşem Yüzyıl dizi setini gördüm, bir de Asmalı Konak dizisinin setini görebilse idim çok sevinirdim.”

(G14, E, 47, Öğretim Üyesi, C).

En uygun fiyatlı uçak biletlerini karşılaştırmalı olarak sunan Skyscanner'ın verilerine göre, Türkiye'yle yakın bağları olan Arap ve Balkan ülkeleri, turistik geziler için de Türkiye'yi tercih ediyor. Bosna-Hersek, Hırvatistan, Kosova, Makedonya ve Sırbistan gibi Balkan ülkelerinden Türkiye'ye yapılan uçak bileti aramaları 2011 yılıyla kıyaslandığında, 2012 ve 2013'teki aramaların neredeyse iki katına çıktığı gözleniyor. Son dönemde yayınlanan pek çok Türk dizisi sayesinde, bu ülkelerin Türk kültürünü daha yakından tanıma fırsatı yakaladıklarına dair yaygın bir görüş bulunuyor (<http://www.turkishgreeknews.org/tr/diziler-turistlerin-turkiye-olan- ilgiyi-arttiriyor/9603>, Erişim Tarihi: 01.04.2014).

Türk dizilerinin Türk kültürünün daha iyi tanınmasını sağlayarak, turizme de katkı sağladığını ifade etmek mümkündür. Turistlerin, Türk dizilerinin çekildiği dizi setlerini merak ettikleri ve ziyaret etmek istedikleri gözlenmiştir. Türk dizileri sayesinde, Türkler'in köylere yakan, kadınlara tecavüz eden, insan derisi yuzen, çocuk kaçırın insanlar olmadıklarını anlamışlardır.

“Çocukken sokakta oynarken, akşam karanlık olduğunda annelerimiz bizi eve çağırduğında eve girmek istemezdik. Karanlık oldu, hemen evinize gidin, Türkler gelir sizi kaçırlar diye korkuturlardı. Ne kötü bir durummuş. Biz yıllarca bu yanılğı ile yaşamışız, yazık.”

(G46, E, 33, Öğrenci, H).

Türkiye gün geçtikçe Balkan ülkeleri ile ulaşım ve iletişim ağını güçlendirmektedir. Artık Türkiye ile Balkanlar ulaşım anlamında daha güçlü bağlar ile bağlıdır. Daha fazla ulaşım şirketi, daha fazla uçak seferi ile daha fazla lokasyondan seyahat edilebilmekte ve geçmişe nazaran daha ucuz ücretler ile Türkiye ve Balkan ülkeleri arasında ulaşım sağlanmaktadır. Türkiye'de hala katır, deve, eşek gibi yük hayvanları vasıtası ile taşımacılığın ve ulaşımın sağlandığını

düşünen bazı kesimler, Türkiye’de kendilerinde olmayan modern geçiş yollarının varlığı karşısında şaşkınlık yaşamışlardır.

“Yakınlarımızı ziyaret etmek için iki sene önce Türkiye’ye gittim. En son çocukluğumdaki Türkiye aklımda kalmıştı. Gerçekten de çağ atlamışlar.”

(G49, E, 33, Öğretim Üyesi, I).

Lüks tüketimin en önemli parametrelerinden olan lüks araçların varlığı, lüks segmentte yer alan otobüsler, metro, metrobüs, deniz taşımacılığı, yine lüks segmentte yer alan yat ve türevlerinin olması, hatta Marmaray ulaşım alanının varlığı, geri kalmış Türkiye imajını tamamen yok etmiştir.

“Marmaray’ın nasıl bir his olduğunu öğrenmek istiyorum. İmkanım olsa yapacağım ilk iş gelip İstanbul’u gezmek olurdu. Ben hala faytonlar ile ulaşım sağlanıyordur diye düşünürken, metronun, Marmaray’ın varlığı doğrusu beni çok şaşırttı.”

(G42, K, 33, Ev Hanımı, G).

Elit kesime hitap ettiği düşünülen tenis ve bisiklet yarışları, dünyanın her ülkesinde ve bölgesinde büyük şöenler şeklinde düzenlenir. *Tour de France, Giro d’Italia, Vuelta u Espana* gibi Fransa, İtalya ve İspanya örneklerinde olduğu gibi, son on yıllık periyotta, Türkiye’de de ilgili yarışların düzenlendiğini gözlemlememiz mümkündür. Hatta yarışların Türkiye’de düzenleneceğini öğrenerek, yarışlara katılmak istemeyen, ancak; sportmenlik ve etik adına Türkiye’ye gelen yarışçılar, Türkiye’de gördükleri, ilgi, uzmanlık, gelişmişlik karşısında şaşkınlıklarını gizleyememişlerdir. Modern Türkiye’yi kitlesel iletişim araçları ile dünyaya duyuran sporcular, sadece Balkanlar’da değil, tüm Avrupa ülkelerindeki Türkiye ve Türk

algısının değişmesine katkı sağlamışlardır. Bugüne değin katıldıkları yarışlardaki, hiçbir ülkede Türkiye’de olduğu gibi ağırlanmadıklarını, dünyanın hiçbir bölgesinde daha güzel yemek yemediklerini, Türkiye’de gördükleri misafirperverliğe hiçbir ülkede tanık olmadıklarını, daha güzel gezdirilmediklerini ve genel olarak daha güzel bir organizasyon görmediklerini ifade etmişlerdir.

Pek çok sporcu, Türkiye ile ilgili görüşlerinde ‘‘Türk dizilerinde gördüğünüz güzelliklere inanın, Türkiye çok güzel, Türkler dostumuzdur.’’ ifadelerine yer vermişlerdir. Tenis ve bisiklet yarışları Avrupa ülkeleri de dahil olmak üzere tüm dünyada geniş oranda izleyici kitlelerine ulaşmakta, canlı olarak izlenebilmektedir. Bu durum, Türk dizileri ile yayılan olumlu düşünüşü desteklemektedir.

‘‘Türkiye’deki özellikle basket maçları dikkatimi çekmeye başladı. Algıda seçicilik oluştu sanıyorum.’’

(G17, E, 33, Öğretim Üyesi, C).

Türkiye’deki yine geri kalmışlık algısına neden olan bir diğer husus, okuma-yazma oranının çok düşük ve halkın cahil olarak nitelendirilmesidir. Ancak; Türk dizileri ile eğitimin ne derece ön planda tutulduğu gözlenmiştir. Dizilerde mutlaka üniversitede okuyan, okumak için şartları zorlayan ve okumak isteyen, hem okuyup hem çalışan gençler ve onlara yardım eden karakterlerin varlığı, eğitim gönüllüsü karakterleri ile eğitimin teşvik edildiği tespit edilmiştir. Bu durum Türkler için gurur kaynağı ve başarının temsilidir.

‘‘Türkiye’deki eğitim seviyesinin iyi olduğunu bilmiyordum. Eğitimin teşvik ediliyor olması sevindirici bir gelişmedir. Türk dizilerindeki okumak isteyen ancak

okuyamayan kız çocuklarını gördükçe çok üzülüyorum. Türkiye Devleti'nin desteklerini arttırması gerektiğini düşünüyorum.”

(G16, K, 34, Öğretim Üyesi, C).

“Derslerinden sıkılan kızıma Adını Feriha Koydum dizisindeki Feriha'yı izletiyorum. Belki etkilenir de derslerine daha sıkı çalışır.”

(G21, K, 57, Ev Hanımı, D).

Türkiye'deki eğitim ve okuma-yazma oranları ile birlikte, *Binbir Gece*, *Aşk-ı Memnu* ve *Yaprak Dökümü* gibi diziler sebebiyle, Türk edebiyatına da ilgi duyulmaya başlanmıştır. Türk edebiyatına ait pek çok edebi eser, Balkan dillerine çevrilerek, yüksek oranlarda okunarak, ilgi görmüşlerdir. Edebiyat alanındaki ilgi sadece Reşat Nuri Güntekin'in eseri ‘*Yaprak Dökümü*’ ve Halit Ziya Uşaklıgil'in eseri ‘*Aşk-ı Memnu*’ yapıtları ile sınırlı kalmayarak, Türkiye'de mevcut olan popüler ve en çok okunan kaynaklara da sirayet etmiştir.

“Türk Edebiyatının nitelikli olduğunu duymuş ve okumuştum. Ancak; Türkçe dilini bilmediğimden okuma şansım olamamıştı. Şimdi Türk dizileri olarak izlediğimiz ve sevdiğimiz konuları artık kendi dilimizde de okuyabileceğiz. Bu durum Türk Edebiyatının gelişimini de sağlayacaktır. Gelişmeler memnuniyet verici yöndedir.”

(G35, E, 62, Öğretim Üyesi, F).

“Binbir Gece romanını İngilizce dilinde okumuştum, bilgim vardı. Ben şiir ile de ilgileniyorum. Türk şiirlerini merak ediyorum. Şiir kitaplarının da çevrilmesi beni çok sevindirirdi.”

(G54, E, 53, Öğretim Üyesi, I).

Türkiye'ye güven duygusu artmıştır. Türk ekonomisinin sağlam olduğu algısı oluşmuştur. Türk dizilerinden sonra Balkanlar'da faaliyet gösteren Türk şirketleri daha güvenilir bulunarak, daha fazla işbirliği için çabalanmış ve desteklenmiştir.

“Üniversite'den mezun olduğumda ilk işim bir Türk firmasına iş başvurusunda bulunmak olacak. Ekonomileri sağlam ve güvenilir. Ücretleri de Balkan ülkeleri firmaları ve devlet kurumlarına nazaran gayet tatmin edici.”

(G28, E, 21, Öğrenci, E).

Hatta Balkanlar'da faaliyet gösteren Ziraat Bankası'na daha fazla mevduat yatırılarak, daha fazla işlem yapması sağlanmıştır.

“Birikimlerimi arttırmak için ben de Ziraat Bankası'nda bir hesap açtırdım. Şimdilik çok fazla bir birikim sağlayamıyorum, ancak; yine de tüketmemek için beni frenliyor. Ziraat Bankası'nın Türk menşeli olması bana güven veriyor.”

(G34, E, 44, Öğretim Üyesi, F).

Yetmişdört kişi ile yapılan alımlama çalışmasında, görüşülen yetmişdört kişinin tamamının Türkiye'ye güven duygusunun arttığını belirtmişlerdir. Türkiye ile ilgili güven artışının da Ziraat Bankası'na olan mevduat yatırımlarının artması ile ilişkilendirilerek, örneklendirilmiştir.

3. Türk Dizileri Aracılığı İle Balkan Ülkelerinde Değişen Türk İmajı

Türk dizilerinin Balkanlar'da gösterimi öncesinde, Türkler'in, bencil, kızgın, barbar ve faşist oldukları düşünülürdü, günümüzde ise Türkler, Balkan ülkelerinde vatanını seven, dinine bağlı, modern düşüncülü, kültürlü ve yardımsever olarak

bilinmektedirler. Geçmişte Mustafa Kemal için Stalin, Napolyon, Che Guevara yakıştırmaları yapılırken, günümüzde Mustafa Kemal Atatürk'e neden Atatürk dendiği anlaşılmıştır. Farklı etnik kökenlere sahip toplumları, bir ülküde birleştirip, tek bir millet ve tek bir bayrak altında kenetleyebilen, gerçek bir devrimci olduğu anlaşılmıştır. Atatürk sevgisi ile yetişen bireylerin, ‘‘Hubbu’l Vatan Mine’l-İman’’ düsturu ve ‘‘Vatan Sevgisi İmandır’’ mottosu ile hareket ettiklerini tüm Balkan milletleri kavramıştır.

‘‘Türk dizileri sayesinde Türk ve Türkiye tarihine merak duyulmaya başlanmıştır. Beşyüz yıl birlikte yaşamış atalarımızın tarihinin sadece Balkanlar’ı ilgilendiren kısmına hakim idik, zamanla Türk tarihini de araştırmaya başladık. Türkiye’de düzenlenen akademik kongrelere ilgi duyulmaya başlandı. Akademik anlamda ortak projeler üretmek adına çeşitli üniversiteler ile proje çalışmalarına başlandı.’’

(G31, E, 53, Öğretim Üyesi, F).

Türk dizilerinden, Bosna ve Balkanlar’da gösterimde olan; özellikle, *Öyle Bir Geçer Zaman Ki* (Kako Vrijeme Prolazi), *Binbir Gece* (Hiljadu i Jedna Noć), *Yaprak Dökümü* (Kad Lišće Opada), *Adını Feriha Koydum* (Djevojka İmenom Feriha), *Muhteşem Yüzyıl* (Sulejman Veličanstveni) dizileri, Bosnalılar’ın ve tüm Balkan milletlerinin gözündeki Türk algısını değiştirmişlerdir. İlişkiler pozitif yönde yükselen bir ivme kazanmıştır. Gerçekten de algılardaki değişim, birçok kesim tarafından, ‘‘Türkler, geçmişte savaşlarda kaybettikleri toprakları, günümüz teknolojisini kullanarak, Türk dizileri ile fethediyorlar.’’ söylemi ile lanse edilmektedir. Türkler, pekçok kesime göre, kan ve savaş yerine, Türk dizileri vasıtası ile Balkan topraklarına geri dönmüşlerdir.

“Türkler, Balkan topraklarına geri döndü söylemine katılıyorum, bu durum bizleri sevindiriyor, özlemiştik.”

(G41, K, 38, Ev Hanımı, G).

Türk dizilerindeki ailelerin çocuklarına karşı olan tutumları, ilgileri ve sevgileri de ayrıca Balkan toplumları tarafından beklenmeyen bir durumdur. Dizilerde tanık olunan şevkat, ilgi, sevgi, çocukların ebeveynlerine ve ebeveynlerin de çocuklarına karşı olan saygıları Balkanlar’daki mevcut ‘*Kaba Türk İnsanı*’ imajını yıkmıştır. Aksine, anlayışlı, saygılı, geleneklerine ve birbirlerine bağlı, yardımsever, modern yaşayan ancak; kültürünü gözeten ve kökenlerine bağlı Türk insanı Balkan milletleri tarafından ilk kez Türk dizileri ile tanınmıştır.

“Türkler’deki katı ve geleneksel aile yapısı bizlere ilginç geliyor. Zamanla Türk insanında da değişimler yavaş da olsa başlamış, ancak; daha özgür yaşamın yolları aranmalıdır.”

(G47, E, 20, Öğrenci, H).

Türkler’in fazla sevilmediği Sırbistan ve Yunanistan gibi ülkelerde de Türk dizilerinin oldukça başarılı olduğu şu şekilde ifade edilmektedir; "Türk dizilerindeki ataeril aile modeli, halka, daha rahat bir yaşam biçiminin sunulduğu Amerikan dizilerinden daha fazla hitap ediyor. Türk dizilerinin başarılı olduğu tek yer Balkanlar değil. Daha önce aynı Balkanlar gibi zamanında Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olan Ortadoğu’yu da fethetmişler. Ankara, bu dizilerden elde edilen gelirin yanı sıra dizilerin bölge halkı üzerinde Türkiye hakkında iyi bir izlenim bırakmasını Ortadoğu ile ilişkilerini güçlendirmede akıllıca kullanıyor. Ankara, Balkanlar üzerinde de aynı etkinin oluşmasını ümit ediyor. Diziler, yüz yıllarca süren Türk hakimiyetinin yol açtığı direnci kırmak için kullanılıyor ve şu ana kadar bunda başarılı da oluyorlar. Bosna, Kosova ve Makedonya gibi ülkelere büyük yatırımlar yapılıyor. Türkiye’nin bölgeye geri gelişine muhalif olanlar, dizileri şüpheyle izliyor. En ateşli açıklamalardan birisi Selanik Piskoposu Anthimos’tan geldi. Anthimos, geçen senenin sonunda Yunanları ‘Muhteşem Yüzyıl’ın’ zararlı sonuçlarına karşı uyarırken, ‘Türk dizilerini izleyerek, teslim olduğumuzu onlara söylemiş oluyoruz’ dedi (Habertürk, E.T: 08.03.2013).

4. Türk Dizileri Aracılığı İle Balkan Ülkelerinde Değişen Din Algısı

Türkler'e karşı yakıştırılan olumsuz imaj, Tito'nun (Jozeph Bronz Tito) yönetimindeki Yugoslavya döneminden Bosna Savaşı'na, 1992 yılına değin mevcuttu. Türkler'e karşı yaygınlaştırılan olumsuz imajın değiştirilmesi ve doğruların ifade edilmesi mümkün değildi. Zira; siyasi yönetimin de Türkler'e karşı olumsuz düşünceleri mevcuttu ve bu düşüncelerin eleştirilmesi de mümkün değildi. Katolik ve Ortodoks inancına mensup olan Hristiyan Birliği üyeleri günümüzde olduğu gibi, geçmişte de Müslümanlar'ın gelişmiş olmasını, Türkler'in de güçlü olmalarını istemiyorlardı. Bu sebeptendir ki; Balkanlar'da siyasi anlamda güçlü olanlar dini simgeleri olan Haç etrafında birleşenlerdir.

“Türkiye, tarihi geçmişimiz, ortak yapımız ve din bağımızın da etkisi ile Balkan topraklarından hiçbir zaman elini çekmemiştir. Bosna Savaşı sırasında da destekte bulunmuştur. Dinlerin insanlığın önüne geçmesi düşüncesi beni korkutuyor. Yüzyıllarca birlikte yaşamış milletlerin, kardeş devletlerin, din sebebi ile birbirlerini öldürmelerini insanlık dışı buluyorum. Katolik ve Ortodoks inançları bizlere biraz daha yakın iken İslam dinini tanımaya çaba göstermediğimizi fark ettik. Türkiye, dünya devletlerine karşı İslam'ın modern yüzünü temsil etmektedir.”

(G22, K, 41, Ev Hanımı, D).

“İslam dini ne kadar eskisi gibi düşünmüyoruz, modern aynı zamanda da inançlı insanların varlığını kabul ediyoruz. Ancak; yine de Müslüman bir eş adayı seçimim olsa ailem bu durumdan pek de hoşnut olmazdı. Baskı yapmaz, müdahalede bulunmazlardı, ancak; bu durum hoşlarına da gitmezdi.

(G45, K, 20, Öğrenci, H).

Diziler aracılığı ile görülen, camiler ve kiliselerin varlığı, Türkiye'deki inanç özgürlüğünü ve hoşgörüyü göz önüne sermiştir.

“Balkan topraklarında, camileri, kiliseleri ve sinagogları aynı panoramada görmek olası ve doğal bir durum, Türkiye’de de benzer durumun varlığı sevindiricidir. Dinlerin kardeşliği dünya barışına katkı sağlar. Türkiye’yi nedense daha katı düşünürdüm, dizilerde gördüğüm İstanbul kilise çanları ve cami ezanlarını aynı yapıda duymak değerli biri durumdur.”

(G43, E, 21, Öğrenci, H).

Balkan toplumlarındaki hakim kanaati sarsan bu birliktelik, Türkler’in başka dinden olan toplumlara karşı olan *baskıcı, hoşgörüsüz ve saygısız* gibi yanlış imajını düzeltmiştir. Balkan ulusları, Türkler’in sadece günümüzde değil, Osmanlı İmparatorluğu döneminde de dini çeşitliliğe hoşgörü ile yaklaştıklarına gerçekten inanmışlardır.

“Evet, tabi ki Türk dizileri bize birçok durumu yeniden hatırlatmıştır, ancak; Osmanlı İmparatorluğu’ndan başlayarak günümüze kadar geçen süre içerisinde Türkler’in dini inanışlara saygılı davrandığını unutmamalıyız. Türkler, kendinden olmayan inançlara saygı göstermiş olmasa idi Balkan topraklarında aynı ortamlarda hem “Haç” hem de “Hilal”i görme şansımız olamazdı.”

(G24, K, 29, Ev Hanımı, D).

Zira; tarih kitaplarında bir ezber niteliği taşıyan “Osmanlı İmparatorluğu teb’asına ve inançlarına hoşgörü ile yaklaşmıştır.” söyleminin gerçek olduğu Türk dizileri ile gözler önüne serilmiştir.

“Osmanlı İmparatorluğu’nun dinlere olan hoşgörünü, farklı etnik kökene mensup her birey tarafından bilinmektedir. Dünya tarihinde Osmanlı İmparatorluğu’nun hoşgörüsünü hiçbir devlet göstermemiştir.”

(G39, K, 28, Ev Hanımı, G).

5. Türk Dizileri Aracılığı İle Balkan Ülkelerinde Değişen Sanat ve Mimari Algısı

Türk dizileri ile Türkiye'deki köy ve şehir hayatları tanınmış ve olağanüstü düzeyde şaşkınlık yaratmıştır. Balkan ve Türk kültürlerinin aslında ne denli yakın oldukları görülmüştür. Geri kalmış olarak zihinlere kazınan Türkiye'nin aslında Balkanlar'dan ne denli gelişmiş olduğu keşfedilmiştir.

“Türk dizilerinde görülen köy ve kasaba yapılarının, şehir yaşamının birbirlerine çok benzediği gerçeğini kabul etmek gerekir. Biz Avrupa kıtasında olmamız sebebiyle kendimizi Avrupalı yani modern görüyoruz. Türkiye bizden birkaç adım önde ilerlemektedir.”

(G29, K, 32, Öğrenci, E).

İstanbul sadece savaş söylemlerinde kalan, kıskanılan ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras kalan bir şehir olarak biliniyordu. Günümüzde, tarihi ve kültürel güzellikleri yönü ile de bakılan, Balkan milletlerinin tarihi tekrar okumasına neden olan ve çarpıtılarak, empoze edilen yanlış tarihsel bilgilerin yeniden yorumlanmasına da olanak sağlayan, merak edilen bir şehir, bir kültürdür.

“İstanbul, rüyalarımın şehri. Birgün mutlaka havasını teneffüs edeceğim. Ailemde bir ben İstanbul'u göremedim.”

(G40, K, 27, Ev Hanımı, G).

Türk dizileri ile Türk kültürünün zenginliği ve Müslümanlık inancının değeri öğrenilmiş, kıymeti kavranmıştır. Zira; Türk kültürünü yaşatmak adına çalışıldığını, kültürel değerlerin korunmasına yönelik uğraş verildiğini gözlemlemek mümkündür.

Örneğin, büyük şehirlerdeki yeni yapılaşmalar sonucu çok katlı büyük binaları (*Binbir Gece- Hiljadu i Jedna Noć*) görmek mümkün iken, şehirlerin tarihi dokularına zarar verilmediği ve korunduğu (*Muhteşem Yüzyıl - Sulejman Veličanstveni*) anlaşılmıştır. Türk mimarisi de artık Balkan ülkeleri tarafından merak edilen bir husustur.

Türk dizilerinde görülen evlerin güzelliği, köy ve kasabalardaki tarihi ve doğal güzellikler Balkan izleyicilerini etkilemiştir.

“Türk evlerinin, şehir ve kent yapılarının bu kadar modern olduğunu tahmin edemezdim.”

(G44, K, 24, Öğrenci, H).

Evlerin iç ve dış mekanlarının güzelliği dikkat çekicidir. İster tek katlı, müstakil olsun, ister çok katlı gökdelenlerdeki daireler olsun, evlere ve eşyalara gösterilen özen, çevre temizliği ile çevre bilinci bugüne kadar olan ‘*Pis Türkler*’ imajını silmiştir. Türkiye’deki Stüdyo tipi dairelerin varlığı, Balkanlar’da da özendirici bir durum yaratmış, çeşitli inşaat şirketleri stüdyo tipi daireleri inşa etmeye başlamıştır.

“Türkiye’de ne güzel tek bir kişiye yetecek ölçütlerde daireler var, yalnız yaşamayı sevenler için ideal. Tabi maliyetini karşılamak da önemli. Balkan ülkeleri ekonomilerinde şu sıralar güç gözükse de hayali dahi güzel.”

(G30, E, 21, Öğrenci, E).

Türk dizileri, Hollywood yapımlarına dair algıları da değiştirmiştir. Balkan milletleri arasında, en güzel filmlerin ve yapıtların sadece Hollywood’da olacağı ve

en güzel, en karizmatik, en iyi oyuncuların sadece Hollywood'da yer alabileceği tabusu, Türk dizileri ile yıkılmıştır. Oyunculukta ve güzellikte, Türkler'in çok iyi ve başarılı oldukları sergilenmiştir.

“Türk insanının güzelliği, zerafeti, oyuncuların karizması ve rol kabiliyeti Batı Balkan ülkeleri izleyicilerini şaşırtmıştır. Türk dizilerinin Batı Balkan izlerkitlesi, Türk oyuncularının yeteneklerini hayranlıkla izlemektedir. Yeni doğan çocuklara Türk dizilerindeki karakterlerin isimleri verilmektedir. Kenan İmirzalıoğlu, Kıvanç Tatlıtuğ Balkan kadınlarının, Beren Saat ise Balkan erkeklerinin büyük hayranlığını kazanmışlardır. Elbetteki Holywood yıldızlarına olan hayranlık da devam etmektedir, ancak; Türk oyuncuları bizlerden biri, bize yakın, bize benziyor.”

(G25, E, 31, Öğrenci, E).

Türk dizileri, Türkiye'de çok nitelikli yapımların olduğunu Balkan ülkelerindeki seyircilerine ispat etmiştir. Sadece dizi alanında değil, kaliteli tiyatroları, nitelikli oyunculuk okulları ve kurumları olduğunun da ispatıdır. Batı ve Hollywood aktristlerinin botokslu ve estetikli güzelliklerinden sonra Türk dizilerindeki güzel halkın doğal güzellikleri Balkan toplumlarını etkilemiştir.

Balkanlar'da izlenen Türk dizilerinin çekildiği mekanlar dahi büyük merak uyandırmıştır. Dizi turizmi olarak adlandırabileceğimiz seyahetler, turlar düzenlenerek, dizi mekanları görülmüş, dizi oyuncuları ile tanışma toplantıları düzenlenmiştir. İlgili turistik geziler sadece dizi mekanları ile sınırlı kalmamış, tüm Türkiye'yi gezme ve tanıma merak ve hevesine dönüşmüştür. Balkan milletlerinin merak etmediği, genel olarak gelmeye çekindikleri Türkiye, artık kültürü, halkı, yaşam tarzları, mimarisi, sosyal ilişkileri merak edilen, tanımak için ziyaret edilen bir ülkedir.

6. Türk Dizilerinin, Balkanlar Ülkelerinde Farkındalık Yarattığı

Benzerlikler:

Dil Bağlamında Benzerlikler

1995 yılında Bosna Savaşı ile başlayan ve Türk dizileri ile pekişen Türk imajı sonucu Balkanlar'da ve özellikle Bosna topraklarında, Türkçe dilini öğrenme merakı başlamıştır. Bu amaçla Türkçe dil kursları hatta Türk okulları açılmaya başlanmıştır. Artık Balkan milletlerinin çocukları, Türkçe konuşmak, Türkiye'de okumak veya Balkan ülkelerinde açılan/açılacak Türk okullarında öğrenim görmek istemektedirler. Türkler gibi giyinmek, Türkler gibi yaşamak istemektedirler. Hristiyan ve Ortodoks dini inançlarına sahip olan Sırp ve Hırvat toplumlarının, günlük konuşma rutinlerinde "Merhaba", "Hoşgeldin", "Nasılsın?", "Güle Güle", "Seviyorum" gibi pek çok Türkçe kelimeyi Sırpça ve Hırvatça dillerine ait kelimeler arasında kullandıklarını gözlemlemek mümkündür.

"Dizilerin müziklerini çok beğeniyorum. Ezberlemeye çalışırken bir baktım ki aslında benim de kullandığım kelimeler şarkının sözlerinde var. Türk dizileri Batı Balkan ülkelerinde Türkçe yayınlanır, Sırpça, Hırvatça veya Boşnakça dillerinde de alt yazı olarak yer alır. Dikkatli takip ettiğinizde, Balkan dillerinde çok fazla sayıda Türkçe kelimenin olduğunu fark edebilirsiniz. Osmanlı İmparatorluğu döneminde dilimize yerleşen Türkçe kelimeleri günümüzde de kullanıyoruz. Türk dizileri ve Türk müzikleri sayesinde az da olsa Türkçe öğrenmeye başlamış pek çok kişi var."

(G65, K, 30, Öğrenci, E).

Türk dizileri ile Balkan dilleri ve Türkçe'nin birçok açıdan, pek çok benzerliklere haiz olduğu görülmüştür. Beşyüz yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu

hükümranlığı altında yaşayan Balkan topraklarında Türkçe kelime ve deyimlerin ne denli fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu benzerlik sadece ağırlıklı olarak Evlad-ı Fatihan'ın yaşadığı Bosna Hersek ve Sancak bölümleri ile sınırlanmamış, tüm Balkan ülkelerinde konuşulan dillerde görülmüştür.

Sosyal Yaşama Dair Benzerlikler

Gaziantep'de geçen ‘‘Yabancı Damat’’ dizisinde, bir yandan güzel ve lezzetli baklavalara iç çekerken, öte yandan da Türkler'in ‘‘Yabancı’’ olarak nitelendirdikleri, hatta tarihsel süreç içerisinde Yunanlılar ile olan münasabetlerine rağmen, bir Yunan delikanlıya aşık olan kızlarının, mutluluğu için her türlü fedakarlığı gösteren, geleneksel Türk ailesi aracılığı ile aşka ve sevgiye duyulan saygıyı, gözlemlemek mümkündür.

Balkan milletleri Türk dizileri ile benzer tutum ve davranışlara, benzer zevklere ve benzer alışkanlıklara sahip olduklarını görmüşlerdir. Türkiye’de içilen ‘‘Yeni Rakı’’nın muadili olan ‘‘Mastika’’ ile aynı mezelerin tüketildiği, aynı vatani kurtarma sohbetlerinin işlendiği, aynı ritüellerin uygulandığı, eğlence zevklerinin ve yöntemlerinin benzer olması, düğün, kız isteme, nişan gibi ritüellerin birbirlerini çağrıştırmaları, sosyal ilişkilerde Türk ve Balkan milletlerinin kültürel bazda da ortak paydalarının olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

‘‘Türk dizileri aslında birbirimize ne kadar çok benzediğimizi bizlere gösterdi, hatırlattı.’’

(G50, E, 67, Öğretim Üyesi, D).

Takdir edileceği gibi Hristiyan ve Ortodoks inançlarına sahip olan milletlerde cenaze ritüelleri farklılık göstermektedir. Ancak; ilgili farklılık, aynı dine mensup olmayan bireylerin de ilgisini çekmektedir.

Benzer ve ortak yönler üzerine, televizyonlarda, işte, evde, sokakta, çeşitli arkadaş gruplarında ve sosyal medya kanallarında sohbetler yapılmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde, Türk ve Balkan milletleri arasındaki unutulmuş ortak ve benzer yönler Türk dizileri ile tekrar hatırlanmıştır. Ve dahi, Balkan ülkelerinde yaşayan Türk ve Müslümanlar, Türk dizileri aracılığı ile tekrar Hristiyan ve Ortodoks dünyasının objektifine girmiştir. Balkan topraklarında yaşayan Evlad-ı Fatihan'ın geçmişten günümüze yanlış değerlendirildiğinin farkındalığı oluşmuştur. Hatta Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sonrasında, Türkiye'ye göç etmek durumunda kalan Müslüman nüfusun Türkiye'de nasıl bir yaşam şekli oluşturdukları dahi ilk defa merak konusu olmuş, bugüne değin gündeme gelmeyen araştırmaların gündemini oluşturmuştur.

7. Türk Dizilerinin, Balkanlar Ülkelerinde Yarattığı Karşı

Söylem ve Çelişki:

Akademisyenler ve araştırmacıların Türk dizileri hakkında yaptıkları çalışmalar, literatürün de zenginleşmesini sağlamıştır. Zira, günümüze değin Balkan ülkelerindeki üniversitelerde mevcut olan çalışmalar sadece Balkanlar bakış açısı ile Osmanlı tarihi ve Osmanlı Türkiye'si konularından ibaretti.

Türkiye'nin yükselen değer olması, Türkler'e ve Türkiye'ye sempatisi olan milletlerin Türkiye'ye yakınlaşmasını ve zihinlerdeki mesafelerin ortadan kalkmasını sağlar iken, dünya ve siyasi görüşleri etnik köken, milliyetçilik ve din algısı ile sınırlı kalan kesimler tarafından, Türkiye'nin Balkanlar'a Türk dizileri ile geri döndüğü kabul edilir iken, Balkan din birliklerinin, etnik birliklerin ve milliyetçi birliklerin daha yakın müsanesebetler kurarak, çalışmalarını arttırmaları gerektiği belirtilmiştir. Birliklerinin Türkler tarafından sarsılmaması adına beraberlik çağrıları artmıştır.

Bazı aşırı milliyetçi uçlar ise, Türk dizilerinin Balkan ülkelerinde izlenmelerinin yasaklanması gerektiğini ifade ederek, biran önce yayından kaldırılmaları gerektiği yönünde çağrılar yapmışlardır. Onlara göre; "Osmanlı İmparatorluğu ve Türkler, "istilacı"dır, "Asya'lı Barbarlar"dır, yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu ve esareti altında yaşamış iken, kaybettikleri toprakları bu sefer, kılıç ile silah ile top ve tüfek ile alamayacaklarını anlayınca, Balkan topraklarını istila etmek için teknolojiyi kullanarak, gençlerimizi, halkımızı Türk dizileri ile zehirlemektedirler." söylemlerini yaymışlardır. Bu tarz bir tartışmanın yaşanıyor olması dahi, Türk dizilerinin, Batı Balkan ülkelerinde etkilerinin hissedilir derecede olduğunu kanıttır.

Gerçekten de Balkanlar'da Türk dizilerini izleyen Balkan milletleri, farklı kesimler tarafından farklı oran ve biçimlerde etkilenmişlerdir. Tüm Balkan ülkelerinde Osmanlı tarihi ve beraberinde mensubu oldukları ülkenin tarihleri, izleyiciler tarafından daha çok okunmaya ve sorgulanmaya başlamıştır. Geçmişte,

istilacı olarak bilinen Osmanlı İmparatorluğu artık daha ılımlı değerlendirilmektedir. Örneğin, *Muhteşem Yüzyıl* dizisi Balkanlar'da tartışmasız en çok izlenen dizilerden biridir. Özellikle, Harem sahneleri Balkanlar'da tartışma yaratan bir husustur. Zira; kimi entelektüel kesim, durumun dizilerde yansıtıldığı gibi gerçekleşmediğini, kadınların Osmanlı İmparatorluğu döneminde de değerli olduğunu vurgularken, farklı kesimler ise Türkler'de geçmişten günümüze kadınlara değer verilmediğini ifade ederek, ispatının *Muhteşem Yüzyıl* dizisinde olduğunu savunmaktadırlar. Hatta günümüzde de Türkiye'de kadınların tamamının, radikal islam düşüncesi ile yönetilen Arap ülkelerindeki burka, çarşaf giyen kadınlar gibi giyindiklerini iddia etmektedirler. Ancak; zamanla Balkan milletleri daha farklı konuları barındıran Türk dizilerini izledikçe, en ücra köylerde geçen konuları içeren dizilerde dahi insana ve kadına saygı gösterildiğini gözlemlemişlerdir. Türk kadınlarının kapalı bir yaşam sürdüklerini, evden dışarı çıkma özgürlüklerinin olmadığını, kadının çalışma yaşamında yeri olmadığını, makyaj yapıp, çarşaf dışında bir giyim eşyası olmadığını, erkeklerin dahi takım elbise, kravat, gömlek gibi giyim eşyalarından haberdar olmadıklarını salık veren düşünceler, Türk dizileri ile değişmiştir.

13.01.2014 tarihinde Sırbistan'da yapılan bir anket sonucuna göre; Türkler ve Türkiye Sırbistan dahil olmak üzere Balkan milletlerinin en iyi ve en yakın dostu olarak kayıtlara geçmiştir. Türk dizileri ile birlikte Balkan ülkelerinde Türkler'e karşı olan bakış açısı olumlu, duygular ve düşünceler dostluk ve kardeşlik yönünde değişmiştir. İlişkilerin geliştirilmesi gerektiği söylemi, gündemi oluşturmuştur.

Balkan milletleri, Türk dizileri ile Hollywood yapımlarından uzaklaşarak, kendi kültürlerine yakın, ancak; yine de kendileri için yeni sayılabilecek, kaliteli ve Balkanlar'ın henüz erişemediği zenginlikleri izlemişlerdir. Türk ve Balkan milletleri, kültürel, sosyal, iletişim, turizm gibi örneklerini arttırmamızın mümkün olduğu pek çok alanda artık birbirlerine daha çok yaklaşmışlardır. Türkiye artık geçmişteki gibi ‘uzak ülke’ değildir. Türk insanı ve Türkiye gerçeği Balkan ülkeleri arasında, Türk dizileri ile ilk defa gerçek manada tanınmıştır. Artık ülkeler arasında farazi olarak sınırlar kalkmıştır. Tıpkı, Küreselleşme'nin tanımlandığı gibi, küresel argümanların varmak istediği sonuç gibi... Türk dizileri ticaretin ve sermayenin de gelişmesini sağlamıştır. Artık, Türk ürünleri daha popülerdir, Türk markaları yeni moda ve gözde ürünlerdir.

Türk dizilerinden önce, Balkanlar ve Bosna halkının büyük çoğunluğu, Bosna Savaşı sonrasında Türkiye'den Bosna ve Balkanlar adına ulaşan yardımların da etkisi ile Osmanlı İmparatorluğu dönemi sultanlarının yönetimini, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yönetimine göre daha iyi ve daha doğru bulur iken zamanla bu görüş Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun Kralları zamanı olarak değişmişti. Ancak; Türk dizilerinin gösterime girdiği dönem itibariyle, tartışmasız Osmanlı İmparatorluğu dönemi, Balkanlar'ın her anlamda daha iyi yönetildiği ve Osmanlı Sultanları'nın daha çok araştırıldığı, merak edildiği ve daha çok sevildiği ortaya çıkmıştır. Türk dizileri Balkanlar'da çok sevilmiş ve desteklenmiştir, büyük izlenme oranları elde eden Türk dizileri Balkan toplumlarında dost ve kardeş olduğumuz, aynı kültürel değerleri benimsediğimiz ve ortak paydalarımızın çeşitliliği gibi konuları gün yüzüne çıkarmıştır. Sadece tarihi nitelikli diziler ile değil günlük yaşam

pratiklerinin aktarıldığı diziler ile de (*Ezel*, *Yaprak Dökümü*, *Öyle Bir Geçer Zaman Ki*) yaşanan benzer durum ve olaylara Türk ve Balkan Milletlerinin benzer tepkiler verdikleri, benzer tutum ve davranışları sergiledikleri gözlenmektedir.

Türk dizileri yayınlandıkları gün ve saat içerisinde, yayınlandıkları kanallarda izlenme rekorları kırarak, Yerel Balkan dizilerinin (*Domaće Serije*) de önüne geçmişlerdir. Bu durum da Sırbistan ve Karadağ'dan sonra Makedon hükümetinin de tepkisini çekmiştir.

“Türkiye’de izlenme rekorları kıran "Muhteşem Yüzyıl", "İffet", "Ezel" ve "Binbir Gece" gibi dizilere, Makedonya hükümeti tarafından yasak geldi. Makedonya Enformasyon ve Toplum Bakanı Ivo Ivanovski; Türkiye’den sonra, Arap dünyası ve Balkan ülkelerinde de yayınlanarak reyting rekorları kıran Türk dizilerinin gündüz ve prime time, yani günün en çok izlenen saat diliminde gösterilmesini engellemek için harekete geçti. Gün boyu yayınlanan Türk dizilerinin ev kadınlarını ekrana kilitlediğine dikkat çeken Ivanovski, “Türk dizileri yüzünden kendi yapımımız televizyon programları gece yarısından sonra yayınlanmaya başladı. Kanallar arasında dolaştığımda bile "Muhteşem Yüzyıl", "Ezel", "Binbir Gece" gibi Türk dizilerine rastlıyorum. Hepsi çok güzel diziler ama 500 yıl Türk esaretinde kaldığımız yeter” diye konuştu” (Habertürk; E.T: 24.03.2014.)

Yerel diziler (*Domaće Serije*) de dahil olmak üzere, Brezilya (*Brazilske Serije*) dizileri, Bulgar (*Bugarske Serije*) dizileri, Yunan (*Grčke Serije*) dizileri, Hint (*Indijske Serije*) dizileri, İspanyol ve Latin (*Španske – Latino Serije*) dizileri, Kore (*Korejske Serije*) dizileri, Rus (*Ruske Serije*) dizilerinin hiçbiri Balkan ülkelerinde Türk dizileri kadar izlenmemiştir. Bahsi geçen hiçbir dizi, Türk dizileri kadar reklam almamıştır.

SONUÇ

Balkan televizyonlarında yayınlanan Türk dizilerinin, Balkanlar'daki etkilerini, kültürlerarası iletişim bağlamında inceleyen bu çalışmada Balkan toplumlarının Türk dizi metinlerini okuma biçimleri alımlama çalışması ile analiz edilmiştir. Türk dizilerinin Batı Balkan ülkelerinde, kültürlerarası iletişimi sağlama düzeylerini saptayabilmek çalışmanın temel sorunsalını teşkil etmektedir. Küreselleşme, kitle kültürü, popüler kültür gibi savların bireyleri, toplumları ve kültürleri ne şekilde ve ne oranda değiştirdiği ve dönüştürdüğü hususları, pek çok alanda sıkça tartışılan, gündem oluşturan bir durumdur. Televizyon dizilerinin, bireylerin günlük yaşamlarında oluşturdukları etkiler pek çok araştırmacı tarafından sorgulanır iken, Türk dizilerinin Balkan ülkelerine mensup izleyiciler üzerindeki etkileri konusunda elde edilen veriler, kültürlerarası iletişim çalışmalarına da ışık tutabilmek amacını düstur edinmiştir.

Çalışmada, Batı Balkan ülkelerinden, Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek halklarının televizyon izleme süreçleri incelenmiştir. İzlerkitlenin televizyon ve televizyon dizilerini izleme deneyimleri tahlil edilmeye çalışılmıştır. Türk dizilerinin Batı Balkan izlerkitlesini nasıl, niçin ve ne şekilde, hangi yönlerde etkilediği sorgulanmıştır. Çalışma alımlama analizi ile desteklenerek, izlerkitlenin televizyon izleme alışkanlıkları, sosyal yaşam pratikleri, sosyal ve kültürel yapı gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok unsurun etkileri ölçümlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın kabulü olan Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımının öne sürdüğü, ihtiyaçlar ve doyumlar faktörlerinin televizyon izleme alışkanlığını biçimlendirdiği

gözelemlenmiştir. Ancak; izlerkitlenin televizyon izleme pratiklerinde sadece Kullanımlar ve Doyumlar yaklaşımının kabullerinin yeterli olmayacağını ifade etmek yerinde olacaktır. Zira; birey ihtiyaçları ile birlikte, sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel, yaşam koşulları gibi pek çok faktöre bağlı olarak beklenti ve tercihlerini yönlendirebilmektedir. Her birey içerisinde bulunduğu koşullar altında, her bir medya metni için farklı okumalar ve anlamlandırmalar yapmaktadır. Bireyler arasında mevcut olan televizyon ve dizi izleme bağımlılığı, günümüzün konjonktürel yapısında sosyal medya gibi farklı mecralara doğru değişim göstermektedir.

Çalışma ile televizyon dizilerinin, güncel ve gerçek yaşam ile olan ilişkileri, bireylerin televizyon metinlerini ne şekilde okudukları, nasıl alımladıkları, bireysel ve toplumsal bazda oluşan veya değişen algıların yönü, kitle iletişim araçlarının özellikle gençler ve çocuklar başta olmak üzere, bireyler üzerindeki etkileri, akademik çevreler tarafından araştırma konusu olmakta, aynı zamanda da kamuoyunun gündemini meşgul etmeye devam etmektedir. Medya kültürü, kitle kültürü, küreselleşme savlarının ekseninde ileti alışverişlerinin ne derece, ne şekilde hangi yönde ve nasıl soruları ile bireyleri ve toplumları, temelde Balkan toplumlarının Türk dizileri aracılığı ile etkilenme düzeyleri fokus (odak) grup yöntemi vasıtası ile tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sancak Bölgesi, tarihi teatral yapısında, oldukça karmaşık bir etnik mozaiki, din ve dil farklılıklarını uhdesinde barındıran, İslam, Hristiyan ve Yahudi dünyalarının kesiştiği kültürel mizansene sahip, kimlik oluşumlarına ve aynı zamanda kimlik ayrışımına şahit olmuş ayrıcalıklı bir coğrafyadır. Sancak

(Sandzak) bölgesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkan topraklarından çekilmesi sonucu, Osmanlı İmparatorluğu'nun ardında bıraktığı Türk ve Müslüman halkın varlığı itibarıyla, "Osmanlı'nın Yetimi" olarak adlandırılan bölgedir. Tarihsel süreci içerisinde çeşitli siyasi, sosyal hatta harita değişimlerine uğramak durumunda kalsa da Türk izlerini günümüze değin taşımayı sürdürmüştür. Türk kültürü ile mevcut olan ortak öğelerin varlığı kültürlerarası iletişimin sürdürülebilirliğini mümkün kılmıştır.

Kitle iletişim araçlarının, kültür ve toplumsal yaşama dair olan etkilerinin tespiti amaçlanan çalışmada, toplumdan ayrı ve toplumu yöneten, etkileyen ayrı bir güç olduğu savı ile yanlış düşünelere sevk edilmenin olası olduğu medyanın, üretildiği ve kurgulandığı toplumdan, zamanın şartlarından ayrı tutulamayacağı ve kendi toplumsal gerçekliklerinden beslenerek, elde ettiklerini tekrar topluma sunan, kod ve açılımları ile kültürel değişikliklerin yaşanmasına, toplumların (kitlelerin) yönlendirilmesine ve sosyal dönüşümlerin devam etmesinde büyük roller aldığı göz ardı edilemeyecek nitelikte önemli bir durumdur. Zira, medyanın kültürü, kültürün de medyayı beslemesi, aralarında girift ilişkilerin varlığı, toplumsal gerçekliklerden, simüle edilmiş yaşam alanlarına değin pek çok alanda içerisinden çıkılması güç ve tek bir doğru yanıtın ya da çıkış yolunun tespitinin mümkün olmadığı, olumlu ve zıt bir düşünüş ile olumsuz etkileşimlerin yaşanmasının olası olduğu süreçlerin varlığı ile medya ve kültür tartışmalarının günümüze değin sirayet etmesinin müsebbibidir.

Kimi bulgular neticesinde, medyanın bireyleri kötü düşünce ve davranış kalıplarına yönlendirdiği ve özendirdiği, kültürel yozlaşmalara neden olduğu,

düşünmeyen, sorgulamayan nesillerin ve kitlelerin yetişmesine katkı sağladığı, tek tip yaşayan, tek tip düşünen ve tek tip kültürel anlayışa sevk edilen, birbirinin aynı, taklidi veya fotokopisi niteliğinde yetişen çocukların gelişiminde zararlı olduğu düşünülmektedir. Karşıt bir düşünüş ile medyanın kültüre, sosyal yaşamlara, bireylerin beğenilerine, tercihlerine, beklentilerine, düşünüş kalıplarına etki ettiği kabul edilmek ile birlikte, günlük yaşam pratiklerinde bireylerin salt medya ile çevrili olduğu, medya dışında farklı faktörlerin varlığının inkar edilmesi, bizleri yanlış düşünüşlere sevk edecektir. Zira; çalışma pek çok faktörün değerlendirilmesi ile elde edilen bulguların analizi ile gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple, tek bir doğrudan, tek bir gerçekten veya tek bir bulgunun varlığından söz etmek, çalışmanın amacını aşacağı gibi gerçekliğin göz ardı edilmesini, sığ ve özgül olmayan bulguların savunulmasından öteye gidemeyecektir.

Kitle iletişim araçları vasıtası ile yayılım alanı bulan kitle kültürü, kültür endüstrisinin uzantıları olarak, kültür, bilinç endüstrisi, enformasyon ağı, iletişimin uluslararasılaşması ve küreselleşme savları ile ilişkilendirilmek sureti ile meta haline dönüşen endüstriyel üretimin varlığı ve etkileri tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Zira; medya endüstrisinin ürettiği metaların nitelikleri, özellikle iletişim alanındaki araştırmacıların gündemini ve çalışmalarını etkilemekte, medya etki araştırma ve kuramları çerçevesinin özgül bir bakış açısı ile anlamlandırılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Kitle iletişim araçlarının gün geçtikçe etkin rol üstlenmesi, kitlesel üretimi teşvik ederek, kitlesel tüketimin yaşanmasına sebebiyet vermiş, yeni ideolojik mücadele cephelerinin doğması adına uygun zeminin oluşmasını sağlamıştır. Yapısı itibarıyla, en etkin kitle iletişim aracı olarak kabul

edilen televizyon, kitlesel üretimin ve beraberinde kitlesel tüketimin en verimli koşullarda sağlanabilmesi adına uygun zeminin tahsis edilmesini sağlamıştır. Kitle iletişim araçları, aynı zamanda egemen kültürün de ifadesidir. Gerçekten de televizyon, geniş kitlelere hitap edilmesini sağlayan, siyasal ve toplumsal aktörler tarafından da fikirlerin ve propagandanın toplumlara enjekte edildiği, siyasal iletişim aracı olarak görülen, boş zamanın değerlendirilmesi düşüncesine odaklanılarak, bilgilendirme, eğlendirme, harekete geçirme, devamlılık ve bağımlılık sağlama gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok görevi başarı ile yerine getirmektedir. Televizyon, kültür endüstrisinin en belirgin, işlevi en kuvvetli araçlarından biridir. Televizyon, sadece teknolojik bir araçtan ibaret değildir, kültürel, endüstriyel, sosyal, siyasi ve gün geçtikçe de bağımlı bir yaşam biçimine dönüşmüştür. Bir yaşam biçimi olan televizyon, bireylerin, bilim, din, eğitim, politika, sanat gibi pek çok yapıyı şekillendirerek, merkezileştirmiş, eğlenme, bilme, boş zamanları (iş dışı süreleri) değerlendirme gibi süreçleri planlayan bir araç olmuştur.

Toplumsal yapıya, zamanın koşullarına, değişen sosyal yapıya göre değişen üretim koşulları, kültürün geleneksel yapısını eğlence ve manipülasyon kavramlarının da eklenmesi ile her yaştan, her cinsiyetten ve hemen her sosyal sınıftan bireyleri biraraya getirmek sureti ile kültürel ve fonksiyonel yapıya dönüştürür. Günümüzde televizyon, kültürün bir yansıması olarak algılanmakta, kültürel öğelerin kaynağı olarak nitelendirilmektedir. Aslında televizyon, kod, açılım ve mesajları ile toplumları, kültürleri, mevcut toplumsal düzeni, inançları ve davranışları etkiler iken öte yandan da kendilerinden beslendiği, toplumları ve

kültürleri yansıtmaktadır. Televizyon dizileri, konuları itibariyle, ait oldukları toplumun gerçekliklerinden ayrı düşünülmemelidir. Türk dizileri, Türk toplumunun gerçekliğini yansıtan nitelikte öğeler ile bezenmiştir. Türk toplumu, Türk dizilerini izler iken hikayeleri ile karakterleri ile olayları ile kendinden, çevresinden, akrabalarından, dost ve tanışlarından izler bulur, yaşamlarının benzerinin resmini görmüş ve izlemiş olurlar.

Çalışma ile Türk dizilerinin, gösterimde olduğu Balkan ülkelerinde de benzer etkilerin yaşandığı tespit edilmiştir. Farklı etnik kökenlere, farklı dini inanışlara haiz olan Balkan toplumları, Türk dizilerini izlerken, benzer duygu ve düşünceleri taşımaktadırlar. Kendi yaşamlarından kesitler bulmakta, arkadaşlarının benzer hikayelerini izlemişler, akrabalarının yaşamlarını tecrübe etmişlerdir. ‘‘Bizi bize anlatması’’ savı, Türk dizilerini Balkan ülkelerinde vazgeçilmez kılmıştır. Bu durum da, Türk ve Balkan toplumlarının kültürlerinin benzeştiğini, farklılıkların oranının ise kendi ülkelerinde yaşayan farklı etnik kökenlere ve kültüre ait bireylerin farklılıkları kadar olduğunu fark etmişlerdir. İlgili farkındalık, Balkan toplumlarının kimi kesimleri tarafından, Balkanlar’da Osmanlı İmparatorluğu’nun izlerinin aslında günümüze kadar devam ettiğinin ispatı niteliği şeklinde yorumlanır iken kimi kesimler tarafından da yakın / komşu coğrafyada olmalarından kaynaklandığı şeklinde görüşler bildirilmiştir. Ancak; Türk dizilerinden önce, Balkan ülkelerinde yayımlanan yerel diziler dışındaki diğer yabancı nitelikteki dizilerde aynı etkiler gözlemlenememiş, kültürlerarası iletişimin niteliği bu denli derin olarak tespit edilememiştir. Zira; toplumsal ve kültürel anlamda, Türk ve Balkan toplumları ile kültürleri arasında mevcut bir uyumdan söz edilemese idi, tüm Balkan ülkelerinde

Türk dizileri bu denli izlenmez ve benimsenmezdi. Türk dizileri izlenmeye başlandığı ilk günden günümüze değin Türk ve Türkiye algısı, din ve dil algısı, sanat ve mimari algısı gibi pek çok hususta olumlu değişimlere sebebiyet vermiştir.

Televizyon, toplumu oluşturan bireyleri, ortak beklentiler, zevkler ve beğeniler fanusunda bir araya getirerek, bireylerin daha büyük resimde de toplumların ortak paydada buluşmasını sağlayan, toplumları birleştiren gündemler yaratarak, sosyalleşmenin düzeyini arttıran bir araçtır. Türk dizilerinin Balkan ülkelerinde yayınlandığı süreç içerisinde, farklı etnik kökenlere mensup, farklı dini inanışlara sahip pek çok birey, televizyonun birleştirici unsuruna örnek teşkil edebilecek yapı sergilemiştir. Türk dizilerinin konuları, oyuncularını, dizi müzikleri, kostümleri ve mekanları günlük yaşam içerisinde, farklı düşünüşteki bireyleri biraraya getirmeyi başarmış, bireylerin sosyalleşme düzeylerini arttırmışlardır.

Kişilerarası ilişkilerin artması sebebiyle, sözkonusu etkiler de artma eğilimi göstermişlerdir. Pasif, habersiz, sorgulamayan, kopuk bir yığın olarak nitelenen izleyicinin kişiler arası iletişim yolu ile kültürlerarası iletişimi de sağladığını ifade etmek mümkündür. Gerçekten de televizyon, en yaygın kitle iletişim aracı olması sebebiyle, diğer kitle iletişim araçlarına oran ile toplumsal etkisi en yüksek olma sıfatını edinmiştir. Televizyonun maliyetinin düşük olması, aynı zamanda izleyici kitlesini homojenleştirdiği savları ile eleştirilerek, kitle kültürünün başat taşıyıcısı olma şeklinde tariflenmesine neden olmaktadır. Taşıyıcı olma savı, izleyicilerin yığın olarak atfedilme durumunu ortaya çıkarmıştır. Televizyonda gösterilen programların gerçekliği sorgulanmadan, şüphe duyulmadan kabul edilen ve yönlendirilen

düşüncelerin, kurgulanan dünya görüşlerinin televizyondaki sanal gerçeklikten öteye varamaması televizyon aracının çeşitli kesimler tarafından eleştirilmesine neden olmaktadır.

Gerçekten de televizyon, bireylere özgür, bağımsız ve özgün niteliklerde düşüncelere fırsat tanımaması, kendi gerçeğini kurgulaması, bireylerin düşüncelerini biçimlendirme konuları pek çok araştırmacının ve kamuoyunun gündemindedir. Ancak; gözden kaçırılmaması gereken husus, medyanın bireylerin düşünce yapısında etkili olduğu gerçeği bir yana medya değişimlerinin oluşumunda salt etken olmadığıdır. Zira; bireylerin düşünce yapıları bireyin kişilik özellikleri, sosyal çevresi, dini inanışları, fizyolojik özellikleri, aile yapısı, cinsiyeti, yaş faktörü, tutum ve alışkanlıkları, beğenileri, talepleri, ihtiyaçları, gelenek ve görenekleri gibi örneklerini çoğaltmamızın mümkün olduğu pek çok faktöre bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Televizyon, önemli bir hikaye anlatıcı görevini düstur edinerek, din, komünite, gelenek, görenek, anneanne ve aile gibi pek çok totaliter yapıyı –görece olarak- değişime uğratmıştır.

İzleyicileri için üretilen medya metinleri, kitle iletişim araçları ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasi açıdan büyük farklılıklar gösteren geniş kitlelere ulaştırılmaktadır. İzleyici kavramı, medya metinlerini değerlendirmede mutlak rolü üstlenmektedir. Küreselleşmenin etkisi ile kendini sürekli yenilemek durumunda olan medya metinleri, kuramsal ve metodolojik araştırmalara ve tartışmalara konu olmaktadır. İzleyici odaklı araştırmalar kapsamında değerlendirilen alımlama çalışmaları ile pasif olarak düşünülen izleyici, aktif izleyici yaklaşımı ile yer

değiştirmektedir. İzleyicilerin, televizyonu kendi istek, beğeni ve ihtiyaçları yönünde kullandıklarını savunan araştırmacılar, televizyon mesajlarının içeriğine gizlenen kod ve açılımları farklı şekillerde yorumlayabileceklerini iddia etmektedirler. Bu bağlamda, medya metinlerinde yer alan her bir mesaj, kod ve açılımın her bir izleyici tarafından farklı okumalar ile değerlendirilebileceği düşünülmektedir. Kitleleri pasif, düşünceden uzak yığınlar olarak değerlendiren görüşlerin aksine, aynı olayları aynı kaynaktan okuyan bireyler, metinleri farklı şekillerde okuyabilmekte iken, farklı kültürlere mensup Türk ve Balkan milletlerinin fertleri, Türk dizilerinde yer alan mizahi unsurlara, aynı mizahi tepkileri verebilmişlerdir.

Birey, bir medya argümanını diğer bireylerden farklı okuyabilmekte ve alımlayabilmektedir. Bir televizyon dizisini izleyen birey, dizi oyuncusuna hayran olabilir, oyuncunun yaşam tarzını benimseme isteği güdebilir, tutum ve davranışlarını taklit edebilir iken farklı bir birey aynı oyuncunun rolünü içselleştiremeyebilir. Balkan ülkelerinde yayınlanan bir Türk dizisi, ülkemizde de olduğu gibi pek çok kesim tarafından büyük beğeniler kazanabilmiş iken farklı mecralar tarafından yoğun eleştirilere maruz kalabilmektedir. Pek çok dizinin baş rol oyuncusu, pek çok Balkan ülkesi izleyicisi tarafından rol model alınmış, hayranları tarafından taklit edilmiş, yoğun ilgi görmüştür. Zıt bir düşünüş ile birçok kişi de henüz on yıl önce vukuu bulmuş, yüzyılın en büyük felaketlerinden biri olarak nitelenen Bosna Savaşı'nın yaralarının henüz sarılamadığı günümüzde, silah, mafya, ölümler gibi olumsuz algı yaratan durumları televizyonda görmek istemediklerini ifade etmişlerdir. Bir Türk dizisinde, duydukları her bir silah sesinde, savaşı

hatırladıklarını, kaybettikleri yakınlarının acılarının sürekli daha derin hissettiklerini belirten kesimin sayısı hiç de azımsanamayacak düzeydedir.

Çalışma ile ilgili diğer bir tespit de, dizi karakterlerinin rol model olarak alınmasıdır. Dizi karakterleri gibi giyinmek, davranmak, yaşamak, saçlarını kestirmek, dövme yaptırmak, dizi repliklerini tekrar etmek, konuşma biçimlerine özenmek, dizilerde kullanılan lakapları kullanmak, espri tarzlarını taklit etmek, dizi mekanlarının benzerlerinin Balkan ülkelerinde yapılandırılması, yeme ve içme alışkanlıklarının dönüşüme uğraması gibi pek çok olgu, çalışmanın sonucunda ortaya çıkmıştır. Türk dizileri ile Balkan milletlerinde Türk isimleri sempatisi oluşmuş, yeni doğan kız ve erkek çocuklarına dizi oyuncularının isimleri verilmeye başlanmıştır. Telaffuzunda dahi zorlandıkları pek çok Türkçe kız ve erkek ismini çocukları için seçmeleri, bu durumun aslında dizilerin, bireylerin günlük yaşamlarına ne denli uyarlandığının bir göstergesidir.

Ayrıca, televizyon dizileri günümüze değin, toplumların hemen her kesimi tarafından, farklı oranlarda izlenme –görece- yoğunluğu taşıyan yapıtlar olmalarına rağmen, dizilere olan ilgi pek çok birey tarafından gizlenmekte idi. Türk dizileri, gösterimde oldukları Balkan ülkelerinin hemen her kesimi tarafından izlenmekte ve dizilere olan ilgi gizlenmemektedir. Türk dizilerinden önce yayında olan pek çok dizinin izlendiği gerçeğinden söz etme gereği hissedilmemek ile birlikte Türk dizilerinin gündem yaratma gücü Balkan toplumları arasında yaşanan en belirgin dönüşümlerin ispatı niteliğindedir.

Dizilerde yer alan dizi karakterlerinin jestleri, mimikleri, temelde beden dilleri, konuşma biçimleri ile izleyicilerin gösterdikleri reaksiyon (tepki – uyarılma) neticesindeki özdeşimleri, dizi temalarının gerçek yaşam pratikleri ile örtüşmesi, günlük yaşama adapte edilmesi, kültürel benzerliklerin algılarda oluşturduğu değişim, Türk ve Balkan toplumlarının kültürel ve tarihi benzerliklerini okuyabilmek adına fahri elçiler olarak niteleyebileceğimiz Türk Dizilerinin öngörülenin de ötesinde önemli bir etkileme gücüne sahip olduklarını göstermektedir.

Çalışmada, Türk dizi metinlerinin gösterimde oldukları Balkan ülkeleri izleyicilerinin ne şekilde okunduğunu, dizi konularını nasıl algıladıklarını, gerçek yaşamları ile olan ilişkileri ile olan paralellikleri ve farklılıkları ne şekilde alımladıkları, dizilerden hangi ölçülerde etkilendiklerinin tespiti amaçlanmıştır. Türk dizileri, Balkan ülkelerinde, günümüze değin gösterimde olan tüm farklı kökenli diziler arasında en çarpıcı etkiyi yaratmıştır. Ancak; tüm bu olumlu yöndeki etkilere rağmen, gelenek ve göreneklerin, kültürel öğelerin daha katı şekilde yaşatıldığı bölgelerde, etkileşim oranının daha düşük ibrelerde seyrettiğini ifade etmek mümkündür. Bu durum da, temelde medyanın etki, yönlendirme, değiştirme ve dönüştürme gücünün tamamına haiz olmadığına bir ispatıdır. Örneğin, Bosna Hersek’de, Sırbistan ve Karadağ ülkelerinde Müslüman halkın yaşadığı bölgelerde Türk dizileri daha çok izleme oranı gösterir ve izleyiciler daha fazla etkilenme eğilimi taşır iken, daha milliyetçi ve geleneklerini, kültürlerini daha katı kurallar ile yaşatan birey ve toplumlar olarak nitelendirmemizin mümkün olduğu Sırp kökenli izleyicilerin yoğun olduğu bölgelerde Türk dizileri daha az oranda izlenmekte ve

beraberinde de Türk dizilerinden etkilenme durumu daha az yaşandığı çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır.

Günümüzde, izleyiciler televizyon programlarını geçmiş dönemlerde olduğu gibi sadece televizyon aracılığı gibi sınırlı kaynaklar yolu ile takip etmek durumunda değildirler. Günümüz teknolojileri itibariyle, televizyon dizileri internet aracılığı ile de izlenebilmektedir. Bu durum izleme pratiklerinde de bir değişim olduğunu göstermektedir. Aile televizyonu savı, yerini global ekranlara bırakmaktadır. Televizyon izleme oranları, yine internetin varlığı ile birlikte gün geçtikçe azalmaktadır. Zira; televizyon bağımlılığı yerini internet bağımlılığına bırakmaktadır. Ayrıca; izleyicilerin dizi izleme pratiklerinde, dizi konuları kadar, dizilerin tanıtımı, dizi müzikleri, dizi oyuncularını, dizi mekanları gibi pek çok argüman başat unsurları oluşturmaktadır.

Günümüze değin hiçbir dizi, Türk dizileri kadar kültür taşımacılığı görevi üstlenmemiştir. Farklı formatlardaki pek çok Türk dizisi, Balkanlar'da yaşayan izleyicilerin dikkatini çekebilmiş, milyonlarca izleyicinin evlerine konuk olabilmüş, farklı zevk ve beklentilere sahip, hemen her kesimin beğenisini -farklı oranlarda da olsa- kazanmayı başarabilmiştir. Bir sezon boyunca genel itibariyle, haftada bir bölüm olarak yayınlanan diziler, Balkan ülkelerinde günde bir bölüm olarak yayınlanmaktadır. Türk dizileri Balkan toplumlarının gündelik yaşamlarının ayrılmaz birer parçaları haline gelmişlerdir.

KAYNAKLAR

54 Ülkede 72 Dizimiz Yayınlanıyor. İşte O Diziler ve Hasılatları, <http://www.ratingkurdu.com/54-ulkede-72-dizimiz-yayinlaniyor-iste-o-diziler-ve-hasilatlari/>, E.T: 24.03.2014.

Adorno, T. W. (2003). Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken. Cogito,. S. 36, İstanbul.

Adorno, T. W. (2009). Kültür Endüstrisi: Kültür Yönetimi. Çeviren: Nihat Ülner-Mustafa Tüzel-Elçin Gen. İstanbul: İletişim Yayınları.

Adorno. W. T, (1957), ‘‘Television and The Patterns of Mass Culture, in Mass Culture: The Popular Arts in America’’, (Ed: Bernard Rosenberg, David White), New York: Free Press.

Adorno. W. T, (2009). Minima Moralia, Çeviren; Koçak. O, Doğukan, A, İstanbul: Metis Yayınları.

Adorno. W. T, Horkheimer. M. (2010). Aydınlanmanın Diyalektiği, Çeviren; Nihat Ülner- Elif Öztarhan Karadoğan, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Alili, T. (2010). Yugoslavya Dersleri. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Arabacı. C, (2009), Medya ve Popüler Kültür, Eleştirel Yaklaşım, Konya: Literatürk Yayınevi.

Aslan, C. (2004). Birey-Toplum-Devlet Kavramlaştırma ve Ara Değişken Olarak Etnisite. Adana: Karahan Kitabevi.

Ayhan, F., Demirer, T., Hozatlı, U., Orhangazi, Ö., & Özbudun, S. (1999). Medya Eleştirisi ya da Hermes’i Sorgulamak. Ankara: Öteki Yayınevi.

Babuna, A. (2000). Geçmişten Günümüze Boşnaklar. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Bahadır, G. (2009). Batı'dan Doğu'ya Uzanan Çizgide Balkanlar ve Türkler (1996-1999 Makedonya ve Bosna-Hersek). Konya: Çizgi Kitabevi.

Balkanları Böyle Fethetti, <http://www.haberturk.com/medya/haber/842604-balkanlari-boyle-fethetti>, E.T: 24.03.2014.

Bauman, Z. (1999). Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları. Çeviren: Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baumann, G. (1999). Çokkültürlülük Bilmecesi: Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek. Çeviren: Işıl Demirakın. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Bayram, F. (2008). Gazete Okurlarının Okuma Motivasyonları ve Doyumları Üzerine Bir Kullanımlar ve Doyumlar Araştırması. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 8 (1).

Behrens, R. (2011). Adorno Sözlüğü. Çeviren: Mustafa Tüzel. İstanbul: Versus Kitap.

Benbassa. E, Rodrigue. A. (2003). Türkiye ve Balkan Yahudileri Tarihi (14. ve 20. Yüzyıllar). 2. Basım. Çeviren: Ayşe Atasoy. İstanbul: İletişim Yayınları.

Best. S, Kellner. D, (2011). Postmodern Teori, Eleştirel Soruşturmalar, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bolton. K, (2010), "Constructing The Global Vernacular: American English and The Media, in Media, Popular Culture, and the American Century", (Ed: Kingsley Bolton and Jan Olsson), Sweden: Falsh-Hassler.

Bozkurt. T, (2012). Öteki'nin Sesi; Göçmenlikten Sığınmacılığa, Kültürlerarası Çalışmalar: Ötekinin Sözü, Soysal. Ö, İçellioğlu. S, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Börekçi, M. Ç. (2001). Osmanlı İmparatorluğu'nda Sırp Meselesi. İstanbul: Kutup Yıldızı Yayınları.

Buran, A., & Çak Yüksel, B. (2012). Türkiye Diller ve Etnik Gruplar. Ankara: Akçağ Basım.

Bülbül, R. (2000). Uluslararası İletişim. Konya: Damla Ofset.

Canatan, K. (1990). Göçmenlerin Kimlik Arayışları. İstanbul: Endülüs Yayınları.

Canbolat, İ. S. (2003). Savaş ve Barış Arasında Dünya: Korku ve Umut Arasında İnsan. 1. Baskı. İstanbul: Alfa– Aktüel Kitabevi.

Castellan, G. (1995). Balkanların Tarihi, 2. Baskı, İstanbul: Milliyet Yayınları.

Castells, M. (2009). Communication Power. New York: Oxford University Press.

Cerçi, S. (1997). İletişiverelim, İstanbul: Şule Yayınları.

Chomsky, N. (2010). Sömürgecilikten Küreselleşmeye–Heinz Dieterich’in Söyleşiyle. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Crowley, D, Heyer, P. (2011). İletişim Tarihi, Teknoloji-Kültür-Toplum, Çeviren: Berkay Ersöz, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Dan, L. (2010). Medya Çalışmaları: Teoriler ve Yaklaşımlar. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

Dellaloğlu, B. F. (2003). Bir Giriş: Adorno 100 Yaşında. Cogito. 36. Sayı. İstanbul.

Eagleton, T. (2005). Kültür Yorumları. Çeviren: Özge Çelik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Eker, S. (2013). Bosna’da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine. www.millifolklor.com (Erişim Tarihi: 30.08.2013).

Erdoğan İ., & Alemdar, K. (2005). Popüler Kültür ve İletişim. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Erdoğan İ., & Alemdar, K. (2002). Öteki Kuram. Ankara: Pozitif Matbaacılık.

- Erdoğan, İ., & Alemdar, K. (2002). Öteki Kuram: Kitle İletişime Yaklaşımların Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi. Ankara: Erk Yayınları.
- Erkal, M. E. (2005). Küreselleşme, Etniklik ve Çokkültürlülük. İstanbul: Derin Yayınları.
- Fenton, S. (2001). Etnisite; Irkçılık, Sınıf ve Kültür. Çeviren: Nihat Şad. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Fiske, J. (1991). Popüler Kültürü Anlamak. Çeviren: Süleyman İrvan. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Fiske, J. (1996). İletişim Çalışmalarına Giriş. Çeviren: Süleyman İrvan. Ankara: Ark Yayınevi.
- Fox, J. (2002). Chomsky ve Küreselleşme. İstanbul: Everest Yayınları.
- Friedman, T. (2003). Lexus ve Zeytin Ağacı; Küreselleşmenin Geleceği. İstanbul: Boyner Yayınları.
- Geçer, E. (2013). Medya ve Popüler Kültür; Diziler, Televizyon ve Toplum, İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık.
- Geertz, C. (2010). Kültürlerin Yorumlanması. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Gerbner, G. (1990). Epilogue: Advancing on the Path of Righteousness Maybe. Ed. Nancy Signorielli, Michael Morgan. London: Cultivation Analysis: New Directions in Media Effects Research.
- Gerbner, G. (1994). Growing Up With Television: The Cultivation Perspective. Ed. Jennings Bryant, Dolf Zillmann, Lawrence Erlbaum. New York: Media Effects Advances in Theory and Research.
- Giddens, A. (2001). Sosyolojiye Eleştirel Bakış. Çeviren: Ülgen Yıldız Battal. Ankara: Phoenix Yayınları.

Gudykunst, W. B. (2003). *Cross-Cultural and Intercultural Communication*. Fullerton: SAGE Publications.

Gurevitch, M. (1990). *The Globalization of Electronic Journalism*, Ed. M. Gurevitch, "ve ark." London: Culture, Society and the Mass Media.

Güngör, N. (2011). *İletişim, Kuramlar Yaklaşımlar*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Güvenç, B. (2003). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güz, N. (1996). *Türk Basınında Gündem Oluşturma*. *Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı*. 2 (12).

Hall, R. C. (2003). *Balkan Savaşları 1912-1913, I. Dünya Savaşı'nın Provası*. I. Baskı, Çeviren: M. Tanju Akad. İstanbul: Homer Kitabevi.

Hall, S. (1999). *Encoding-Decoding, Media Studies*, Ed. Paul Morris-Sue Thornhom. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Hall, S. (1999). *Representations. Cultural Representations and Signifying Practises*. London.

Hall, E. T, (1954). "Silent Language", Anchor Books (Republishing, 1990).

Hamzaoğulları, Y. (2004). *Osmanlı Dönemi Sırbistan Türklüğü*. Üsküp: Üsküp Logos A Yayınevi.

Hayta, N. (2008). *Balkan Savaşları'nın Diplomatik Boyutu ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi. <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 01.12.2013).

Horrocks, C. (2000). *Baudrillard ve Milenyum*, Çeviren; Kaan H. Ökten, İstanbul: Everest Yayınları.

İnalcık, H. (1993). *Türkler ve Balkanlar*, İstanbul: Obiv Yayınları.

P.L. İnciciyan, P.L. ve Andreasyan, H.D. (1974). Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Jay, M. (2001). Adorno. Çeviren: Ünsal Oskay. İstanbul: Der Yayınları.

Jelavich, B. (2006). Balkan Tarihi, Cilt:1 (18. ve 19. Yüzyıllar). Çeviren: İhsan Durdu-Haşim Koç Gülçin. İstanbul: Küre Yayınları.

Jezernik, B. (2006). Vahşi Avrupa; Batı'da Balkan İmajı. Çeviren: Haşim Koç. İstanbul: Küre Yayınları.

Kahraman, H. B. (2005). Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Karpat, K. (1992). Balkan. Diyanet İslam Ansiklopedisi. C.V. İstanbul.

Kars, N. (2003). Televizyon Programı Yapalım Herkes İzlesin. İstanbul: Derin Yayınları.

Kartari, A. (2006). Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim. Ankara: Ürün Yayınları.

Katz E., Blumler J. G., & Gurevitch, M. (1974). Uses and Gratifications Research. Public Opinion Quarterly.

Kavalalı, M. (2005). Avrupa Birliğinin Genişleme Süreci: AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri İle İlişkileri. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü). <http://ekutup.dpt.gov.tr/>. (Erişim Tarihi: 25.08.2013).

Kejanlıoğlu, B. D. (2005). Frankfurt Okulu'nun Eleştirel Bir Uğrağı: İletişim ve Medya. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Keser. İ, (2008). Kent Cemaat Etnisite, Ankara: Ütopya Yayınevi.

Koçak, A. (2001). Televizyon İzleyici Davranışları Televizyon İzleyicilerinin Tercihleri ve Doyumları Üzerine Teorik ve Uygulamalı Bir Çalışma. (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı Araştırma Yöntemleri Bilim Dalı). Konya.

Kongar, E. (1999). Kültür Üzerine. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Koray, M. (2005). Avrupa Toplum Modeli. Ankara: İmge Kitabevi.

Korkmaz, A., & Kaya, R. (1983). Kitle İletişimine Temel Yaklaşımlar. Ankara: Savaş Yayınları.

Lull, J. (2001). Medya, İletişim, Kültür. Çeviren: Nazife Güngör. Ankara: Vadi Yayınları.

Lustig. M. W, Koester. J. (1999), "Intercultural Competence: Interpersonal Communication Across Cultures" (Third Edition), Longman, New York.

Maigret. E, (2004). Medya ve İletişim Sosyolojisi, Çeviren: Halime Yücel, İstanbul: İletişim Yayınları.

Manisalı. E, (2006). Türkiye ve Küreselleşme, İstanbul: Derin Yayınları.

Mattelart, A. (2005). İletişimin Dünyasallaşması. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mc Luhan, M. (2005). Yaradanımız Medya. İstanbul: Merkez Kitapçılık.

Mestrovic. S, (1999). Duyguötesi Toplum, Çeviren: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Mora, N. (2011). Kültürlerarası İletişim Bağlamında İnsana Dair Duygular ve Ritüeller. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Morley, D., & Robins, K. (1997). Kimlik Mekanları, Küresel Medya, Elektronik Ortamlar ve Kültürel Sınırlar. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Mutlu, E. (1991). Televizyonu Anlamak. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Mutlu, E. (1994). İletişim Sözlüğü. Ankara: Ark Yayınevi.
- Mutlu, E. (1999). Televizyon ve Toplum. Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını.
- Müller, H. (2001). Kùltürlerin Huntington'un Medeniyetler Çatışması Tezine Antitez. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Odyakmaz, N.A., Acar, N.A. (2008). İletişim Sözlüğü. İstanbul: Babil Yayınları.
- Oksaar, E. (2008). Kùltürlerarası İletişim Bağlamında Kùltür Kuramı. Çeviren: Ayhan Selçuk. Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Oran, B. (1997). Az gelişmiş Ülke Milliyetçiliği: Kara Afrika Modeli. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Oskay, Ü. (1997). İletişimin ABC'si. İstanbul: Der Yayınları.
- Oskay, Ü. (1999). Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Önder, A. T. (2010). Türkiye'nin Etnik Yapısı; Halkımızın Kökenleri ve Gerçekler. Ankara: Kripto Kitaplar.
- Özbek, M. (2008). Popüler Kùltür ve Orhan Gencebay Arabeski. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öztuna, Y. (2013). 93 ve Balkan Savaşları, Avrupa Türkiye'sini Kaybımız, Rumeli'nin Elden Çıkışı. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Palairat, M. (2000). Balkan Ekonomileri 1800-1914 Kalkınmasız Evrim. Çeviren: Ayşe Edirne. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınevi.
- Postman, N. (2000). Televizyon: Öldüren Eğlence. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Postman, N. (1994). Televizyon: Öldüren Eğlence Gösteri Çağında Kamusal Söylem. Çeviren: Osman Akınhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Rothchild, D, Lake, D.A. (1996) “Containing Fear, the Origins and Management of Ethnic Conflict”, International Security, vol.21, no.2.
- Samovar. L. A, Porter R. E. (2004). “Communication Between Cultures”, Wadsworth: Thomson Learning.
- Sarıbay, A. Y. & Keyman, F. (2000). Global Yerel Eksende Türkiye. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sarıbay, A.Y. (2010). Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme. İstanbul: Everest Yayınları.
- Savran. S, (2008), Kod Adı Küreselleşme, 21. Yüzyılda Emperyalizm, İstanbul: Yordam Kitap.
- Slater. P, (1998). Frankfurt Okulu. Çeviren; Ahmet Özden, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Soydaş Uzunçarşılı, A. (2010). Kültürlerarası İletişim; Farklı Kültürel Ortamlarda Çalışma ve İletişim. İstanbul: Parşömen Yayıncılık.
- Spinks, N., & Wells, B. (1997). Intercultural Communication: a Key Element in Global Strategies. Career Development International. 2 (6).
- Storey. J, (2000). Popüler Kültür Çalışmaları, Kuramlar ve Metodlar, Çeviren: Koray Karşahin, İstanbul: Babil Yayınevi.
- Subaşı, N. (2004). Kültürel Mirasın Çeşitliliği ve Seçicilik Sorunu. Doğu-Batı Dergisi, Ankara, Kasım-Ocak 03-04 2004.
- Svob-Dokic, N. (2001). Interculturalism and National Identities In The Balkans, International Meeting on Interculturality, www.cidob.org. (Erişim Tarihi: 01.04.2014).

Şaylan, G. (2009). Postmodernizm. İstanbul: İmge Yayınları.

Şeker, T., & Çavuş S. Behzat Ç. Bir Ankara Polisiyesi Dizisinin Alımlama Analizi. http://globalmediajournaltr.yeditepe.edu.tr/makaleler/GMJ_3.sayi_Guz_2011/PDF/Seker_Cavus.pdf, (Erişim Tarihi: 01.04.2014).

Şentürk, R. (2009). McLuhan'ın Televizyon Teorisi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:8 Sayı:15.

Şenyavuz, C. (1999). Bakanlardaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Etkileri ile Balkanlar. Türkiye Otoyol Projesi. İstanbul: HAK Yayınları.

Takış, T. (2003). Kimliklerle Buluşma. Doğu ve Batı. Yıl:6, Sayı 23, Temmuz.

Taşçı. S. (2002). Siyaset Felsefesi Medya ve Ahlak, İstanbul: Metropol Yayınları.

Taşkıran. C. (2010). Balkanlarda İzlerimiz, Ankara: Sarkaç Yayınları.

Tekinalp Ş., & Uzun, R. (2004). İletişim Araştırmaları ve Kuramları. İstanbul: Derin Yayınları.

Tekinalp. Ş, Uzun. R, (2009). İletişim Araştırmaları ve Kuramları, İstanbul: Beta Basım.

Timisi, N. (2003). Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi. Ankara: Dost Kitabevi.

Todorova, M. (2010). Balkanlar'ı Tahayyül Etmek. Çeviren: Dilek Şendil. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tomlinson, J. (2004). Küreselleşme ve Kültür. Çeviren: Arzu Eker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Toruk, İ. (2008). Üniversite Gençliğinin Medya Kullanma Alışkanlıkları Üzerine Bir Analiz. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Sayı: 19.

Türk Dizileri Yasaklanıyor. <http://www.haberturk.com/medya/haber/793848-turk-dizileri-yasaklaniyor>, E.T: 24.03.2014.

Türkoğlu, N. (2003). Kitle iletişim ve Kültür. İstanbul: Naos Yayınları.

Uğur, İ., & Şimşek, S. (2010). Ulusal ve Uluslararası Reklamın Kültürel Değerleri Kullanış Biçimleri: Reklamda Kullanılan Kültürel Değerler Bize Doğrultulmuş Bir Silah Mı Yoksa Markaların Kabullenilişini Sağlayan Sihirli Değnek Mi. Kırılan Kalıplar 2: Kültürlerarası İletişim, Çokkültürlülük, Editörler: Zeynep Karahan Uslu, Can Bilgili. İstanbul: Beta Yayınları.

Uslu Karahan, Z. (2000). Televizyon ve Kadın. İstanbul: Alfa Yayınları.

Wachtel. B. A, (2009). Dünya Tarihinde Balkanlar, İstanbul: Doğan Kitap.

Wimmer. F. M, (2009). Kültürlerarası Felsefe, Çeviren: Mustafa Tüzel, İstanbul: Kültür Yayınları.

Yaylagül. L, (2010). Kitle İletişim Kuramları, Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar, Ankara: Dipnot Yayınları.

Yıldız, Ş. (2005). Dil, Kültür İletişim ve Medya. Ankara: Sinemis Yayınları.

Yıldızoğlu, E. (2006). Küreselleşmeden Sonra Geçiş Sürecinde Gezintiler. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Yılmaz, Ş. (1994). Prof. Dr. Umay Günay, İlk Halkbilim Çalışmaları Üzerine Bir Konuşma. Milli Folklor. Sayı 22. Ankara: Feryal Matbaası.

EKLER

Türk Dizilerinin Balkanlar'daki Etkilerine Dair Haberler

Türk dizileri yasaklanıyor!

500 yıl Türk esaretinde kaldığımız yeter!

Arap Dünyası ve Balkan ülkelerinde reyting rekorları kıran türk dizilerine Makedonya'dan yasak geldi.

Makedonya Enformasyon ve Toplum Bakanı Ivo Ivanovski, başta *Muhteşem Yüzyıl* olmak üzere Türk dizilerinin gündüz ve prime-time saatlerde yayınlanmasını engellemek için televizyon kanununda *değişiklik* yapacaklarını açıkladı.

Türkiye'de izlenme rekorları kıran "*Muhteşem Yüzyıl*", "*İffet*", "*Ezel*" ve "*Binbir Gece*" gibi dizilere, Makedonya hükümeti tarafından yasak geldi. Makedonya Enformasyon ve Toplum Bakanı Ivo Ivanovski, Türkiye'den sonra, Arap dünyası ve

Balkan ülkelerinde de yayınlanarak reyting rekorları kıran Türk dizilerinin gündüz ve prime time, yani günün en çok izlenen saat diliminde gösterilmesini engellemek için harekete geçti. Gün boyu yayınlanan Türk dizilerinin ev kadınlarını ekrana kilitlediğine dikkat çeken Ivanovski, “Türk dizileri yüzünden kendi yapımımız televizyon programları gece yarısından sonra yayınlanmaya başladı. Kanallar arasında dolaştığımda bile *"Muhteşem Yüzyıl"*, *"Ezel"*, *"Binbir Gece"* gibi Türk dizilerine rastlıyorum. Hepsi çok güzel diziler ama 500 yıl Türk esaretinde kaldığımız yeter” diye konuştu.

Bakan, kademeli olarak Türk dizilerini yayından kaldıracak bir yasa tasarısı hazırladıklarını, 2013'te yürürlüğe girecek bu tasarıya göre, 08.00 ve 20.00 saatleri arasında TV kanallarında Makedon belgesel ve dizilerini ön plana çıkaracaklarını belirtti.

Türk dizileri hakkında daha önce de Yunanistan'da tartışmalar yaşanmış, Türk dizilerinin Yunan televizyonlarında yasaklanması çağrısında bulunulmuştu.

(<http://www.haberturk.com/medya/haber/793848-turk-dizileri-yasaklaniyor>, Erişim

Tarihi: 09.03.2014

Komşuda "Muhteşem Yüzyıl" depremi!

Yunan dergisi Pressing, ‘Yunan Toplumunu Türkleştiriyorlar’ yorumunu yaptı. Dergi, diziyi yayınlayan TV’yi de suçladı. Yunanistan’da geçen pazartesi günü yayını başlayan *Muhteşem Yüzyıl* ülkede olay yarattı. Antenna adlı televizyon kanalında yayınlanan diziyeye Pressing adlı dergiden büyük tepki geldi. Dergi kapağını ayırdığı diziyeye ilgili olarak ‘Rezillik’ başlığını kullandı. “Halkların katliamcısı Süleyman televizyonlarımızda” ve “Yunan toplumunu Türkleştiriyorlar” gibi yorumlara yer veren dergi uzun analizinde Türk dizileri ile Yunan toplumunun kültürünün etkilenmek istendiğini öne sürdü.

Milliyet’in haberine göre, Pressing *Muhteşem Yüzyıl*’ı “neo-Osmanlı propagandası” olarak tanımladı. Atina’da da dizi yasaklansın sesleri tırmanmaya başladı. Milliyetçi cemiyet Ardin *Muhteşem Yüzyıl*’ı yayına koyan Antenna TV’yi “utanmadan, Yunanlar ve diğer Balkan halklarını katleden Süleyman’ı kahraman olarak gösteren diziyi yayınlamakla” suçladı.

SAYFALARCA HABER YAPTI

Ardin cemiyeti, Kùltür Bakanlığı, Atina Akademisi ve Yunan RTÜK'üne dizinin yasaklanması için başvuruda bulundu. Ancak dizi sadece tepki çekmiyor. Akşam 21.00 sularında yayımlanan dizi Mega adlı kanaldaki Türk dizisi *Sıla* ile yarışıyor. *Sıla*'nın reytingi yüzde 30 iken *Muhteşem Yüzyıl*'inki yüzde 13 civarında seyrediyor. TiVi adlı televizyon dergisi de son kapağını *Muhteşem Yüzyıl* ve *Sıla*'ya ayırdı. Dergi sayfalar boyunca dizilerdeki gelişmeleri duyurdu. Geçtiğimiz günlerde Selanik Metropoliti Anthimos bir vaazında "Ben Türk dizilerini izlemiyorum siz de izlemeyin" demişti. Ardından aşırı sağcı Altın Şafak Partisi başkanı Nikos Mihaloliakos partisinin milletvekillerine Türk dizisi izlemeyi yasaklamış, Yunan televizyonlarından da dizileri yayından kaldırmalarını istemişti.

(<http://www.haberturk.com/medya/haber/774506-komsuda-muhtesem-yuzyil-depremi>, Erişim Tarihi: 09.03.2014)

‘Ortadoğu’da Kıvanç, Balkanlar’da ise Kenan seviliyor’

Geçtiğimiz günlerdeki Dubai seyahatinde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’e eşlik eden işadamlarından biri de Calinos Holding başkanı Fırat Gülgen’di.

Gülgen bu seyahatte yeni dizi anlaşmaları imzaladı. Bugün yurtdışında her geçen gün biraz daha büyüyen dizi pazarının önemli aktörlerinden biri olan Gülgen, 2001’den bu yana 80 farklı diziyi 40’tan fazla ülkeye sattı, sırada Uzakdoğu var. Kıvanç Tatlıtuğ’un Ortadoğu’da, Kenan İmirzalıoğlu’nun Balkanlar’da geniş hayran kitleleri yaratmasında, “dizi turizmi” ve “dizi diplomasisi” kavramlarının hayatımıza girmesinde payı büyük. Gülgen’le “meslek hastalığı” dediği belfitüği nedeniyle ağrılı bir gününde, Kavacık’ta, yeni taşındıkları ofisinde buluştuk.

*** Türk dizilerinin yurtdışında bazı ülkelerde çok popüler olduğunu biliyoruz.**

Bu noktaya nasıl gelindi?

İlk dizi ihracatı 2001’de “*Deliyürek*”le başladı. Kazakistan’a sattık. O zamanın parasıyla bölüm başına 30 dolar falandı. İlk başlatan biziz, şu anda en çok yapan da biziz. Bugün dizi ihracatı toplamda 60 milyon dolar civarında. Artık uluslararası yapımları, ortak yapımları konuşmaya başladık.

*** Satış fiyatını nasıl belirlediniz ilk zamanlar?**

Bizim diziler Latin Amerika dizilerine benzer. Hikaye bir sonraki bölümde de devam eder. Aşk hikayeleri, zengin-fakir, güçlü-zayıf ilişkileri konu alınır. O dönemde 30-40 dolarlara pembe dizileri pazarlıyorduk Türkiye Cumhuriyetlere. Aynı fiyatlara deneyelim dedik.

*** Neden bizden dizi alıyorlar?**

Bu bölgeye uygun insan hikayeleri anlatıyoruz çünkü. Ortadoğu, Türkiye Cumhuriyetler, Makedonya, Arnavutluk, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Slovenya... Kültürel olarak çok benziyoruz. Bu ülkelerde “Lost”taki gibi, “CSI Miami”deki gibi hikayeler var mıdır? Ama hepsinde “*Yaprak Dökümü*”ndeki babaya benzer bir baba hikayesi vardır. O yüzden bizim dizileri seyredirken “İşte benim hikayem” diyorlar. Oyuncuların tiplerine bakın, orada yaşayan insanlara bakın. O kadar çok benziyoruz ki... Bir de karakterlerimizi çok seviyorlar. Kıvanç Tatlıtuğ’u Ortadoğu’da, Kenan İmirzalıoğlu Balkanlar’da çok sevdiler. Şu an ne yapsalar bu bölgelerde çok seyredilir.

*** Başka kimler çok popüler?**

Tartışmasız, Kıvanç Tatlıtuğ ve Kenan İmirzalıoğlu. Kağıdın üstüne koyun Kıvanç'ın resmini dizi diye satarsınız. Sonra Tuba Büyüküstün, Songül Öden, Murat Yıldırım, Beren Saat, Hazal Kaya...

*** Tarz olarak ne gidiyor?**

Genel olarak her yerde entrika, aşk, aile dramaları gider. Bir de şu an Ortadoğu'nun baktığı şey daha çok lüks ve İstanbul. Gitmeyen şey sit-com'dur. Çok aksiyonvari şeyler de gitmez. Televizyonculuk biraz "simple-stupid" ("basit-aptal") işidir. Basit ve aptal işler yapacaksınız ki insanlar rahat anlasınlar.

*** Bir dizi nasıl satılır?**

Bir dizinin satış haklarını aldıktan sonra yurtdışında fuarlara gideriz. Müşterilerimizi sık sık ziyaret ederiz. Her ülkede iki ya da üç rakiple çalışırız. Genelde en iyilerini seçeriz. Kötü bir kanalla çalışıp ürünün değerini öldürmektense satmamayı tercih ederiz. Birine verdiğimiz dizinin yayınlandığı saat diliminde başka bir kanalda başka bir dizimizin yayınlanmasını istemeyiz. Bir kanalla anlaşmadan önce en az altı aylık bir çalışmamız olur.

Bir ülkede ilk yayınlanan Türk dizisi reyting almazsa o ülkede pazar biter. Fiyatları hiçbir zaman pembe dizi seviyesine düşürmemek gerekir. Yoksa malınıza kıymet vermezler. Kıvanç Tatlıtuğ'u önce "Gümüş"le değil de "Aşk-ı Memnu"yla satarsanız ve sevilmezse, bir anda Kıvanç Tatlıtuğ'un önünü kapatmış olursunuz. Bunlara dikkat etmek gerekir.

“Bazı ülkelerde özellikle Türkçe yayımlatıyoruz”

“Dizileri satın aldıktan sonra bazı sahneleri çıkartabiliyorlar. Ama bizdeki gibi sigaranın üstüne çiçek koyma falan yok. Dublaj ya da altyazı yaptırıyorlar. Türkçenin yaygınlaşmasını istediğimiz için stratejik ülkelerde özellikle Türkçe yayımlatmaya çalışıyoruz.”

Kişisel olarak dizilerdeki yozlaşmayı zerre kadar tasvip etmiyorum. İnsan ilişkilerinin bu kadar dejenere olduğuna, insanımızın da bu kadar kirli olduğuna inanmıyorum. Geçen hafta “Doğu Avrupa’da insanlar sokakta dondu” diye yazıldı. Van’da kendi gözümle gördüm, depremde bir tane insanımızı sokakta bırakmadık. Bizde fedakarlık, dostluk, sahip çıkmak, yardım etmek vardır. Neden satıyorsunuz dersiniz Amerikan dizileri buralarda zamanında müthiş bir etki bırakmış. Bu diziler Türkiye’yle ilgili bir kanaat oluşturuyor.

Dizileri izleyip merak ediyorlar daha sonra bizzat gelerek gerçek Türk insanını tanıyorlar. Türk dizileri yayımlanmaya başladıktan sonra Ortadoğu’dan gelen turist sayısı yüzde 350 arttı. O turistler ülkelere döndüklerinde sizin oradaki fahri elçiniz haline geliyor. Yaptığımız işin stratejik önemi var. 15 gün önce Cumhurbaşkanımızla Dubai-Abu Dabi seyahatinde beraberdik. Her gittiği yerde Cumhurbaşkanımıza diziler soruldu. Dışişleri bakanımız da her zaman aynı durumla karşılaşılıyor. O uçakta 200’e yakın işadamı vardı. Bize söyledikleri şuydu; “Masaya oturuyoruz, önce dizileri konuşuyoruz, sonra anlaşmayı imzalıyoruz”. Bosna’da bizim Dışişleri bakanlığından bir yetkilimiz diyor ki; “Sırplarla Boşnakları birleştiren şey Türk dizisi oldu”. Savaşı, kini bir kenara bıraktırap aynı kahvede oturtup “Binbir Gece” izletebiliyorsanız bu çok daha önemli bir şeydir. Düne kadar uçaklarımızın Ege’de

karşı karşıya geldiği Yunanistan'da akşamları her iki Yunanlıdan birisi Türk dizisi seyrediyorsa ve bunu da Yunanca altyazılı olarak Türkçe seyrediyorsa biz doğru bir iş yapıyoruz.

“Kurtlar Vadisi’ni aşk hikayesi diye sattım”

* Makedonya’da bir televizyon kanalının sahibini oranın en büyük reklam vereni olan bir GSM operatörünün sahibi arayıp “Bir daha sana reklam vermeyeceğim. ‘Yaprak Dökümü’nün yayımlandığı saatte kimse telefonla konuşmuyor, iflas edeceğiz neredeyse” demiş. Kazakistan’da ise emniyet müdürünün teşekkür mektubunu tercüme ettiler: “Böyle iyi reyting alan diziler yayınlamaya devam edin çünkü bu dizilerin saat diliminde suç oranı sıfır oluyor.“ Böyle tepkiler alıyoruz.

* “*Kurtlar Vadisi*”nin pazarlaması için Ortadoğu’ya gittim. Dedim ki; “Bu çok büyük bir aşk hikayesi”. Oranın televizyonunun başındaki yetkili de “Sen öyle diyorsan tamam” deyip aldı. Dizi yayımlanmaya başladıktan bir ay sonra “Kardeşim, aşk dedin aldık, bu nasıl aşk? Adam silahına mı âşık?” dedi (gülüyor). Sonra Ortadoğu’nun en çok ses getiren dizisi oldu.

* Arap Baharı başladığı dönemde bütün işler bıçak gibi kesildi. Şimdi yeniden açılmaya başladı. Bir anda televizyon kanallarının sahipleri el değiştirdi. Yeni televizyonlar çıkmaya başladı. Biraz sıkıntı yaşadık ama çok da panik gerektirecek bir durum yok şu an.

(<http://www.milliyet.com.tr/-ortadogu-da-kivanc-balkanlar-da-ise-kenan-seviliyor-pazar/haberdetay/19.02.2012/1504948/default.htm>, Erişim Tarihi: 09.03.2014)

Osmanlı, Sırbistan'a TV ile döndü...

Dizi ihracatının son durağı Sırbistan'da Türkiye furyası yaşanıyor. Fransız Liberation Gazetesi, Türk dizilerine olan ilgiyi "Osmanlı İmparatorluğu TV ile geri dönüyor" başlığıyla anlattı.

Türkiye, dizi ihracının son kalesi Sırbistan'ı da fethetti. Star'da yer alan haberde Fransız Liberation gazetesinde yer alan 'Osmanlı İmparatorluğu televizyon ile geri dönüyor' başlıklı habere göre, yirmi yıl öncesine kadar Bosnalı Müslümanlar Sırplar tarafından Türk olarak adlandırılıp, taciz edilip katledilirken, bugün televizyon kanallarında Türk dizileri başladığında Sırbistan'ın başkenti ve şehirlerinde sokaklar boşalıyor.

Haberde Türk dizilerindeki oyuncuların birkaç aylık süreçte Sırplar'ın favori aktör ve aktrisleri haline geldiği vurgulanarak "Dizilerde babanın, çocukları evlendikten sonra otoritesini koruduğu, gelin-kaynana ilişkilerinin de genç kadınların günlük yaşamlarının bir parçası olduğu aile ilişkileri de tanıdık geliyor" ifadelerine yer veriliyor.

Habere göre yakın tarihte yapılan bir anket, ülkede kadınların yarısının ve erkeklerin üçte birinin düzenli olarak 'Yaprak Dökümü' dizisini izlediğini gösteriyor. Haberde ayrıca tarihi Osmanlı düşmanı söylemlerinin geride kaldığının altı çizilerek, "Belgrat'ı kuşatan Kanuni Sultan Süleyman'ın serüvenleri halkı modern dizilerden daha da çok etkisi altına aldı. Bu hayranlığın bir sonucu olarak Sırplar'ın çocuklarına bu dizilerdeki isimleri koyduğunu görüyoruz" ifadelerine yer verildi.

“Yabancı dil kurslarına Türkçe kurslarının açılması için talep yağıyor” denilen haberde, şu görüşe yer verildi: “Türkçe, bir zamanlar Meksika yapımı pembe dizilerin olağanüstü bir gelişim göstermesiyle yayılan İspanyolca’yı şimdiden geride bıraktı.” Habere göre ayrıca din de artık Türkiye’ye duyulan ilgiye artık engel değil ve çok sayıda Sırp tatil için Türkiye’ye gidiyor. Türkiye’de 5 sezon devam eden ‘*Yaprak Dökümü*’ dizisi Bulgaristan ve Makedonya’da da izlenme rekorları kırmıştı.

(www.thelira.com, Erişim Tarihi: 09.03.2014)

Balkanlarda Türk Dizileri; Yeni Barış Köprüsü...

Arnavutluk, Makedonya, Kosova, Karadağ, Sırbistan ve Bosna-Hersek... Türk dizilerinin kasıp kavurduğu, iş yerlerinde çalışanların televizyon ekranlarına pür dikkat kesildiği, belli bir saatten sonra da halkın sokaklardan elini eteğini çektiği Balkan ülkelerinden bazıları...

Balkanlarda şimdi yeni trend Türk dizileri. *Ezel*, *Binbir Gece*, *Gümüş*, *Acı Hayat*, *Aşk ve Ceza*, *Yaprak Dökümü*, *Kurtlar Vadisi*, Tek Türkiye şimdilik Balkan yolculuğuna çıkan dizilerden. Daha önce Arap ülkelerinde esmeye başlayan ve hala devam eden “Türk dizileri” ve “oyuncularına” dair rüzgarın; sınırları ile birlikte tarihleri, geçmişleri, komşulukları, arkadaşlıkları bölünen; daha da vahimi toprakları ile birlikte ruhları da parçalanarak yaralanan halkların evlerini serinletmesi, yüzleri gülümseten bir gelişme. Kosova’da “Mehmet Kosovalı” olarak bilinen “Acı Hayat” dizisinin kahramanı Kenan İmirzalıoğlu’nun geçtiğimiz yıl “Türk Film Haftası” dolayısıyla Kosova’ya gelmesinin “yılın kültür olayı ” olarak nitelendirilmesi; yine “*Kurtlar Vadisi*” oyuncularının geçen yıl Kosova’ya gerçekleştirdikleri ziyarette yaşanan izdiham; yaklaşık 7 ay önce Sırbistan’da yayınlanmaya başlanan “*Binbir Gece*” dizisinin yarattığı etki – öyle ki artık Sırbistan’da doğan bazı kız çocuklarına “Şehrazat” adı veriliyormuş – dil, din, ırk ekseninden kışkırtılan ulusları; birbirine alçakça saldırmaktan, tecavüz etmekten, komşularının evlerini bombardımanlarla hedef tahtası haline getirmekten utandırır mı bilmiyorum. Ancak, yüzyıllarca bu topraklarda yaşayan insanların ortak kültür, gelenek ve göreneklerinin diziler üzerinden uyandığının bir belgesidir tüm bu yaşananlar.

Yaşananları, geçtiğimiz hafta yaptığım Bosna-Hersek ve Karadağ gezilerinde yakından gördüğüm için rahatlıkla şunu söyleyebilirim. Türkiye’yi sadece tarih kitaplarından okuyan, Osmanlıya dair korkuyla karışık bir bilinçaltı yaşayan Sırp ve Hırvatlar için Türk dizileri adeta ezber bozmuş. 400 yıl Osmanlı çatısı altında yaşayan halklar geçmişlerine doğru uyanırken, coğrafyanın Müslüman Boşnak halkı için ise diziler tarifi imkansız bir mutluluk yaratmış. Travnik’te bir okulun bahçesinde toplanan çocuklar dizi kahramanlarının ismiyle tezahüratlar yaparken nasıl da sevinçliler görmelisiniz.

Ayrıca Balkanlarda Türk dizilerinin dublajsız, altyazı ile yayınlanması nedeniyle gençler bugün soluğu Türkçe kurslarında alıyor. Ziyaret ettiğim bir kursta öğrencilerle tanışma fırsatı da buldum. Türkçe öğrenmek istemelerinin nedenlerinin başında diziler gelse de aslında onların umudu biraz da tahsillerini Türkiye’de tamamlayabilmek. Karşıma çıkan gençler tabii ki dizileri dillerinden düşürmüyorlar. Kurs müdürünün söylediği bir şey var ki her şeyi anlatıyor. Kapağında Kenan İmirzalıoğlu’nun bulunduğu dergiyi göstererek, “Bu oyuncu buraya gelse izdiham olur” diyor. Yine bir Sırp baba kursa gelerek “köyde yaşadıklarını, 15 yaşında bir kızı olduğunu, kursa uzak olduğu için gönderemediğini” söylemiş. Ve en azından evde öğrenebilmesi için Türkçe sözlük istemiş. Türkçe Balkanlara geri mi dönüyor? Sanırım evet. Çünkü Türkçe sadece açılan kurslarla değil Saraybosna Devlet Üniversitesi ve Sırbistan’daki Belgrad Üniversitesi gibi üniversitelerde “Türkoloji Bölümü” adı altında öğrencileri kabul etmeye devam ediyor.

Buram buram Osmanlı kokan Sarayevo ve başçarşısı, Konjic Kasabası ve köprüsü, Poçiteli Köyü ve Mostar’ı ile bizden bir yer Bosna-Hersek. 1992’de yaşanan vahşete

ve hainliğe 3 yıl maruz kaldığı için de bir o kadar talihsiz. Bunu, sokaklarda gezerken neredeyse bütün evlerin kurşunlarla delik deşik edildiğini görünce daha iyi anlıyorsunuz. Farklı bir dil konuşuyorsunuz ama aynı duyguyu paylaşıyorsunuz. Yaklaşık 20 yıl önce yaşananlar sizinle birlikte köşe bucak adım atıyor ve bir an bile içinizi yakan kareler gözlerinizin önünden gitmiyor.

İşte talihsiz coğrafyanın, bugün hala üzerlerinden savaşın izlerini atamadıklarını gördüğüm mahzun Boşnak halkı için *Ezel, Binbir Gece, Gümüş, Acı Hayat, Aşk ve Ceza, Yaprak Dökümü, Kurtlar Vadisi, Tek Türkiye* sadece bir dizi değil. İçlerinde yaşadıkları, içlerine aldıkları bir dünya. Belki bir yere ait olma hissini hatırlanması ile yalnızlıktan sıyrılma.

Bizim Türkiye’de, vakit geçirmek adına, boş zamanımız varsa izlediğimiz diziler için Balkanlarda zaman yaratılıyor. Zaman Balkanlarda diziler üzerinden akıyor, gündelik hayatlar dizi kahramanlarının hayatlarının arasına sıkıştırılıyor. Bunun kıymetini bilmek ve devamlılığını sağlamak ise acılar ve ayrılığın sonuçlarını daha fazla yaşayan Balkan halklarının güvenli limanı Türkiye’ye düşüyor.

(<http://www.haber10.com/makale/23926/>, Erişim Tarihi: 09.03.2014)

Bosnanın da Kanunisi ve Hürremi Var... / Bosna “Süleyman ve Hürrem”ini Seçti.

Bosna-Hersek'te “*Muhteşem Yüzyıl*” dizisinin yayınlandığı OBN kanalının ülkede izlenme rekorları kıran dizideki karakterler “Süleyman” ve “Hürrem”e en çok benzeyeni seçmek amacıyla düzenlediği yarışmanın sonuçları açıklandı.

Bosna-Hersek'te de Eylül ayından itibaren “*Muhteşem Yüzyıl*” dizisini

“Muhteşem Süleyman” adıyla yayınlayan OBN kanalı, “Kanuni Sultan Süleyman”ı canlandıran Halit Ergenç ile “Hürrem Sultan” rolünü oynayan Meryem Uzerli'ye en çok benzeyeni seçmek amacıyla düzenlediği ve 310 kişinin katıldığı yarışmada yarı finale kalan 12 kişi arasında birincileri belirledi.

OBN televizyonunun editörlerinden, basın sözcüsünden ve fotoğrafçılarından oluşan jüri üyeleri, sosyal paylaşım siteleri Facebook ve Twitter üzerindeki yorumları da dikkate alarak, “Süleyman” karakterini canlandıran Halit Ergenç'e en çok benzeyen kişinin Alan Aliçiç, “Hürrem” karakterini canlandıran Meryem Uzerli'ye ise en çok benzeyenin Sabina Panyeta olduğunu açıkladı.

Halit Ergenç'e en çok benzerliğiyle yarışmayı kazanan, Bosna-Hersek'in Teşany kentinde yaşayan ve inşaatçılık yapan Alan Aliçiç (40), AA muhabirine yaptığı açıklamada, çok heyecanlı olduğunu ve hislerini ifade edemediğini söyledi.

“Ailem ve arkadaşlarım da benim kadar heyecanlı. Kazandığımı duydukları andan itibaren, aralıksız olarak arıyorlar” diyen Aliçiç, İstanbul'a beraberinde eşini de götüreceğini söyledi.

“Hürrem” karakterini canlandıran Meryem Uzerli'ye benzerliği ile yarışmayı kazanan ve Saraybosna'da avukatlık yapan Sabina Panyeta (38) da çok heyecanlı ve mutlu olduğunu belirtti.

Panyeta, “Diziyi izlerken kendimi Hürrem'in karakterinde buluyorum. Ailem, arkadaşlarım bana çok destek oldu. Gerçekten çok mutluyum” dedi.

Sabina Panyeta da İstanbul tatiline eşiyile gideceğini belirtti.

-Yarı finalde duygularını AA ile paylaşmışlardı-

Yarı finale kalan 12 kişi birbirleriyle tanışmak amacıyla hafta sonu OBN kanalı tarafından düzenlenen etkinlikte bir araya gelmişler ve AA muhabirine açıklamada bulunmuşlardı.

Dizide canlandırılan “Hürrem Sultan“a en çok benzerliğiyle dikkati çeken Saraybosnalı Sabina Panyeta, yaptığı açıklamada, Hürrem Sultan'a benzediğini düşündüğünü, ailesinin ve arkadaşlarının da bu düşüncede olduğunu ifade etmişti.

Avukatlık yapan 38 yaşındaki Panyeta, “İş yerinde bana sürekli ‘Hürrem’ diyorlar. İlk başta diziyi bile seyretmiyordum, ama şu an en sadık takipçisiyim. İstanbul’a gitmek büyük arzumdur ve belki de orada ‘ikizim’ Meryem Uzerli‘yle de tanışırım” ifadelerini kullanmıştı.

Orta Bosna’da yer alan Teşany kentinde yaşayan 42 yaşındaki inşaat işçisi Alan Aliçiç, kendisinin fotoğrafını yarışmaya eşinin gönderdiğini söyledi. Aliçiç, “Sokaktan geçerken insanlar benim dizide canlandırılan Sultan Süleyman’a benzediğimi söylüyor. Bunun için kendimi gerçekten çok mutlu hissediyorum” dedi.

-Kimi saç boyatmış, kimi ise sakal uzatmıştı-

Yarı finale kalan erkek yarışmacıların, Kanuni Sultan Süleyman karakterini canlandıran Halit Ergenç’e benzemek için sakal uzattığı, saç şeklini değiştirdiği ve makyaj kullandığı görülmüştü. Kadın adayların ise dizide canlandırılan Hürrem Sultan’a benzemek için saçlarını boyattıkları, dizide kullanılan takılar taktıkları dikkati çekmişti.

OBN televizyonu magazin programı editörü Saşa Martiç ise AA muhabirine, yarışmaya katılmanın tek şartının “Sultan Süleyman veya Hürem Sultan” a benzerlik olduğunu belirtmişti.

Balkanlar’da en çok izlenen televizyon dizisi olan “Muhteşem Yüzyıl”, Bosna Hersek’teki OBN kanalının yanı sıra Hırvatistan’da RTL, Sırbistan’da “Prva TV” ve Makedonya’da “TV 5” kanallarında da gösteriliyor.

Hırvatistan basınında dizinin izlenme oranları ile çıkan haberlerde, eski Hırvat generaller Ante Gotovina ile Malden Markaç'ın Lahey'deki Uluslararası Ceza Mahkemesi'nden (ICTY) beraat etmesi ile ilişkin yapılan canlı yayını ile kıyaslandı. Hırvatistan'ın en çok okunan haber sitesi "Index.hr", "Generallerin serbest bırakılması çok yüksek oranda izlendi, ama Muhteşem Süleyman'ı geçemedi" yorumunda bulundu.

(<http://www.bosnakmedya.com/bosna-sancak/bosnanin-da-kanunisi-ve-hurremi-var.html>, Erişim Tarihi: 09.03.2014)

Behlül ve Bihter Pakistan'ı karıştırdı...

'*Aşkı Memnu*', Pakistan'da strese neden oldu. Pakistan senatosuna bağlı Enformasyon ve Yayıncılık Komitesi, Türk dizilerinin Pakistan kültürü ve normlarına uymadığını söylüyor.

Pakistan senatosu ülkede özel televizyon kanallarında gösterilen '*Aşk-ı Memnu*' gibi Türk dizileri nedeniyle karıştı. Senatoya bağlı Enformasyon ve Yayıncılık Komitesi parlamentoda gerçekleştirdiği bir zirvede Türk dizilerinin Pakistan kültürü ve normlarına uymadığını açıkladı. Komite üyeleri Pakistan'ın Elektronik Medya Düzenleme Kurulu'nu (PEMRA) Türk dizileri konusunda harekete geçmediği konusunda eleştirdi.

PEMRA Başkanı Abdül Cabbar ise, “Bu kanalları ne zaman ahlaksız bir içerik yayınlamamaları konusunda uyarsak bize iftira davası açıyorlar” diyerek kendini savundu. Cabbar bu durumun ‘ellerini kollarını bağıladığını’ söyledi. Komite üyelerinden Doktor Saeeda Iqbal ise, “Bazı Hindistan dizilerinin ülkede yayınlanmasını durdurdular. Diğer ülkelere neden aynı şey uygulanmıyor? Bu dizilerdeki tema ve tuhaf kıyafetleri gördünüz mü?” diye konuştu. Son dönemlerde Ortadoğu, Balkanlar ve Asya’da büyük ilgi gören Türk dizilerinden Pakistan’da en çok sevilenlerin başında ‘*Aşk-ı Memnu*’ geliyor.

(<http://magazin.milliyet.com.tr/behlul-ve-bihter-pakistan-i->

[karistirdi/magazin/magazindetay/19.12.2012/1643624/default.htm](http://magazin.milliyet.com.tr/behlul-ve-bihter-pakistan-i-karistirdi/magazin/magazindetay/19.12.2012/1643624/default.htm), Erişim Tarihi:

09.03.2014)

THY ıkardı Emirates aldı...

THY'nin eğlence sisteminden çıkardığı ‘‘Muhteşem Yüzyıl’’ dizisinin ilk 12 bölümü, Dubai merkezli uluslararası havayolu şirketi Emirates Airlines tarafından satın alındı.

Türk Hava Yolları'nın (THY) uçak içi eğlence sistemi olan Planet'in aralık programında Türkçe ve İngilizce olarak yer alan ‘‘Muhteşem Yüzyıl’’ dizisi, Başbakan Erdoğan'ın eleştirileri üzerine programdan çıkarıldığı iddia edilmişti. THY'nin bu uygulamasının ardından Dubai merkezli uluslararası havayolu şirketi Emirates Airlines, ‘‘Muhteşem Yüzyıl’’ın ilk 12 bölümünü uçak içi eğlence sisteminde yolcularına sunmak için satın aldı.

Halit Ergenç, Meryem Uzerli, Okan Yalabık, Mehmet Günsür, Selma Ergeç, Nur Fettahoğlu, Tuncel Kurtiz, Ozan Güven, Pelin Karahan gibi isimlerden oluşan güçlü kadrosuyla hem Türkiye hem de yurtdışında büyük ilgi gören dizi, aynı zamanda Emirates Airlines eğlence servisi için satın alınan ilk Türk dizisi oluyor. Şirketin, ilk

12 bölümün ardından haziran ayından sonra diğer bölümleri de satın alacağı ileri sürüldü.

“*Muhteşem Yüzyıl*” dizisi yurtdışı sorumlusu Global Agency’nin sahibi İzzet Pinto, konuyla ilgili şunları söyledi: “Yurtdışında havayolu şirketlerinin içeriğine baktığımız zaman sadece Amerikan dizileri ve Hollywood yapımı filmler görebiliyoruz. İlk kez bir Türk dizisi listeye eklenecek ve uçaklarda gösterilmeye başlanacak. Bu sektörümüz için heyecan verici bir durum. Diğer dizilerin de önünü açmış oluyoruz. Emirates, Türk dizisi alan ilk havayolu oldu. Bundan sonra diğer havayolu şirketleriyle de çalışmayı ümit ediyoruz.

(<http://www.hurriyet.com.tr/magazin/magazinhatti/22185225.asp>, Erişim Tarihi: 09.03.2014)

'Türk Dizileri, Balkan ve Arap Ülkelerinde Türk İmajına Olumlu Katkı Yaptı'...

Kocaeli'nin Derince İlçesi Belediyesi'nin düzenlediği ve Türk dizilerinin yurt dışında gördüğü ilginin konu edildiği konferansta Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna Hersek'te Türk dizileri fırtınasının devam ettiği, bu dizilerle ayrıca Türkiye'ye...

Kocaeli'nin Derince İlçesi Belediyesi'nin düzenlediği ve Türk dizilerinin yurt dışında gördüğü ilginin konu edildiği konferansta Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna Hersek'te Türk dizileri fırtınasının devam ettiği, bu dizilerle ayrıca Türkiye'ye karşı olan önyargıların kırıldığı belirtildi. Bosna Herzsek'te Bergüzar Korel ve Halit Ergenç'e, Angelina Jolie'den daha fazla ilgi gösterildiği vurgulandı.

Zübeyde Hanım Kültür Merkezi'nde gerçekleşen konferansa MBC-El Arabia TV Türkiye Temsilcisi Daniel Abdülfettah, uzman Türkolog-yazar Amine Siljak Jesenkovic konuk olarak katıldı. 'Ortadoğu ve Balkan Ülkelerinde Türk Dizileri Çılgınlığı' konusunun ele alındığı konferansta konuşan ve Türk dizilerinin Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna Hersek'de büyük ilgi gördüğünü belirten Amine Siljak Jesenkovic, dizi furiasının *Binbir Gece* adlı dizi ile başladığını anlattı. Jesenkoviç şöyle dedi:

"Bu dizi ile Türkiye Balkanlar'da örnek bir noktaya geldi. Hatta televizyonda dizinin yayınlanmasını beklerken sabırsızlanan insanlar, internetten diziyi indirerek izlemeye başladılar. Ben hafta sonları evlerine kapanıp saatlerce Türk dizileri izleyen insanları tanıyorum. Bu dizilerin getirdiği etkiyle Sırbistan'da Türk yemeklerinin tanıtımı bile başlamıştı."

BERGÜZAR KOREL'E, ANGELİNA JOLİE'DEN DAHA FAZLA İLGİ VAR

Türk dizi oyuncularına büyük ilgi olduğunu belirten Jesenkovic, "Angelina Jolie, Bosna Savaşı hakkında film yapmıştı ama, Bosna'da Bergüzar Korel ve Halit Ergenç'e, Angelina Jolie'den daha fazla ilgi gösteriliyor" diye konuştu.

Amine Siljak Jesenkovic, Balkanlar'da Türkler hakkında bazı ön yargılar bulunduğunu, Sırbistan'da ve Hırvatistan'da Türkler'e nefretle bakanların, bu dizileri izledikten sonra ön yargılarından vazgeçtiklerini de söyledi. Jesenkovic, Sırbistan'da 2010 yılında 7 Türk baklavacı dükkanının açılmasını da Türk dizilerinin bu ülkelerde yarattığı imajın etkisiyle olduğunu söyledi.

ARAP ÜLKELERİNDEKİ ETKİSİ

MBC-El Arabia TV Türkiye Temsilcisi Daniel Abdülfettah da yaptığı yorumlarda, Türk dizilerinin Arap ülkelerinde çok fazla tutmasındaki önemli etkenlerden birinin de öz Arapça yerine İstanbul dili havasını veren Şam lehçesi kullanılması olduğunu söyledi. Türk dizilerinin, Arap dünyasında önemli bir prim yapacağı inancıyla bu yola girdiklerini belirten Abdülfettah şöyle konuştu:

"Araplarla Türkler birbirlerini tam olarak tanımıyordu. Fakat dizilerin yerleşmesiyle birlikte çok farklı bir eksene girildi. Biz bu dizilerle propaganda yapmadık. Her gün 4 kanalda 6 Türk dizisi yayınlanıyor. Burada toplam 350 milyon izleyiciden ve 5 kıtadaki tüm Araplar ile Arapça bilenlerden de söz ediyoruz. Biz dizileri eğlence ve kültür aracı olarak görüyoruz. Bu dizilerin yayınlanmasıyla Türkiye'yi çok uzaktan

tanıyan insanlar daha iyi algılamaya başladı. Suriye'nin Kamışlı kasabasında diziler nedeniyle 12 tane Türk Dili öğrenme merkezinin açılması sanırım bu faydayı açıkça gösteriyor."

(www.haberler.com, Erişim Tarihi: 09.03.2014)

Balkanlar'da Yayınlanan Türk Dizileri

Spisak Serije / Dizi İsimleri

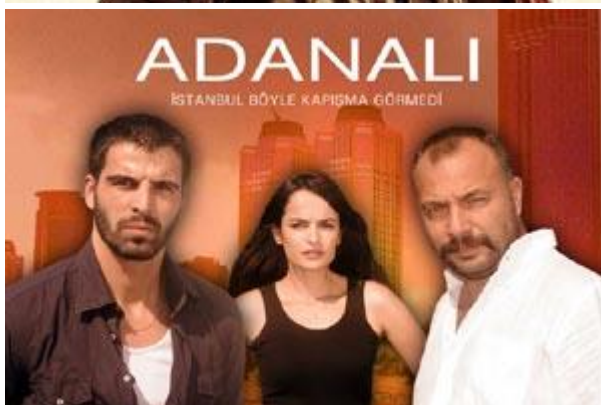
Turske Serije/ Türk Dizileri

- 1001 noć - Hiljadu i jedna noć

- 20 minuta

- Adanali

- Dala sam joj ime Feriha

- Asi

- Ask - Ljubav

- Bijeg

• Bilo jednom u Turskoj

• Canan

• Cekajuci sunce

• Crvena-jabuka - Kizilema

- Da sam oblak

- Devojka sa crvenom maramom

- Dila

- Dolina vukova

• Domacice sa Bosfora

• Emirov put

• Ezel

• Fatih Harbiye

• Gorki život

• Gospodjica

• Grmuša - Calikusu

• Gumuš

Hazreti Omer

Hrabo srce - Hekimoglu

Iffet

Izgubljena cast

• Izgubljene godine

• Izgubljen - Kayip

• Izgubljeni

• Kad lišće pada

- [Kara Para Ask - Prljavi novac i ljubav](#)

- [Karadayi](#)

- [Kako vrijeme prolazi](#)

- [Kinali Kar](#)

• Kismet

• Kradljivac srca

• Kuca vinove loze

• Kurt Sejit i Sura

- [Kuzey Guney - Sever jug](#)

- [Lazno prolece - Yalancı Bahar](#)

- [Little Lady - Mlada dama](#)

- [Ljubav](#)

• Ljubav vjera nada

• Ljubav i kazna - Ask ve Ceza

• Ljubav i osveta - Menekşe ile Halil

• Ljubav na medji

• Ljubav na silu

• Male tajne

• Milost

• Miris proleca

• Moja majka

• Nasledje jedne dame

• Ne brini za mene

• Noc u Junu

• Oluja

• Oprosti mi

• Osmanska vremena

• Ostrica noza

• Osvajač - Fatih

• Osveta

• Plavi leptiri

• Plac violine

• Plima i oseka - Medvezir

• Polje Lala

• Polja nade

• Potruga za pravdom

• Predaj se srce

• Prica o Istanbulu

• Rijeka nade

• Rob Ahmet

• Roksolana

• Sahra

• Sensiz Olmaz

• Sjene proslosti

Sila

Slomljena krila

Snazne zene

SON - Kraj

- Stranac mladozenja

- Sulejman Velicanstveni

- Sultanija Hurem

- Suskulnar

• Suze Bospora

• Sva moja djeca

• Ti si moja sudbina - Seni Bana

Yazmışlar

• Tiha oluja

Turkan

Veličanstveno stoljeće

Zabranjeno voće - Strasti

orjenta

Zabrana

•

Zemlja snova